

MAGYAR
REGÉNYIROK

KEPES KIADÁSA

Szerkesztő

MIKSZÁTH KÁLMÁN

25

Jekai Mór
Az elátkozott család

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkesztette és bevezetésekkel ellátta

MIKSZÁTH KÁLMÁN

25. KÖTET

AZ ELÁTKOZOTT CSALÁD

Írta

JÓKAI MÓR

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1912

**AZ
ELÁTKOZOTT CSALÁD**

REGÉNY

IRTA

JÓKAI MÓR

GERGELY IMRE RAJZAIVAL

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda

1912

PH

3176

M3

köt. 25

Minden jog fenntartva.

Franklin-Társulat nyomdája.

A HARAGVÓ ISTEN.

Most kilenczvenhat éve annak, hogy eze semény történt.

Nem él már senki azok közül, kik ama napot élő szemmel látták, még a kik azon évben születtek is, rég a sírokban fekszenek mind, de a nap emléke ünnepül maradt a késő unokákra, s mindazokra, a kik ama város kapuin belül laknak, melynek a közelmúlt évek újabb históriai nevet adtak.

Mikor e nap megvirrad, minden lélek, minden felekezet, úr és szegény, bűnös és szenvedő, igaz és boldog, Istenéhez siet, háromszor látogatja meg a templomot aznap, böjttől, imádkozik, abbahagy üzletet, mulatságot, pörpatvarkodást, s az atheista, kinek szemei nem keresték az égben az áldások Istenét soha, megdöbbenve emlékezik a rettenetes Istenre, kinek ott alant a föld alatt is van birodalma, onnan szólal meg azok ellen, kik büszkeségük emlékeivel beépték a földet.

Szép, csendes lanyha éjszaka volt, a milyennel a mi békességes kis városunkban keveset szoktak tö-

ródni. Éjfél körül itt már minden ember alszik, kivált a rosszsrű tizenkét órától egyig; ekkor még az éji őr sem jár az utczán, mert a kísértetek ráijesztettek. Egyszer egy vakmerő éji őr azt a hallatlan bátorságot vette magának, hogy az éjféli órára is elmernte mondani a verset; de az a rettentő eset történt vele, hogy valami láthatatlan lélek, valami kitalálhatatlan helyről, bizonyosan a föld alól, vagy a kriptajából visszakialtá rá, a mit mondott, még pedig a mint ő, szépen értheően hangoztatá:

«Tizenkettőt vert az óra. Ember vigyázz ezen szóra», a gonosz kísértő megfordítva kialtá azt vissza neki: «Aró za trev tótteknezit. Arósz neze zzágyiv rebmel» a mi nyilván nem telhetett ki mástól, mint valami pokolbeli kóbor szellemtől, és ezért a tizenkét órát a mi kis városunkban többé nem szokás kialtani. Azonkívül pedig mindenki nyugodtan alszik a maga kapuin belül s ha a nagy csendességben mégis úgy ugatnak a házőrző ebek egyik utczáról a másikra felelgetve, az az ő magánügyeikhez tartozik.

Utczai lámpásnak még híre sincs abban az időben, csupán a Dunapart mellett látni tizenegy-tizenkét pislogó mécsecskét: azok ott sorba a felállított kalváriai statiók rácsain belül égő lámpácskák, miket kegyes hagyományok tartanak ébren, s mik úgy látszanak reszketni abban a nagy sötétségben, kivált ha egy ellenséges szellő végigfuvall a parton.

A Duna vizén a sziget orra felett egy sor fekete malom bujkál egymás háta mögött, egy pár közülök erősen kelepel, mintha félne csendesen maradni a puszta víz hátán ilyen sötét éjjel.

Igen-igen nagy távolból hallani valami végtelenül

szomorú, aggasztó hangot, a miről gyermekkoromban mindig azt hittem, hogy valami közelgő rosszat jelenthet, mert sohasem láttam színról-színre, mi adja azt a hangot; valami útrakelt gabonáshajó tárogató túlke az, mely két-három mérföldnyi távolból hangzik ide; ha a város alatt fúnák meg, minden ember kiugranék ágyából, kifutna az utcára, és azt kérdezné, hogy mi történt?

Pedig sokkal jobb volna, ha az csak a tárogató hangjára történnék.

Az órák egyet ütöttek, sorba mindegyik toronyban; a fiatalabbak siettek megelőzni az öregeket vékony csengő hangjaikkal, a vén Szent András öreg harangja magának tartotta fenn az utolsó szót, úgy kondítá rá, mély, tekintélyes hangján az «egyed».

Az éji örök megint megkezdték körjáratukat; csak az óraütésre vártak. Talán mondták is magukban, milyen sokáig zúg az ütés után még a harang. Nem is akar elmulni ez a zúgás, sőt erősödik még, mintha valami erős vihar hangja volna az, pedig hiszen szélcsend van; meleg, lanyha éjszaka van, és mégis olyan hidegen jár keresztül ez a zúgás annak a szívéen, a ki azt meghallja.

Egyszerre megrázkódott a föld az ő terhei alatt.

Nem mondta senkinek: «legyetek ébren», nem küldte mennydörgést, vakító villámot, csak egy mozdulattal tudtul adá, hogy él. Hogy ébredt fel mindenki egyszerre legédesebb álmából, hogy rohantak ki csöndes házaikból az emberek! öltözetlen, készületlen, csak a hogy ágyaikkól felszöktek; hogy fedték házaik ajtait nyitva, és rohantak a piacokra és kérdezek egymástól: «mi történt?»

Oh irgalmas Isten, ki tudna erre felelni?

A föld folyvást reszketett, mintha valami borzongató láz gyötörné belül, egyes apró lökéseket érzett minden ember maga alatt, mintha nagy gonosz óriások akarnának fejeikkel keresztültörni a földön, hogy a két Duna folyamban ezer meg ezer szökőkút gyanánt lövelt fel egyenesre a víz, s a megbomlott toronyórák újra meg újra ütötték az egyet.

A közben ama bántó süketes szélmoraj, az az ismeretlen hang, mely mintha mérföldekről jőne s mégis egészen közel volna, — körül és alatt és mindenütt! — folyvást tompa bűgással tölté be a levegőt, a nélkül, hogy valaki tudná, merre lehet előle menekülni?

A házi ebek riadtan futottak végig az utcákon, megállva, hogy visszaüvöltsenek az elhagyott városra; elvadult macskák szökdeltek egyik tetőről a másikra s a zúgó légben felriadt galambok, verebek és vércsék csoportosultak, félénken kerülgetve a toronytetőket.

És a föld minden állatai között legrémültebb volt az ember. Amazok csak a halál lehelletét érzék, de ez tudta, hogy itt Isten van közel; őt a reszkető föld nemcsak sírjára emlékezteté, hanem a mi még azon alól van. — Mi lehet még a síron alól? — Mindenki sápadtnak látta a mellette állót, elhagyta az ész, a bátorság a lelket, mindenki érzé, hogy itt az emberi kéz hatalmának vége.

Megküzd az ember a tűzzel, a viharral, nyerget vet a hullámozó tenger hátára, csatába száll minden elemmel, csatába önmagával; — de ha az élő föld haragja támad ellene, mivel védje magát?

A föld egyre rázkódott, a zúgás egyre hallatszott, mint valami szétpattanni készülő katlan forrongása, s időközönként, ha a vízirányos vibratio erősebb rengésben tört ki, meg-megkondultak egyszerre minden toronyban a harangok; a nagy, vastag érozharangokat úgy rázta a vész, mint apró csengetyűket.

A rémes harangszóra hirtelen egy kétségbeesett remény szikrája kapott a zsibbatag szívekbe: «az Isten hívogat bennünket».

A templomban a templomban!

Az egyházak ajtai feltárultak, a nép betódult, a ki nem fért be, ott künn térdepelt le, a lépcsőkön, az utca kövezetén s belevegysté énekét a szent boltozatok közül kihangzó zsolozsmába. Oh az emberek olyan jó énekesek, mikor meg vannak rémülve!

De az énekhangon is keresztül tört a földalatti zúgás, az a hangváltozás nélküli pokolbeli zenekisérlet, az éneklők saját szavaikon keresztül hallák azt, átjárta a szívet, a lelket, s beteggé tette az embereket. Gyöngé nők, öreg emberek ájuldozva, szédelegve hagyták oda a templomot s künn lefeküdtek a kövezetre, a többiek éjnek éjszakáján énekelték tovább a bűnbánó éneket:

«Uram bűneink sokasága . . .

. . . . . Irgalmazz nekünk!»

Hajnal felé ama bántó zúgás lassankint elcsendesült, a vele küzdő szent énekhangok mindinkább erőt látszottak rajta venni, végre egészen elenyészett, vele együtt a föld rengése is: csak néha koronként, egy perczre rázkódott még meg a föld, mintha az ég és csillagok mindannyiszor valami rettentő gondolatot

szóltak volna hozzá, a mitől összeborzadt; végre az is elmúlt. Az éj szürkülni kezdett, az ég világosodott; a szorult keblek terhei enyésztek. A nép egy része hazatért házait meglátni, családját összekeresni, a többi «hosannát» énekelt a templomban.

A mint a kelő nap világa át kezdte törni a magas templom-ablakokon, elhalaványítva az oltár gyertyáit, mik eddig gyér világot vetének a roppant teremben, megtért a bizalom is a szívekbe, az a jótékony érzés, mi átélt veszély után foglal helyet a lélekben; egy fiatal szerzetes fölment a szószékbe, s beszélni kezdte magasztos dolgokat a néphez.

Egyszerűk, keresetlenek lehettek e szavak, a hogy azok egyenesen a szívből jönnek, de jól esett hallani azokat a hívőknek, az ajkak úgy mondák utána némán az imát.

A pap elvégzé beszédét, kimondta az ament. Hal-latszott utána az a templomi sohaj, mi ezrek fohászából származik egyszerre . . . E pillanatban, mintha mennydörgő szekerek rohannának végig a föld mélyében, egy hömpölygő dördülés futott végig a város alatt; a föld színe az elmúlt reszketés helyett egy irtóztató taszítást kapott alulról, s azon perczben le-hullottak a tornyok a földre, egy irtóztató roppanás hangja tölté be a levegőt, a legmagasabb épületek mennydörögve dültek össze, a kábító zuhatagban az utolsó órát üték a messzehajított harangok . . .

Azután csendesség lett ismét.

Másfélezer ember feküdt halottan az összedült templom romjai közt; ajkaikon a kimondott amennel, szíveikben a bűnbánat igaz keservével. Nem halhat-tak volna meg üdvösebb pillanatban.

Csak a prédikáló szerzetes maradt életben egyedül.

Az emberek meg voltak némulva, elveszték a segélykiáltás hangját, elfeledtek beszélni. Nem volt kit híni segélyül. Maga az Isten háza is romban feküdt.

Futottak tébolyodott zavarban az utczákon végig szótlanul; egy-egy futó némbor hurczolt maga után kezénél fogva valami elkapott gyermeket, kit tán fiának vélt, véres fejű ősz emberek tántorogtak erőszakosan kapaszkodva izmosabb férfiak ruháiba: peroz mulva megint vissza azon utcán ugyanazon alakok, a gyermeket hurczoló nők, e véres ősz emberek, a lihegő férfiak. A várost mindkét oldalról víz fogta körül, nincs hová menekülni.

Másodszor újra hallatszott a futó hömpölygő dördülés a föld alatt, a mint morogva gördült végig és mindig közelzbb, mintha feljebb jönne. Messziről lehele látni a rém közeledését; a merre elhaladt, az élőfák meghajták előtte fejeiket, jobbra-balra a földet csókolva sudaraikkal, s mikor a város alá ért, a futó népek elestek taszítása miatt; a ki állva maradt, azt lábnyi magasra hányla fel a rejtelmes erőszak s ismét ment tovább hömpölyögve, zuhogva, az élőfák jobbra-balra hajlongtak útjában, kivált azok a hosszú sor jegenyék ott a füzes sziget partján mint bókoltak előtte egész a fekete víz színéig, mely oly ijedten látszott hullámozni előttük.

A félelem csodái egyre szaporodtak; a kálvária melletti apró házak között egyszerre több helyen tűz ütött ki; néhány bátor férfi, a ki oltani sietett, borzadva vevé észre, hogy a kutakból egyszerre kiapadt a víz, a veder magasra feltorlódott kavicsos homokba ütődik s a belvárosi kutakból is valami forró párázat

kezd felszűrődni, a minek olyan fojtó sárvíz szaga van. A legnagyobb iszonyat végre a megyeház utczáján adá jelenségét, a hol a föld keresztben megnyílt, át a házsorokon, egy erős kőépület kapujánál közepén ketté vált s a mint egy percz mulva a rémületes látvány összezsugorodott, a szétszakasztott házat úgy nyomta ismét össze, hogy a nyílásba szorult gerendák mind az ég felé meredtek, a támadt nyíláson át pedig valami forró, nyúlós, fekete sár önté el megszire az utczát.

— Elsülyed a város! ordíták az emberek. Fussunk a Dunára!

A föld nem adott többé menedéket, a vizekhez kellett folyamodni.

— Fusson a malmokra, a hajókra minden ember! A város elsülyed.

A partokra siető népre ott várt a legnagyobb rémület.

Az Öreg-Duna, a hogy itt a Csallóközszöget képező folyam szélesebb karját nevezik, a város alatt ismét két ágra szakad, s épen átellenben a várossal egy kisdud szigetet képez. A keskenyebbik ág a város és a sziget között foly el: ezt szokták kikötőül használni, itt van a malmok réve és a repülőhíd, a hajótömő műhelyek, a halászok bárkái.

A menekülést kereső nép megrettenve látá, hogy a Dunának e keskeny ága nincs többé: a háborgó föld úgy felemelte annak a medrét, hogy a víz a szigeten keresztül a szélesebb ágba futott át, s a város előtt nem volt más, mint egy nagy zátonyos mocsár: az eltűnt folyamág titokteljes medre, az évek előtt elsülyedt hajók romjai, elveszett vasmacskák, el-

Elsűlyed a város! — ordíták az emberek.

süppedt málhacsomagok, rémletes tárgyak, mik évek óta a vizek éjszakájába voltak eltemetve, álltak ijesztőleg a napfény csodájának kitéve; a meder közepén valami kettős boltozatos kőfal maradványa: tán a sokszor emlegetett alagut romjai . . . és a kikötőbeli hajók, a halászbárkák, a malmok, a repülőhíd mind a vízfénék zátonyain ültek, megrémült lakosaikkal, kik bámulva tekintének az alóluk elfutó víz után, mely harsogva húzódott folyvást odább.

Ez a bámulatos látvány, mely több csodát mutatott a szemnek, mint a mennyit az emlék össze bírna szedni, így tartott két-három perczig; — akkor egy új földhullámozás a túlsó Dunaág medrét emelte föl s ismét a keskenyebbet süllyeszté alá.

A roppant víztömeg zúgva rohant vissza egy percz alatt az elhagyott mederbe, mint egy átlátszó hegyláncz, a közbeesett szigetet el látszott seperni gátjaival és jegenyeseiraival együtt, a jégtörők karóit széttörte, mint gyermekjátékszert s a mint a sziget gátjaiban megütődött, felemelte tajtékzó gerinczét, mintha el akarná azt nyelni, s azzal lecsapott a túlsó mederbe.

A partra gyűlt tömeg rémült ordítással veté magát vissza a városba, az omladékos utcákba, a tátongó földre a hullámcsapás elől, míg az harsogva, tombolva tölté meg keskenyebb medrét, fölkapva a zátonyokon ülő hajókat, malmokat örvényző árjaikba, s letépve azokat vastag horgonyköteleikről, ragadta magával, túl az elsepert vízgáton, bevitte a városba, odavetelte az utcák közepére, odavagdalta a házak szögleteihez, odacsavargatta köteleiket a közutak rácsozatához, a szentszobrok lábaihoz, s azután ismét oly

sebesen, a hogy jött, zúdult vissza, a piacz közepén hagyva az odáig vitt hajókat, malmokat, felforgatott dereglyéket, s ragadva magával, kiket útjában elkapott.

Egy halálkiáltás hangzott a meglátogatott város utczáiról az éghez.

A kétségbeesés visszakapta szavát. — Nem volt menekülés. Az emberek nem láttak szabadulás után, nem futottak többé; hanem összebujtak meghunyászkodva, megsemmisülve és kiáltozák Isten nevét, míg alattuk a föld rengett, körül a hullám csattogott, s a föld repedésein kirohanó forró lég bögve tört magának utat, undok posványt és forró érczolvadékot túrva ki maga körül...

Oh én uram és Istenem! De erős a te ostorod, midőn haragodnak dicsőségét megmutatod a te földi férgeidnek!...

AZ ÚR SÁTORA.

Ez így tartott két egész hétig . . .

Tizennégy nap és tizennégy éjjel látogató meg a rettenetes ostromozó haragjának kiválasztott városát: eljött reggel, eljött este, eljött a nappal és éjjel minden órájában és tanfá reszketni a földet szörnyű lépései alatt.

A második, harmadik napon megadták magukat az emberek a csapás szörnyeibe, a kétségbeesést keresztvéni türelem váltá fel; az okosabbak tanácsadásai kezdtek kihallatszani a közajveszékélésből, kezdett gondolkozni védszerekről, mik a helyzet rendkívüli-ségét elviselhetővé tegyék, építettek fagunyhókat szabadabb térekre, a gyöngébbek lakásaul, odakötötték a sátorajtókhoz a csónakokat, hogy menekülhessenek, ha ismét véletlenül jön az ár; s készen tartották kádakban a vizet, ha a földalatti tűz valahol a romok közt gyujtogat, és azután csináltak az apró gunyhók közé egy-egy nagy gunyhót is, s azt a nagy gunyhót elnevezték templomnak.

Merész férfiak előkeresték a romok közül az oltári szentségeket, a búcsújáró zászlókat, fölkeresték a legkisebb iskolai csengetyút, mely egész maradt, annak csináltak kis haranglábat és ismét harangszó hívá a népséget Isten színe elé, és ismét hangzottak a buzgóság imái a nagy fagunyhóban, melynek templom

volt a neve; ilyen aprócska templomok voltak minden szabadabb téren, mert a nép egyben úgy sem fért volna el, kivált most, a midőn mindenki sietett oda. Ah mint figyeltek az emberek arra a kis csengetyű szavára! hogy siettek minden utczából, imádságos könyveikkel kezeikben! hogy szólították meg a szemközt találkozókat: «harangoztak már, mehetünk».

Ilyenkor olyan rosszul esett látni a buzgóknak, hogy itt-amott a házak kapujában hallgatag emberek ültek, a kiket nem buzdtott fel a harangszó; a kik zárt ajakkal, bánatos arcczal néztek fel az égre, mintha nekik csak szenvedni volna szabad, és nem panaszkodni.

Voltak egész utczasorok, a honnan senki sem jött elő a csengetyűszóra, a honnan senki sem csatlakozott a búcsújáró menethez, ott volt legszomorúbb a rombolt város képe.

A szomszédok, az ismerősök gyakran beszélaltak e hallgató emberekhez: «hát ti mért nem imádkoztok? Miért nem kéritek Istent, hogy e csapást elfordítsa rólunk?»

Azok pedig felelének nagyszomorúan:

— Avagy hogyan imádkozhatnánk mi Istenhez, a midőn nekünk nem szabad templomot emelnünk ez helyen?

Miért nem volt nekik szabad templomot építeniök azon városban? azt bizonyára én sem tudom, más sem tudja. Régen volt az idő; elfeledte mindenki.

Annyi bizonyos, hogy a népesség egy harmadának nem volt szabad templomot építeni azon kis városban. Ki parancsolta azt úgy, ki tartotta fenn? holott az uralkodók ezt egészen másképen rendelék, arra

ismét tudatlan volt a felelet. Annyi mondható, hogy még akkor a kis urak igen nagy urak voltak hazánkban, s a mit helybenhagyának a nagy királyok, e «kis királyok» gyakran hiúvá tették.

No de azt én reám nem bízta senki, hogy én itt az országok sorsát intézhessem, azért jobb lesz, ha folytatom a mi szomorú történetünket.

Történt az ötödik napján az Isten látogatásának, mely nap épen vasárnapra esék, — szomorú vasárnap, — hogy azon a téren, mely mostanság szép kúpozas kápolnával, s hozzá ékes fasorokkal s mind ehhez illő szép névvel bfr, Rozália-térnek neveztetvén, s melyet gyermekkoromban még disznópiacznak hívogattak, az én nagyapám gyermekkorában pedig régi rácz temető név alatt ismertek, nem sokat gondolván a benne fekvők emlékezetével, mint a mely helységről hordták a városba a fazekasok számára való földet, tehát e históriai nevezetességű helyen két sajátságos csapat találkozik egymással össze, mely úgy látszik, hogy szántszándékos találkát rendezett itt egymás számára.

Azok, a kik jövének a megyercsi utcza felől, mind kék mente-dolmányba öltözött férfiak; nagy massiv kerek kalapokban, széles szalagokkal, jó kordován, ránczba szedett torkú csizma a lábukon; mentéiken nemcsak szép filigrános ezüst gombok, hanem azon felül egyik válltul a másikra kapcsolt függő lánczok, nagy pengő szemekkel s roppant medaillonnal a közepén; mind valódi tizenhat próbás ezüstről. És e nagy tekintélyvel járuló személyek társasága nem más, mint az érdemes csizmadia-czéh, a becsületes szekeres gazdák és a nagyon tisztelt hajóslegények,

mint a kik képezék azon idő szerint a nemes város legszolidabb polgári osztályát.

A velük szemközt jövő csapat férfiai ellenkezőleg zöld mentéket viselnek, zöld nadrágot zöld zsinórral kihánytatva, helylyel-közzel molnárszínű szürke dolmányokat, lapos ezüst pitykékkal és fekete bárányszőr-süveget hozzá. Ezek pedig a nemes város takácsmesterei, szűrszabói és molnármesterei, kiket eleitől fogva mindenki a legbékeszeretőbb polgárok gyanánt szokott elfogadni.

Midőn e két szemközt jövő csapat e fentnevezett téren egymáshoz mintegy húsz lépésnyi távolságra ért, ott megállapodának mind a ketten, s a zöldbeliek közül kiválva egy kitűnő egyéniség, fölemelt rezes nádpálczával inte a többieknek, hogy várjanak és hallgassanak: azzal kilépett a középre.

Hosszú, száraz férfi volt az említett, még soványabb az által, hogy öltönyének minden része feszesen áll rajta, prémes mentéje szinte megfeszült a hátán s lábait úgy szedegette fel, mintha minden lépésnél megégette volna a talpát; szikár orcáját rendkívül ékesíté két hosszan lefüggő bajuszzsinór, olyan kacsaringósra csavargatva, mint egy-egy kígyó.

Tudnunk kell pedig, hogy e derék férfiú a becsületes takács-czéh atyamestere; érdemes Kanál Ignác uram ő kegyelme.

Tudnunk kell továbbá, hogy az érdemes takács-czéh tagjai mind zöldben járnak, mind soványak és mind igaz katolikusok; az érdemes szűrszabó-czéh tagjai is zöldben járnak és kevés kivétellel katolikusok; a molnárok között már nagyobb a megoszlás hit dolgában, de öltönyük azért egyszínű. Határozot-

tan kék azonban az érdeemes csizmadiák ruházata, és ezek kivétel nélkül kálvinisták, túlnyomó e szűn és hitvallás a szekeres gazdáknál s határozott a hajóslegények osztályánál.

E szerint e pillanatban két pártfelekezetet látunk magunk előtt, mind megannyi testületekben. Ne feledjük el azonban, hogy a föld reszket alattunk.

Nem is perlekedni jött össze a két felekezet; nem mint Konstantinápoly lakói, a végpusztulás napján a «que» fölött vitatkozni — hanem egészen más szándékból.

A mint érdeemes Kanál Ignác atyamester uram ki lépett az öt követők közül, a túlsó csoportozat közül szintén előlépe nemes Bajcsy András uram, a csizmadiák érdeemes czéh mestere, ki nemcsak oly izmos vállakkal, oly gömbölyű termettel, még nagyobb ezüstgombokkal volt megáldva, miként tagtársai, hanem azonfelül nemes ember is volt; és diáku is tudott, sőt még szakállat is mert viselni az álla alatt körül, s a bajusza előre volt hegyezve, mint egy villa.

E két derék férfiú tehát egymás elé sietett, a tér közepén találkoznak, ott Kanál Ignác uram előre nyújtá reszkető kezét, nemes Bajcsy András uram belecsapott abba barna tenyerével s ott rázogatták egymás kezét legalább öt perczig folyvást, a nélkül, hogy valami szót tudnának egymással szólani; mind addig, míg a két derék férfiú szeméből megeredének a könnyek; s azután kénytelenek valának elővenni zsebkendőiket és szemüket megtörölgetni s akként kezdeni a dologhoz.

— Nemes Bajcsy András uram . . .

— Érdeemes Kanál Ignác uram . . .

- Meglátogatott az Isten bennünket nagyon . . .
- Nagyon meglátogatott bennünket az Isten . . .
- Tele vagyon a mi szívrünk keserűséggel.
- A mienk is csordultig vagyon.
- Avagy mikor fordul el rólunk e csapás?
- Sőt nem kell-e elvesznünk mindnyájunknak abban?

— Mi éjjel-nappal könyörgünk az egek urához.

Bajcsy András uram nagyot sóhajtott e szóra.

— Nekünk nincs helyünk, a hol könyörögjünk.

És azután elhallgatott mind a kettő.

E hallgatás alatt pedig mind a két csoportozat úgy közelít egymáshoz, hogy mintegy kört képezének a két férfiú körül. Kanál Ignác vevé fel ismét a szót.

— Nemes Bajcsy András uram. Nem olyan igaz emberek-e a kigyelmetek hívei is, mint a mieink.

— Valóban azok.

— Nem azt az Istent tisztelik-e ők is, a kit mi?

— Valóban ugyanazt.

— Nem azt a csapást szenvedjük-e mi is, a mit kegyelmetek?

— Bizony igaz, hogy azt.

— Vétettünk-e mi egymás ellen valaha? Csaltuk-e meg egymást; rontottuk-e egymás családját, mester-ségét? Nem járnak-e a mi koldusaink is a kegyel-metek ajtajára, nem esik-e az eső a kegyelmetek földjére is úgy, mint a mieinkre? Nem az-e a mi hazánk, nem az-e a mi szülőtte földünk, a mi kegyelmeteké? Nem egy nyelvet beszélünk-e, nem egy kenyeret eszünk-e egymással, és mégis egyik gyűlöletes a másik előtt, s egyik nem imádkozhatik a másik miatt.

Bajcsy uram erre megint csak azt felelhette, hogy megfogá a takácsok atyamesterének jobbját s meg-rázá azt szíve szerint.

Kanál uram megerősíté magát, letűzte keze alá rezes botját s egészen más hangot váltva, mondá:

— Érdemes lakostársaim, nemes czéhmester úr, becsületes mester urak: minthogy mi más felekezeten lévő együgyű emberek átláttuk, mennyire keserves dolog kegyelmetekre nézve, hogy a szomorú, iszonyatos napokban, a midőn mindnyájunknak vigasztalása egyedül az irgalmas Isten, kegyelmelektől e vigasztalás meg vagyon vonva az által, hogy e nemes város privilegiumai fejében nem szabad kegyelmelekt-nek ez helyen templomot építeni, hanem kénytelenek a szomszéd kulcsos mezővárosba átmenni isteni tiszteletre, a midőn azt a vizek engedik . . .

— Úgy vagyon, — szólalt meg egy hajóslegény hat galléros köpenyegben, — a szekeres gazdák szekéren hordanak át bennünket minden vasárnap.

Nemes Bajcsy uram komoly szigorúsággal tekinté hátra a közbeszólamlóra.

— Ne zavarják kegyelmelekt az atyamester urat az ő contextusában. — Azzal buzdítólag fordult az atyamesterhez: «quoniam; — ergo — minthogy; tehátlan . . . Így következik.»

— Tehátlan, — folytatá Kanál Ignác uram, — előfordult a mi érdemes polgári czéhünk gyűlésében az a szó, hogy im e gyászos napokat használnák fel mindnyájan azon üdvös cselekedetre, mely szerint építenének kegyelmelekt is egy sátor: a mieink hasonlatosságára, a holott az Istent imádkhatnák s ne kényszerülnének elvándorolni minden úr napján szomszéd

helységekbe, hanem segítenének szílvők szerinti imádságaikkal megengesztelni az úr Istennek az ő haragját, mely alatt bizony annyit szenvednek kegyelmetek is, miként mi szenvedünk.

Ez nagy szó volt: igen nagy mondás... Ha valami költő volnék, a ki képzelt dolgokat mesélni állt elő, világért nem mernék ilyeket adni emberem szájába, de miután nem vagyok más, mint jámbor krónikaíró, a ki elbeszéli azt, a mit öreg emberek beszéltek fiatal embereknek, úgy maradt meg az emlékezetben, bízvást megírhatom a mostani ivadéknak, hogy ott azon a téren egykor összegyűltek a nép együgyűi, a publicanusok és tudatlanok, a minők közül a nazareti király válogatá az ő apostolait, és ott azok, a kik hatalmasabbak voltak, azt mondták a gyöngébbeknek:

«Ime, e helyen, a hol állunk, építsetek sátozt az Úrnak, a melyben imádkozzatok »

Az érdeemes atyamester nem tudott tovább szóokolni az elérzékenyülés miatt; a helyett egyre szorongatá a hozzá közel esők kezeit s szemeivel mutoogatott a háta mögé furakodó becsületes német polgár ácsmesterre, kiben régen meglátszott, hogy szeretne valamit mondani, a mit meg is tett, a mint szóhoz juthatott, kezeivel magyarázva, a hol nyelve hibázott.

— Mi nem ellenzünk ám az! Mi nem haragszunk rá egymásnak. Mi jó embereket lehetünk. Ne félje magát senki.

Azután egy emberséges kovácsmester tört magának utat a középhez, a hol beszélni lehetett s felgyúrte jobb karjáról az inget, mintha azt másképp el-

mondani nem is lehetne, mint neki gyürkőzve, harsogó hangon bocsátá közre jámbor ötletét.

— Atyámfia, jó barátaim; én azt mondom, hogy építsetek itt, a hol állunk, egy akkora sátort, hogy minden nemzetségek elférjen benne, híjátok ide fiatalokat, feleségeiteket s a mennyi helyen megférnek, akkorát kikerítünk innen s ott álljon a templom; torony is legyen rajta, csengetyű is legyen benne.

A derék férfiú homlokáról sorgott az izzadság az utolsó szavaknál, olyan igyekezettel szószokolt, s szeretne volna látni, ki mondhat neki ellent, midőn ingujjával végig törölte orcáját?

Nem mondott senki ellent, sőt mindenki iparkodott felebarátjával megértetni, mennyire idegen dolog volt szivétől minden harag ez ideig is, s mint fogják ők ezentúl is szeretni és becsülni egymást, akár engedni meg az országgyűlés, akár nem.

Nemes Bajcsy András uram mind e jelenet alatt összefogott kezekkel állott a középén, komoly orcáján egy vonást meg nem változtatva s figyelmesen végig hallgatva minden beszélőt, és senkit meg nem szakítva abban, mint a ki valami nagy szót akar mondani s azt a végére tartogatja.

Midőn azután venné észre, hogy mindnyájan ő reá vetik szemeiket, leemelé nagy süvegét szénfekete szögkemény hajáról s két kezével melléhez nyomva azt, felsóhajta, tekintélyéhez méltó nyelven:

— Gloria in excelsis omnipotenti Deo! Dicsőség az magasságban az mindenható Istennek.

És akkor szemeivel megváltván az égtől, visszafordula érdemes lakostársaihoz és mondá:

— Az Úr parancsolá, — kegyelmetek tudtunkra

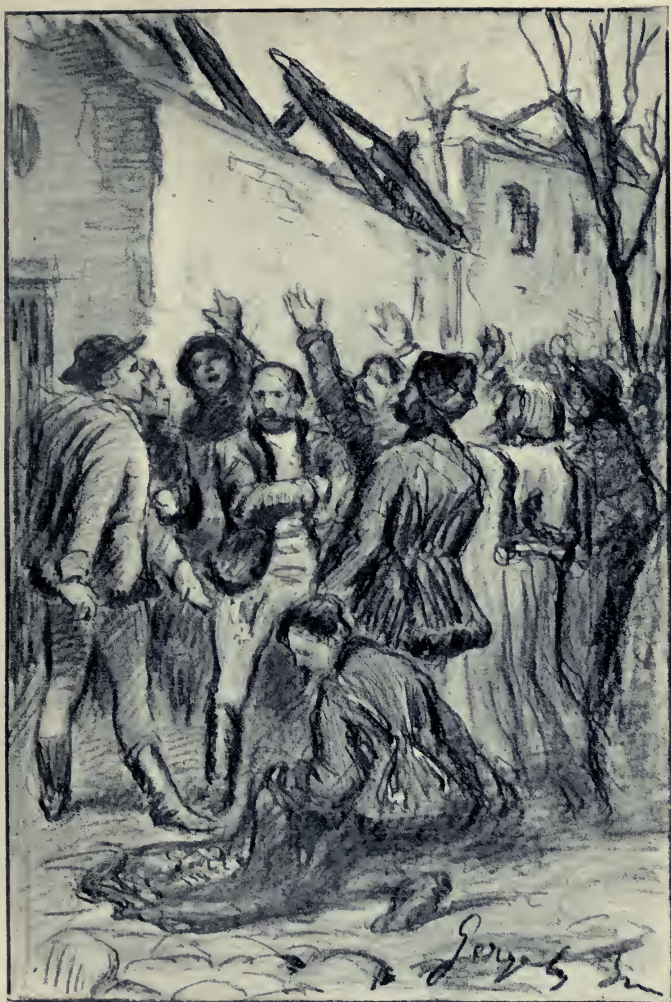
adák, — mi pedig meg fogjuk cselekedni; a ki igaz ember és Istent tiszteli, akként cselekszik, a hogy én. Mészáros János gazduram, minthogy kegyelmednek könyönyege vagyon, térítse azt ide elém a földre.

Mészáros János ellenvetés nélkül szót fogadott, s leteríté a sok gallérú pukovai posztóköpenyt az érde-
mes ozéhmester úr elé.

Akkor nemes Bajcsy András uram kivonta csizma-
szára mellől rézpitykés bicskáját s kinyitá azt és a
köpeny közepére állá, mint egy áldozatra készülő
táltos a régi napimádó magyarok közül; kezében a
fölemelt késsel.

Mindenki áhitattal leste szavait, mert azt jól tudta,
hogy nemes Bajcsy András uram bárha némelykor
igen furcsa előkészületeket tesz is, de mindig okosat
és nyomatékosat mond.

— Szerelmetes hitsorsosaim! — kezdé a jeles férfiú,
olyszerű helyzetet véve a kivont késsel, mintha egye-
nesen szívébe akarná azt döfni. — Mire való a mi
vállainkon ez az ezüst láncz? mire valók a mi keb-
leinken emez ezüst gombok? Láncz és teher az; és
semmi egyéb, mely minket lefelé von a föld felé!
Ime vessük le a mi lánczainkat, rázzuk le a mi ter-
heinket, és építsük fel azoknak árán az úrnak hajlé-
kát, a mely bennünket fölemeljen az ég felé. Járjunk
ezentúl fekete gombokkal, hogy a kik meglátnak ben-
nünket, elmondhassák rólunk: ime ezek ama híres
város lakosai, a kik nem viselnek ruháikon többé
ezüstöt: de viselik szíveikben az urat, és emelének
templomot az ő czifraságaiknak árán: és bizony mon-
dom, az mi rajtunk nagyobb ékesség leend minden
aranyál, ezüstnél.

— Szerelmetes bitsorsosaim! — kezdé a jeles férfiú.

És e szavakat mondván, nemes Bajcsy András uram nekifogta a bicskát, lekanyarítá válláról a súlyos ezüst lánczot, leszabdalá a nagy filigrán gombokat s odaveté azokat a köpönyegre, melyről hátralepett s prófétai ihlettel mutatott oda a többi jelenlevőknek.

Egy pillanat alatt minden férfi kezében villogott a kés; tépte, fejtette mindenki magáról az ékszereket, ezüst lánczok, ezüst gombok hullottak a kiterített köpenyre minden oldalról, senki sem késedelmezett; senki sem tévovázott; a késeket egymás kezeiből ragadták ki, a kiknek nem volt; pirult arczú nők és szűzek rimázkodtak az előttük álló férfiaknak, hogy arany függőiket, gyűrűiket engedjék az áldozat közé tenni; a hír villámgyorsan futott végig a városon s a ki meghallá azt, sietett a térre, mindig több nép gyűlt össze a téren, apró gyermekek elhozták takarékmárjásaikat, egy-egy koldusnő fillérje is kézről-kézre adatott, míg az áldozathalomhoz ért, hogy csendülésével ő is beleszóljon abba a zenébe, a mi úgy tetszik odafenn.

Egy óra mulva halommal állt az ezüst a kiterített köpenyegen.

Akkor nemes Bajcsy András uram megfogá a derék német ácsmester, Hampel uram kezét, és odavezeté őt az ezüsthalomhoz:

— Ime, szerelmetes atyámfia, itt vagyon az érték, tegye kegyelmed rá a kezét és vállalja fel, hogy építsen számunkra ezért egyházat, díszeset és tágasat, a hogy tudtára adatott.

Hampel mester ijedten rántá ki kezét Bajcsy uraméból s nagy buzgalommal kezde tiltakozni.

— Eressze engem Bajcsy úr. Ne tréfálja így. Én

bizony nem teszek sem kezemet, sem lábamat a kegyelmed ezüstre; — no csak ne haragudja magát nekem: meglehet, hogy rosszul megmondtam, más akartam megmondani. Engem nem kell a kegyelmeteké ezüst, nem arany és mégis csinálom fogom, a mi kell. Ezt mondja becsületes ember; és ki mondja, hogy Hampel Kristóf nem becsületes ember van? Én beszélem magyarul rosszat, de érzem jót.

A református hitfelek annál kevésbbé kezdték érteni a derék ácsmestert, mentül jobban iparkodott az magát összekeresett szavakkal megértetni, a min végtére Hampel Kristól uram oly melegbe jött, hogy kirántva tubákszín kabátja zsebéből egy hosszú szarvasbőr-erszényt, azt előlről kibontá s azzal megfogva a fenekét, odatartá azt az ezüst-halmaz fölé, s kirázta belőle, a mi benne volt; lázsiás tallérok és jó vert körmöczi aranyok.

— Nekem nem kell a kegyelmeteké ezüst; teszem hozzá én is, legyen több. — Adják kegyelmetek a fa, csinálom a munka ingyen. A templom Istené van, teszem e munkát Istennek, majd megfizeti nekem Isten. Tartja meg kegyelmetek a ezüst, jó lesz fizetni vele a pap, meg kántor; én nem prédikál, se nem énekel a kegyelmeteknél; lesz a sok ezüst fundatio. A ki becsületes ember, az mond: és Hampel Kristóf mindig becsületes ember, beszélni rossz, de szíve van jó.

A derék ácsmester nem volt valami kitűnő szónok, de szavai oly lelkesülést gerjesztének hitfelei között, hogy azok egymásután törtek maguknak útát a közép-re, s önként felajánltak minden munkát ingyen, a mi a protestans hitfelektől ki nem telhetett. A ková-

csok, lakatosok, bádogosok egytől-egyig mind katolikusok voltak: náluk nélkül nem épülhetett templom. Senki sem akart fizetésről hallani, az emberséges ácsmester sorról-sorra járt mindenkihez s bámulandó igyekezettel iparkodott azt a kevés magyar szót, a mi ráragadt, ékes beszéddé alakítani, hogy rádisputálja minden emberre, a mit a nélkül is tudott, érzett és mondott mindenki, hogy ez a munka tetszik odafenn az égben...

Kétszázados villongás így csendesült el egy napon, és lőn béke és egyetértés a város lakosai között és régi ellenségek nyújták egymásnak kezeiket és az erősebbek mondták a gyöngébbeknek: «legyünk egymás testvéreik!»

Nem! ez a város nem fog elsülyedni.

A föld csak néha-néha rendült meg az összegyűlt csoportok alatt, az úr lábnyomától megdobbanva. Mintha azt mondaná vele: hogy ő is jelen volt... és hallotta a fogadásokat...

Az alku hamar készen volt; a hol minden ember ingyen adott mindent, nem volt nehéz az egyesség.

Hátra volt azonban még a kegyes vállalat nehezebb része: a helytartósági engedély.

Ez időben az sem kerülhetett sokba: a városbíró és tanács előre meg volt már nyerve ez iránt; a derék német ácsmester többséget szerzett a türelmi kérdésnek a «hatvanszemélyek» gyűlésében; a tanács nem mert ellentmondani; az egyházi hatóságok részéről sem történt semmi ellenvetés. A jámbor takácsok és szűrszabók azokban a zöld dolmányokban előre eljárták mind ezen urakat s biztosították magu-

kat a kegyes elnézésről, nehogy hasztalan reménységgel biztassák fel polgártársaikat.

Hanem . . . a legnehezebb kő még útban volt: egy igen nehéz és igen kemény kő, a mit a csodatevő természet egy magasrangú főúr keblébe tévesztett arra a helyre, a hol más emberek a szívet hordják: ezt a nehéz követ ki fogva elemelni!

— Voltunk a tanácsbelieknél, voltunk a főtisztelendő uraknál, — szólt a derék atyamester, — felőlük akár a Sion hegyét ide építhetik kegyelmetek: hanem még hátra van a tekintetes alispán úr. Már oda édes atyámfiai küldjenek kegyelmetek valakit mást, mert oda ember kell, a kinek esze és bátorsága vagyon; nekem pedig mind a kettő mértékkel vagyon, és az a tekintetes úr előtt nem leszen elegendő.

A jámbor atyafiak egymásra néztek, mintha keresnék maguk között, hogy ki legyen Mózsés, és ki legyen Áron! S nagy aggodalom kezdett arcaikon mutatkozni. Ez valóban nehéz kő volt, igen nehéz kő.

Egy hang indítványozá nemzetes Beő Sándor urat, a ki deszkakereskedő, és így honoratior, de a becsületes úriember azzal menté ki magát, hogy neki a neve ugyan Beő, de a beszéde épen nem bő; ott fogy el, a hol legjobban kellene.

Másik hang nemes Szabó Ferencz földbirtokos urat kívánta deputatióba küldetni; a ki viszont biztosítá a gyülekezetet, hogy ő nem rég kelt föl negyednapos váltólázból; ha az alispán elé kell mennie, kétségtelenül recidivázik.

Ilyenformán minden candidált személynek volt valami nagy organicus baja, mely miatt küldetését el nem vállalhatá.

Végre Mészáros János, a megköpönyegtelenített hajóslegény, ott állván a középben, elkiáltá magát:

— Micsoda? Hát nincsen-e itt nemes Bajcsy András uram, a ki czéhmester és diákul is beszél? Tud ő kegyelme úgy beszélni, mint akár egy prókátor s nem ijed meg senki személyétől.

— Úgy van, úgy van! — kiálták rá egyszerre mindnyájan, s körül kezdék fogni Bajcsy uramat. «Jó lesz, nagyon jó lesz: jobbat nem is lehetne küldeni.» S most már az elébb megkínáltak is mindnyájan ajánlkoztak, hogy ők is vele mennek, nem fájt senki-nek sem keze, sem lába, ha Bajcsy uram fog szónokolni.

Az érdeemes férfiú azon nyugodt komolysággal fogadá az ajánlatot, mely a megbizatas nagy fontosságának saját önérzetéveli összevetéséből származhattott. Pár perczig nagy megfontolással gondolkozék magában, akkor fölveté szemeit az égre és áhítatosan mondá:

— Fiat voluntas tua. Légyen meg a te akaratom.

Okosabb emberek kívántak időt engedni az érdeemes férfiúnak, hogy beszédre, szép oratióra készülhessen, azt otthon előre betanulván; hanem ő fölöslegesnek tartá ez ajánlatot; az, a ki az ő küldötteit idegen nyelveken beszélni tanítá, majd neki is segítségére leend. Csupán annyi haladékot kért, a míg haza megy és kardját felkötí, mert kard nélkül nemes embernek küldöttségbe menni nem illik; a hová őt azután a küldöttség többi tagjai is elkisérték: biztatván ügyfeleiket, hogy a míg visszatérnek, addig csak maradjanak szépen egy rakáson.

Malárdy Ferencznek hítták az első alispánt. Hivatalos okiratokon így látjuk aláírva nevét: Dárdai és

Czoborhegyi Malárdi Malárdy Xaver Ferencz. Minden rendű prædicatumaira oly szabályszerű igényt tart az alispán, hogy ha bármely hivatalos benyújtványon vagy magánlevélben a czímbetből valamelyik hiányzik, hidegen nyújtja vissza az átadónak, azt mondva: «nem ismerem ezt az urat».

A Malárdy család igen régi eredetű. A legelső ős Zotmund még Álmossal ivott egy kürtből. Ő tűzte le dárdáját a Beszkidek legelső hegyormára a honkere-sők közt; azt a hegyet most is Dárdahegynek nevezik: — az ellenkezőt bebizonyítani nehéz, — később ő volt az, ki saját úri kezeivel felköté a gonosz nyakravalót Czobor vezérnek a róla elnevezett hegyen: innen a Dárdai és Czoborhegyi előnevek. Tulajdon nevét pedig egy későbbi ős nyerte szent László alatt a cserhalmi ütközetben, a midőn a csata kezdetén azt mondta a királynak: «ma ládd uram, hogy mint fogok dolgozni», innen a Malárdy név. Ezt a hírneves család minden tisztelőjének tudni kell és tisztában lenni a felől, hogy a három részre osztott czímerpaizson mit jelent a kétfarkú oroszlán a véres emberfővel, meg a zászlós halom és a zöld élőfa? valamint arról is meg kell győződve lenni mindenkinek, hogy a Malárdy-családnak ős idők óta egy férfitagja sem volt, a ki vaalmi nevezetes dolgot ne követett volna el. Valamennyien mind magas hivatalokat viseltek, sőt a mostani alispán nagybátyja nádor-ispánságra is volt candidálva. Arról a végrendeletről pedig épen tényleges tudomással kellett bírni mindenkinek, melyben a család hatalmas alapítója sajátságos büszkeségből akként intézkedett utódaira nézve, hogy azok mindig büszkék legyenek ősi eredetükre és annál

nagyobbra vágyódással őseiket meg ne alázzák: tudniillik grófi, bárói avagy hercegi czímeket se el — se fel — se meg ne vegyenek: hanem a mint valaki közülök grófságra vágyódnék, vagyoni része mindjárt a nemeseknek maradott atyafiak közt osztassék fel, hogy az elődök ne legyenek kénytelenek pirulni az utódok előtt. És hogy az törvényczikkelybe is volt iktatva, mindaddig, míg az ónodi gyűlésen a kuruczok a documentumokat meg nem égették. Ugyanazon ónodi gyűlésen ontatott ki Thurócz vármegye köveiteinek vére, kik közül az egyik vérszerinti rokonság volt a Malárdy-családdal.

A Malárdyak tehát régen lehetnének bárók, és grófok is, régen viselhetnének hét usque kilencz ágú koronát czímerükön, de nem kell nekik, — nem kérik és nem fogadják el. — Azt azonban büszkén említhetik, hogy a köznemesek között az ő családjok a legelső, s e részben igazat adnak Cæsarnak, ki a Malárdy családot, — a véletlen kedvezménye által, — jellemével megelőzte: «inkább első úr egy faluban, mint második consul Rómában».

Malárdy Ferencz bizton elmondhatja magáról, hogy jelenleg ő az első úr egy megyében.

Grófok, hercegek, a kik ott birtokosok, a várkormányzók és generalisok, mind nem parancsolnak ott nála nélkül; tőle függ előremenetel és megállapodás; az ő szemöldei igazgatják a szónoklatokat a megyegyűlésen; az ő «favora» és «fastusa» eldöntő indok a bírák ítéletében; az ő akarata a törvény.

És az ő akaratát meg nem ingatja semmi.

Semmi? Még ez a rengő föld sem? — Az sem. Majd mindjárt elmondok róla egy pár adatot.

A rémület legelső órájában, midőn mindenki elveszté lélekjelenlétét, midőn futott az anya gyermeke bölcsőjétől, a katona őrhelyéről: Malárdynak első gondja az volt, hogy a megyeház folyosóit végig járta, megnézni, ha az örök helyeiken maradtak-e? Nem találta őket ott. Hol az őrmester? Az is elfutott. Egyetlen hajdú állt a folyosón, a ki ijedtében nem találta a kijárást. Azt megragadta: «mától fogva te vagy a hajdúk őrmestere, és tudtul adod minden drabantnak, hogy a ki helyét el merészeli hagyni, hivatalából el van bocsátva.»

A reszkető ember nem bátorkodott ellenvetést tenni s ott maradt. Még a földrengésnél is jobban félt az ő haragjától.

A legveszélyesebb órákban maga mellé rendelé a megyei jegyzőket, ügyészeket és esküdteket s sorról-sorra járva a megyeház termeit, vizsgálatot tartott azok felett: mit állhatnak ki, meddig tartanak még? A levéltár padmalja egészen keresztbe volt már nyilva, és a szegletfalak elválik egymástól, hogy a padlás gerendái közé lehetett látni.

A nagy, ódon szekrények úgy rázkódtak, úgy dörömböztek magukban, mintha félelmes lakóik ki akarnának törni záros ajtóikon; az asztalok és székek tánczoltak előre-hátra, és minden, a mi az asztalokon volt, tintatartók, tollak, kések, futni készültek valamerre. Malárdy pedig kényszeríté hivatalnokait leülni a reszkető asztalok mellé, e tánczoló székekre, előszedegetni a dörömböző almáriumok csomagait, mártogatni reszkető tollakkal, reszkető kalamárisokba s írni reszkető papírra, reszkető kezekkel, reszkető sorokat.

A KEMÉNY EMBER.

A levéltárt a földszinti szobákba kelle áthelyezni, melyeknek vastag, tömör falai nem látszottak szenvedni a földrengés alatt. Az emberek azt mondták, hogy ez Istenkisértés: — az alispán nem kérdezte tőlük, hogy mit mondanak?

Ő maga ott állt az egész munka alatt egy alcoven-szerű bolthajtás mögött, onnan intézte a működést.

Valaki észrevette, hogy az a bolthajtás is ketté nyílt a tetején s e nyílás miatt a zárkó néhány ujjnyival alábbcsúszott: csak még egy taszítás kell neki, hogy kiváljon, s akkor az egész boltozat összeomlik.

A jelenvolt hivatalnokok mind látták e veszélyt, de senki sem szólt az alispánnak; lehet, hogy féltek hozzá szólni, az is lehet, hogy nem bánták volna...

Végre egy fiatal esküdt, kinek lelke még fogékonyabb volt az emberszeretet, mint az illem és törvényes kötelesség parancsai iránt, bátorságot vett magának Malárdyt figyelmeztetni:

— Tekintetes alispán úr, az a kő mindjárt leesik.

Malárdy előbb tetőtől-talpig nézte a hivatlan megszólamlót, azután nyugodtan pillanta fel a boltozatra, s azzal a legtisztább csengésű, teljes érczhangon válaszolt a hivatalnoknak:

— Csak folytassa esküdt úr a maga hivatalos kötelességét. — Azután még egyszer feltekintte a fe-

nyezető zárkőre. — Egy ostoba kő nem üthet agyon egy Malárdyt!

És azután is ott maradt és többször nem nézett fel a kőre. Úgy állt ott, mint egy márványszobor. És valóban illett volna szobornak. Soha szebb férfiarczot nem gondoltak ki a szobrászok: olyan domború homlok, erős, izgékony szemöldökkel, tojásdad arcz, egyenes orr, nagy, messze fölnyílt szemek és az a hallgatva is parancsoló szája, mely ahhoz van szokva, hogy szavait előbb találgassák, mint azok ki vannak mondva.

A föld rángásai mindig hevesebbek lőnek, egy poros szekrény mindenestül kidült a szoba közepére, kitálalva egyszerre elkerülhetlen retardatumait.

A zárkő ismét néhány ujjnyival alábbcsúszott s a kőpor hullani kezdte a papírra, melyre irtak. Malárdy még sem mozdult meg helyéről.

Végre az utolsó percsomag is el volt takarítva, mindenki sietett ki a veszélyes teremből; Malárdy volt az utolsó, a ki elhagyta helyét; midőn az ajtóhoz ért, valami nagy robajjal omlott össze a háta mögött, talán épen a bolthajtás? Hátra sem tekintett, hogy megnézzé: mi volt az? Mit törődik egy Malárdy a feje fölött függő kövekkel?

Családja számos tagból állt. Szép felnőtt neje volt; felnőtt fiai, kik mellett nevelőt tartott, a kit régi római aristocrat néven *præfectus*nak czímeztek és egy kis leánya, a ki még babákkal játszott... és ez egész családból egy léleknek sem volt szabad elhagyni a várost. Ne mondja senki, hogy egy Malárdy fél és elfut a veszélyből.

Pedig a felnőtt idegzetes volt és a gyermekek ba-

bonákban hittek; még sem volt szabad a megyeház udvarát sem elhagyniok.

Egy nagy faépület, azelőtt kocsiszín, volt lakhelyül elkészítve az úri családnak. Annak a gerendái is egyre ropogtak, recsegték; a kemény szarufák néha úgy pattogtak magukban, hogy rémület volt alattuk elaludni és rémület az álomból felrettenni; — de panaszkodni nem volt szabad.

Az alispán maga a hajdúk szobáját választá lakásul, annak a falain is látszottak vékony repedések, s az ablakok felül és valahol egy bolthajtás volt a falban, mind lehullott róla a vakolat, de az mégis hihető volt, hogy ez a szoba be nem omlik. Néha ugyan a magasabbról aláhulló omladék elzárta az ajtót, hanem azt koronkint el lehetett onnan hordani.

Ezen szoba alatt volt a börtön.

És ezen börtönben most is lánczcsörgés volt hallható.

A várnagy elkéült ajakkal jött mondani az alispánnak: hogy a szegény rabok félnek; a föld még a halottakat is ki akarja hányni, úgy háborog és ők mélyen e haragos föld gyomrában hallgatják az alvilági fellegek moraját, a boszúálló föld mennydörgését, hallják, mint rázkódik fölöttük az egész nagy épület, mint omlanak egyenkint kémények, falak a földre s eltemetik szűk ablakaikat. A szerencsétlenek az Isten irgalmára könyörögnek az alispán úrnak, bocsássa ki őket börtönükből, lánczoltassa oda a Szentháromság-korlát lánczaihoz; ők meg nem fognak mozdulni onnan, hanem éjjel-nappal térden állva fognak imádkozni. Ha meg nem hallgatja kérésüket

az alispán úr, félő, hogy erőszakkal rohanják meg börtönük ajtaját; és a kétségbeesés erős

Az alispán megindulás nélkül hallgatta meg a kérelmet és a fenyegetést.

Gondja volt rá, hogy válasza rethorikai szabályszerű legyen; mint ítéleteinek mindegyike is a szónoklat és irány remekének tartatik. Nem is lehetett másformát várni egy ősnemestől, a kinek az arca antik szobormintának való.

— A kire a törvény kötelességeket szabott, az teljesítse kötelességét; a kire a törvény büntetést mért, az viselje büntetését; a börtönben lakó rabok dolga kiállani a rájuk ítélt megtorlást, az én dolgom örködni fölötte, hogy az végrehajtassék. Én ime megmaradtam azon a helyen, a hova engem kötelességem lánczol: a bűnösök is megmaradhatnak ott, a hova őket büntetésük zárta. A veszély közelebb ér engemet, mint őket, mert épen fölöttük lakom, s én is húsból és vérből való vagyok, miként más. (Itt nyilván hézag maradt azon gondolat számára; «de különb hús és különb vér».) Azért tudatni kívánom a rabokkal, hogy a míg az én lépteimet hallják fejük fölött dobogni, addig ne nyugtalankodjanak, ha pedig erőszakot készülnek használni, tudják meg, hogy én rostélyaikon át közéjük lövetek.

A rabok nem csörömpöltek többet lánczaikkal, hanem iparkodtak jobban félni a néma lépésektől odafenn, mint a haragos zúgástól oda alant.

.... Ez volt az a férfiú, a kihez Bajcsy András uramnak kellett jönni deputatióba.

Sápadt arczokkal, ámbár erős szívvvel jelentek meg a küldöttség tagjai a megyeház kapuja előtt; élükön

az érdeemes czéhmesterrel, ki ezúttal széles rezes pallosát is felköté oldalára s átlépkedve a kapubejárást elzáró hullatag köveken, a sötét folyosón emberi alak után kezdtek kémlelődni.

Pusztulás szomorú képe volt ott. A lépcsők fokai alá s feldüledézve; egy pár ékítményi urna a bejárat közepén hevert, a boltozat itt-ott keresztbe támogatótt gerendákkal volt megerősítve, s néhol a repedéseken keresztül látszott a napvilág.

Mészáros uram volt a legelső, a ki felfedezte az őrt álló hajdút, a ki egy ajtó mélyedésébe húzta magát biztosság okáért, s a mfg meg nem látták, engedte az érdeemes küldöttséget alá s fel őgyelegni, azután meg haragosan kiálta rájuk:

— Mit akarnak?

A jó urak már is megrezzentek s készek valának elszéledni, ha Bajcsy András uram bátran elő nem lép s kardját megcsörrentve válaszol:

— Mi deputatióba jövünk: a tekintetes alispán urat keressük. Vezessen kend bennünket hozzá.

Az őrt álló hajdú nem nagy kedvet mutatott az ajtó alul kimozdulni.

— Én nem mehetek. Nem látják kegyelmetek, hogy strázsa vagyok.

— Hát mondja meg, hol van az alispán úr?

— Keressék kegyelmetek. Itt van a vármegye házában.

— Az emeleten nincs, mert annak a lépcsői beszakadoztak.

— Már az igaz.

— Tehát ide lenn van a földszinten.

— Biz az meglehet.

Jóka! : Az elátkozott család.

— Mi van ebben a szobában, a mit itt kegyelmed őriz?

— Ide nem szabad bemenni. Ez a levéltár. Be van zárva.

— Az nem igaz: hallok odabenn járkálni valakit. A megszorított ór erre puskájához kapott s mérgesen kimondá:

— No hát igen. Itt van az alispán úr; de nem szabad hozzá bemenni.

— Nem szabad? Miért nem szabad?

— Mert dolga van. Azt parancsolta, hogy elutasítsak minden embert.

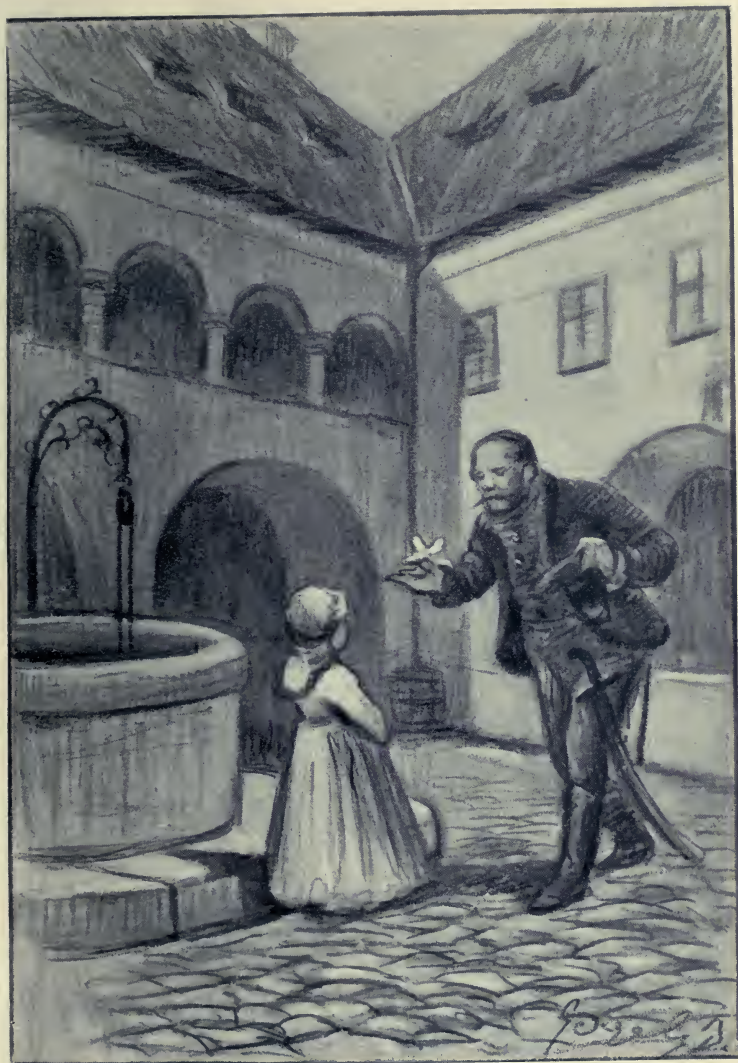
— Jó. Tehát itt fogunk várni, a mfg dolgát végzi s kijön.

Bajcsy András uram nem azért volt nemes ember és czéhmester, hogy attól, a mit egyszer feltett magában, az első akadállynál visszarettenjen.

A mint a megyeház udvarán széttekintgetett, hirtelen valami ötlete támadt: az alispán legkisebb leánykája, Hermina kisasszony épen ott szaladgált az udvarban s valami kétségbeesett lepkét kergetett, a mely maga sem tudja, miért vetődött ebbe a virág-talan házba.

András mester kapá a fejéről a süvegét s deputáció létére utána eredt a lepkének, azt süvegével szerencsésen lefűlelte s kerges markával kivonva a süveg alól a nyomorult párát, illő hódolattal nyujtá azt át Hermina kisasszonynak.

Hermina kisasszony mintegy öt éves lehetett ez időben; hanem azért tökéletesen fogékony kebellet birt az iránta tanúsított udvariasságokra nézve. Köszönni nem volt szokása, hanem e helyett megsejté a Bajcsy

Tillő bódolattal nyujtá át Hermina kisasszonynak.

András uram órazsebéből kicsüngő carniolos pecsét-nyomót s az nagyon megtetszett neki: milyen jó volna az az ő babája nyakára (nem tudom én minek).

Bajcsy uram tétovázás nélkül leoldá órájáról az ősi clenodiumot s átnyujtván azt Hermina kisasszonynak, azt kérdé tőle, hogy van-e neki hát szép bábuja?

— Van bizony: még pedig olyan, a melyiknek haja is van.

— De olyan nincs úgy-e, a melyik a szemét is kinyitja, meg lecsukja?

— Hát maga látott olyant? Kérdé Hermina kisasszony megilletődve.

— Láttam bizony. Azután még sőr is, mikor megszorítják.

— Hol van az? hol látta?

— Otthon van nálam! én vettem.

— Hát kinek vette? Van magának leánya?

— Hát én azt a kis-kis Hermina kisasszonynak vettem.

— Ah!... Hol van?

— Jaj, nem tudom, hogy a tekintetes alispán úr megengedi-e a kisasszonynak, hogy azt elvegye tőlem?

— Oh a papa nekem mindent megenged.

— De mégis jó lesz előbb megtudakolni tőle; tudja a kisasszony, ha az alispán úr megharagszik, majd engem ver meg. Hanem hát menjen be a tekintetes alispán úrhoz, s kérdezze meg tőle, szabad-e egy embernek bemenni hozzá, a ki magának egy babát akar adni. Aztán ezüstből van a czipellője, arany a fésűje.

— Ne féljen semmit, majd mindjárt beszélek én

a papával; szólt Hermina kisasszony, pártfogó kézszorítással biztosítva a czéhmestert s menten sietett az alispán szobája felé.

Az őrt álló hajdú bátorkodott a kisasszonyt figyelmeztetni, hogy oda bemenni nem szabad. Az alispán úr megtiltotta ezen az omladékos helyen való járást.

Hermina kisasszony azonban fenyegető piczi ujját neki mérve a vén bajnok fejének, komoly figyelmeztetésül monda:

— János, meg ne haragítson, azt mondom, mert tudja azután, hogy baj lesz belőle.

János valószínűleg emlékezett a fenyegető kis hatalom nagy befolyására s nem mert több ellenvetést tenni, hanem beereszté a kisasszonyt.

Néhány percz mulva visszajött Hermina kisasszony, jót csípett a strázsa karján, minek áll az útjába? azzal odasietett Bajcsy András uramhoz s megfogva a férfi izmos tenyerét, azt mondá neki, hogy menjen vele.

János hajdú ezúttal nem merte Bajcsy uramnak útját állani: ezen comitiva mellett szabad ki- s bejárás volt az alispánhoz.

Bajcsy uram hóna alá nyomta süvegét, kardját karja alá vette, illő embertudással lépett be a megye főnökéhez.

Malárdy ott várta őt az ajtó előtt, olyan közel az ajtóhoz, hogy a belépőnek épen vele szemközt kellett megállani. Onnan nézett rá büszke agyonnyomó tekintetével.

Bajcsy uramat ez nem hozta zavarba s nem feledteté el vele a csinos diák üdvözlét, melyet készen tartva hozott:

— Servus humillimus perillustrissime domine Vice Comes!

— Mit akar az úr? kérdé tőle Malárdy hidegen, röviden visszautasítólag.

Bajcsy uram összeszedte testi-lelki erejét, föltéve magában, hogy nem fog elszédülni, bármennyire is nézzen a szeme közé ez a félelmetes férfi.

— Ego nobilis Bajcsy András, csizmadiárum özéh-mester in loco, jövök a tekintetes alispán úrhoz, qua deputatio, azon alázatos instantiával, hogy minekutána Isten ő szent felségének tetszett e mi nyomort városunkat olyan csapással meglátogatni, a minő még az egyiptomi plágák között sincsen feljegyezve; e mi boldogtalan városunknak békességes lakói összejövének a rácz temető helyén és ott megegyezének egymás között: miszerint ne legyenek e város falain belül emberek, a kiknek ajkai zárva maradjanak e közinség napján; hanem hogy imádhassák Istent mindnyájan, szabad legyen minden hitbeli felekezetnek e város ingadozó földén olyatén faépületeket építeni, a melyekben Istent imádhassák. E végett küldettem én a tekintetes alispán úrhoz, és még többen mások, a kik kívül az ajtó előtt várakoznak.

Bajcsy uram rendben elmondá beszédét és nem akadt bele, pedig az alispán arca minden szavánál haragosabb vonásokat vett föl; kemény, égető szemével a beszélő szemeibe furta haragja delejét, szemöldökei mindinkább közeledtek egymáshoz, mint két fekete felhő, s a mely perczben Bajcsy elhagyta beszédét, hirtelen odalépett hozzá, egészen közel eléje, úgy, hogy kinyújtott ujjahegyével annak mellét érinté; csattanó hangon kiáltva rá:

— Lázadó!

E szörnyű nevezésre összerездült a jámbor férfi.

Az alispán felszakította az ajtót, hogy láthassa, kik vannak még jelen.

— Hogy hívják önt? kérdezé a legközelebb állótól.

Az nyugodtan vallá meg nevét.

Aztán a többi, mind sorban: egy sem tagadta el nevét, nem rettentek meg a vallatástól.

Akkor kinyujtá feléjük kezét az alispán és szigorú hangon mondá:

— Önök mindnyájan, a kik itt jelen vannak, felelősek azon tárgyért, mely a leggonoszabb lázadási kísérletnek nevezendő. Ön pedig — szólt Bajcsyra mutatva: mint e zendülés coryphæusa, fejével játszik, és foglyom marad.

Bajcsy András nyugodtan emelé fel fejét s e perczen úgy állt megrémült társai között, mint egy viador.

— Én uram! szólt középső ujjával mellére mutatva; én nemes Bajcsy András vagyok; igaz armalista nemes ember és igaz keresztyén. Mint nemes embert védelmez engem a primæ nonus, és senki az én vállamra kezét nem teheti, a míg törvényes ítélet nem hozatott ellenem; mint keresztyént védelmez az én erős hitem; és senki engem meg nem rémít abban. A mit én kértem, abban nincs semmi törvényellenes, és a kérelem nem lázadás. A miért is én vissza nem vonom azt; sőt megújítom újra, s ha szenvednem kell azért, a mit cselekszem, kiállom azt is, és nem tartom nyomorult testemet drágábbnak az én uram Megváltóm testénél, a ki megostorozta-

tott és megfeszítettetett, s szegekkel és dárdákkal keresztül szúratott. Itt vagyok, itt állok és elmondom, a miért küldettem.

Malárdy észrevette, hogy kivel van dolga. Nem egy ijedező öreg mesterember az, a ki tekintélyes nagyúr haragos szavától elsápad és elfeled beszélni, hanem egy gonosz rajongó, a ki büszkeségét találja abban, hogy a veszedelmet keresse. Ez iránt változtatni kellett a fegyvert.

Hidegen lenézte, félre fordult tőle, s azután hátra ment szobája legutolsó szegletébe, ott leült, kis leányát ölébe vette s azzal kezdett el beszélgetni.

De Bajcsy uram bölcs ember volt. Ő is megcsérelte fegyverét.

— Tekintetes alispán uram, szólt igaz érzékenység hangján. Milyen szép családdal áldotta önt meg az Isten; szép derék fia, leánya van. E derék gyermekek egykor mind a mi ivadéaink előkelői lesznek; és uraságod nevét mindenfelé emlegetni fogja a nép. E gyermekek jövőendő boldogságára kérem a tekintetes urat, legyen kegyelemmel a mi kérésünkhöz, szerezze meg fiai számára azt a szeretetét a jámbor köznépnek, a mi többet ér a világ minden dicső hivatalainál, hogy mondhassák egykor a mi utódaink: ime ez is azon Malárdy utóda, a ki megengedte nekünk, hogy Isten előtt egyenlőek legyünk mindnyájan, s ne legyen e mi városunknak fele népe néma, valahányszor a mi urunknak napja legyen! . . .

A kemény férfiú arca hideg, változatlan maradt, mintha nem is értené azt a nyelvet, a melyen hozzá beszélnek, mintha nem volna ő más, mint egy ke-

gyetlen examiner, a ki előtt félénk tanítvány mondja fel leczkéjét.

Pedig Bajcsy uram olyan szépen tudott kérni, olyan mély érzelem látszott becsületes arcán, midőn azt mondá: úgy áldja meg az ég az alispán családjának kicsinyét és nagyját, és azokat, kiket leghívebben szeret, és azokat, kikben legtöbb reménye van.

Midőn a publicanus férfi elvégzé beszédét, a hatalmas ember hidegvérrel fordult hozzá:

— Van önnek még valami mondanivalója?

— Nekem nincs; — de van az Úr Istennek!

És mintha prófétai ihlet szava lett volna e mondás, azon pillanatban ismét megrázkódott a föld; csak egy reszketeg lázas borzalom volt az, mintha ajtókon és ablakokon egyszerre száz kéz zörgetne; de e kitartó rendüléstől lassankint levált egy nagy darab kőragasz a szoba padmalyáról, épen az alispán kedvencz leányának feje fölött, egy egész négyszögölnyi térről; — a kemény ember nem látta meg azt, mert daczos megvetéssel nézett a lábai alatt ingó földre; hanem a publicanus meglátta, mert felnézett az Úr Istenhez, kiről beszélt. Csak egy pillanat, és a szép elkényeztetett gyermek, ki szemefénye volt az egész családnak, halva hever atyja lábainál: e pillanat alatt odaugrott Bajcsy uram, két karjával és tulajdon testével elfedezte a gyermeket; egy surtató robbanás hallatszott, a leomló vakolat-tömeg mindenestül a férfi fejére hullott, s azon törött darabokra.

Bajcsy András véres fővel állt fenn e zuhanat után a szoba közepét ellepő omladék között. A kőragasz két-három sebet ütött fején s valami szédítő kábulást támaszta agyában. Csak annyit látott, hogy egy holt-

nál is halaványabb férfi áll vele szemközt, a kihez ő e szavakat intézi: «engeded-e uram, hogy a mi házunkban beszéljünk az Istennel?» és hogy az a férfi egy alélt gyermeket vesz ki kezeiből, s e gyermekkel ölében sietve, futva hagyja el a szobát. És azután ismerős emberek jönnek be hozzá; őt felemelik a földről, hová ki tudja miért feküdt le, s fejét vízzel locsolják, a minek nem igen örül, és olyasmit sutognak fülébe, hogy az alispán megengedte, miszerint miatta cselekedjenek, a mit akarnak; — ez többet ért a fejére, mint a hideg víz; azután végképen nem tudott magáról semmit, úgy hogy midőn másnap délben otthon puha ágyában felébredt, s mellette virrasztó leányaitól megtudta, hogy odakünn a rácz temetőn már készen áll a nagy faépület, gerenda toronnyal az elején, bádogcsillaggal a hegyén, húsz sor paddal mind a két oldalán s fehérre festett szószékkal a közepén, és hogy a hívek mind ezért Bajcsy uramnak köszönnek legtöbbet, mint a ki az alispánhoz el mert menni deputatióba, s hatalmas beszéddel és a kisasszonyka megmentése által az engedélyt kieszközlé; hát akkor Bajcsy uram egyenesen azt hitte, hogy száz esztendőt álmodott keresztül.

Mondhatták azután Bajcsy uramnak, hogy ennyi meg ennyi lyuk van ütve a koponyáján, a miket ilyen meg olyan emplastrumokkal kell tapasztgatni; nem törődött semmi testi bajjal, felkelt, felöltözött, hóna alá vette a zsoltárt s két szép ifjú hajadon leányát két felől maga mellett bocsátva, sietett a — templomba.

A templomba! Oh mi édes szó volt ez akkor.

Mai emberek nem tudják azt felfogni többé; ha

lovardáról, bálteremről volna a szó, ha vasútkérdés volna, talán értenők a lelkesülést, talán tudnók képezni azt az izgalmat, hogy álltak meg az emberek minden utczaszegleten, hogy tolongtak az utczákon, hogy beszéltek lelkesült ajkak csudálkozó szemeknek: hogy a rácz temető terén áll a templom, a csilaggal tetején, az omladozott házakon keresztül meszsire ellátszik a csillag.

Most is látszik még a csillag; még magasabb torony tetejéről: de bizony már nem igen beszélünk róla.

Hajh akkor nevezetes látvány volt az! — Olyan sűrűn állt az ember benn a házban, hogy mozdulni nem tudott egymástól, édes apák, anyák, felvették gyermekeiket karjaikra, hogy ők is lássanak és halljanak, hogy ők is énekelhessék a verset:

„Ime eljöttünk nagy örömmel

Felséges Isten

A te szentidnek gyülekezetibe!”

Az volt az ének, az volt a sirás! A vén ősz férfiak barázdás orozáin hogy csurogtak le a könnyek, a míg az ajkaik énekeltek; és a kik egymásra néztek, még inkább könnyre fakadtak; és a midőn felment a szószékbe a lelkész, hogy nem tudott sokáig megszólalni az elfogódás miatt, hányszor kellett félbeszakstania beszédét a szívét terhelő érzelemtől, s midőn erőt adott neki a magasztos ihlet, hogy rázta meg átható szavával a hívők lelkeit, hogy emelte fel őket az ingadozó földről a soha nem változó égbe, mely arczát meg nem másítja soha, miként a föld és az ő gyarló halmaj...

Pedig ha leírnám ide az egész beszédet, alig talál-
nának abban az előrehaladt kor bölcsei egyebet avult
mondásoknál, s ódon nyelvtani hibáknál.

Hanem akkor az volt — a dolgok természete,
hogy mindez igen szépnek tartatott: az ifjak és
asszonyok még a templomból eltávoztuk után is arról
beszéltek, az öregek pedig, kiket nevezte a nép pres-
bytereknek, ott maradtak köszönetet mondani nagy-
tiszteletű Gutai Thaddeus uramnak, felkérték őt, hogy
legyen ezentúl az ő egyházuk lelki vezére állandóul,
megajánlották a papfizetést, fogadást tettek iskola-
alapítás iránt s nagy összegeket ígértek e szent czé-
lokra, mihelyt az Úr elfordítja felőlük e csapást.

Azután megválaszták Bajcsy uramat kurátornak,
mely tisztes hivatalt ő menten el is vállalá, s szám-
adást tőn a presbyterium előtt a rábízott pénzről; s
készítődött egy nagy épület gyalult fából, vaspántok-
kal jól megerősítve, befestődött kívül és belől olajos
festékkel, vevődött selyemterítő az úr asztalára, nem-
különben ezüst tányér és serleg az úr vacsorájához
stb.; a számadás végén hallható volt pedig egy kü-
lönös kiadás, mondván: «egy aranyos bábuért a
tekintetes alispán úr kisasszonya számára kegyes párt-
fogása miatt».

És vala az összes kiadás mindezekért — egy rénes
forint és negyvenkét vastag krajczár kongó pénz-
ben: . . . a többi ingyen adódott és csinálódott.

AZ ELSŐ FEJSZECSAPÁS.

Naponkint háromszor szóltak a kis csengetyúk az apró tornyocskákból, a hevenyészett haranglábakon; mindennap háromszor látogatta minden vallásfelekezet híve fénytelen templomait, a mik e napokban egészen hasonlítottak egymáshoz; leginkább azért, hogy a külön templomba járók megtanulták egymást szeretni.

Ime ennyi pusztulásra volt szükség, hogy az emberek szeressék egymást.

Ezen napok emlékére történik az, hogy a sokszor meglátogatott város népe a csapás évforduló napján háromszor keresi fel templomait most is: ez mindenkinek egyformán ünnepe; a mai ó és új naptárban egy napra esik.

E nap általános bőjt minden felekezetenél, amit meg nem tartani szívtelenség.

E napon nem esketnek házasulandó párokat össze.

E napon nem szabad zenének szólni senki házában, sem a csapszéket megnyitni, sem a piacon árulni; ez sötét, gyászoló, szomorú nap; ez az emlékezés napja ama szomorú sírokra, a mik egy napon megnyíltak az élők lábai alatt, hogy őket eltemessék, és mindenki jól tudja azt, hogy háza most is ezen sírokra van építve, és hogy most is él az, a kinek szavára a hant megelevenül.

Azért ez ünnepnapot el nem feledi senki.

Tizennégy napig tartottak a föld rejtelmes háborgásai; de nem oly erővel többé, mint kezdetben. Az ima felhatott az égbe: a föld nem repedezett meg többé; a vizek nem hágtak át partjaikon, a kutakban ismét megtisztult az iható víz, a földingások mindig hosszabb időközökben jelentek meg; s nem hallatszott előttük többé az a félelemgerjesztő zúgás, az a föld alatti orkán; — végre egészen elmaradtak: egy egész napon semmi rengést nem lehetne észrevenni, és azután második, harmadik nap jött, elmúlt egy egész hét a veszély megújulta nélkül. Akkor a merészebb emberek kezdtek visszatérni kőházaikba, kezdték igazgatni falaikat, bevakolni a repedéseket; mindig többen vettek maguknak bátorságot, a romokat újra házakká alakítani; a város lassankint visszanyerte előbbi alakját; az utcákról, a köztéerekről kezdtek eltűnedezni a hevenyészett faházak, laksátorok; a ledőlt tornyok omladványait félretakarították s magas karcsú lobortetők helyett betakarták azokat alacsony födelekkel. A templomokat újra feldíszítették, a rongált festményeket kijavították, az oltárokat felemelték; és még ezután sok ideig látogatott hely volt a templom; minden ember azzal kezdte reggeli munkáját, mert hiszen nem lehetett még tudni, béke van-e odalent, vagy csak harcozi szünet?

Azután hetek, havak multak; a borzalom napjainak emléke mindig jobban szürkült; az emberek kezdtek beszélni másról is; a mindennapi imádság kezdett már terhére válni: elég, ha a vén asszonyok és az iskolás gyermekek járdogálnak a templomba, komoly embereknek dolguk is van. Kiki lát munkája után s

a mint egy év elmulik a rettegés napjai után, alig emlékezteti az embereket más a lefolyt aggodalmakra, mint az a szürkére festett fatemplom ott a rácz temető közepén.

Annyi rögtönzött faház eltűnt az utczákról, a miket akkor rémült emberek építettek maguknak, és ez még mindig ott áll.

Pedig hiszen már vége a veszélynek, nincsen szükség semmiféle faházra: a jó Isten is kibékült városunkkal, talán nem is kellene annyit alkalmatlankodni nála mindenféle embereknek? Hiszen csak addig kellett az, a meddig nagy volt a veszély.

Úgy látszik azonban, hogy ezt az atyafiak nem akarják belátni.

Sőt még iskolát is állítottak fel és abba tanítókat hozattak Debreczenből, a híres collegiumból.

Sőt még egy külön házat adtak állandó lakásul nagytiszteletű Gutai Thaddeus uramnak és ellátták őt bőséges fizetéssel; curatort, egyházfit, presbytereket választottak egymás közül, és azokat továbbra is megtartották, pedig hiszen már Isten jóvoltából egy esztendeje lesz, hogy mindezekre nincs szükség...

...Egy szép reggel nemes Bajcsy András uram tarsolyos hajdú kezéből szép hosszú levelet kapott a tekintetes alispán úrtól, nagy sárga pecséttel a közepén; czímezve a csizmadiák czéhmesterének és az atyafiak főgondnokának.

Bajcsy András uram nem gondolt egyebet, mint hogy a tekintetes alispán úr őt ebédre hívja úri asztalához, tisztelt családjának bemutatandó kedvencz gyermeke életének megmentőjét, minél fogva szépen kérte a hajdút, hogy várja meg az izenetet.

Azzal ollóval felmetszé a pecsétet, nehogy ketté törje rajta a becses családi czímert s kibontván az iratot, kitölté belőle a porzót és a mint végig olvasá a levelet, szép gömbölyű arca lassankint ötszögletűvé kezdett válni, homlokán mély goromba ránczok húzódtak össze, két hegyes bajusza reszketett az olvasásban és izmos ujjai között reszketett a papiros, mintha maga is félne tudtára adni azt, a mi lapjára van írva.

Az volt ama levélbe írva, hogy az érdemes főcurator úr, miután a földrengés elmúlt s véle az Úr haragjának minden jelei, gondoskodják róla, hogy az a bódé onnan a köztér közepéről, mint a melynek építésére csak e specifikus alkalomra adódott engedély, immár szükségtelenné válván, lehordassék és ne legyen ottan többé.

Bajcsy András uram két leánya szörnyen megijedt, a mint a czéhmester úr e sorok olvasása után hirtelen szegen függő kardjához rohant s azt oldalára felköté, villogó szemeiből s versengő arczából nem látszott ki egyéb szándék, mint hogy ez órában ama karddal valakinek le akarja vágni a nyakát.

A két leányzó ijedten borult András úr nyakába, ki is, a mint első fellobbanásából magához tért, ismét leoldá a kardot oldaláról, átadá leányainak, hogy akasszák fel azt a szegre; maga pedig előkerese egy szűknyakú kalamárist s miután abból egy kurzárú toll segítségével valami koromszínű nedvet merít elő s azzal mind az öt ujját alul és felül be-tintázta; fogá a neki küldött levelet s mindjárt az alispán neve alá kezdve a sort, odamázolá nagy gömbölyű betűkkel e gömbölyű mondást: «hoc non fa-

ciam!» A tinta elcseppent: annál jobb. Legalább elég nagy punctum van a végén; azzal egy bicsakkal porzót vakart rá a falról, s megfordítván a levél borítékát, ugyanazon borítékba lepecsételé az indorsált parancsot; ráírta kívül Malárdy czímeit; azzal odanyomta azt a hajdú markába s megfogván annak a gallérát, igen nyájasan kipenderíté az ajtón.

Mikor azután a hajdú eltávozott, akkor leborult az asztalra és elkezdett sírni keservesen. Ott zokogott sokáig és megrémült gyermekei együtt sírtak vele; pedig csak ő maga tudta, hogy miért?

Nem is mondta meg nekik, hogy mi baja van, hanem vizet kért, megmosta szemeit, hogy senki se lássa érzékeny voltát, midőn az utczára kilép.

Azzal rögtön sietett nagytiszteletű Gutai Thaddeus uramhoz, a ki bölcs és tudós férfiú vala, s ilyen bonyodalmas ügyekben egyedül ő tudott tanácsot adni.

Egy szerény kis fehérre meszelt ház, roppant nagy zöld kapuval a gombai töltésen, volt a nagytiszteletű úr laka; akkori építkezési mód szerint belül az udvarra nyíló folyosóval ellátva, mely végtől végig terítve volt itatós papirosok halmazaival, mikben különféle mumiákká leendő növények száradtak az árnyékban, mikkel a nagytudományú férfiú fűvészeti gyűjteményét gazdagítja.

Bajcsy uram ügygyel-bajjal átlépkedett a minden utat elfoglaló papirosokon, s ekként a nagytiszteletű úr dolgozó szobájához jutva, benyitá az ajtót.

Nagytiszteletű Gutai Thaddeus uram magas, erős termetű férfi volt, dúsgazdag hajfürdőekkel, szép szabályos arcczal, beszédes szemekkel, s bárha a sok tudomány miatt e termet rendesen meggörnyedt, e

hajfürtök kuszáltak voltak, ez arcz avult papirosok színét vette is fel, s e szemek ellankadtak; de a lelkesülés perceiben egy próféta alakja, lángoló arcza és tűszemei voltak azok ismét.

A nagytiszteletű úr ez alkalommal úgy el volt foglalva egy igen szép példány *Oenothera* biennis leveleinek kiegyengetésével, mik a szárasztóban kissé ránczot vetettek, hogy Bajcsy uramnak második köszöntésére sem adott választ; pedig Bajcsy uram addig meg nem mozdult az ajtóból, határtalan vágygallyal bírván kimutatni azt, miszerint senki iránt sem érez annyi tiszteletet, mint papja iránt.

Csak ismételt köhögés és lábsurolás ébreszté fel a lelkész tudományos elmélkedéséből, s még akkor is, a helyett, hogy «tessék előbbrekerülni Bajcsy uramnak», azt mondta neki, hogy «őt hímes és anyás».

A nagytiszteletű úr szenvedélyes természetbuvár volt. Fűvészeti buvárlatai hirhedettek voltak egyik collegiumtól a másikig s szava eldöntő volt a műkifejezésekre nézve.

Bejárta a két haza minden bejárható hegyeit és völgyeit füvek és gombák ismerete végett, s nem volt az a víz fenekén rejtőzködő békavirág, a mi csak lopva tekint fel egy reggeli órára a napvilág elé, a melyet Gutai uram meg ne lesett és gyűjteményébe ne sorozott volna; nem volt biztos az a kőszikla tetején élő moha, melyet sem ember, sem ember, sem állat el nem fogyaszt, hogy Gutai uram le nem szakasztja és hasznát nem veszi, s a legparányibb fűben elbúvó virág bizonyos lehetett felőle, hogy ha Gutai uram azon megy, meg fogja őt szólítani és nevén nevezi; s a legkevélyebb separatisták,

mik csak Erdély kiválasztott havasaiban élnek, mik válogatnak a földben, vízben és levegőben; nem tenyésznek másutt, mint égerfák alatt, porhadt fa földében, meleg vizek partján, erős sziklák fölött; — és a büszke aristocraták, a májvirágok, czebravirágok, mik csak csudára jelennek meg itt-amott, pompás alakzatukkal kérkedve; mindezek bizonyosok lehettek felőle, hogy a nagytiszteletű úr rég megkeresztelte őket, személylefrással ellátta és ismerősei közé sorozá.

E mellett, az igaz, hogy nem egyszer megtörtént a nagytiszteletű úrral, miszerint saját egyetlenegy fiának a nevét úgy elfelejtette, hogy mikor a gazkópét valahonnan a háztetőről, vagy a most befagyott jégről s egyéb életveszedelmes helyekről be kellett kiáltoznia, összevissza válogatott a naptárból: «Te Sándor, László, Vincze, vagy mi neved!» Míg végre rájött, hogy Lőrincznek híják a semmirekellőt.

Ezt a szórakozottságot egy ízben annyira vitte, hogy az utczákon andalogtában egyszer valami kis árvaleányt talált meg, a ki még nem tudta, hogyan kell koldulni, csak nézni tudott szörnyű keservesen nagy nefejejtskéék szemeivel, Thaddeus úr felvevé e botanicus találmányt kezébe és hazavivé őt feleségéhez, azt mondván neki, hogy ezt örökbe fogadja, mivel hogy az ő házasságuk úgy sem vala gyümölcsöző s csak akkor jutott eszébe, hogy hiszen van már egy, a kit Gáspárnak, Menyhértnek, Kristófnak vagy mi a csodának neveznek. Épen most hajtott be egy ablakot az istentelen.

Hanem azért csak ott tartá magánál a talált leánykát Thaddeus úr, s Rozália, a nagytiszteletű úr hű hitvestársa, — sokkal kegyesebb asszonyság volt,

hogysem azért megneheztelt volna, sőt inkább azt a véleményét nyilvánftá, hogy egykor ez a kis leányka fogja ő neki mind azon bánatot kárpótolni, a mit az a másik okozand.

A kis leány, a ki legfeljebb három éves lehetett akkor, annyit tudott saját magáról mondani, hogy az ő neve Lila: és ennek köszönheti azt a szerencsét, hogy a nagytiszteletű úr az ő nevét is el nem feledte, mint azét a másik gézenguzét; mivel hogy a fűvészkönyvben Lila virágnév; s ha olykor a magyar nevét elfelejtette is, a latin mindjárt eszébe jutott: *Syringa vulgaris*; szegény kis leánynak nagyon hozzá kellett szokni, hogy mikor «*Syringa vulgaris*»-t hall kiáltani, akkor ő szaladjon.

A mi hatalmas természetbuvárunk tehát azon pillanatban, a midőn Bajcsy uram hozzá belépett, épen a legnagyobb műgyönyört élvezé; egy hosszú csészéjű halaványsárga virágot tartván kezében, melynek egy pár atyafia már szétbonczolt állapotban hevert az asztalán, kettő-három pedig a szárazstóban adá ki lelkét.

— Üdvözlöm, főcurator uram, üdvözlöm; ez valóban nagy öröm, nézze csak kegyelmed, nézze ezt a ritkaságot. Tudja-e kegyelmed, hogy mi ez?

Bajcsy uram azt akarta rá mondani, hogy valami paréj, de Tádé úr nem engedte felelethez jutni, hanem folytatá diadalmas arczczal beszédét, a per alatti virágot hegyes bonczkésére szúrva.

— Ez azon *Oenothera biennis*, a mely egyedül Virginiában terem, és azonkívül még a kegyelmetek városának szigetében található.

— Jaj, édes nagytiszteletű uram, szólt nagyot só-

hajtva az érdemes curator; én is kaptam egy virágot, a mely felől nem bánám, ha éppen csak Virginiában tereiane és a mi városunkban soha ki nem kelt volna.

— Nos, nos, mi lehet az? Kérdezé a nagytiszteletű úr, két keze ujjait összedugva, ami nála mindig nagy bosszuság jele volt; éppen nem bírta elképzelni, hogy történhetett volna ezen városban olyan fontos esemény, mely az *Oenothera biennis* föltalálását ellensúlyozza, vagy azt éppen háttérbe szorítja.

Bajcsy András uram elmondá neki a sajnós történetet.

Az alispán levelét és válaszát, a mit ő adott rá; és hogy már most mitévők legyenek ők a dologban?

Nagytiszteletű Gutai Thaddeus uram e szavak alatt csendesen összecsuká az ő fűvészi gyűjteményét; s azután lehajstá azt az asztal alá: holmi virág maradványok voltak az asztalon, azokat lesepré kezével, a mi nagy eset volt nála.

És egész alakja, egész arca elváltozott e néhány percz alatt.

Az összegörnyedt férfi, kit íróasztala mellett könnyen nyomoréknak nézhettek, a mohos tudós, a comicumig vitt szenvedélyével, elhanyagolt viseletével, a szórakozott, bágyadt tekintetű bölcs, egyszerre dőlczeg, athletai termetté magasult fel, arczán és szemében az ihlet és magasztos elhatározottság tüze lángolt, ajkairól elmúlt minden hiú gyöngeség; ezen szónál a gyöngé férfiúból, ki önmagával is tehetetlen volt, egy hős lett, ki ezrek helyett tud szólni és tenni.

Feláll, magára ölté lelkészi palástját, felköté széles selyem övét, és bátor hangon monda Bajcsy uramnak:

— El fogunk menni az alispánhoz és szólni fogunk előtte a mi szívünk szerint.

És széles izmos kezével odaütött mellére, mintha azt értené, hogy ott szív van, még pedig igazi szív!

Bajcsy uram kész volt erre az útra. Már egyszer megtette azt, még pedig olyan társaságban, a hol ő volt a legbátrabb ember, s a legjobb szónok. Miként rettent volna vissza most, midőn Gutai Thaddeus járult előtte. Bizonyára ő utána keresztül mert volna menni még a halál országán is.

A két nevezetes férfiú épen reggeli kilencz órakor érkezett meg Malárdy szállására, ki a megyeház jobb szárnyán lakott.

A bejelentő hajdú azt a választ hozta nekik, hogy az alispán úrnak előkelő vendégei vannak; várjanak künn a folyosón.

Úgy cselekedtek. Egyik ember a másik után jöttment, ki és be az alispán ajtaján; hivatalnokok, ügyesbajosok, patvaristák, még hajdúk is. Ezek mind előkelő vendégek voltak, kiket a jámbor férfiaknak ki kellett békével várni.

Tíz órakor egyedül maradt Malárdy, akkor ő maga jött ki az ajtón, díszruhájába öltözve, nyusztprémes mente nyakában, fejébe nyomva aranyvitézkötéses kalpagja, a gyémántos forgóval.

Büszkén lenézte a két férfiút és engedte őket levett kalappal maga mellett menni, hallgatta is, nem is, hogy mit beszélnek. A megyegyűlés nagy tereme ajtajánál röviden annyit mondott nekik:

— A gyűlés megkezdődött, a míg vége nem lesz, addig nem beszélhetek kegyelmetekkel.

Ott egy csoport dolmányos úr körülfogta mindjárt s elzárta a hozzáférhetést a két követ elől.

Odabenn hosszasan tanácskoztak az urak, tartottak beszédeket s megvívatozták egymást; a két követ délutáni négy óráig ott állt a folyosón és várta az ülés végét.

Egyszer aztán zörögni kezdtek a székek, kiverték a tollakat az asztalhoz, az ünnepélyes mondatokat köznapí zajgás váltotta fel, az ülésnek vége lett. A nagy teremajtók szétnyíltak: egyik zsinóros mente a másik után tűnt el, patvaristák, hajdúk, ólomgombos nemes urak kiszállingóztak; csak az alispán nem jött ki.

Ő a mellékszobaaajtón át a választottakkal együtt az ebédlőbe sietett s az ebéd sokáig fog tartani.

Esti hét óra vetett véget az úri lakomának. A két férfiú ott várakozott folyvást a tornácban. Néha a nyitott ajtón jókedvű láрма hangzott át hozzájuk s felderítő pohárcsengés, ők pedig nagyokat sóhajtottak magukban, s gondolkoztak hosszan-hosszan és megtörtént velük az a «mindennapi csoda», hogy a mint megszólaltak, egyszerre egy dolgot mondott mind a kettő; a mi olyan csudálatos tünemény egy ismeretlen világból: — és még nem írtak róla könyvet a bölcsek.

Azonban vége szakadt az ebédnek is; nagyokat ásítottak odabenn; egymásnak egészségére kívánták az ebédet; Malárdy hangja kezdett kihangzani a közzajból, a mint az ajtó felé közeledett. Az ajtó kétfelé nyílt s az alispán ismét szemközt állt Bajcsy és Guttaival.

Egy perczre visszadöbbsent tőlük: azután magas tekintettel szólt feléjük:

— Hiába jönnek hozzám: quod scripsi, scripsi; quod dixi, dixi. A mit írtam, megírtam. Ha holnap le nem hordatják kegyelmetek az épületjüket, holnapután majd lehordatom én.

Azzal karjára ölté valamelyik tisztí társát s közönyös beszédet kezdve, eltávozott lakoszályába.

Gutai uram és Bajcsy uram szótlanul mentek le a lépcsődkön, midőn a megyeház ajtájában kezét szorítva, egymástól elváltak, egyszerre mondá mind a kettő:

— Mink is ott leszünk.

Másnap déltájon a jámbor német ácsmester meglátogatta Bajcsy András uramat. A jó német polgár igen szomorú volt; a mint megfogta Bajcsy uram kezét, el sem akarta többet eresztetni.

— Miért olyan szomorú, mester uram; kérdé tőle Bajcsy, pedig magán is elért volna a vigasztalás.

A német úr különféle variációkban köhögött, s azután azt felelte:

— Akarok elmenni a várostól; aztán akarok nem visszajönni többet.

— Hát miért?

— Csak. Jobb nekem Győrbe. Mesterség ott is van. Aztán más világ van.

— De hát mi baja, mester uram? Tán a tanácsbeliek?

— Nincs, nincs. Tanácsbeli jó ember.

— Rosszul megy a kereset?

— Az sincs. Házteje sem megy ki módiból. Ácsmester szükség mindég.

Utoljára is csak annyit vallott meg a jámbor férfi,

hogy jobb Győrben, mert ott a zsidónak is szabad imádkozni, meg a pogánynak, és az eretneknek: és hogy ő igaz vallásos ember, a ki a maga hiteért meg tudna halni, de a máséhoz egy ujjal sem nyulni; és hogy ő semminek sem oka, valamint az egész polgárság sem, sem pedig a tekintetes tanács, sem a főtisztelendő urak, hanem egyedül a tekintetes alispán úr: az pedig Győrben már nem parancsol; tehát ennélfogva áldja meg az Isten Bajcsy uramat és minden rendű és rangú polgártársait, ha most nem is; de időjártával.

Néhány óra múlva azután megtudá Bajcsy uram hogy mi volt az ácsmester keserűségének oka? A jámbor úr parancsot kapott Malárdytól, hogy holnap reggel azt a faépületet ott a téren bontsa széjjel.

A jó német polgár inkább elhagyta a várost végképen, mint hogy kezét tegye azon szerény házra, a melyet ő maga épített, a mibe ő maga verte a szegeket saját kezével és ingyen.

Tehát a rendelet már ki volt adva.

A városbeli ácslegények megtagadták a szolgálatot ennek végrehajtására. A hajóépítők és molnárok szintén visszautaszták a parancsot; erővel nem leheté őket kényszeríteni arra.

Malárdy tehát falukról rendelt be ácsokat és napszamosokat robotban, akik akarátát végrehajtsák.

A következő nap reggelén, midőn korán hajnalban megjelentek a munkások a parancs végrehajtására, bámulva látták, hogy az épület tele van emberekkel, a kik ott énekelnek.

Ilyenkor nem kezdhettek a munkához, várniok kellett, míg azok odabenn elvégzik.

Azonban az ének elhangzott, következett az imád-ság; azután megint éneket kezdtek.

Egyik csoport ember, asszony, gyermek kijött az ajtón, helyette másik csoport bement, aztán folytatták, a mit ezek elhagytak.

A munkások csak vártak, hogy majd vége lesz; vártak délig: már a déli harangszó is elmúlt, és az ének és imádkozás még egyre tartott. Emberek jöttek ki s mentek be az ajtón, s ha kérdezte valaki: mikor lesz vége az ünnepélynek? olyan mélyen néztek a kérdező szemébe és nem feleltek neki semmit.

Végre kénytelenek voltak az alispánnal tudatni ezt a körülményt: hogy fogjanak egy emberekkel tele épület szétbontásához.

Néhány pillanat múlva ott termett Malárdy hintaja az ó-temető terén.

Már ekkor roppant néptömeg állt a faépület körül; más felekezetek hívei; néma, halavány arczok csoportozásai: úgy látszott rajtok, hogy szeretnének könyörögni lakostársaikért, de nincs bátor-sága senki-nek megszólalni, ha e kemény, hideg szemek közé tekint. Sietett mindenki félre az útjából.

Malárdy néhány pillanatig halk hangon beszélt az ácsokkal, miközben többször mutatott a faépület felé. — Azt parancsolta nekik, hogy bontsák széjjel azt a benn levők fejei fölül.

A legények a parancsszóra megindultak szekerczéikkel.

Odabenn épen új éneket kezdtek; ezer és ezer ajk harsogatta azt a búbánatos dallamot, a mi kezdődik e szókkal:

«Hogy a babyloni vizeknél ültünk . . .»

Malárdy és az ácsok a főbejárás elé siettek. Mídon néhány lépésnyire voltak az ajtótól, fölnyílt az előttük és ott álltak az ajtóban az egyház vénei, a gondnokok és maga a nyáj pásztora, a lelkész.

— Miért jönnek kegyelmetek e házba fejszéssel és feszítő vasakkal? kérdezé Gutai Thaddeus a vele szemközt állókat.

Az alispán büszkén felelt neki:

— Hogy e ház megszűnjön ház lenni...

Akkor előlépett a többiek közül Gutai Thaddeus; hosszú fekete palást folyt alá termetén, hosszú hófehér haj homlokán kétfelől: előlépett a templom tornáczába és két kezét felemelte az ég felé.

És két reszkető kezét emelve az ég felé, e szavakat mondá:

— Én uram, én erős hajlékom! Fordítsd ez órában a te arcodat hozzám, hogy meghalljad, a mit az én szivem keserősége mond te előtted. — Ime romboló szerekkel jönnek a te sátorod ellen, a kiknek mi nem vétettünk soha. Ime azt mondják, hogy hiába imádkozunk te hozzád, mert te meg nem hallgathatsz bennünket és meg nem őrized a mi házunknak elestét. De én zokogva kiáltok te hozzád, és azt mondom: légy jelen és hallgass meg engemet. A mi reánk kiméreteit pohár keserőségét mi kiürítettük ma; de a te kezéd legyen azon, a ki az ő kezét e mi hajlékunk ellen legelőször felemeli. Jegyet tégy annak homlokára, hogy megismerjék őt a te ártó angyalaid s kikerülje őt az áldás, a mi onnan felyül jó az égből. Tedd hiábavalókká minden ő munkáit, veszteséggé minden akaratát, bánattá minden örömet; alázd meg őt az ő büszkeségében, tördeld meg

ő az ő erejében és terjeszd ki e keserű kiáltásnak szózatát az ő gyermekeire és egész családjára; ne legyen neki öröme magzatokban, ne legyen vigasztalása utódaiban, ne legyen neve unokáinak általadva; hanem szórassanak szélylyel magzatai a világ minden részeiben s legyen példa az ő történetük mások előtt! . . . Te pedig, siralmak városa, emlékezzél meg azon napra, melyen e nehéz szó kimondattott, és reszkessenek a te falaid, valahányszor egy új élő születik annak ivadékaiból, és meg ne nyugodjanak a te fundamentumaid mindaddig, a míg egy élő lesz annak családjából, a ki a legelső csapást ezen ház ellen merészli tenni! . . . Én uram, zárd be a te egednek felhői közé az én szavaimat, és el ne feledkezzél róluk . . . Úgy legyen!

Irtózatos! Irtózatos!

A néptömeg futva rohant el a piacról e szavak alatt, sokan eltakarták fülleiket, hogy ne hallják az átok végét; asszonyok futottak kétségbeesetten keresve férjeiket s vonszolták őket erőszakosan ama rettentő ház közeléből. Senki, senki ne merjen ahhoz nyúlni. Ki vonná magára és az ő maradékaira ez irtózatot.

Oh rettenetes ember volt, a ki azt kimondta.

Hogy gondolhat ki ilyet emberi szív, hogy emberi ajknak által adja? oly irtózatot átokkal venni körül egy házat, mely még a születendő gyermeket is megrontsa? oly átokkal, mely félelemtől aludni ne engedje a város lakóit még száz év után is. Vond vissza e szókat!

A lelkész lebocsátá az ő kezeit, a mik még égnek voltak emelve; azután megfordult, visszalépett a tor-

nácza; az ajtó becsapódott, a zár rácsattant; — minden be volt zárva.

Ott a bezárt ajtó előtt sápadt, reszkető emberek álltak, szekerczékkel, rudakkal vállaikon. Azok mind együgyű republikánusok: a kik otthon hagyott gyermekeikre gondolnak ez órában s kezök úgy reszket a fejsze nyelén; pedig meleg nyár van.

Csak Malárdy arcza olyan most is, mint volt. Semmivel sem halaványabb, semmivel sem erősebb.

Megvető hidegséggel néz le a gyáva mesteremberek tömegére: mellette egy hivatalnok áll; az is le-süté szemeit s kezeit összekulcsolta mellén. Imádkozik. A térről siet a nép hazafelé. Egymásnak beszélnek, a mit hallottak s úgy borzadnak tőle. Egy nő elájult, azt friss vízzel locsolják: ott benn zúgó énekhangok mondják:

«A nagy bűnnek és bánatnak miatta.
Hegedűnket függesztettük fűzfákra.»

És az ő arczán egy vonás sem változik.

Midőn látja, hogy az egész körülálló nép között nincs egy bátor ember: kiveszi egyik ácslegény kezéből a fejszét s az ajtóhoz lép vele.

Az elszörnyedés elfojtott zúgása hallatszott körül: vajjon merészli-e azt tenni? vajjon ő áll-e útjába a kimondott szónak: gondolva, hogy a szó csak levegő. — Hiszen ő neki oly hatalmas, oly szép, oly viruló családja van: nem jutnak-e eszébe gyermekei? Elfeledte-e kedvenczét, a legkedvesebbet?

E pillanatig tétovázni látszott, lába önkéntelenül hátra lépett; — azután ismét büszkén veté fel homlokát, balkezét feje fölé tartá, mintha védeni akarná

magát valaki ellen, a szekeroze megvillant jobbában s egy erős csapással lehasítá a bezárt ajtót.

E csapás után oly csend volt künn és benn, hogy az enyészetes visszhangzó döngést az utolsó reszketésig lehetett hallani utána.

Azzal visszafordult a munkásokhoz :

— Most folytathatjátok a munkát.

Azok szomorúan kezdtek hozzá; kifeszíték az ajtókat, felmentek a tetőre, leszedték a deszkákat, a gerendákat, azután szétbontották az oldalfalakat, ki-döngették a szobrokat, ágasokat egymásután.

Azok az éneklők pedig odabenn meg nem mozdu-lának helyeikről, hanem ott maradtak, míg a ház el nem tűnt körülötrük, míg egészen az ég alatt, a szabad pusztaságban nem maradtak.

Malárdy hintájában állva nézte végig az egészet és hallgatá az ének sorait:

„Boldog ki tenéked e dolgot
Megfizeti, e méltatlanságot,
Ki öledből gyermekidet kirántja,
És az erős kösziklához paskolja.»

Mikor vége volt a zsoltárnak, vége volt a sátor-nak is; haza mehetett mindenki.

A mit Malárdy megparancsolt, azt véghez is tudta vitetni.

A GÉZENGÚZ.

Most hagyjunk elmulni egy szép összeg esztendőt: körülbelül annyit, a mennyi elég arra, hogy a gyermekből férfi, a férfiból öreg ember és az öreg emberből ismét gyermek legyen.

Azóta sok minden megváltozott a nap alatt. A kis város utczái jobbra-balra egyenesültek; új emeletes házak támadtak a piacz körül, a mi arra mutat, hogy az emberek régen nem félnek már egymás tetejében lakni.

A kimondott átkot rég el is feledte mindenki; nyomai, emléke eltűntek a földről; erőskezű József császár sokat változtatott a dolgon. Az atyafiaknak most benn a város közepén van kőből épített templomuk, az utczára kifelé szolgáló kapuval, benne orgonával, aranyos szószékkel, átellenében egy egész várforma épület, rácskerítéssel, vasajtókkal, bádogtoronnyal, ez az iskola. Abban az egész utczában nem lakik más, mint válogatott erősnyakú nemzedék.

Nagytiszteletű Gutai Thaddeus uramnak is külön háza van most épen a templom mellett; tart segéd-lelkészt is kettőt; és a tanárok odaát szintén lelkészek jelöltek, egyik főlesküdt pap; a kiknek számára sorban főznek minden háznál, a mit egyházfi uram szokott bejelenteni mindennap.

A városi nép minden felekezete szép békességben

él egymással, s ha a békét a rakoncátlan iskolai fiatalság néha-néha megtöri az által, hogy a cigány-mezőn laptázáskor összeverekednek, e haszontalan buzgalomért őket az illető iskolákban másnap egyenlő igazságszeretettel meg is csapják s a kölcsönös elégtételről minden felekezet tanárai sietnek egymást tudósítani, nehogy azt hihesse valaki, hogy a fiatal nemzedék leendő polgártársai iránti türelmetlenségben neveltetik.

Boldogság, jóllét szaporodik a városon; a Vág mellett egész új városnegyed támadt, s a belső utcák kövezetet kaptak, minélfogva azután némely elkésett régi ház majd az ablakával éri a földet, s lefelé kell bele lépni az utcáról.

A felvidéki fakereskedés s a dunai gabna-üzlet egyik fő rakhelye lett a város két partja, s az a sajtóságos körülmény támadt, hogy egy tisztán magyar városban a kereskedői osztály lesz a hangadó, ez tart hintókat, lovakat, az ünnepel legfényesebb névnapokat (más cím alatt még nem szokás multságokat tartani) az mutatja be a legbecsesebb ruhákat és ékszereket a templomban és a sétányon. A földbirtokos osztály, a magyar aristocratia künn a falvakon lakik, s ha összejön is törvénytevő napokon a városban, épen nem szorítja a háttérbe a benszülött előkelőséget.

Csupán a Malárdy-család gyakorol még most is némi elszigetelt olympot a város közepén, melybe kevés alkatrész jut magából a városból. Vidéki nagybirtokosok, rangbeli hivatalnokok, nagy családok utódai szokták egyedül képezni udvari környezetét. Hogyan mulatnak ott? mit csinálnak, mit beszélnek? arról a

városban nem tudnak semmit, nincs is rá gondja senkinek; az egy egészen külön világrész, a melyből nem járnak át a másíkba. Csupán annyit tud minden ember, hogy az alispán úr házánál pianoforte van, vagy classicus nyelven clavicordium; furcsa orgonahegedű, a min Hermina kisasszony, mint mondják, remekül tud játszani, ezt is csak onnan tudják, mert kihallik az utcára a hang.

Még akkor ez volt az egyetlenegy zeneszövőgép az egész jó városban, hanem annál többet muzsikáltak minden háznál az úri kisasszonyok kerekesszékekkel. Azóta persze a clavicordiumok jobban elszaporodtak s most a pergő rokkának járnának csodájára, ha szólna még valahol. Egy-egy árva gitár ténfergett nagynéhol egyik háztól a másíkhöz, a szerint, a mint azt kegyes családtyák elébb vagy később el bírták üldözni, rettenetesen lenézőn az olyan kisasszonyt, a ki nem szégyel muzsikálni.

Bajcsy András uram háza most is ott áll a megyericsi utcán, most is azon állapotban, melyben azelőtt volt.

A derék mester dolgát nagyon fölvitte az Isten; vannak házai többen is: a tolnai-utczában, a csapó-utcán, a rozmaring-utczában és másutt is; van kertje és szántóföldei; pénze is szép kerek összegekben érdemes kereskedő uraknál hatos kamaton. Mind ebből ő nem csinál titkot. Hála Istennek, megvagyunk: ez a felelete a «hogymint van?» kérdésre.

Leányait régen férjhez adta: egyiket egy kereskedőhöz, a kinek három tölgyfahajója jár alá a Bánátra, másikat egy városi hivatalnokhoz, mindkettő derék becsületes ember s díszes háztartással bír.

Hanem azért ő maga most is ott lakik a kis alacsony házban, s nem szégyenli kis ajtaja fölött azt a lengő czímert, melyen két oroszlán szörnyen el van foglalva egy piros csizmával meg egy arany mustával; aláírva jó öreg betűkkel:

«Nemes Bajcsy András, csizmadia-mester.»

Még akkor a csizmadiák nem szégyenlették a nevüket, s Bajcsy András uram alkalmasint megpálczázta volna azt a vakmerőt, a ki őt «lábtyúmművész»-nek merte volna csúfolni; mit az újabb kor férfiai választának ő maguknak.

Nem is igen üldögélt pedig Bajcsy uram a kávéházban; pedig lett volna benne módja, s nem igen döntögette az egyetlenegy augsburgi ujságokból az országok sorsát, hanem otthon állt az asztala mellett s felgyúrva inge ujjait izmos karjairól, maga szabta most is a fontos talpat, harcsaszájúra a parasztnak, kecsgeorrúra a rangbeli embernek s nem nevezte cancellariának a csizmadia-műhelyt, hanem hátához verte az inasnak a lábszíjat, ha az rosszul szurkolta meg a dratvát, in ipsa persona, és brevi manu.

Volt azonban Bajcsy András uramnak egy kegyetlen plágája, mely élte napját gyakorta megkeserítette s nem egyszer hozta arra a kétségbeesett gondolatra, hogy este felpakoljon egy szekérre mindent, levétesse a czímert a kapu felül, elköltözzék a város tulsó végére, reggelre hült helyét találják a megyercsutozai házban.

Vala pedig ez egy rettenetes asszonyi állat, a ki ott a szomszédházban lakott s hivatta magát Mákosné nagyasszonynak.

Ez az úri asszonyság mindig tele volt rossz új-

sággal és különösen szerette azt Bajcsy urammal közölni legelébb. Nem törhetett el keze, lába valakinek a városban, vagy öt mértföldnyi területben; nem fordulhatott fel szekér az utcán, nem történhetett rablás, gyilkosság a környéken, hogy azt Mákosné asszonyom első kézből ne kapta volna: a második aztán volt Bajcsy uram; a ki pedig igen szerette a lelki nyugalmat és irtózott minden gonosz hírtől.

Félt a miatt már kimondhatatlanul, mikor már Mákosné asszonyomat meglátta az ablak alatt jönni; kivált volt annak egy háromtarajú fejkötője; ha az volt a fején: már akkor bizonyos volt az emberhalál. A halálhírekben különösen gyönyörködött a derék asszonyság: ezek voltak ránézve a csemegefalatok. Különösen szeretett olyan embereket megölni, a kik egy órával ezelőtt még egészségesek voltak, még Bajcsy uram is beszélt velök. Hazamentek, lefeküdtek és meghaltak. Számtalanokat megölt ilyen módon. Némelyek még azután tíz-húsz esztendeig is éléltek, másokat ellenben kétszer-háromszor is megölt, el-síratott és eltemetett, ki mennyiszer kiállta.

Nem kevesebb kedve telt jámbor házastársak belső viszontagságainak elbeszélésében. Legnagyobb békeségben élő párok kegyetlen verekedései, tisztességes családapák tilos viszonyai más emberek leányaihoz, elszöktetett kisasszonyok; megkezdett válóperek sohasem fogytak ki tárczájából, és ezeket mind meg kellett tudni, végig hallgatni, végig mérgeledni a jámbor Bajcsy szomszédnak, akár hitte, akár nem.

Az esztendő semmi szaka, a napnak semmi órája nem volt rá nézve biztosítva, hogy Mákosné asszo-

nyom valami döghalált, vagy európai háborút nem hoz be a szobájába, a mit aztán olyan hozzávaló hült szájjal és zöld ábrázattal tud előadni, hogy az embernek a hajszálai állnak az ég felé. Még éjszaka is azzal a fohászszal szokott elaludni Bajcsy uram: oh uram Istenem, ne engedd, hogy az éjjel Mákosné asszonyom szavát meghalljam! a mi annyit tett, hogy «őrizz meg tűztől, víztől, földindulástól»; a minek a hírt bizonyosan ő kiáltaná be legelőször az ablakon.

A sok rossz hírmondás mellé azt is meg kelle tudni a derék férfiúnak, miszerint a szomszédasszony azt beszéli ő felőle: hogy Bajcsy uram őt feleségül akarja venni, a mi aztán Bajcsy uramat dühössé szokta tenni, mint az oroszánt.

Sokat elhallgatott. Nem mondta, hogy kell is neki ilyen hosszú képű delnő, a kinek a sok rossz hírmondásban két akkorára nyúlt az ábrázatja, mint más tisztességes emberé; hogy fogai feketék az örökös emberrágástól, hogy otthon térdig jár a szemétben, mert mindig más háza előtt söpör, hogy más dolgát szapulva, a rajtavalóját hagyja szennyesen; hogy nincsen helyes esze, hogy egy párszor meg is verték már a hamis hírmondásért; mindezeket gondolta bár magában, de védelmére sohasem hozta fel Bajcsy uram, csupán azzal az egy ellenvetéssel szokta keresztül törni magát e gyanusításon: hogy mint teheti azt fel ő róla valaki: miszerint olyan feleséget vegyen, a ki nálánál egy fejjel magasabb.

Mákosné asszonyom tökéletesen megütötte a katonamértéket.

Ez magyarázhatja meg leginkább, miért volt Bajcsy

uram oly hallatlanul goromba Mákosné asszonyomhoz, valahányszor az hozzá átlátogatott, a mit pedig gyakran megtett; ámbátor az érdemes szomszéd gyakran minden körülírás nélküli szavakban tudtára adá: hogy az ő nyakára ne járjon, hogy üljön otthon, és lásson a maga dolga után; hogy őt ne bosszantsa, ne gyötörje, ne kínozza és hagyjon neki békét.

Mind semmit sem használt; Mákosné asszonyom semmit sem vett rossz néven, másnap megint megjelent, s Bajcsy szomszédot a guta kerülgette: hogy ime, itt van egy asszonyszemély, a kit nem lehet semmi úton-módon megharagítani!

Egy reggel, amikor legjobb munkában volt Bajcsy uram, vesztére kitekint az ablakon, s épen akkor megy arra Mákosné nagyasszony; még pedig a három-tarajos főkötő volt a fején.

— Ahol van ni, már megint jön: szól András úr megrettenve: vajjon kit ölhettek meg az éjjel a városban?

Néhány perczig azzal biztatta magát, hogy talán nem ide jön; — hiú reménység: az utózaajtó nyílt, a kutyák rohantak; azok is haragudtak már Mákosné asszonyomra; a nagyasszony pedig tőlük sem hagyta magát visszariasztani: «pisz pisz Bodri, ta ta Cziozke», addig beszélt nekik, míg elérte a konyhaajtót.

— Nincs itthon mestram! kiálta ott eléje egy bozontos inasgyerek, a szeme közé nevetve.

A nagyasszony nyájasan veregeté meg a kedves borzoska szurtos pofácskáját.

— De biz itthon van, láttam az ablakban.

Azzal befurakodott a szobába, jó reggelt kívánt embereknek, leányoknak és macskáknak; ott volt

Bajcsy uram is, annak három jó reggelt is kívánt; a mester úr a tőke mellett ült s döntögette a mustával a kész csizmát, nem hallotta mit beszélnek hozzá, csak a negyedik jó reggelre vette észre, hogy valaki jött. Nagyon sietős dolga volt.

— Mindig munkában, mindig munkában, édes kedves komám uram.

— Bizony nem is érek én rá a szomszédba lótni-futni; válaszolt Bajcsy uram, majd ketté repesztve, a mi már jól össze volt varrva.

Az inasoknak utasításuk volt, hogy a műhelyből minden fölösleges széket eltávolítsanak, nehogy Mákosné asszonyom valahová leülhessen. A jó asszony-ságot ez nem confundálta, kiment a konyhába, keregett egy zsámolyt, behozta és ráült.

Ott nagyot fohászkodott hozzá s két kezét ölébe téve, elkezdé:

— Hát hallotta-e már kedves komám uram, hogy mi történt?

— Mondtam ni! Hát nem mondtam? Már bizonyosan van megint valami szerencsétlenség.

Ezt Bajcsy uram nem annyira Mákosné nagyasszonyomnak látszott mondani, mint inkább a csizmának, melyet kegyetlenül forgatott kifelé-befelé.

— Hát semmit sem hallott még?

— Nem hallottam. Nem is akarom hallani, előre is azt mondom, hogy nem hiszem, nekem el se mondja. Látja.

Ohó! Mákosné nagyasszony még az ilyen szelid gorombaságoktól meg nem riadt: szokva volt ő már ezekhez.

— Jaj kedves komám uram, az pedig rettentő eset!

ki gondolta volna. Ha én nekem még tegnap valaki mondta volna.

— Megálljon csak, megálljon csak a nagyasszony... megálljon csak egy pillanatra: szólt közbe Bajcsy András uram . . . csak egy szempillantásig még. Te Miska inas, szaladj a belső szobába; tépj ki a sipkám béléséből egy csomó pamukot: egy jó marékra valót. Érted?

Miska szaladt a parancsolt tárgyért; Bajcsy uram az ideig igyekezett gondosan ápolni Mákosné asszonyomat, a hogy valami veszedelmes sebesültet szokás, a kinek vérét vissza kell tartani addig, a míg a flastrom megérkezik.

Miska inas visszajött a kérdéses pamuttal.

Azt pedig fogá Bajcsy uram s a mennyi csak elhelyezhető volt a két fülébe, annyit beletömött, mikor aztán ez is megvolt, akkor odaszólt Mákosné asszonyomnak:

— No már most lehet beszélni. Nem hallok semmit.

Oh Mákosné nagyasszony jól tudta azt, hogy azért meg lehet jól hallani, a mit ő beszél; legfeljebb egy hanggal feljebb kezdte a mondást.

— Oh kedves Bajcsy komám uram; mennyit tréfál velem mindig; bizony magam is nevetnék rajta, ha olyan nagyon meg nem volnék illetődve, de bizony isten egészen el vagyok keseredve annak a szegény Lőrinczkének a sorsa miatt.

— Micsoda Lőrinczke?

— Ahál úgy-e, hogy hall? Tudtam én jól, hogy hallja komám uram, a mit én beszélek. Hát melyik Lőrinczke volna, ha nem a tiszteletes úrék Lőrinczkéje.

— Ugy? Az, a ki most Sárospatakon tanul.

— Az bizony: jó volna, ha ott tanulna; magam se bánnám, ha ott tanulna, de . . .

— Micsoda de? Mikor én azt mondom, hogy ott tanul, hát ott tanul. És ha azt mondom, hogy jól tanul, hát jól tanul. Nekem megmutatta a nagytiszteletű úr, hogy mit írtak róla a professorok. Első eminens mindenből, még a zsidóból is: az írása meg olyan, mint a calligraphia. Láttam az egész miatyánkot egy akkora helyre leírva, mint egy máriás, azt ő írta szabad kézzel: nekem a szemem is majd kifutott, mikor el akartam olvasni: a tulajdon képmását is lerajzolta mindenféle színnű plajbászokkal; azt is láttam; ott van ráma alatt a belső szobában, a hová a tiszteletes asszony csak az érdemes vendégeit szokta bevezetni; olyan a képe, akár a szép Absoloné, hogy csupa gyönyörűség rá nézni: azután milyen leveleket tud írni édes szülőinek, mintha csupa versben volna írva; egyet el hagytak olvasni nekem is; én pedig nem vagyok gyerek, mégis ríva fakadtam rajta, mint egy bolond . . . No hát; — én nekem azt ne mondja a nagyasszony: «jó volna, ha tanulna», mert Lőrinczke tanul és pedig jól tanul.

Mákosné nagyasszony régóta bele akart vágni a beszédbe; de ha egyszer Bajcsy uram neki eredt a mondásnak, olyan volt az, mint a Niagara-zuhatag, mely visszalöki a beléhajított kövecset; a nagyasszony hiába mutogatta kézzel, hogy ez mind igaz, de annál rosszabb, nem juthatott előbb szóhoz, mint a mág Bajcsy uram kibeszélte magát.

— Igaz, úgy van, mindent helybenhagyok. Jól tanult, szép esze volt; de . . . no lássa, kedves Bajcsy

komám, szedje ki a füléből azt a pamukot: nem akarnám mégis annyi cseléd előtt fenhangon elmondani, a mit tudok.

— Csak mondja bátran; elmondta már azt a nagyaszonny legalább ezer embernek; kettő-hárommal se több se kevesebb; mondhat az én legényeim előtt mindent: nem hisznek ezek el semmit.

— Ejnye milyen különös tréfás ma, Bajcsy komám uram. Lássá pedig iszonyú dolog ám az: mikor egy olyan egyetlen fia van egy olyan tiszteletre méltó párnak, a kire annyit költöttek, aztán az keseríti meg őket legjobban.

— Hát hogy keserítette meg? úgy-e hogy adóságokat csinált? Majd kifizeti érte a tisztelendő úr, adott neki az isten eleget; leányok után járt, úgy-e? most van az ideje, én is bolond voltam, mikor a bajuszom kezdett nőni, átesik azon minden ember: összeveszett a professoraival, úgy-e? Erős természete volt, nem igen szeretett hízelkedni senkinek; tudom, tudom. Nekem ez is tetszik. Én sem szerettem soha, hogy az orrom alatt piszkáljanak. Vagy leczkétet mulasztott úgy-e? Könnyű neki azt helyrehozni. Egy nap alatt többet tanul, mint más ifjú két hónapig. Vagy talán épen kicsapták? Nem tesz semmit. Ott a másik collegium, beveszik ott tiszta szívvel. Nem kell miatta búsulni, Mákosné nagyaszonny.

Mákosné nagyaszonny e mondóka alatt csendesen forgatta egyik ujját a másik körül, s mint mikor «hogy tetszik»-et játszanak, különös gyönyörűséggel hallgatta Bajcsy uram találgatásait, megelégedve az-
zal, hogy mindegyik találomra balkeze öt ujjával olyan forma mozdulatot tehetett Bajcsy uram felé, a mivel

azt szokás jelenteni, hogy még ez mind kevés, ha csak annyi volna a baj! A mivel az érdeemes férfiút tökéletesen kihozta a nyugalmából, úgy hogy végtére markolatig ütötte a kezében levő árt a bőrbe s dühösen kiálta fel:

— Mi történt hát no?

Mákosné nagyasszony erre a kérdésre nem felelhetett ülve, felkelt, odament Bajcsy uramhoz; azt beszorította egy szegletbe, erővel elfogta a fejét, úgy súgta oda a fülébe:

— Lőrinczke rosszul viselte magát; revolúciót csinált a diákok között: a senior azért megdorgálta; Lőrinczke pofon vágta a seniort, és azután elszökött Patakról.

Bajcsy uram úgy tett, mintha ez sem lepte volna őt meg.

— Úgy? Tudom. Régi história. El is van már egyenlőve. Abból állt az egész revolúció, hogy Lőrincz arra biztatta fel tanuló társait, hogy ne viseljék a *longát*, meg a *sábeszliklit*, a *pofoncsapott kalapot*, hanem a helyett járjanak a diákok is, mint más közönséges ember, mentében, magyar dolmányban és vitézkötéses kalpagban. Igaza is volt. Én sem találok benne semmi kíváratost, hogy a fiatalság szoknyában járjon, meg csóka-orru kalapot viseljen, mint a regiment-felcserek.

— De mikor ez a regula, kedves Bajcsy komám uram, a kis Lőrinczke nagy gézengúz volt már gyerek korában is; egyszer az én házamat is majd felgyújtotta rakétával, s a kéményemről a kakasdúczot ő rántotta le a papiros sárkányával. Nagy gézengúz volt eleitől fogva s a tisztelendő úr keveset ügylet

rá; az édes anyja szegény pedig épenséggel el is kényeztette. Már most ők látják hasznát. Ahol van: elszökött, világga ment, azt sem tudják él-e, vagy meghalt?

Bajcsy uram nem hagyta magát megszorítottatni. Kissé reszketett a hangja, de nem tágtott.

— Majd megkerül. Majd *visszahozza a púpos kenyér.*

— De iszen nem kerül az meg. Kereste már a tisztelendő úr mindenfelé: meg a professor urak is. Nem találják. Azt beszélik az emberek, hogy beállt...

— Katónának! ott is jó lesz, ott is ember lesz belőle; még generális is lehet.

— De nem katonának állt ám be; — hanem azt beszélik, hogy beállt — zsványak: utonálló lesz belőle: kivégzik, felakasztják.

De már erre a szóra szétpattant az abroncs, amely eddig Bajcsy uram szorongó indulatainak dongáit összetartotta; s mintegy borszesztől szétrugott tonna rontott elő mérges válaszával.

— Az nem igaz, az hazugság; semmirevaló gaz, a ki mondja; kötnivaló bolond, a ki hiszi. Nekem ily bolond beszéddel ne jöjjön, Mákosné asszonyom, korán reggel.

Azzal felrúgott egy pár útban álló csizmát, berontott a belső szobájába, becsapta az ajtót s ott hagyta a nagyasszonyt.

A nagyasszony egy cseppet sem haragudott meg a gorombaságért: azt mondta, hogy milyen tréfás ma ez a Bajcsy komám uram, még egy kicsinyt beszélgetett odakinn a konyhában a szolgálókkal, azután az

udvaron a kis kutyákkal, s úgy távozott el, mint a kit nagyon szívesen láttak ott benn.

A tisztelendő úr épen akkor szállt le az utazó szekérről, mikor Bajcsy uram odaért a kapujába.

Gutai Thádé haja még fehérebb volt, mint hajdan, csak hogy most már arca is fehér lett hozzá: az idők ellopták róla a pirosságot.

Bő úti jáponikába volt burkolva, fején háromszegletű kalap; oly meghajtva viselte fejét, hogy szinte alacsony kicsiny embernek látszott.

A gond, a bánat alatt úgy összegörnyed az ember.

A tisztelendő úr nem üdvözlé mosolyogva Bajcsy uramat, miként máskor, ha találkozott vele; szomorúan elnézett mellette, mintha nem is látná; alig felelt neki az akkoriban szokott üdvözlésre:

— Isten nekünk . . .

— . . . Erősségünk.

Bajcsy uram szótlánul sompolyodott vissza. Azért jött, hogy nagytiszteletű urat feltűzelje egy gonosz rágalom okozói ellen; — még is aligha nincs valami igaz benne, s ha igaz, akkor fájdalmas dolog volna beszélni róla.

Thádé szórakozottan ment a házba. Előbb lelkész-társa udvarára nyitott be, s csak a kertben vette észre, hogy nem jó helyen jár; azután valahogy haza találván, elkezdett saját ajtaján zörgetni, s minthogy az nem nyílt ki előtte, bosszúsan dörögé magában:

— Különös, hogy még sincs itthon az a pap: pedig már haza kellett neki érkezni.

A másik ajtón azonban eléje futott a kis Lila.

Nem kis Lila többé, hanem egy karcsú, színes lilomszál; fehér, égtiszta arcú gyermek, hallgató

piczi szájjal, beszélő nagy sötétbarna szemekkel; az megcsókolá Thádé úr kezét s bevezeté őt a szobába, a másik ajtón. Kis gömbölyű szája nem szólt hozzá semmit, de nagy, okos szemei annál többet beszéltek: először üdvözölték őt nyájasan, elmondák neki, mily őszintén örül valaki azon, hogy ő haza érkezett; azután kérdezték tőle, hogy miért egyedül? és azután nagy szomorúságról, bánatról beszéltek neki.

És Thádé úr mind azt a beszédet jól értette; ő tudott a virágok nyelvén; felelt is rá.

— Nem találtam őt sehol, sehol. Mindenféle megbízásokat adtam, hogy ha visszatér szülőihez, teljes bocsánatot remélhet. Nem jött vissza.

A leányka keble nagy fohásztól emelkedett. — Hogy nem tér oda vissza, a hol oly nagyon szeretik?

— Hogy van anyátok? — Anyád: igazlta ki a lelkész.

— Oh csak mondja úgy: anyátok. Rebegé a leányka, kezét ajkához szorítva, szegény Lőrincz.

— Gonosz fiú volt: nem soká fogja anyját úgy nevezhetni. Ő viszi a sírba. Nem halt meg a jó asszony?

— Ma jobban van, hála Istennek.

— Haza sem kellett volna jönnöm, de mindig az volt a fejemben, hogy azalatt, míg odajárok, ő meghal itthon.

Ezalatt leoldá a lelkész pokróczcipőit lábairól, a leányka levetteté jáponikáját vele, kalapját, pálczáját elvette, s bevezette az anyja szobájába.

A jó tisztelendő asszony földi léte alig volt már életnek nevezhető. Több ízben megütötte a guta,

minek következtében egész termete, összeroskadó tagjai elfonnyadtak: semmi önkéntes mozgást sem tudott többé tenni, csak jobb keze rázkódott szüntelen, akaratlan erőből mozgatva; mint egy vergődő küzdelem a közelgő halál ellen.

Beszélni sem tudott már, csak egy szót tudott mondani: «mindig, mindig, mindig». Ez volt kérdése és felelete, ez volt panaszának és örömének hangja, ez volt könyörgése, ez volt imádsága mindig, mindig, — mindig.

Thádé úr érzékenyülten járult a roskatag nőhöz. A bölcs férfiú arca akkor mutatott legtöbb emberit, midőn e nő mellett állt. Akkor elriadt ajkai szegletéről a tudós hiúsága, elsimultak homlokáról a pártférfi szilárd határozatai, a szelíd férj, a jó ember látszott belőle egyedül.

Odament a nyomorult alakhoz, a kin alig volt már valami emberi; átölelte, ölébe vette, megcsókolta halavány homlokát; beszélt hozzá nyájas szavakat, a hogy gyöngéd férjek szoktak.

— Aludtál-e jól? nem voltak szívdobogásaid? Gondolkoztál-e felőlem?

— Mindig, mindig, mindig.

— Megint sírsz? Mit akarsz most mondani? Lila leányom.

Lila értette már e sírást: levette a falról azt a pastellrajzot, egy szép déli ifjú képét, odavitte hozzá, odatartotta ajkaihoz: az öreg asszony úgy csókolta azt a képet

— No, ne sírj miatta: vigasztalá őt a lelkész. Majd nem sokára látni fogod magát. Haza jön ő. Ne sírj.

És azután félrefordította arcát; mert az ő szemei is nedvesek voltak.

— Nem érkeztek leveleim? kérdé a lánykától.

— Dolgozó szobájában vannak az asztalon.

Azzal még egyszer megcsókolá a nyomorult nő homlokát, gyöngéden megveregette a hátát is.

— No de ne sírj érte... S eltávozott dolgozó szobájába.

«Mindig, mindig, mindig;» hangzott utána a zokogással vegyült egyetlen szó.

A lelkész íróasztalán egy rakáson feküdtek a levelek, mik távolléte alatt érkeztek hozzá.

Mindannyian saját leveleire adott válaszok voltak azok, mikben lelkészek, tanárok, városbírák és hadparancsnokok feleltek, fia után tett tudakozódásaira.

Némelyik semmi nyomra sem tudta igazítani.

Mások iszonyú sejtelmeket költöttek benne: a válaszadók szabad útát engedtek képzeletüknek, hogy Lőrincz eltűnését a legborzalmasabb regényjelenetekkel hozzák kapcsolatba; hogy a jámbor férfi kezei reszkettek, a levelet tartva, s nyugodt lelke eltévedt a kétségbeejtő labirinthban.

Hiszen akármelyik úton indult el a gyanítottak közül az eltűnt fiú, mindenütt a gyalázat országába jut azon, a honnan azután nincs többet visszatérés.

Csak egy levél volt még hátra; azt is felszakította; valamelyik bodrogszparti helységből írta azt neki egy lelkész társa, melyben arról tudósítja, hogy a napokban fogtak ki a Bodrogból egy hullát: nem az ő fia volt-e az?

A lelkész megtörlé szemeit s azzal összekulcsolt

kezei közé fogva a levelet, felemelé arczát és töredezett szóval könyörge:

— Oh uram: engedd, hogy ez legyen igaz.

Képzeltetni, hogy mik lehettek még a többi levelekben?

Azután csendesen, halkan átszólítá magához Lilát, megsúgta neki, hogy ismét útra fog menni: a kocsis legyen készen.

Lila útravalót akart neki sütni. Thádé úrnak ekkor jutott eszébe, hogy a multkori sütemények még most is ott vannak a kocsiszebben, érintetlenül.

— Azután, súgá Lilának, odaölelve őt magához, ha az a szegény jó asszony azalatt meg találna halni, mfg én odajárok, temessétek el szépen; itt pénzes fiókom kulcsa: a lelkész urak tudni fogják, mit cselekedjenek. A halotti beszédben elbúcsúztassák fiától is s megemlítsék, hogy térítse őt vissza Isten, hogy javuljon meg anyja sírjánál: ha még él valahol az ég alatt. Áldjon meg az Isten, jó gyermekem.

«Mindig, mindig, mindig!» hangzott a túlsó szobából.

Az öreg asszony nyugtalan volt Lila elmaradása miatt. Nem tudott már nála nélkül lenni.

Félóra mulva ismét kocsin ült Gutai Thádé; ismét utazott erdőkön, rónákon keresztül. Erdőkön, rónákon most virultak a legszebb epipactisok, füzények, a vizek partjain a nymphæák; fűvészek gyönyörűsége... Gutai Thádé azokat mind nem látta.

BÁRÓ KADARKUTHY.

Malárdy ez évben ünneplé alispánsága huszonharmadik évét; még csak egy tisztújítás s akkor megülheti ezüst mennyegzőjét az alispáni székkal, melyből őt soha senki ki nem mozdította.

A környék előkelő nemesei úgy tekintik őt, mint oraculumukat, a köznemesség pedig rettegi, parasztok nem jöttek kérdés alá, nekik nem szükség szeretni vagy nem szeretni valakit.

A pompás kastély Ingoványon egy nap, úgy mint másnap előkelő vendégekkel teli, pedig abban negyvennégy szoba van és azok a szobák is tágas termekből, akkori idők igen bölcs divatja szerint spanyol falakkal két-három külön kamrává idomítva, úgy, hogy a nemes vendég ugyanazon egy teremben feltalálja alvó, öltöző és mulató szobáját, a mi nem szép ugyan, de kényelmes.

A szobák mind hímezett szőnyegekkel vannak borítva, oldalaik tájképekkel tele festve, a mi sokkal is kedvesebb gondolat volt a mostani eszmekoldus fal-mázolatoknál, az egyik teremben szép derült olasz ég alatt járt az ember, világoszöld akácok, távolból ragyogó oszlopos tusculanumok között, a másokban Dél-Amerika ősrengetege fogadta a belépőt, sötétzöld lombozatával, liána-szőnyegzetével, mikről százszínű virág s tarka madársereg virfrott elő, harmadikban

ismét keleti táj tűnt elő, bókoló pálmákkal, áttört csipkefalu kioszkokkal, s obligát elefántokkal, tornyok a hátaikon.

Az ilyen termekben természetesen nem volt helyök a képeknek. Azok számára egy egészen külön szoba volt rendelve, mely azután tetőtől-talpig úgy meg volt rámás képekkel rakva, mint egy mozaik. Az épület közepét foglalta el a kápolna, igen szép freskofestvényekkel díszítve, pompás faragványú szentségházzal, aranyos oltárral. Itt szokott vasárnaponként a helység lelkésze külön isteni szolgálatot tartani az előkelők számára, mely alkalmakkor az alispán gyakran maga végzé az oltár körüli szolgálai kötelelességeket s nagyon megszámlálta vendégeit, ha mindnyájan ott vannak-e? és kegyvesztés volt nála egy ily alkalom elmulasztása.

Az alispán születése napján különösen nagy ünnepély szokott tartatni a kastélyban, melyre nem volt szokás vendégeket hívogatni, hanem kötelelességük volt az általa ismerteknek azon megjelenni, mert számon tartotta neveiket, s évek múlva is ráemlékezett, ha egyszer elmulasztották e napot.

E napon hintókkal, kocsikkal tele a hátulsó udvar; hajdúk és inasok lótnak, futnak, ácsorognak mindenfelé; a kastély szegletein, a rondellákban s az idomtalan kariatidák által czepeelt erkélyen pompás deínők legyezdi ingatják a májusi illatos levegőt; mit a szél a roppant alakzatos rabattok jáczint-erdejéből hord, míg a pipázó teremben ajtót, ablakot bezárva, beszélget a világ sötétebb része, a férfi-nem, korán reggel hozzá kezdve a füstkészítéshez.

Mindenki díszesen van öltözve, miként vasárnap

szokás: a férfiak sárga szattyán-csizmákban, ezüst és aranyozott sarkantyúkkal, paszományos granát posztónadrág, körülprémes zsinóros dolmány, elől a szegleteinél lekerekítve, s köröskörül színes skóffummal teuyérnyire kihímezve; hasonló hímezett csfkok vonulnak hátul is a két vállról a derékig. Haját mindenki szépen csapba kötve viseli hátul, a csap töve átkötve selyemzsineggel s vége csokros szalag közé rejtve: az egész hajfürtözet a két halánték körüli bodorulatokkal együtt gazdagon meghintve hajporral, melyhez különösen nem akar illeni a kifent bajusz, melyért is azt e finomabb izlésűek orruk alul lefaragták s csak egy pár falusi rüpök viseli azt még közmulatság tárgyául.

A társalgási nyelv a hölgyek körében német és rancia, nem német, vagy francia, hanem egyszerre mind a kettő; a hogy azt akkor Bécsben is szokás volt beszélni.

«Kann ich mir damit flattiren: madame für ein menuette zu engagiren?»

«Wenn monsieur das findet agreeable: ich muss mit plaisir accordiren.»

A férfiak között azonban még fentartá magát a nemes reactio; férfi-körökben kivétel nélkül hazai nyelven beszélnek — diákul.

Magyarul is szokás szólni — a kocsisokhoz és a hajdúkhöz és a többi paraszt néphez.

Azonban a csengetyű megszólal: — szerencsénkre, mert már nagyon belejöttünk a hazafiúi dicsekedésbe: — reggelizésre hivatnak az érdemes vendégurak és asszonyságok: az étterem ajtói kinyílnak, egy pompás nagy boltozatos terem az, oldalfalai a

classicus idők jeleneteivel al fresco festve mesteri kezek által, a boltívekről nagy üvegprizmákkal elhalmozott csillárok ereszkednek alá. Székek, asztalok mind a legújabb barok-divat; az asztalon még kevés porcellán és üveg; annál több ezüst és arany edény, az asztal közepén egy furcsa sárkánytornyú contignatiós ezüst alkotmány, melynek csapja valami fekete barna nedvet csorgat dióhéjnyi aranyozott csészékbe, a miről még a hazafiak nagy része azt sem tudja, hogyan kell meginni? sem pedig azt, hogy részegségtől vagy józanságtól való-e? az íze is nagyon furcsa, sőt nádméz nélkül szinte alkalmatlan is a megivásra; de csak issza azért, mert az is módi, úri asztaloknál megkinálják vele elébb az embert, azután adják csak fel a villára szúrhatókat, s a ki nem akarja magát kitenni az általános kaczagásnak, csak behunyja a két szemét s leönti a torkába az ismeretlen speciest s nagyot nyel utána.

Úgy nevezik azt, hogy kávé; vajjon ki találhatta fel? és miről használ az embernek?

Az alispán termeiben ilyenkor sajátságos vegyülete szokott összegyűlni a mindenféle genreknek; a falusi gavallértól és szemérmes kisasszony hugától kezdve a Bécsből lejött úrfi és parfumeös delnő alakjáig. Itt egy pár sima ifjoncz udvarol non plus ultra dámának: az ifjak egyike húsz éves lehet, másika körülbelül hatvan; a kort nem igen lehet megkülönböztetni; az öreg ifjú Toholnai Alfréd, régi híres dandy onnan felül; még sokkal mozgékonyabb is, mint vetélytársa, az ifjabb ifjú, Beszterczei Hugó Oscár, szemöldei épen olyan karikára vannak festve, miként azé, ajkai épen oly pirosak, fogai oly fehérek, arcza

olyan sísma és parókája hasonlatos. A mellett selypíteni sokkal szebben is tud, az «r»-et gyöngédebben harapja el beszéd közben; észrevételei piquantabbak, és parfumeja választékosabb, mint Beszterczei Hugó Oscáré, a kinek még sokáig kell iskolába járni, a míg nagy mintaképét utólérheti, kit minden mozdulatában törekszik utánozni.

A kecses deánő, kinek ezen hódolat tömjéne nyújtatik, az alispán nővére Eudemia: mademoiselle Eudemie; egy parányi öreg asszonyság, ki magát kisasszonynak hivatja, négy hüvelyknyi magas sarkú czipőt visel, feltornyozott hajélessége épen két láb magas, a felállni kényszerített hajalkotmány közé rezgő tűk és struccz tollak tűzködve. Növeli a hatást az akkori legújabb divat szerinti öltözkék, a szétterülő abrincsos víganó, melyet még fenyegetőbbé tesz a két oldalról emelkedő nehéz selyem pufándli, mely elől felcsíptetve, hátrálni látszik a féltesten alól lenyúló szertelen hosszú vállfűző hegyes szeglete elől; — a mi a szép deánő arczát illeti, annak eredeti alkatrészei annyira a mesés ismeretlenségbe tartoznak, hogy felőlük beszélni nem lehet, azon álaroz azonban, mely ólomfehérből, miniumbul és bécsi korbombul van eléje festve, elég műértelemmel készült, s tökéletesen sikerült általa mademoiselle Eudemia arczát hasonlatossá tenni egyikéhez azon gypszszobroknak, miket izléstelen figurinók színekkel is kifestettek s mikor az a kép néha még el is nevezi magát, azzal az öntudatos mosolylyal, melynél ki van szabva, mennyire szabad elvonulni a szájnak, meddig szabad meglátszani a fogaknak, összehúzódní a szemeknek, hogy kellemetlen ránczok és egyebek ne

tünjenek elő, akkor ismét úgy hasonlít ez arcz azokhoz a nevető szobrokhoz, a miket a figurinók árulnak. Mi szükség egy szobornak nevetni?

Most egy eilentéses alak lép közéjük, egy vén falusi nemes, alázatos, válla közé húzott nyakkal; fekete kordován-csizmákban, kék dolmányban, ólom-pitykéssel, báránybőr süvege hóna alatt; ez Malárdy András bácsi; az alispánnál hat évvel, Eudemiánál pedig három hónappal fiatalabb. Ennek még czopfja sincs szegénynek, hanem hosszú haja, mely őszülés fejében megzöldült, hátrafelé van simítva s egy nagy karélyos fésűvel tarkóján letűzve.

Ez a jámbor vendég alázatos csoszogással lépett Eudemiához, megcsókolta a kezét, kikereste a szarvasbőr keztyűjén, a hol legczifrább rózsák voltak selyemmel hímezve, oda csókolt.

— Szerencsés jó reggelt kívánok kedves asszonynénémnek. Kedves appetitusára kívánom az éjszakai nyugodalmat. Fel tetszett-e már ébredni tekintetes urambátyámnak, az alispán úrnak?

Eudemia közel volt hozzá, hogy elájuljon erre a familiaris megszólításra, hogy őt egy ilyen zöldhajú ember még asszonynénjének tiszteli. Hugó Oscar hirtelen kéznél tartotta a parfumeös flacont, Toholnay Alfréd pedig karon fogá a nemes atyafit s nyájasan kérdezősködött tőle egészsége és otthon maradt családja felől, elvezette őt a terem tulsó szegletébe, s ott átszolgáltatta egy bőbeszédű falusi asszonyságnak, a ki a helyéről nem szokott megmozdulni, ekként biztosítva Eudemiát a kedves uramöcsém vissza nem térhetése felől.

Toholnay Alfréd, mint látjuk, nagy diplomata.

Kárpótlásul e sottiseért Durday nyugalmazott kapitány úr léptetett Eudemie elé; nem azért nevezem kárpótlásnak, mintha Durday valami nagy kincs volna egy dámára nézve, hanem a hogy szalon-nyelven szokták nevezni «Eroberung» (nem ér semmit ezt a szót lefordítva adni, úgy nem sokat jelent).

Durday gárdista volt húsz esztendeig: legszebb férfi a gárdánál, az udvarhölgyek kegyencze; legjobb lovas, pompás tánczos, hirhedett vívó és szerencsés játékos. Mind ennek persze már vége: a legény túl jár a hatvanon vagy húsz évvel, de azért nem számítt hetvenet, nyolczvanat, hanem a franczia számítással tart, a ki hatvan után megint újra kezdi a tizet, húszat számlálni. Oh, a francziák ebben is udvariasak.

Durdaynak a régi jó időkől nem maradt egyebe, mint szép piros mentéje. Nagy erőtetéssel most is tudja még egyenesen tartani magát, de tánczhoz már nagyon köszvényesek a lábai; barometrum lett belőlük, alkalmatlan időpróféta; lovon sem volna már képes ülni, s hagyján, hogy a kardot bírná, de még borotválkozni sem tud többé sajátkezüleg; a kártyában sem szerencsés többé, s most már csupán piquettet és l'hombre-t játszik meglett, okos férfiakkal; hanem azért még mindig szerencsés az asszonyoknál, még mindig Adonis. Karján végig sétálhatni még mindig irigységet gerjeszt, személye még mindig Eroberung. Persze ebből a szerencséből őt már csak a dicsőség érdekli.

A mellett a kapitány úr nem is valami mulatságos társalkodó; alig lehet tárgyat találni, a miről vele szólni lehessen, s mindenről oly primitiv fogalmai vannak, mint egy rossz diáknak, a ki nem szeretett

iskolába járni. Annyit nem tud, hogy Győr nem Komárom vármegyében fekszik, egyszer azon bizonyozott, hogy a Dunát az alföldön Tiszának hívják, másszor azt állította, hogy a komáromi szigetbe lehetne jutni, a nélkül, hogy az ember vizen menjen át, csak a túlsó partra kell kerülni; sőt egyszer arra fogadott, hogy Olaszország magasabban fekszik, mint Magyarország, mert ő emlékezik rá, hogy mikor oda ment, mindig hegynek fel kellett menni. Ha pedig olykor egy százszor hallott adomát kezd elmondani, abba úgy-úgy beleakad, hogy ki nem tud belőle keveredni. A mellett válogatlanul osztja a nyers gorombaságokat, vagy ha válogat a kifejezésekben, bizonyos lehet róla, hogy mindig a legvastagabbat találja meg.

És azért mégis Eroberungnak tartják és kapaszkodnak belé.

Oh az sokkal érdekesebb világ volt, mint a mostani. Az embereket kívülről is meg lehetett ismerni. Meg lehetett tudni ruháik színeről, szabásáról, arczukról, hajukról, ki micsoda!

Ez a karassia posztódolmány itten gyanús ember; haja is össze-vissza van kavartva és nincs hátul czopfba szedve. Ez még a régi emlékeken jártatja esztét most is; az a másik már emelkedettebb befogású nemes, mert arca síma, ingelejéről arasznyira állnak ki a bodrok. Rá lehetett olvasni az emberekre csizmaik színeről, alakjáról: ez a rózsaszínű csizma itt nagy befolyású férfi, az a fekete kordován alázatos hivatalkereső.

Hát még abból mit nem lehetett érteni, hogy az alispán is, midőn vendégei közt megjelent, egészen síma arczczal jött ki; a bajusz eltűnt az ősnemesi

büszke arczról, helyette a haj volt csapnak csavarva hátul, a prémes lilaszín bársony dolmányon a hátra-csapott szabás s a széles hímzetek és az aranyos áttört szövetű mellény alatta, mely csipőjén alul ért: oh ez mind sokat mondott azoknak, a kik azt értették. Sokkal többet, mint: hogy akkor ez volt a divat.

És ha azután néztek arra, a ki karján jobb felől lépett a szobába; egy magas, délczeg termetű delnőre, ki az alispán második neje volt; és látták rajta a nehéz ezüstös rázsa szoknyát, ezüstcsipke köténykével; karcsú fejedelmi termetén a gyöngyös vállfűzöt és vállán a panyóka mentét, fején pedig a régi magyar asszonyok aranycsipkés kontyát, nem mindenki tudta-e azt, a mit ebből magyarázni lehetett?

Még feltűnőbb volt az ellentét az alispán két gyermeke között; a lyánka, a szép Hermína, kit hajdan Bajcsy uram aranyos bábuval vesztegetett meg, viruló hajadonná nőtt fel; az egész társaságban a legszebb delnő és ő azt nagyon jól tudja. Festékre nincs arczának szüksége, bár ez nagy divat volt akkor, de a legjobb akarat mellett sem lehetett hova alkalmazni: a természet a leghamvasabb fehéret a leggyöngédebb pirossal oly szépen tudta vegyíteni rajta, hogy a művészetnek nem volt mit adni hozzá. Szemeit nem annyira nagyságuk, mint azon élénk tűz teszi veszélyesekké, mely úgy ki tudja a férfi-szívekben a legkényesebb rejteket keresni; mondhatnók őket hamisnak, kaczernek, ha az ajkak büszkesége meg nem hazudtolná e szót. Malárdy Hermína szívért és triplex őrzí; rá nézve közönséges nemes emberek ötágú koronás czímerekkel nem veszélyesek,

Ő pompásan öltözik, nehéz franczia selyemruha ropog rajta, hosszú suhogó uszálylyal; engedi bámulatni gömbölyű nyakát, hattyú-keblét és a gyémánt nyakéket rajta, hogy hódítson, de nem hogy meghódíttassék.

Az alispán fia Kálmán, Hermina bátyja, de gyöngé külseje miatt inkább öcscsének látszik, szelid, hallgató ifjú; emberkerülő ábrándos kék szemekkel; halvány sápatag arcczal, s nagy sima homlokkal, melyről hátrafelé van simítva a szőke, selyemfinomságú haj; öltözete egyszerű barna dolmány, fekete gombokra, fekete zsinórzattal, mely egész atlasz nyakendője csokráig be van gombolva; könnyen elvegyülhetne a palota előtt ácsorgó köznemesek között, senki sem mondaná, hogy nem közéjük tartozik.

És a ki így együtt látta e családot, nem első tekintetre megmondhatná-e, mi lakik azon ruhákon belül? A férfi fényes dolmányán, a nő ősmagyar mentén, a lyánka divatos uszályán, az ifjú fénytelen kabátján nem kívül hordta-e jellemét? az egész család életrajzát?

Az alispán büszke főtartással fogadá az egyenkint eléje járuló rokonok üdvözlését; szíves, néha leereszkedő volt a kerek, szárnyas dolmányok iránt, közönyös a kurta mentékhez, mikor a szegény nemes rokon hálálkodott előtte, akkor épen máshoz fordult beszélni.

Az a más épen olyan ember, a kit Malárdy ki nem állhat, egy nyers, nyakas kurucz nemes, a ki oly kacskaringósra kicsavarta a bajuszát, mintha egyenesen őt akarná boszantani vele: aczél sarkantyúkat visel pengős taréjjal, s széles zsinórövet kötött fel

csipőig érő mentéje fölé, selyem nyakkendője aranyos rojtjait pedig épen csúfságra hagyta kicsüngni egész melle közepéig; más embertől ezt kihívásnak vették volna ilyen társaságban; végtére homlokán üstökbe csavarítá szénfekete haját, míg kétfelől hosszú csigákban omlik a vállaira.

Ez Vasadi Gábor úr, a csallóközi protestáns nemesség szája, szeme, füle; ő általa látnak, hallanak és beszélnek. Tisztújításon Vasadi véleménye 2000 votum. Ezért tünteti ki olyannyira az alispán. Tűri különbségeit, nehéz természetét, sértő észrevételeit, kérdését — egy Malárdy ellenében.

Azonban átestünk a hálálkodáson; az alispán vendégei asztalhoz ülnek, ki-ki rangja és megbecsültetése szerint, a jelentéktelenebb vendégek számára szomszéd termekben vannak terítve asztalok. A külső termekben hajdúk és inasok szolgálnak fel, az alispáni asztalnál fiatal joggyakornok, patvaristák; az alispánnál folytonosan tizenkét nemes ifjú végzi a törvényes pálya ez előkészületeit, s az nagy szerencsének tartatik, ez alispánhoz juthatni patvariára.

A kávé épen ki volt már osztva s Hugó Oscár épen nagy gyönyörűséggel figyelmezteté Eudemiát és több előkelő hölgyet az asztal végén ülő szegény rokonra azzal a görbe fésűvel hajában, a ki az alispán testvérét asszonynejének nevezte s most rendkívül meg volt akadva a kávécsészével, melynek mind teteje, mind alsó tálczája akkori divat szerint tele levén öntve az idegen nedvvel, a becsületes férfiú ki nem tudá találni, hogyan igya ki már ő e furfangos edényből azt az izét? mert ha a tetejéről ivott, akkor az aljából ömlött a dolmányára, ha pedig az

aljából ivott, akkor a tetejéből dült az orrára. Vég-tére is olcsóbb az orr, mint a dolmány, az aljából kezdé el szűrcsölni a kávé, míg egyszer azután természetesen a felső csésze súlyegyent vesztve, minde-nestől az ölébe hullott; a jó ember akkor mondá hűledezve: «ha én azt tudtam volna, hogy ez lejár».

Azonban mindezen nevetni nem volt szabad, mert most az alispán arcza különös ünnepélyes komolysá-got mutatott, s a mi hangot ő adott, azt kelle meg-tartani mindenkinek. Mindamellett a jámbor atyafi szeretett volna már inkább ott kinn lenni az istál-lóban.

Szerencse rá nézve, hogy épen e pillanatban új kocsidörgés hallatszék az udvaron, egy patvarista az ablakhoz futott s halkán jelenté az alispánnénak, hogy valami pompás hintó hajtattott be az udvarra, négy tűzes paripával: parókás kocsis a bakon; hátul tar-solyos huszár ezüstös egyenruhában, a hintóban pe-dig egy gyönyörű fiatal gavallér ül, a kit ő még soha sem látott; buzavirágszín dolmány van rajta, arany zsinórzattal, nyestprémes kalpag a fején, gyémántos kócsaggal. Soha sem láttak olyan szép fiatal embert e tájon.

A vendégek mind kíváncsian néztek az ajtóra, me-lyet a hajdúk siettek feltárni, a midőn belépett azon az említett jövevény, a kit valóban az első tekintetre is volt miért megcsodálni.

Gyönyörű magas karcsú ifjú volt e jövevény; ter-mete sugár és hajlékony, szabad mozdulatai, köny-nyűded főhordozása első tekintetre elárulták benne a nagy urat, ki az emberi gyűlevészt maga alatt szokta látni, arcza nőiesen finom, a büszkeség sajátyszerű

férfivonásaival: derült, márványtisztá homlok, izgékony szemöldök, nyugtalan kaczer, mindenfelé vizsga szemek, egyenes szabályos orr, s vékony gyermeketeg metszésű ajkak, éles, hamis szájszegletekkel; minden vonáson a biztos önuralgás kinyomata és valami önkéntelenül parancsoló hatalomérzet.

Öltözete az akkori idők fogalmai szerint a legízletesebb: ruháinál a legszelidebb színezetek összeválogatva, buzavirág- és barack-virágszínek, világos, fehéres arannyal hímezve, mely csak valamivel sárgább az ezüstnél: haja a legdivatosabban bodorítva és hófehérré hajporozva, ujjain gyémántos gyűrűk, óralánczáról antik camæák csüggnek alá.

A jövevény igen fiatalnak látszott: az akkori sima arcú divat ugyan nem igen engedé megbecsülni az életkort, mégis voltak naiv vonásai az arcnak, mik egyedül a húsz év alatti kor sajátjai. Az ifjú úr alig látszott ennél idősebbnek.

Járásában is felismerhető volt az akkori főurakat jellemző elegancia. A mint az alispán elé lépdelt, sarkai alig érték a parquetet, s mintha ruganymézgából lettek volna, mindannyiszor visszarugódtak, lábhegyre állítva a lépdelőt, kinek itt ismét csekély fordulást kellett tenni talpa hegyeivel, a mi bizonyos lejtelmet adott járásának.

Ott az alispán előtt büszkén meghajtá magát, s fejét hirtelen felkapva ismét, monda:

— Én báró Kadarkuthy Viktor vagyok, báró Kadarkuthy László fia, atyámtól e levél az alispán úrnak.

Malárdy felállva fogadta vendégét, s e szókra önkéntelen nyájasság támadt arczán, hirtelen végig tekintte az asztalon, fiának intve:

— Kálmán, adj helyet ő méltóságának.

A megszólított fiú összerezte e szóra, arca mélyen elpirult egyszerre; szemeit lesüté és azután fölkelt csendesen, szót fogadva, s kínálva mutatott üresen maradt székére.

— Köszönöm kedves barátom, — szólt a báró, egyszerre elfogadva a kínálást, mint a ki ezt megillető hódoltnak találja, s megszorítá bizalmasan a szemérmes ifjú kezét, ki azután hátra vonult szerényen a patvaristák közé, s nem hajtott a hátul ülő szegény atyafi nyájas unszolására, ki viszont neki akarta átengedni helyét.

Az alispán ez alatt feltörte a levelet és átolvasá: és arca annál derültebb, büszkébb lett; mikor végére ért, összehajtá, bedugta dolmánya belső rejtékébe, s azután az előtte ülő személyén keresztül nyujtá eléje kezét, olyan nyájassággal, melyben sokkal több volt a hizelgés, mint a leereszkedés.

Hizelgés egy Malárdytól! Malárdy Xavér alispántól.

Pedig a ki közöttük ült, az Vasady Gábor volt, a ki egyet rántott a vállán, a mint báró Kadarkuthy leült mellé s félhátat fordított neki.

Az asztalfőn jobbról az alispánné ült férje mellett, a mellett Eudemia és Eudemián alul Hermina, így épen Kadarkuthyval szemben. A véletlen épen jól rendezte így. A két legszebb alak egymás ellenében. Igen ügyetlen szem lett volna, mely rögtön be ne lássa, hogy a két alak egymás mellett is szép volna.

Legalább Malárdy többször tekintte majd az egyik, majd a másik alakra, s azután ismét kivette a levelet zsebéből és bepillantá, és ismét rájuk nézett, azután

nejéhez hajolt, fülébe sugott; a nő arca még komorabb lett, ő is az ifjúra nézett és Eudemia is elővevé lorgnonját és szemügyre vevé őt, és a fesh gavallérok valamennyien oda hajoltak felé, és a bátyám-uramék odahátul szájtátva bámultak reá; az ifjú Malárdy, midőn a kávé csészét eléje tévé, szolgálva neki, oly mélyen pillanta arczába okos szemeivel; míg az, a ki szemközt ült vele, két csillagot ragyogtatott szeme közé, a napsugár hevével s a hajnal titkos ábrándjával.

És a jövevény ennyi szem keresztützésében zavartalanul otthon találta magát. Mindenkit észrevett, mindenki irányában állást foglalt. Pártfogó képet mutatott a szelid ifjúnak, daczosat a mellette ülő kurucz-nak, tiszteletet tudott adni a ház asszonyának, kaczer mosolyt vetett Eudemia felé, komoly és büszke volt az alispánnak, fitymálta a gavallérokat, s vissz sugározta a delejes tekintetet Hermina felé, mint egy csodálatos prizma, mely minden belenéző szemének más színt tud mutatni.

Első tekintetre fel volt lázítva, meghódítva, ellene-, vagy belebolondulva az egész társaság, s magában érezte mindenki, hogy ez nem hiába jött utoljára, ez olyan szerepet jött kezdeni, melyhez együtt fognak játszani valamennyien, ki vígan, ki szomorúan.

Malárdy kérdezősködött az öreg Kadarkuthy báró felől: az ifjú beszélt róla sokat. Igen gyöngéden tudott atyjáról emlékezni. Látszik, mily előkelő nevelése van. Azt mindenki tudja, hogy az öreg Kadarkuthy báró nem igen példás életet él; de fiának nem szabad mutatni, hogy erről valamit tud. Ő egész hódolattal és kegyelettel beszél atyjáról, a mi neki igen

jól illik, s midőn beszéd közben a kurucz Vasady félvállról valami furcsa megjegyzést tett az öreg úrra, Viktor szikrázó szemekkel fordult felé:

— Uram! tetszett valamit mondani?

Vasady úgy megszeppent a fenyegető tekintettől, hogy szépen egyenesre ült mellette, s azt felelte, hogy nem szólt semmit, a min néhány jókedvű kebel odahátul hallhatóan nevetett, s az egész társaság örült rajta, hogy a goromba nemes urat az ifjú úr egy tekintetével úgy megjuhászította. Ez mindnyájuk közös diadala volt.

Vasady nem is szólt az asztalnál egy szót sem többet.

Az öreg báró Kadarkuthy személyes ismerőse volt Malárdynak, a nyugalmazott kapitánynyal pedig épen együtt testörködött Bécsben több esztendeig. Viktor tudatá velük, hogy édes atyja sokat emlegette mindkettőjüket.

Említett az ismeretségi évekből olyan körülményeket, a miket az illetőkön kívül más senki sem tudhatott. Durday hirhedett párbaját a bajor őrnagygyal, a midőn Kadarkuthy László, mint párbajsegéd viszont a bajor segédével verekedett meg, s mind a ketten leverték ellenfeleiket.

— Úgy volt, úgy volt! — igenlé a vén gárdista ragyogó tekintettel. — Én voltam az ő segédje, ő az enyim, egymásután, lelkem teremtetten!

Az öreg úr Hermina mellől nyujtá kezét az asztalon át Viktornak s annyira megfogta azt, mintha el sem akarná többet eresztetni.

— Hát még az asszonyok előtt! lelkem teremtetten! — folytató svadronyvezető hangon a nyugal-

mazott Achilles. — Az asszonyok előtt, ott volt nekünk hírünk: lelke adta, szedte, vette, ha arról szabadna beszélni!

Viktor elég gyöngéd volt észrevenni, hogy Eudemia látható, zavarban hajtja arcára a szeletszáttárt legyezőjével s ügyesen félrevitte a beszédet, a nélkül, hogy a derék hadastyánt megsértené.

— És lám, az én atyám még sem volt oly szerencsés e téren, hogy nekem oly jó, oly derék mostoha anyát adhatott volna, a minőt én másoktól irigylek.

Ezt a mondást csak az alispán és neje érthették. Kadarkuthy László megkérte Malárdy második nejét még leány korában, de ez Malárdyt választá a zajos hírnő főúr helyett.

— Egyébíránt rajtam a sor az anyai szeretetet megérdemelni ott, hol atyám nem volt azt szerencsés számomra megszerezni. Veté utána halkán és szemlélve az ifjú.

Az alispánné arczáról önkéntelenül elmúlt a szigor e szavakra, a jövevény előtt minden szív kezdé kitárulni, bókjai, hizelgése mindenkinél szívesebben voltak alkalmazva, mindenki elhitte, hogy hizelgése igazmondás, mindenki bámulta szerénységét és bátorságát, a biztos tapintatot, mely szerint egy társaságban, hova most lépett először, azonnal mindenkivel tud olyan tárgyról beszélni, a mi azt érdekli, első tekintetre ki tudja választani, kik azok, a kiknek kegyét meg kell nyernie, és ellenkezőleg azok, a kiknek ellenében erőt kell mutatnia.

Látszik, hogy ez egy tökéletes világfi . . . Korántsem azon szeles gavallérok közül való, kik erővel törnek át a korlátokon, kik szép arcaikban, szabó-

juk művészetében s jólhangzó nevükben elbízva magokat, kérkedő, kihívó arccal lépnek a világ elé s nem veszik észre, hogy ott minden ember épen olyan nagynak tartja magát, mint más.

Még egy köszikla volt azonban, mely útjában állott és az nagyon erős köszikla.

Malárdy jól tudá azt, hogy báró Kadarkuthy Lászlónak van egy bűne, mely mindazon kellemes emléket, mely a mult évekből közöttük fenmaradt bátorságot, gazdag birtokot, nagy nevet lenyom a serpenyőben, a vallástalanság.

Kadarkuthy kedvencz témája volt a hit szolgáira nevetséges adomákat gyűjtögetni, azokat ő több példányban le is iratta s ismerőseinek kiosztá. — A zajos orgiák közepett gyakran parodiákat csinált a templomi szolgálatból, a búcsújárásból, szent énekek dallamaira trivól verseket énekelve, ittas vendégeivel együtt. Többször kapott ezért criminalis actiókat, a mik alól, csak nagy áldozatokkal bírta kivágni magát, sőt egyszer annyira elfeledkezett magáról, hogy egy jámbor szerzetest sajátkezűleg megütögetett, mely rosszaságának sajnosabb következményeit csak úgy kerülhette ki, hogy magasan megfizetett orvosi véleményadások által arra az időre, a mikor az történt, magát ürültnek nyilatkoztatta.

Ezeknek emléke folyvást sötét árnyat vetett Malárdy szívében azon derült képre, mely abban már egy egész új csendéleti rajzot kezdett mutatni. — Vajjon nem örökölte-e Viktor ezen vallástalanságát, nem rontotta-e meg szívében a rossz példa a hithezi ragaszkodást. Ez pedig első és utolsó kérdés volt Malárdy előtt. A kit azzal vádoltak előtte, hogy val-

lástalan, annak semmi erényét sem látta többé; mert ezt tartá minden erény alapkövének.

E közben a kápolna harangja megcsendült, a vendégeknek ez jel volt, hogy józan reggelijükkel siessenek, innen a templomi szertartásra menendők.

A csengetés után ijedelmes arcczal jött be az udvarnok az alispánhoz sietve, s elakadó lélekzettel adá tudtára azt a véletlen balesetet, mely a kántort érte, ki az esteli tűzijátékhoz készítvén előre saját puskáját, egyik cső elpattant s jobb kezét egészen összemarczangolta; nem volt ugyan benne golyó, csak lőpor, de azáltal is képtelenné van téve az ember ez ünnepélyes alkalommal az orgona melletti szolgálatot teljesíteni.

Az alispán eltitkolhatlanul rossz kedvbe jött e ball tudósításra. Épen az utolsó perczben, a mikor már beharangoztak, s késő a szomszéd faluba küldeni más kántorért. Az orgonához pedig nem is értenek ott a falukon. Az egész szertartást megcsonkítja ez a baleset.

— Tekintetes alispán úr, — szólta Viktor szerényen fölkelve székeről, — ha szabad csekély szolgálomat följánlanom; engedje meg, hadd helyettesítsem én ezúttal a szerencsétlen énekest, s egyúttal hadd küldjem neki ezt a néhány aranyat fájdalmai enyhítésére.

Malárdy szívéből egy nehéz kő látszott lehullani.

— Méltóságod ért az orgonához?

— Sokszor játszottam rajta s tűrhetően, a mint mások mondják.

— És az éneket hozzá?

— Hangom az igaz, hogy nem valami szép, de legalább helyesen énekelek.

— *Mindig munkában, mindig munkában, édes kedves komám uram.*

Ez több volt, mint a mennyit Malárdy várt. Hát még a kivitel maga! Viktor előre átment a kápolna-terembe, megpróbálni az orgonát. Az első hangfutam elárulá, hogy mester kezeli a hangszert. Úgy játszott rajta, mint egy művész, ki a szent zene legmélyebb titkaiba avatva van, s midőn elkezdé énekelni Pergolesenek akkoriban híresülni kezdett Stabat Materét, gyönyörű érozsengésű sopran hangon, a jelenlevők bámulva tekintének föl rá, a hölgyek lélekzeteiket visszafojtva, hallgatták, lelkeikbe szívták a hangokat, s önkéntelenül borultak le térdeplő zsámolyaikra, Malárdy szobortiszta arczán egy pár könnycsepp futott végig.

Ily szívreható ének még nem zengett a Malárdy-kastélyban soha.

Midőn a szertartásnak vége volt, s Viktor egy remek hangcizfrázattal befejezé az orgona-játékot, utána hagyva zúgni a pedál-sipok elhaló hangjait s azután lejött ő is a gyülekezet közé, Malárdy megölelte az ifjút és megcsókolá orcáját.

Malárdy megcsókolta egy fiatal ember orcáját.

Ez sem történt még soha az életben. — Még saját fiával sem.

A NAGY SZEMFÉNYVESZTŐ.

E pillanattól kezdve meg volt hódítva a leghatalmasabb Malárdy az ifjú Kadarkuthy által.

A levélben, melyet az alispánnak átadott, az öreg Kadarkuthy reszkető vonásaival az volt írva, hogy egy gyermekkori ígéret megérett arra, hogy teljesüljön. Emlékezteté őt, hogy még tanuló korukban felfogadták egymásnak, hogy ha gyermekeik lesznek, azokat egymáshoz adják et cætera, az öreg úr levele tele volt et cæterával. Erről a furcsa szokásról rég ismeré őt az alispán.

Ez valóban kedves névnap ajándék.

Egy leánykérő. Ideálja a vőknek: olyan, a minőről büszke atyák szoktak álmódogni, a ki gazdag előfogattal hajtat be az udvarra; otthon uradalmakkal bir s falvairól beszélhet. Kastélyba viszi menyasszonyát s méltóságos asszonynak czímezteti. Azonfelül délozeg, daliás alak, a ki mellett még boldog is lehet a nő; a világfi, a ki büszkeségére válik a családnak; és mindenek felett kegyes, vallásos érzelemben nevelt ifjú.

Ezt könnyen is ki lehetett magyarázni. Az öreg báró bizonyosan magától távol nevelteté gyermekét; érezve magában, hogy ő hozzá közel elromlanék; aztán meg ismeretes is az a különös egymásután a természetben, hogy korhely apának erényes fia támad

s bölcs apa gézengúz fiat nevel. Mindkettőre nem messze kellene példákért mennünk.

Malárdy szívét annyira megnyerte az ifjú báró, hogy antik szobor arca még nyájas is tudott lenni.

Behívta őt magához szobájába, [elhagyva vendégeit néhány perczre s azt kérdezte tőle, hogy tudja-e, mi van azon levélben írva, a mit édes atyja, a báró úr írt?

Az ifjú szerényen lehajtá fejét, s néhány perczig gondolkozott; azután a gyermeteg őszinteség bizalmával ragadá meg az alispán kezét:

— Szabad-e reménylenem azt, a mi ott írva van?

Malárdy elmosolyodott. Az örömtől mosolygott-e, vagy az ifjú eredeti nyíltszívűségén?

Neki sem volt szabad kevésbé nyíltszívűnek lennie.

Megszorítá Viktor kezét és azt mondá neki:

— Ha úgy rendelte az ég, hogy ez teljesüljön; én örülni fogok a pillanatnak, a melyben önnek ezt mondhatom: legkedvesebb fiam.

Viktor a szerénység tiltakozó mozdulatával vonult vissza.

— Oh nem «legkedvesebb», ne mondja ezt kegyed. Ezzel megrabolnám Kálmánt, a legkedvesebb cím az ő öröksége.

Az alispán elkomorodva sóhajta fel, s bágyadtan válaszolt:

— Úgy kellene lenni.

— És úgy is van.

— Fájdalom, hogy nincs. Kálmán nagyon hideg hozzám. S egészen elütött tőlem. Semmiben sincs kedvemre s mindig csak szomorúságot okoz. — Jobban ragaszkodik mostoha anyjához, mint hozzám, édes

apjához. Mindenben ellenemre van; elkezdve a ruhától, melyet viselünk, egész a politikai meggyőződésig. Én büszkeségemet találtam hivatalomban mindig; ő megveti a hivatalkodást, én általam magasabb rangkörökbe juthatna, a helyett mindig az alacsonyabbakhoz szít, s félrevonultsága miatt oly félszeg és bátortalan kezd lenni, hogy meg nem tud állni egy úri társaságban. Szégyenem válik belőle s a mi leginkább aggaszt, a mi kétségbeejt jövődjére felől—rájöttem, hogy verseket ír. Verseket! egy ily meglett, felnőtt ifjú, a kinek már a törvénykezési nyelvben kellene remekelni. Azt mondják, hogy versei szépek; de hát mi az? hová fog ez vezetni? A társas életben mindenütt kikaczagják érte: úgy tekintik, mint ártatlan bolondot. Egy Holdmezey Berey Farkas collegája, egy nevetséges ember, a kit csak száналomból nem kaczagnak ki szemben. Meg van keseredve az a napom, melyben reá gondolok. Mert ez teszi őt épen oly daczossá, oly fellengzővé mindenki irányában, hogy egy csavargó póéta nevét többre becsüli, mint az ország első hivatalnokáét. És ő egyetlen fiam!

Viktor végig hallgatá Malárdy panaszát, a mi az akkori idők szellemében valóban szívreható bánatos panasz volt. Hiszen még néhány évtizeddel később is azok az előkelő magyar nemesi családok, mikből irodalmunk vezérei támadtak elő, szégyenpirulva beszéltek, ha beszéltek, a család nevét széthurczoló elveszett fiakról, s ügyetlenség volt az idegentől, ha felőlük tudakozódni talált.

— Ajándékozzon meg alispán úr azon bizalmával,

hogy Kálmán megtérítését bízza reám; szólt Viktor komolyan a bánatos atyához.

— Hogyan reméli ön azt? Kapott rajta az alispán.

— Nekem sokba fog kerülni. Kálmán nagyon meg fog rám azért haragudni, gyűlölni is fog tán sok ideig; de megteszem ez áldozatot, kegyed aggodalmáért, s az ő jobblétéért. Még ma meg fogom őt térteni.

Az alispán kérdőleg, csodálkozó arccal tekint rá, de Viktor felkelt mellőle s csak annyit felelt:

— Drasticus cura lesz, de gyökeresen használni fog.

Azzal a család tagjai jöttek közbe; a beszédet félbe kellett szakítani. Az alispán Viktor karjára fűzve lépett ki a vendégek közé.

Ebédnél még egy székkal közelebb ült Malárdyhoz Viktor, mindjárt az asztalfő mellett. Vasady úr egy székkal alább degradáltatott. Hiába, a báró nevezetesebb személy volt, mint ő; az *fait accompli*, s a *fait accompli*-k előtt akkor is divat volt már meghajolni.

Az egész ebéd alatt tudta foglalkoztatni az egész társaságot az ifjú jövevény. Szikrázó ötletei egymásra következtek; a mit elmondott, abban annyi finomság volt, a legcsipősebb dolgokat úgy be tudta hengergetni jóízű előadása zamatjába, hogy még az érdekllett maga is kénytelen volt azokat kedveseknek találni.

És a mellett tudott inni úgy, a hogy senki más; — és nem látszott meg rajta.

Ez a fődolog.

A ki egy pohár bortól leiszta magát, az részeges,

semmirekellő, a ki tiz pohár után is józan marad: az derék gavallér ember.

Eleinte Vasady azt a tréfát akarta magának megszerezni, hogy áldomásozni kezdett a jelenlevő nevezetes férfiakért sorban, s a poharát mindig Viktorra köszönté.

Viktor állott elébe s kiitta poharát, egész a körömpróbáig; mikor aztán a férfiakon végig mentek, akkor Viktor mondá: «szállók kendnek!» s elől kezdé a hölgyeket s végig áldomásozott értük, s hogy a poharak nem ártottak meg neki, bizonyíták azon ragyogó ötletek, találó szójátékok, mikkel toasztjait felczipfrázta; de bizony Vasady úr a vége felé csak alig bírta már mozgatni a nyelvét.

Szerencsére az alispán jelt adott a felkelésre. Viktor arczán még csak szín tekintetében sem látszott meg a poharazás; csak szemei ragyogtak kissé élénkebben, mint az előtt, s egy kis izgatottság látszott ajkai körül, a mi neki igen jól illett.

Annyira magánál volt, hogy midőn a delnöket a társalgási terembe kelle vezetni, két hölgy közül Eudemiának nyujtá karját és nem a szépség királynéjának; különbséget tudva tenni az etiquette és a szfv parancsai között.

A társalgási terem már akkor el volt készítve az ünnepélyt fűszerező multságok számára. A terem egy harmada fel volt emelve szinpad gyanánt s festett függönyökkel ellátva.

Oh nem! Itt nem fogunk azért szini előadást látni, még abban az időben nem volt nálunk kimondva az a vakmerő eszme: hogy egy ember lefrjon valamit, a másik azt elbeszélje és a harmadik fizessen érte, a

miért azt meghallgatja. Esze ágában sem volt senki-
nek színjátszó társaságot sejtteni a festett függönyök
mögött; nem is tartotta volna senki illendőnek, hogy
egy magyar ember befesse a képét pirosra, fehérre;
hamis szakállt kössön az állára s előálljon azzal a
hazugsággal, hogy ő Oloferno Vitellezzo, a ki az
apjáért boszút akar állni. Ilyen bolondoskodás még
akkor magyar emberhez nem illett.

Hanem emeltetett ama szinpad egy nagy neveze-
tes szemfényvesztő előadásai végett, ki éppen ez ünne-
pélyre jött Afghanistanon keresztül Asztrakánból;
teljes czíme: «Magister Ludolphus de Cairo; pro-
fessor magia; elismert feketeművész és boszorkány-
mester; az orosz czár udvari szemfényvesztője; a nagy
Philadelphia egyetlenegy tanítványa; a double vue
feltalálója, az escamotage és indiai bűvészet avatottja;
a chaldeai bölcsek kövének birtokosa; aranycsináló és
patkányűző», egy szóval nagy ember.

A társaság elhelyezé magát a körbe állított széke-
ken, mik a szinpad elejét elfoglalták; a hölgyek leg-
elől; Durday odahátul gorombáskodott valakivel, míg
Vasady fogott magának egy azerencsétlen esküdtet,
annak magyarázott erősen s azt hitte magában, hogy
ez most abból ért valamit.

Viktor nem ült le; a hölgyek körül forgott, majd
másikkal beszélve, legtöbbet Eudemiával és az al-
ispénnéval: legkevesebbet szólt Herminához. A szép
leányka elmélázva ült karszékében; s csak néha pil-
lantott lopva az ifjú után, ki oly hidegen látszott
vele bántani.

— Nézze kegyed, mademoiselle, szólt Viktor
Eudemiához, a jámbor atyafi hogy előre tolakodott,

hogy bámul a festett függönyre jöendő bámulata előérzetében. Ő most nem lát senkit, csak a szemfényvesztőt. Előre tudom, hogy minden kilótt zsebóra az ő zsebében lesz megtalálándó.

A függönyön túl hármias csengetés adott jelt, a kárpitot szétvonták s ott volt látható Monsignore de Cairo a sötét vörössel bevont szinpad közepén, máguszi talárjában, hatalmas hegyes süveggel s tarka pálczával a kezében, a hogy indiai mágusok szoktak járni.

Eleinte a közönségesebb egyiptomi bűvészet csodáit mutatta be bámulóinak: töltögetett a csodapalaczkból sört, bort és szilvóriumot, a bámuló atyafi ivott mindenikből s mondott rá egy-egy fél terem — — tét.

Viktor nem sokat ügyelt a bűvészre: az egész komédia alatt hátat fordítva neki, fecsegett Eudemiával.

Az orosz czár első szemfényvesztőjét ez piquirozni kezdte, leszállt a szinpadról s Viktor vállát érinté varázshotjával, a min öreg Malárdy atyafi nagyot bámult, hogy Viktor rögtön tengeri macskává nem változott.

— M'sieu le baron, donnez moi'n bague. Egy gyűrűt; S'il vous plait.

Viktor könnyedén bólintott felé s levont az ujjáról egy szép smaragdköves gyűrűt s két uja közé fogva, odanyújtá azt a keletindiai bűvészek nagy mesterének, s tovább beszélt Eudemiával.

— Voici m'sieurs et m'dames, szolt a bűvész össze-fogott marokkal gesticulálva a közönség előtt: látják önök, ime az a gyűrű, a mit a báró úr nekem átadott, most itt van a kezemben.

Azzal felnyitá a markát . . . és maga is hátra hőkent; — mert a gyűrű nem volt ott.

— Most is itt van az ujjamon, szól Viktor félvállról hozzá; s még egyszer oda adta neki a gyűrűt.

A keletindiai magusok utóda nagyon furcsa szemeket vetett rá e tréfa után s most már nem maradt a veszedelmes néző közelében, hanem visszament szinpadára, ott végezte a hocus-pocust, megtörte a gyűrűt mozsárban, beletömte a pisztolyba, kilőtte a levegőbe.

Viktor azalatt egyik helyről a másikra ment s a mint a jámbor atyafi előtt elhaladt, vállára ütött neki

— Vigyázzon magára atyafi, mert a muszka elcsereéli a fejét.

Miután nevetve előre ment ismét, Hermina mellett volt egy üres szék; oda leült.

A leány nem nézett reá. Egyik keze a szék támlájára volt nyugtatva; egy pillanatra érzé, mintha Viktor hozzá ért volna; de azért nem vonta azt vissza onnan.

— Voici m'sieurs et m'dames, szólt a nagyhatalmú boszorkánymester, a mint a pisztolyt kilőtte; a báró úr gyűrűje ott van ama kék kabátos nobili zsebében.

A jámbor atyafi megrettenve kapott két zsebéhez s elkezdte szabódni:

— De itt, úgy segéljen, nincsen! Az én zsebemben ugyan nincsen.

S nagyobb igazság kedvéért, valahány zsebje volt, mind kiforgatta a publikum szemeláttára nem volt azokban egyéb, mint egy kova, meg egy aczél, meg egy kis bükkfatapló; a gyűrű nem került elő.

Az egyiptomi mágusok tanítványa láthatólag meg volt zavarodva e felfedezés által. — Hol van hát a gyűrű?

A társaságban kezdett e kérdés zavart idézni elő; mindenki kereste, a midőn egyszerre Hermina felsikolt, odatekintenek; a leány megrémülve néz balkezére; a gyűrű ott volt a második ujján.

Hogyan került oda? Ki tette rá? azt senki nem bírta megfejtetni, s növelte a bámulatot még az, hogy a mint Hermina le akarta a gyűrűt húzni, az oly szorosan volt az ujján, hogy le nem jött róla. Minden ebbeli törekvés meghiusult. A gyűrűnek ott kelle maradni.

— Azt kegyed kénytelen lesz örökké viselni, sugá Viktor Hermina felé. Nem hallhatta azt senki más, csak a leány. Nem vehette észre senki más azt a bűvsugárt, a mi a leány szemeibe villant — a gyűrű kövéből — és az ifjú szemeiből . . ,

. . . Mikor az ilyen szemfényvesztő nagymesterek munkáját valaki ügyesen el tudja rontani, az mindig meg szokta nyerni a nagy közönség tetszését; abban bizonyos elégtételfélét szoktak találni.

A mágia nagymestere igen sokat vesztett részvényei értékéből ez intermezzo által s hogy e feletti bosszuságát álcázza s a közönség figyelmének más tárgyat adjon, elkezdett mir denféle kezeügyébe akadó tárgyat bámulandó ügyességgel nyeldesni; kések, villák, később egész kardok, ivópoharak, szelenczék tünedeztek el rettenetes torka sötétjében, mikért azután cserében nem restelt néha-néha tüzet és szikrákat okádni vissza s véghetetlen mennyiségű szalapot húzni ki orrából, szájából.

Az öreg atyafi egyre növekedő buzgalommal bámulta e rendkívüli csodatéteket. Bámultában egészen előre jött már a színpadig s egyszerre csak megszólalt:

— Hallod-e te muszka? Hallod-e komédiás! Nyelj el hát engem, ha tudsz.

A magusok nagymestere nagy szemeket mereszte rá.

— No nyelj el engem, ha igazi ördögös vagy; nyelj el engemet.

A társaság kaczagni kezdett e furcsa ötletre.

— Avec plaisir. Igen szívesen. Viszonza az ezermester, megértve a naiv kíváнатot. Tessék leülni ide a székre.

Az érdeemes atyafi elbízott ragyogástól mosolygó arczczal mászott fel az emelvényre, s vitéz önhittséggel foglalt helyett a mutatott széken, mint a ki dolgáról annyira bizonyos, hogy ellenfele törekedéseit mind lehetetlenségnek tartja.

— Megengedi ön, signore nobili, hogy e rendkívüli műtéthez némi kis előkészületet tegyek. Par exemple: nem lenne ön oly kegyes, hogy előbb lehúzná a sarkantyús csizmáit, félek, hogy azoknál fogva fennakad.

Az öreg atyafi neki feszíté az egyik lába hegyét a másik sarkának s nagy tusakodással lehúzta az egyik csizmát. Még mindig mosolygott.

A bűvész felvette tenyerére a nagy bagariát.

— Voici m'sieu et m'dam! egy csizma. Spiritu miei ubedite! A bűvész eltátotta a száját s a csizma egy percz alatt eltűnt.

A jámbor atyafi csak úgy nézett utána: vajjon visszakerül-e még s lesz-e belőle újra csizma?

Ezt bizony lenyelte.

— Kérem a másikat is.

Ennek a lehúzása most még nagyobb küzködésbe került: s a becsületes atyafi képe nagyon komoly vonásokba kezdett huzódni, a midőn azt is átadta a boszorkánymesternek.

— Allez, tournez! — Egy percz alatt az is eltűnt.

A becsületes ember nagyon kezdett már feszengetni a széken. Ez nem jól megy. Egy kicsit izzadt a homloka.

— No már most, revenons a nos moutons signore nobili. Tartsa ön magát nyugodtan.

A bűvész egy szabómértéket vett elő s tetőtől talpig megmérte az atyafi testi hosszúságát.

— Accurat! Épen elegendő. No már most mindjárt készen leszek. Csak még egy kis türelem, signore nobili; maradjon ön veszteg.

A jámbor ember kékült, zöldült; a mint a bűvész idegen bűbájos szavakat szórt feléje, s midőn háromszor körüljárta, ez mindig hordta a fejét körül utána, akár merre járt. Majd elejté az állát, olyan hosszú lett a képe.

Végre a bűvész mindennel készen lévén, elkezdte a fogait kiszedegetni: természetesen, hogy mikor ily nagy testet lenyel, útjában ne legyenek. Először egy pár zápfogát vette ki s letette az asztalra, azután az első fogait szedegette ki.

De már ezt nem várta végig a jámbor ember, hanem felugrott a székről s iramodott lefelé a szinpadról.

— Hohó! signore; nem addig van az, kiáltá utánna a bűvész s egy szökéssel utolérve, megragadta gallérijánál fogva az iramodót; tessék csak itt maradni, tessék helyt állni, ha kívánta.

A jámbor úr eleinte azt hitte, hogy kiránthatja magát a bűvész kezéből, hanem a mint azután vette észre, hogy óriási erővel fogja meg kezeit, oda vonja magához, mint erőtlen gyermeket, a ki hiába rúg-kapál mestere térdei között, akkor elkezde ordítani torkaszakadtából.

— Jaj nekem! Tekintetes alispán urambátyám, ne hagyjon. Ne engedjen ennek az ördögnek elnyelni. Nagyságos muszka úr, ne nyeljen el Két gyermekem, feleségem van odahaza: ereszsen el, bizony soha sem jövök többet ide.

Mentül jobban ordított a megrettent atyafi, annál nagyobb hahotával kaczagott a néző sereg. Valami hallatlan komikum volt egy vén bolond ember kétségbeesésében, ki attól fél, hogy saját kívánatára lenyeletik.

Az alispán inte a bűvésznak, hogy szakítsa végit a tréfának; őt mégis sértette az, hogy egy Malárdyt, bármilyen szegény és ostoba is, a népség színe előtt így csúffá tesznek; ő maga nem nevetett azon s jól esett neki észrevenni, hogy Viktor is mily megvetéssel nézi e histriói tréfát.

A megszabadult atyafi bőgve jött le a szinpadról s kezet akart csókolni az alispánnak, hogy nem engedte őt lenyelni.

— Menjen kend, vén bolond, takarodjék ki innen! kiálta rá haragosan az alispán, mire a szegény ember nagy rívással sántikált ki mezítláb a szobából; csak

odakinn kezdvén egy kicsit magához térni a nagy ijedtségéből.

— Hogy az Isten büntesse meg a pokolra való-
ját: bizony elnyelt volna, ha a tekintetes urambátyám
meg nem tiltja neki.

Odakünn átadták neki a csizmáit, miket nagyon
gyanusan nézegetett össze kívül-belül, mielőtt fel-
húztá volna s többet semmi pénzért vissza nem ment
volna a terembe.

A keletindiai mágusok nagymesterének ez a tréfa
ismét részére hódítá a közönséget; ez diadal volt.
Most azt hívé, hogy eljött a percz, melyben az iménti
kudarczvallásért báró Kadarkuthynak visszatorlást
adjon. Ismét lejött hozzá az emelvényről, ismét érinté
bűvpálczája végével.

— M'sieu le baron, legyen olyan jó, donnez moi
une pièce de monnaie.

— Szívesen.

— Un écu, par exemple. Egy tallért.

— Akár kettőt.

A báró kivonta belső zsebéből selyem erszényét,
kivett belőle egy koronás tallért s oda nyomta a
bűvész markába.

A bűvész azon perczben kiejté azt kezéből: ijed-
ten kiáltva fel: «diable!»

— Nekem tetszett ezt mondani?

— Nem, de ez a tallér...

— Tüzes volt talán?

— Az nem, hanem ütést adott a karomnak.

— Ez a tallér? Lehetetlen az, szolt Viktor s fel-
emelé nyugodtan az elejtett pénzt s ismét odaadta
az ezermesternek.

Az másodszor még nagyobb ijedelemmel ejtette el.

— Ez villanyütés.

Viktor mosolygott.

— Csak nem hiszi ön, hogy egy villanygép van elrejtve e tallérban.

A bűvész még egyszer fel akarta azt venni a földről, s akkor még nagyobb ütést kapott a könyökén végig valamennyi sajtó inára.

Akkor szeme közé nézett Viktornak s egész őszinteség hangján mondá neki, leemelve fejéről kabballistikus süvegét:

— Serviteur, m'sieu le baron: megyek én onnan, a hol nagyobb szemfényvesztőt találok, mint magam.

Azzal felfutott a szinpadra, összehúzta a függönyöket s kidugva a nyíláson fejét, bohókás ábrázattal mondá:

— Az első felvonásnak vége. Tessék fűtyülni.

A földön heverő tallért azután többen próbálták még fölemelni. Mindenki meggyőződött róla, hogy az, a mint valaki tenyerébe veszi, olyan görcsöket okoz minden érző inában, hogy kénytelen ismét letenni.

— De hát miért nem árt nekem? szólta Viktor mosolyogva s felmutatta a kezébe vett ártalmatlan pénzt.

Mindenki esküdött, hogy annak az érintése pokolbeli veszedelemmel jár.

— Hermina kisasszony legyen tanúm, hogy tallérom ártalmatlan, szólta ekkor Kadarkuthy a hallgatag leánykához fordulva.

— Az Istenért, Hermina! kiálta rá Eudemia, hozzá

ne nyúlj, mert rögtön elájulsz. Chère maman ne engedje, ne engedje.

Hermina gondatlan bizalommal nyújtá Viktor elé kezét: az ifjú odaszorította a kezébe a koronás tallért, és íme a leányka keze nem rándult meg tőle: de mélyebben a szív táján, ott, ott ígézett még erősebb búbáj: a mint így kezeik egymásban feküdtek. A nézők bámulva kiálták, hogy csoda történik; pedig igen mindennapi dolog történt: — egy ifjú leány, egy ifjú férfi beleszerettek egymásba.

Egyik kéz a másikban... hiszen csak bűvészi fogás volt. Senki sem tekinthetné azt másnak. Csak az a halavány, barna ruhás ifjú, ki eddig ott ült mostoha anyja háta mögött, lépett kedvetlen arccal Viktorhoz s kezét annak karjára téve, kényszeríté testvére kezét elbocsátani s hozzá fordulni; mialatt halkan fülébe sugá:

— Ön is hallotta már Galvani találmányának hírért?

(Ezt még akkor csak a tudomány adeptusai ismerték.)

Viktor egyenes válasz helyett meleg kézszorítással üdvözlé az ifjút.

— Ah ön az, Kálmán? Régóta keresem és nem tudom önt fölfedezni; különben régen felkértem volna, hogy részesítsen bennünket azon sokkal magasabb művészet élveiben, a mikhez mi együgyű szemfényvesztők nem értünk.

— Mi az? kérdé az ifjú megzavarodva.

— Ön költő: a költő pedig a legnagyobb bűvész a világon. Ez odafenn csak gyűrűket és zsebórákat tud elbűvölni, a költő pedig szíveket. Én hallottam, hogy ön igen szép költeményeket ír.

Az alispán boszus meglepetéssel tekintte Viktorra, ki egészen mást ígért neki, de Viktor kikerülte szemeit.

Az ifjú költő most még nagyobb zavarba jött; tudta, hogy atyja előtt e tárgyról beszélni kellemtlen.

— Kérem, — szólt akadozva, — azok mind igen együgyű dolgok: sohasem voltak arra szánva, hogy mások által ismerve legyenek.

— Sőt én ellenkezőleg tudom; én igen szép méltánylattal hallottam azokat említeni; azt mondják, hogy gyöngyei a költészetnek.

Sohasem érzi magát az ember szavakban oly szégyennek, mint ha költő és műveiért szemközt dicsérik. Kálmán elpirult és lesüté szemeit, valami olyanformát akart mondani, hogy ő maga nagyon gyarlóknak találja munkáit, hanem ekkor közbeszólt mostoha anyja, az alispánné:

— Szépek bíz azok, akárki mit beszél. Én elolvastam egyet-egyet tízszer is; s mindig sírtam rajta. Nekem tetszett. A kinek nem tetszik, írjon jobbat. Eredj Kálmán, hozz elő egyet; azt a szépet, a mivel mindig megríkáttál, meg azt a másikat, a mit Hermina húgod emlékkönyvébe írtál. Olvasd el az én kedvemért.

— Ugy-e bár, tekintetes alispánné asszonyság, — szólt Viktor mohón, kegyed is óhajtja, kívánja ezt Kálmán barátomtól: no ne húzza ön vissza kezét, engedje, hogy Kálmán barátomnak nevezzem. Lássá: jó anyja kedvéért tegye meg, ha az én kértémre nem, olvasson fel egy párt szép költeményeiből.

Az alispán haragtól villámló szemekkel tekintge-

tett Viktorra s akará neki mondani: «meg van ön tébolyodva?» De Viktor sem oda nem nézett, sem közel nem ment hozzá.

Végre többen is kezdték unszolni Kálmánt, hogy olvasson fel költeményeiből, míg a tétovázó ifjú engedett a rábeszélésnek s kiment, hogy munkái közt keresgéljen.

Az alispán nem tűrhette tovább. Fölkelt székéről.

— Mi menjünk addig pipázni, — szólt, Vasady vállára ütve, — majd ha a második felvonás kezdődik, akkor visszahívhatnak bennünket.

Még egy pár vasfejű atyafi követte, a többi ott maradt a tudós mulatságra.

Kálmán természetesen nem jött vissza a terembe: Viktornak kellett érte deputatióba menni s erőszakkal hozni vissza egy csomag vers kíséretében, melynek minden színű és alakú papirjai közül a szerző épen nem tudott választani.

Az alispánné szlésének kellett határozni; az a mi ő neki úgy tetszett, azt olvassa fel Kálmán.

A jó fiú szót fogadott, nagy szégyenkedve helyet foglalt a középre kitett asztal mellett, s felolvasott valami hőskölteményt a Belgrád alatti harczról, a mi-ben elég csinos alexandrinusokban volt megénekelve Hunyadi hős vitézsége, a törökök veresége, néhol szép phantasia és költői emelkedettség tünt ki a munkából, mely mintegy száz versszakra terjedt.

A mű felolvasása után mindenki Viktorra nézett. Épen így lesi mai világban a közönség előadott mű után a kritikus szemöldökét.

Viktor különös zavarban látszott lenni, ajkait harapdálta, homlokát dörzsölé s minden mozdulattal

iparkodott kifejezni, hogy ő most valami igen kényelmetlen helyzetben érzi magát s szeretné, ha nem kellene véleményét mondania.

— Nos, hogy tetszik! — szólt az alispánné, egyenesen felé fordulva. Hát nem szép-e?

— Oh, szép! — szólt Viktor akadozva, s nem akart többet mondani.

De az alispánné ezzel nem érte be, ő azt akarta, hogy Kálmánját magasztalják, dicsérik, úgy a hogy ő.

— De nagyon szép, és ha kegyednek valami nem tetszik benne, mondja meg; Kálmán ki fogja azt igazítani.

Viktor csak húzódozott, míg végre kimondá, hogy biz az szép, de már ez a tárgy ki van dolgozva, bizonyos Csik-Marjai Ferencz nevű poéta által; nem ismeri azt Kálmán?

Az ifjú nyugodt, tiszta becsületos arccal felelé, hogy nem. Hírét sem hallotta a költőnek.

— Erdélyben élt, — viszonzá Viktor.

Kálmán szelíden mondá, hogy szeretné azt a művet is megismerni, ha nem találkoznak-e felfogásaik némi részben?

— Tudom könyvnélkül e művet, még gyermekkoromban megtanultam, — szólt Viktor, — ha kívánja ön, elmondom.

Mindenki figyelmesen hallgatott rá.

És akkor Kadarkuthy elmondá az ismeretlen poéta költeményét.

Kálmán minden újabb strophánál halaványabb lett, térdei reszkettek, lélekzete elállt; a Viktor által elmondott versezet szórul-szóra az övé volt.

A társaság egy része épen úgy meg volt zava-

rodva, mint maga Kálmán, Hermina arca égett a szégyentől; míg mások gúnyosan suttozták, hogy ez épen azon mű, melyet Kálmán sajátja gyanánt olvasott fel, betűről betűre ugyanaz.

Kálmán úgy állt az olvasó asztal mellett, mint a ki egyszerre megtébolyodott. Elsápadt szemei elmeredtek, kezeiben összetört az írás, egy szónak nem volt ura. A világ elfordult vele, tekintete előtt összefolytak a tárgyak; nem látott, nem hallott semmit, csak egy érzése volt, az, hogy munkáját, melyet mostoha anyján kívül nem hallott senki, melyet soha kezéből ki nem adott, most könyv nélkül elmondják előtte, s azt állítják, hogy azt a művet, a minek minden szavát saját szelleme súgta tolla alá, egy soha nem hallott nevű poéta írta régen, távol Erdélyországban, ezelőtt ki tudja hány esztendővel?

Ez valami átkozott bűvészet! Itt a legészvesztőbb varázslat történik, mely közel viszi az embert a megtébolyodáshoz.

E kínos bódulásból csak mostoha anyja szavai rázták föl Kálmánt. A derék asszonyág igen becsülendő következetességgel azt mondá Viktornak:

— Ha báró úr ezt már más poétánál is olvasta, az arra mutat, hogy az a másik vette azt Kálmánomtól és nem Kálmánomtól őtől.

Eudemia sziszegve sugá Hugó Oszkárnak, hogy ezt Viktor még gyermek korában tanulta.

Viktor pedig elég kegyetlen volt, komoly arccal azt állítani, hogy hasonló véletlen találkozások gyakran megtörténnek a költőknél.

Kálmán hirtelen felkapta iratait s elsietett a tereméből, olyan dült arccal, hogy az alispánné jónak

látta utána küldeni Hugó Oszkárt, hogy nézze meg, hová megy.

Hugó Oszkár sietett utána, útközben találkozott egy kis szobalánynyal, annak meg kellett csipdesni az orcáját; mire Kálmán szobájához ért, annak ajtaját zárva találta.

Megijedt: «Ez képes megölni magát» s elkezdett ádázul dörömbözni az ajtón.

Kálmán felnyitá azt előtte.

— Hát te mit csinálsz itt? — kérdé tőle Hugó Oszkár, elbámulva az ifjú állapotján.

Kálmán felső kabátját levetve, egy nagy nehéz buzogányt tart a kezében.

Válasz helyett azt kérdezte Hugó Oszkártól:

— Én tudok ezzel a buzogánynyal száz malomvágást (mouliné) tenni: hát te hányat tudsz?

— Én talán egyet sem, — szólt az ifjú piperkőcz s a mint kezébe vette a buzogányt, egy párt kanyarított vele a levegőben szanaszét hordozott karral, azután letevé.

— Ah, nem úgy kell azt. Kinyújtva kell maradni a karnak, csak a kézcsukló mozoghat. Így ni, — szólt Kálmán kezébe kapva a buzogányt s elkezdé azt szabályos körforgatokban pörgetni feje körül, hogy arca egészen kipirult bele.

— Elég már! Assez! — Kiabált rá Hugó Oszkár. — Bizony kiszalasztod a kezedből s agyonütsz vele. Hagyd már abba, vagy ereszs ki a szobából.

— Nem. Kereken száznak kell lenni! — monda Kálmán s forgatta tovább a buzogányt, mialatt Hugó Oszkár meghúzta magát egy szekrény mellé, ki nem

osonhatván, minthogy Kálmán éppen az ajtó előtt állt és ott végezte azt a veszedelmes productiót.

Mikor ennek vége volt, akkor ismét más próbátételre szólta fel Kálmán az ifjú piperkőczőt:

— Fel tudod-e emelni ezt a széket egy lábánál fogva, úgy, hogy egyenesen állva maradjon?

Hugó Oszkár megpróbálta s szépen feldönté a széket.

Kálmán lehajolt és felemelte azt merően a légbe:

— Így ni.

— Sapperlot, hiszen te valóságos athléta vagy.

— Be tudnád-e hajtani karomat!

— Hadd látom.

— Fogd meg két kézzel, feszítsd neki magadat; úgy-e hogy nem megy.

— Bravo, bravo barátom! Te elmehetsz magadat produkálni, mint akrobata.

— Úgy-e, — kérdezé az ifjú, s olyan büszkén villogtak szemei.

— Épen jó alkalmad lesz rá. Most kezdődik a második felvonása a komédiának az akrobatái látványok: még te is produkálhatod magadat. Sapperlot, micsoda erős fogásod van.

Kálmán nevetett, egészen jó kedve volt. Visszahagyta magát vezettetni a terembe. Arca ki volt pirulva az erőgyakorlattól, szemei ragyogóbbak, mint máskor. Hugó Oszkár nagy panaszkodva monda el odabenn a hölgyeknek, hogy Kálmánt milyen etrange divertissements között találta, hogy megropogtatta csontjait; hisz ez valóságos vasgyúró, «croque mignons», ni milyenek a kezei.

Kálmán hagyta a hölgyeket szörnyűködni kezeinek

vörös állapotján, kidagadt erein, s egy-egy félrelopott pillantással odatekintte közben Viktor fehér kezeire, miknek nőiesen gyöngéd bőre tanusítá, hogy nem sokat törték magokat férfias munkában.

Valamire másra is gondolt akkor.

Azonközben folyt az előadás az emelvényen. A bűvész társa az északi Hercules, a török szultán első falramászója, a soha le nem győzött Titanides Sámson emelgetett ott mázsákat, vasrudakat kezével, lábával, fogaival, s hányt, vetett ágyúgolyókat a levegőbe, s tördelt patkókat kétfelé.

A hirhedett férfi idomtalan, köpczös alak volt, olyan vastag, duzzadt izmokkal, hogy azokon alig lehetett az emberi idomokat kivenni. A mellett hosszú, fekete szakálla volt, a fején pedig török fez, a mi őt rettenetessé tette.

Az ember mindig nagyobb csodákat kezdett el művelni, krajozárokat harapdált ketté fogai közt, kardcsapásokkal puskacsöveket aprított el s két ujjával szuronyos puskákat emelgetett fel, hegyeiknél fogva.

A delnők szörnyűködve takarták el szemeiket legyezőikkel, egy-egy életveszélyes látvány előtt, Kálmán szemei sováran kísérték az athleta hatalmas mozdulatait, néha egyet nagyot sóhajtott rá s félrenézett Viktor felé, ki egykedvűen suttogott testvérével, nem ügyelve az egész komédiára.

A testerő hatalmas nyilatkozványai mindenkor gyönyörködteték a közönséget. Még mai nap sincs azon mit csodálkozni, hogy ezelőtt nyolczvan évvel egy magyar főúr salonjában akrobatai látványok mulattatának válogatott vendégsereget. A circus még ma is népszerűbb a tragédiánál, beleértve a «népszerű»

fogalmába nemcsak a karzatot, hanem a páholyokat is.

Titanides Sámson mutatványait mindenki megtapsolá, a ki félórával előbb Kálmán költeményeit ástíva hallgatta, szégyenét sziszegve nézte.

Ott volt maga az alispán is és a derék Vasady úr.

Vasady hat izmos juhászlegényt biztatott fel, hogy e díszes alkalommal ötven tallér versenydíjért birkózzanak meg a görög athletával; a legények ott vártak már a színpadon, felgyürközve és felpántlikázva. Ez volt az előadás koszorúja.

Az athletának még néhány leszegzett léczet kellett feltépni a padlóból, s egy pár mázsa követ széttöretni a mellén pörölylyel, hogy egy kissé kifáradjon: — ne mondják róla azt, hogy pihent erővel mérkőzik meg ellenfeleivel.

Mikor ezzel is elkészült, akkor Vasady inte a juhászlegényeknek, hogy lépjenek ki a síkra.

Jó izmos legény volt az egyik, a ki elégszer veredett már kocsmákban, s egymaga kihányt onnan tíz legényt, ha dühbe hozták. Ez mérkőzött legelőbb össze a vasgyuróval.

A Sámsonnak az a furcsa fogása volt, hogy nem engedte az embert a derekához közel jutni, hanem eléje nyújtá két vastag karját s jobb térdét kifeszíté; a mint aztán ellenfele belékapaszkodott, ő hirtelen megkapta mindkét kezével annak jobb karját, s egy pillanat alatt keresztül vetette a vállán.

Mielőtt a legénynek ideje lett volna elmondani azt a rövid káromkodást, már a földön feküdt a birkózó háta mögött; maga sem tudta, hogy jött oda.

Épen úgy járt a másik is.

Most a harmadikra került a sor, ez is híres zsák-emelgető volt. Úgy híttá minden ember, hogy az «erős Marcozi».

— Aztán ne hagyd ám magadat, Marcozi! — kiálta fel rá Vasady, a kinek kezdett a jó kedve fogyni, hogy választottaival mind ilyen könnyen elbánnak.

— De iszen, nem is, — szólt hetykén az erős Marcozi, s abban a pillanatban, mindenestől a földön feküdt erős Marcozi.

A delnők, a gavallérok bravót kiáltottak az athletának, Vasady szedtevetézt s fenyegette a legyőzött vívókat, hogy sorba vereti őket.

A másik hármat az erős Marcozi esete után sem ígérettel, sem fenyegetéssel nem lehetett rávenni, hogy összemérkőzzenek a vasgyuróval: haza kérezkedtek, elég volt nekik a más példája.

Sámson Titán-utód mind ekkorig nem hallatá szavát, hanem e diadalra valami szónoki szellem szállotta meg nyelvét; félig magyarul, félig ráczul, keverve az ékesszólást, elkezdett a félénk legényekkel kötekedni; elmondá, hogy ő már verekedett angollal, francozával, törökkel és arabssal, mind földhöz verie őket, nem született arra magyar, hogy őt megszegyenítse, nincs már a magyar karjának ereje.

Ez nyilván nem volt más, mint banális phrázis a birkózótól, talán nem is úgy értette; de a jelenlevőknek mégis rosszul esett azt hallani.

Vasady mérgesen szívta a fogait, az alispán fölkelte helyéről s a nyugalmazott kapitány nagyon fennhangon hallatott egy kikerített teremtetét.

— Ki mondja azt, — hangzott ekkor egy felcsattanó szó a nézők közül.

Viktor szava volt az.

— Ki meri azt mondani, hogy a magyar karjában többé nincs erő?

Azzal büszkén kirántá zsebéből erszényét s oda-hajlítá azt a viador lábaihoz.

— Itt van száz arany, ez lesz jutalmad, ha azt legyőzöd, a ki most áll veled szembe.

És ezzel hirtelen leveté dolmányát, felgyúrte karjairól a fodros ingujjakat s maga szökött fel a színpadra a viador elé.

A nézők a bámulattól megnémulva tekintének az ifjúra; először meglepte őket a merész vállalkozás, megrendíté a nemes dacz, a nemzeti büszkeség szilaj nyilatkozványa; azután megdöbbenek a veszélytől, melynek kiteszi magát; majd meleg bizalommal kezdték eltelni, midőn viadori állásba tévé magát, fehér karjait előre feszíté, s mintha aczélrugók mozdulnának azokban, egy egész rejtett gépezet működését lehete látni a gyöngéd fehér bőr alatt.

— Most pedig azt mondom neked, te idétlen hústömeg, — szólt tétovázva készülőd ellenfeléhez az ifjú, — hogy szedd össze minden eszedet és erődöt, mert ha becsülettel nem birkózol velem, úgy a hogy máskor szoktál, én úgy sujtalak a földhöz, hogy szétmállasz rajta, mint egy rothadt körte, s haza viheted Mecedoniába, hogy mit kaptál itten.

A közönség nagy része nevetett a tréfának, más komolyan aggódott a szép ifjú miatt, az elegánsok fitymálták a dolgot, az ilyen huzakodás nem nemes embernek való; igaz ugyan, hogy Commodus császár is szerette Paulus secutor szerepét játszani a circusbán, de annak legalább volt annyi decentiája, hogy

magánál gyöngébb fiúkat válogatott ki küzdésre, a kiket egész «Anstand»-dal ledöfhetett, nem risquirozva, hogy saját noble szemét cülbütirozzák az Arena közepére.

A férfiak nagyobb része azonban gyönyörűségét találta a merényletben, s a hátulsó padokban hallatszott egy pár «ne hagyd magad».

Csak egy arcz sápadt el halálfehérre. Gondoljátok-e, hogy kié?

A vasgyuró valami alkalmatlan nyugtalanságot mutatott; ő a báró urat szeretné megkímélni s nagyon sajnálja előre a dolgot, hanem ha már épen meg kell lenni, jónak találná elővigyázatból egy pár szőnyeget teríteni a színpadra, hogy az esés alkalmatlan ne legyen.

Még beszélt volna, de Viktor nem hagyott neki rá időt, mint valami fiatal fenevad, úgy szökött rá egyszerre, hogy az athleta szinte hátratántorult a tasztástól, s egész erejébe került, míg magát újra súlyegyenbe hozhatta.

Az ifjú kezeinek első fogásáról mindjárt megtélheté, hogy kivel van dolga? Mintha vaskapcsok szorították volna át karjait, oly erővel mélyedtek Viktor ujjai az athleta vastag izmai közé; míg szemei szikrázva néztek annak szemeibe s a ki e pillanatban ama szemek ígéző sugárzatába nézett, nem csodálkozhatott rajta, miért áll oly sokáig határozatlanul a vasgyuró, mintha nem tudná, hol kezdje a munkát.

Végre szokott fogását vevé elő az athleta; egyszerre felkapta ellenfelét két karjánál fogva a levegőbe, hogy a túlsó oldalon lehajítja a földre.

Ez könnyű munka szokott lenni a birkózóknál, kik

mázsányi terhet erőltetés nélkül bírnak hányni, vetni. A levegőbe kapott ellenfél, a mint a földet elveszni érzi lábai alól, rendszerint zavarba jön, élettelen tömeg lesz belőle, elbocsátja ellenfele karját s le hagyja magát vetni, mint egy emelgetett kő, mint egy otromba mázsáló vas.

De Viktor kezei nem bocsáták el küzdőtársa karját, a légben megcsóválva is szeme közé nézett annak, s akkor egyszerre ellenállhatatlan erővel taszítja ellenét másik térdén keresztül, hogy a roppant test iszonyú zuhanással bukott hanyatt a szőnyagra, s oly erővel csapta fejét a deszkákhoz, hogy ájultan terült el a téren.

Mindez egy villámgyors pillanat alatt történt, a kik jól oda nem néztek, talán észre sem vették, hogy esett? Talán senki sem hallotta azt az elfojtott sikoltást, mely akkor hangzott, midőn az athleta Viktort a légbe kapta, attól az általános örömrriadaltól, mely azt rögtön követé.

Hogy e jelenet nem volt tréfa, nem egyetértés, azt az athleta legjobban bizonyíthatá, kit félóráig kellett hideg vízzel öntözni, míg magához tért ájultából.

A taps nem ért véget, a küzdterről leszálló Viktort minden oldalról üdvözölkék, Malárdy kezét szorított vele, Durday megcsókolta homlokát, Hugó Oszkár bámulva tapogatta meg karjait, még az alispánné is azt mondta neki: «derék fiú».

Az a szép leányka pedig ott anyja mellett lesüté szemeit és nem mert felnézni reá. Ez volt a legkedvesebb üdvözlés, többet mondó minden szónál.

Minden szögletben, minden szobában erről beszéltek az emberek, ezt magyarázták egymásnak, hogyan

esett térdre, hogy állt talpra, hogy taszította meg jobb kezével az óriást, hogyan rántotta balkezevel; így állt, így nézett, így emelkedett föl. Mekkoraát zuhant a legyőzött szörnyeteg a padon, milyen elégtételt adott a nemzeti büszkeségnek ez az ifjú báró, ez aztán az ideálja egy magyar főnemesnek: geniális és bátor, esze láng, izma acél, arca rózsza és lilium.

Csak egy volt, a ki nem osztozott a közörmében.

Magányos szobájában félrevonulva ült Kálmán egyedül — és sírt.

A legyőzött, a megbukott sírása volt az, a méltatlanul érzeti fájdalomé, mely elégtételt magának nem tud ígérni.

Egy óra múlva Malárdy alispánhoz szomorú, de elszánt arccal lépett be Kálmán.

Kezében egy piros szalaggal összekötött irat-csomag volt.

Az ifjú szótlánul megcsókolá atyja kezét s felnézett egy pillanattal annak arcára. Nem látott rajta semmi enyhítőt, semmi buzdítást. Malárdy alispán, a classicus szobor arca volt az, ki büntetését megköszönő rabot lát maga előtt.

— Bocsásson meg, édes atyám.

Malárdy nem tudta, hogy Kálmán mint szégyenült meg, ezt senki sem merte neki megmondani, ő csak annyit tudott, hogy fia dacolt vele s kényszeríté őt, az apát, a társalgási terem elhagyására az által, hogy költeményeit előhozta elolvasni.

Nem szólt Kálmánhoz egy szót sem.

— Én kegyedet sokszor megbántottam, — rebegé az ifjú érzékenyen.

Malárdy hidegen bólintott fejével.

— Ma is. Épen neve napján.

Malárdy visszavonta tőle kezét.

Irgalomért esdő rabokkal így szokott bánni.

— Itt vannak összes költeményeim, — szólt alig hallható hangon az ifjú s egy csepp hullott valahonnan a kezében levő iratokra. Soha sem fogja őket többé látni senki.

Azzal hirtelen a kandallóhoz lépett, s belehajította az egész iratcsomagot.

És azután odaborult atyja keblére s kitörő érzelmei rohamában átölelte a hideg szobrot és sírt annak keblén keservesen, igazi könnyekkel.

A nagy szobor egy párszor fölemelte kezét, hogy a síró ifjú fejét megsimogassa vele, de azt is abbahagyta. Az ajtó nyílt, és rajta Viktor lépett be; a nagy szobor inte neki, hogy csak jöjjön be, tudtul adá annak a másik ifjunak, hogy csak menjen szobájába s ne mutassa senkinek, hogy baja volt. A gyöngeség nem közönség elé való.

Kálmán letörlé szemeiből a könnyeket, a mint Viktort meglátta, s arcát elfordította tőle, két lépésnyire kikerülte, midőn mellette elment.

Úgy félt tőle, úgy gyúlolt.

Malárdy pedig a hála és bámulat vegyületével lépett Viktor elé, mindkét kezét eléje nyujtva.

— Tudja ön, mi ég ott a kandallóban? — kérde tőle.

— Ha jól sejtem: Kálmán barátom versei.

— Valóban azok. Örökre lemondott ez őrlöngésről. Hogy vihette ön ezt végbe?

— Szegény fiú, nagyon igazságtalan voltam hozzá. Igen megbántottam. Ez nekem sokba került.

— Hogyan?

— Elvesztém az ő szeretetét.

— De megnyerte ön az enyimet! — szólt Malárdy, s kebléhez szorítá az idegen ifjút és a nagy szobor keze megtudta azt ölelni: és a nagy szobor ajkai megtudták annak fejét csókolni: — a nagy szobor még tréfálni is tudott:

— Az indus szemfényvesztő nem hiába mondá, hogy ön nagyobb bűvész, mint ő, mert «ez» csakugyan a legnagyobb bűvészet.

Kezével az égő költeményekre mutatott.

A CALABRIAI KÖPENY.

Viktor e naptól fogva kedvence maradt az egész Malárdy-pártnak. Mert egy egész pártnak bizton lehetett nevezni a Malárdy-családot, melynek viszonyai, összeköttetései mind a négy kerületre kiterjedtek s érdekei egy egész megyét foglaltak össze.

Az alispán az első órában meg volt hódítva általa, az elegáns atyafiak az első napon és a szép hajadon — az első pillanatban.

Egy hét alatt Kálmán is megadta magát e rettenetes hódítónak.

Ugy bánt az vele, mint egy bölcs országfoglaló a legyőzött néppel. Előbb megérezteté vele, hogy nálánál minden téren erősebb, hogy ma legyőzője lehet észszel és karral; azután pártfogója, védelmezője lett, vitte magával a merészebb utakon, bátorítá, erősíté, közölte vele lelke lángját; elfoglalta tőle az utolsó ellenállási ösztönt, a gyűlöletet és tulajdonává tette őt a szeretet és hála által.

Egy hét alatt Kálmán egészen átváltozott Viktor befolyása alatt; Viktor más életrendre szoktatá őt; reggel már hajnalban felzavarta ágyából, s vitte a kerti tóba fürdeni a hideg friss vízbe, a mitől teste megedződött; Kálmán nem tudott úszni, Viktor néhány nap alatt annyira vitte, hogy át tudta úszni a tavat; azután leczkét adott neki törrel vívás-

ban, a mi akkortájon kezdett divatba jönni: egyszer csak azon vették észre az elegans úrfiak a kastélyban, hogy az örökké tintásnak csúfolt Kálmán meg mer jelenni a vívóteremben s mindnyájokat leküzdi a Viktortól tanult mesterfogásokkal. Kálmánt taníttaták nyelvekre is: olvasott németül, francziául, de annyira nem tudott menni, hogy beszéljen is. Viktor néhány nap alatt oly bátorrá tette őt, szüntelen francziául beszélve vele, hogy a legnépesebb társaságban képes volt a beszéd folyamába elegyedni, hol ezelőtt zavarba jött, ha megszólították. Malárdy arczán meglátzott az öröm, midőn fiának ez átalakulását észrevév, s ez örömet Kálmán maga is érezheté; mert soha annyi gyöngédséget nem tapasztalt atyja részéről, mint e rövid idő óta. Ez örömét is Viktornak köszönheté.

Kálmán lelkében igaz költészet rejlett, azt férfias mulatságokkal, komoly munkával eltemetni nem lehetett; Viktor arról is gondoskodott, hogy a szellemi szükségnek új tért nyisson, s megőrizze a költő lelkét a veszélyeseb recidivától. Észrevette, hogy Kálmánnak nagy hajlama van a zenére; titokban gyakran ábrándozék egyszerű tilinkóján. Viktor egy pompás elefántcsont fuvalával lepte meg őt, s megtanítá egy könnyű, de gyönyörű dallamú siciliani halászdalra, melyet midőn a családkör előtt legelőször eljátszott az ifjú, olyan valóságos tapsot nyert érte, a minőt verseivel sohasem bírt elérni. Ez által új ösvényre volt vezetve túláradó költészeti hajlama, oly ösvényre, mely háladatosabb és díszesebb. A zene mindig a noble passiók közé tartozott: csak a versírás és a komédiázás volt lealázó.

Viktor mindenkinek kiismeré védetlen oldalát: bőkezűsége minden cselédet imádójává tett, szép szavai minden hölgyet, bátor magaviselete minden férfit.

Csak egy személynél volt hasztalan minden fáradsága: az alispánnénál. E nő nyíltszívű volt, nyelvén hordozta minden gondolatját; és mégis oly nehéz volt szívéhez jutni. Ő nem volt Viktor részén soha. — Midőn mindenki dicsérte, magasztalá, ő akkor is azt mondta felőle, hogy nem tűrheti. A mit mások Viktorban bátorságnak neveztek, annak ő előtte szemtelenség volt a neve: műveltsége idegen korcstulajdon, ügyessége komédia-játszás; ereje parasztvirtus. Még annyit sem hagyott meg rajta, hogy szép férfi: — nem; pufók, vörös és görbe lábú; idomtalan rút ember; ha Hermina az ő édes leánya volna, ilyen embernek nem adná, ha az még egyedül volna is férfi e kerek világon!

És Hermina?

Ő volt az, a kivel Viktor legkevesebbet foglalkozott.

Hiszen jól tudta azt, hogy szüleik már elvégezték azt egymás között, hogy Hermina báró Kadarkuthy neje legyen.

Azt is jól tudta, hogy az a hölgy nagyon biztos foglya már annak a bűverőnek, a mit a köznapi nyelven úgy híznak, hogy «szerelem.»

És talán még mást is tudott? Talán még azt is tudta, hogy mikor a nő szeret, a férfi hidegsége, közönye azt a szerelmet az örültségig fokozza fel; hogy azután a szeretett ideál egy szavára azt mondja: «követlek, veled megyek: a nyomorba, a halálba, a kárhozatba».

És talán — gondolt olyan pillanatokra, a mikor a hölgynek így kell szólni kedveséhez.

Ez alatt egyik ünnepély a másikat érte Viktor kedvéért. Egyik nap hajtóvadászat volt, másnap hangverseny; halászebédek, lófuttatások válták fel egymást. — Viktor mindenütt kitűnő szerepet játszott, mindenütt ő volt az ünnepély hőse, s egy ünnepélyes határjárásnál még azt is bebizonyította, hogy a törvénytudományban is járatos; úgy idézett a tripartitumból könyv nélkül, mint akármely vén prókátor, a kinek minden hajszála a corpus jurisért esett ki, s bámulatra gerjeszté tiszta felfogásával a provincialis fiscalisokat.

Egy napon csónakázást rendeztek a Dunán, mely különösen Eudemia kedvencz eszméje volt, ki sokat tudott szenevelegni a bűbajos alkonyi órákról, midőn az aranyos habokat csapkodó evező-ütenyre távoli barcarola hangzik.

Gyönyörű tavaszutói délután kedvezett a mulatságnak; az ég tiszta volt, a Duna síma és átlátszó: a kagylókat meg lehetett látni két ölnyi mélyen a víz alatt s az ezüst halacskák útját, mik rajonkint gyűlnek össze, együgyű szájacskáikat tátogatva s viczkándva szökellnek ismét széjjel, mikor a nagy goromba evező feléjük csap.

A síma vízszínen felett hallgatva járta néhány villásfarkú fecske sajátyszerű kontratánczát, ezerféle képleteivel, miket ők soha össze nem zavarnak; egymást kikerülik, ismét összejönnek: imitt-amott siránkozott egy-egy halászmadár, alig lebbentve szárnyát a léghen, mintha láthatlan fonálon függne ott, s nyílsebe-

sen csapott alá, mikor egy-egy potyka felvetette magát a víz szírére.

— Úrfi, szólt az öreg révész Viktorhoz, jó lesz köpönyeget vinni magával. Valami idő lesz. Nagyon ugrálnak a halak. A fecskék sem hiába röpködnek a vízhez olyan közel. Hajnalban meg épen kihallatszott Komáromból a harangszó. Nem kellene ma a vízre menni.

Viktor kinevette az öreget.

— Az egész Dunátok nem érdemes rá, hogy az ember féljen tőle. Láttam én már tengeri vihart is, öreg. Az egy kicsit szebb az édesvízinél.

A révész vállat vont.

— Mégis kár volna megázni.

Viktornak volt egy hosszú bő calabriai köpenye; annyit mégis megtett az öreg szavára, hogy azt bevetette maga mellé a csónakba.

A társaság így osztotta fel magát: Eudemia ült a két elegáns úrfival egy csónakban, melynek aranyozott delfin volt az orrán; Hugo volt a kormányos.

Kálmán egyedül volt a másikban, melynek ormányán ezüst szirén alakoskodott.

Viktor evezett a harmadikon; ez karcsú hatyú jelképét viselte. Szemközt ült vele Hermina.

Három más csónakon rendes révészek s a társaság cselédei eveztek, azon feltehető esetben, ha az úri kormányosok közül valamelyik nem tudna boldogulni, segítségre leendők.

Egy nagy, zászlókkal és szőnyegekkel beaggatott dereglyén végre a társaság meglelt férfiai és nőkai foglaltak helyet; ott volt Malárdy, az alispán, Vasady és a nyugdíjazott testőrtiszt.

A multság terve az volt, hogy az egész csónakos társaság vízmentében leevez a félmérföldnyi távolra eső füzes szigetig. Ott már előre elkészített halászvacsora vár reájuk; a szabadban, hold- és fáklyavilágnál késő éjjelig fognak mulatni, akkor a parton várakozó hintókra ülnek, s úgy térnek vissza a kastélyba.

A parttól elválva, a hattyú és a szirén előre váltak, míg a delfines csónak elébb makranczosan próbálgatta, hogyan lehetne az orra helyeit a farával menni lefelé; azután meg erőnek erejével vissza akart térni a patra, kormányosának nem kis bosszúságára, a ki esküvel bizonyította, hogy ennél ostobább csónakot még nem kormányozott soha.

Míg Eudemia sikoltozásai a gavallérokat annál nagyobb zavarba hozták, azalatt Viktor és Kálmán kinn voltak a Duna közepén, s ott egymáshoz kormányozva csónakaikat, Kálmán elővéve fuvoláját, Viktor guitarreját, s a csónakokat a csendes víz folyásának átengedve, elkezdék együtt játszani egyikét azon dallamos népzénéknek, mik a mult században népdalaink helyét foglalák el, s érzелgős, búbánatos jellemüket átvitték még költészetünkre is.

Herminának szép, érczsengésű hangja volt. Viktornak csak egy szóval kellett kérnie, hogy kísérje énekével a guitarret; a leány szót fogadott.

Miért hogy mégis úgy reszketett most a hangja? máskor nem szokott az.

Kálmán azt állítja, hogy ha valaki énekelne még vele, Hermina hangja nem reszketne.

Az a valaki nem lehetett más, mint Viktor.

A mint Viktor erős soprán hangja zendült, Her-

mina hangja nem reszketett többé; mint a repkény a szálfá oldalához, tapadt a leányka hangja az ifjúéhoz, egészen beleolvadt; egygyé vált vele. Szótárírók úgy nevezik azt, hogy «harmonia».

A két csónak messze előre haladt a többiek során túl, azok nem bírták őket utolérni. Eudemiának éppen az ilyen jelenet tetszett: napsugártól ragyogó víz; evező-lubiczkolás, s távolból hangzó barcarola enyészetes hangja...

... A fecskék mindig alantabb repkedtek a víz színén, a sirályok egyre nagyobb jajongást követtek el a levegőben s a halak mindenünnen viczkándva szökeltek fel a víz színére, a lég még itt a víz felett is rekedt és fult kezdé lenni; a társaság minden tagja kiállhatlan hőségről panaszkodott, sőt egy pár képzelődő ember azt is állítá, hogy valahol a távolból mennydörgést hallott.

Alig látszott még a láthatáron felhő. Eh, nem jön az ide, szokták ilyenkor mondani a vigadók, mint a kik igen természetesnek találják, hogy a vihar az ő mulatságaikról magát értesíttetni tartozik.

A zivatar pedig oly zsémbes vénasszony, a kinek egyébben sem telik kedve, mint ha mások örömét ronthatja.

Eleinte csak gyönyörűség volt elnézni, mint duzzadnak fel a láthatáron hófehér hólyagos felhők, miket egy-egy vonagló villanás még fehérebbé teszen; mint tűnik el a nagy felleggomoly között az alkonyodó nap, fényes orozája elé húzva fekete palástját, melynek lángoló ezüst a préme, egy ideig még kiölvelnek abból fényes sugárküllői... azután egyszerre sötét lesz; a fergeteg elveszti festői szépsé-

gét; a felhők szürkére, barnára válnak; a villanás bántja a szemet; föld és víz egyszerre más szint vált, a mezőkön tanya felé siető juhnyájak és tehéncsordák futnak, az országúton végig hosszú porfelleg kíséri a nyargaló kocsikat, a nádasok berke hullámozni kezd, mint a tenger, s egyszer csak eléri a szél a Dunát is; a szép sima kék tükör rögtön szennyes zöldbe megy át, a folyam háta az első hideg szóra fodrossá lesz; a vihar fenyegető mordulását már közelebb és sűrűbben lehet hallani.

Viktor és Kálmán csónakai néhány száz evezőnyommal előbbre voltak a többiekénél. A legelső szélrohamnál vették észre az előrehaladók, hogy a hátulsó csónakok között valami zavar támadt; néhányan a part felé igyekeznek; s csónakokból és dereglyéből kiáltoznak valamit az előre siettek után. — A szél nem enged egész szót hozzájuk jutni.

— Talán vissza kellene fordulnunk? szól Kálmán tétovázva Viktorhoz.

— Víz ellenében evezni, öcsém? Ezt a mulatságot megemlegetnök.

— Vagy kievezni a partra? Ugyan mit kiálthatnak onnan a dereglyéről?

— Az sem lenne kedves tréfa: ott valahol a fűzfabokrok között várni végét a zivatarnak. Nincs itt más választás, mint elérni a füzes szigetét, mielőtt a zivatar elér bennünket, ott legalább kapunk nádgunyhókat s felségesen lakunk bennök. Azért csak kapd két kézre az evezőt s nyomulj utánam s vigyázz, hogy a hab egymáshoz ne csapjon bennünket.

Azzal Viktor mindkét evezőt kezébe kapva néhány biztos nyomással megelőzte társát s könnyelmű dacz-

czal kezdé énekelni a szélzúgás közepett az ismerős halászdalt :

Hajlong sajkám,
Verdesi a hullám,
Verdesi a hullám ! . . .

Senki sem kísérté most dalát ; — de igen ; a közelgő mennydörgés.

Az erős alszél egyre dühösebben feszült neki a habnak, a hullám szállt és emelkedett, a kis csónak himbálózott rajta ; a szép leány olyan sápadt volt ott szemközt.

— Kegyed fél ? szólt egyszer Viktor, a dalt megszakasztva.

— Nem, — felelt Hermina, a vékony kis bajadért nyaka körül csavargatva, s keblét takarva vele ; — gyöngé védelem ilyen vihar ellen. Viktor elnézte, mint reszket a leányka, mint ül sápadtan vele szemközt a csónak padján, foszlányruháit hogy tépi, lebegteti a szél, eső kezd esni, a nagy záporcseppek ellen rossz védelem az a vékony öltöny ; az ázott selyem a szép, deli idomokhoz tapad.

Viktor hátranézett Kálmán után : az messze tőle küzdött a habokkal, a sűrűdő eső alig engedte már látni.

— Egy köpeny van itt, szólt Herminához ; az eső esni kezd : ez betakar mindkettőnket.

A leányka elfogadá az eléje nyújtott kezét, s odaült Viktor mellé, a bő kalabriai köpeny betakarta mindkettőjüket.

Viktor érzé, mint reszket a hozzá simuló alak, hogy dobog a szíve, midőn hozzá közel ér, hogy remeg minden tagja.

— Kegyed fázik?

— Nem. Nem.

— Tehát mégis fél a vihartól?

— Nem a vihartól.

— Talán tőlem?

Erre nem felelt a leány.

— Hiszen mi jegyesek vagyunk.

— Szülőink úgy akarták.

— Talán mi magunk nem?

A leány most még jobban reszketett. Alig hallhatón suttogá:

— Vigyen ön ki a partra.

Viktor ránézett és mosolygott; — hidegen, a milyen mosolygás megveri az embert.

És azzal egyik kezét átnyujtá Hermina derekán s odaölelé őt magához, másikkal vágta a habot; a zápor úgy suhogott alá a köpenyre, a két szív úgy dobogott alatta nyugtalan.

— És ha most azt kérdené valaki tőled; suttogá az ifjú a leánykának; hol kívánsz inkább lenni: ott-hon-e kényelmes palotádban, meleg kandalló mellett, vigalmas társaság közt, vagy itt a háborgó hullám tetején, veszendő csónakon, villámló ég alatt, a te kedvesed keblén? Hol akarnál lenni?

— Itt . . . itt . . .

Az ég úgy dörgött odafenn; tajtékos üstökű hullámok úgy emelgették rémes fejeiket a csónak körül, alávetett vállal iparkodva azt feldönteni, mintha mondanák azoknak ott lenni, «jobb volna ott a víz fenekén».

Viktor most már egy kézzel sem fogta az evezőt; mindkettővel a leánykát tartá átölelve, nem ügyelt

többé a kormányra, a viharra, a hánykódó habokra; kormányvesztett indulat ragadta őt viharosabb örvénybe annál, mely csónaka elé tátongott.

— És ha azt mondanám neked: jer velem, ne kérdezd hová? talán nagyobb vészbe, mint ez, mely csak testünket fenyegeti; talán nyomorba, szégyenbe, nélkülözésbe; eljönnél-e, velem maradnál-e?

— Veled! veled! felelt a tébolyult suttogás a kérdésre.

A csónak előre-hátra tánczolt a habon.

— És ha azt mondanám neked: megcsaltalak, midőn azt mondtam, hogy gazdag vagyok, és előkelő nemes: nem vagyok semmi, nincs rangom, nincs nevem, nincs semmim, mint tégedet szerető szívem... szeretnél-e? eljönnél-e?

A leány örült volt; veszve volt: — átölelte karjaival az ifjú nyakát és mondott neki olyan szót, melyben két forró ajk egyszerre kérdez és felel; — csóknak is nevezik azt... Tíz lépésnyire előttük egyenesen csapott le a haragos villám a Dunába, a hab közül fehér gőz lövelt fel utána... a mennydörgés is elhangzott és a csóknak még sem volt vége...

— Viktor! Herminal hangzott egyszerre közeliükben.

Viktor hátratekintett, s a zápor homályában egy hullámhányta csónak látszott feléjük közeledni. Kálmán csónakja.

— Látod, nem hagytalak el benneteket; szólt a testvér, közel érve hozzájuk. Hanem Viktor, te ma rossz kormányos voltál. Sajkátokat egy párszor majd eltemette a hullám.

Bár eltemette volna.

A villámfénynél lehete látni a parton álló hintókat, mik a partra menekvő csónakosok elé siettek.

Kálmán figyelmessé tette Viktort, hogy jobb lenne nekik is oda tartani, mint a füzes szigetig ázni.

Azután szép csendesen eveztek a part felé. Egy szót sem szólt egyik is: a köpeny csupa víz volt már: alatta két szív olyan nyugtalan dobogott.

A MENYEGZŐ.

Két nap mult el ez emlékezetes csónakázás után; e két nap alatt Viktor két dolgot vett észre a háznál.

Egyik az volt, hogy Malárdy többször bizalmas beszélgetésbe elegyedett Kálmán fiával s atyai nyájasságot árult el iránta; — másik pedig az, hogy Herminát azontúl sohasem találta más, mint mostoha anyja kíséretében, sőt egyszer olyat is hallott Malárdytól, hogy midőn Eudemia valami sétára szólítá fel Herminát, az alispán félkomolyan azt mondá neki: «önnek magának is garde des damesra van még szüksége».

Ezekből Viktor azt tanulta meg, hogy a záporoső még sem olyan sűrű fátyol, hogy semmit se lehessen rajta keresztül látni; és hogy a poéták még sem olyan bárgyú emberek, mint a milyeneknek hiszi őket a világ; s hogy a véletlen megjelenések nem mindig olyan véletlenek, a minőknek szeretnének látszani s hogy végre a családapák és anyák, nemkülönben a testvérek, leányaik s illetőleg testvéreik életében nem igen szívesen látják a regényességet.

A második napon Malárdy igen nyájasan tudakozódott Viktortól, hogy mikor kapott levelet édes atyjától, az öreg bárótól?

Viktor értette a többit. Akkor röviden azt vála-

szolá, hogy mindennap várja atyja megérkezését. Ennek Malárdy örült. Nemcsak mondta, hogy örül, de valóban örült.

Két nap múlva Viktor levelet kapott atyjától. Az öreg bárónak egy lovas hajduja hozta azt; egy fiatal eszes cseléd, ki már több ízben hozott Viktornak levelet Kadarkútról.

Abban azt írta fiának a báró, hogy ő most súlyosan beteg, alig reményli, hogy ágyából felkelhessen többet; az orvosok azt mondják, hogy vizibetegség kezdetén áll: óhajtana fiát minél előbb látni.

Egy másik levele az alispánhoz volt intézve: sokott sarcasticus modorában, a mit Malárdy jól ismert. A báró ismeretes sokszarvú betűivel azt írta neki, hogy «már ő vele nem igen fog másutt találkozni, mint a vakondokok országában, mert ő vele minden héten azt a bolondot cselekszik az orvosok, a mit a tót a nyírfával, csapot ütnek a bőrébe s úgy kenik savanyú mustárral, mintha előre beafsteaket akarnának belőle csinálni a föld alatti vendégségre; szeretné tehát, ha csakugyan van az alispánnak egy elvesztegetni való leánya, azt minél előbb zsinegelné össze azzal a semmirevaló fiúval, hogy jöhetne haza, míg őt életben találja, mert félő, hogy ha ő egyszer nagyon elalszik, majd sok olyan ember kereskedik az almáriomokban, a ki nem tett oda semmit. Egyébiránt ő atyai áldását és mindenét ráhagyja az egyetlen fiúra, sajnálja csak azt, hogy hitelezőit nem viheti magával a föld alá. Egyébiránt egy pár százezer forint adósságot még a birtok csak megbír s fölteszi Viktorról azt a becsületet, hogy ő is szerez még hozzá ugyanannyit, tudniillik nem földet, hanem adósságot.

Ajánlja Malárdy figyelmébe, hogy a tisztelt vővel igen szoros kötést csináljon mőring dolgában, nehogy leánya is úgy járjon, mint Viktor anyja járt: hűtlenség bizonyulván be rá, a mőringot elvesztette; hasonló eventualitásokat jó præveniálni. Egyébiránt nagyon kéri, hogy a lakodalom előtt ne szomorítsa meg Viktort azzal a hírrel, hogy apja haldoklik, mert attól tart, hogy majd annak e fölötti örömeiben akkora kedve támad, hogy még a házasság fölötti bánata sem lesz képes azt eltakarni, pedig már mégis vőlegénynek illik lakodalma napján kissé szontyolodott képet mutatni. Egyébiránt marad, a ki volt, és nem ölel senkit, mert a hasa annyira meg van dagadva, hogy azt ő tőle senki sem is kívánhatja: a viszontlátásig — Pilátus úrnál a vacsorán stb.»

Egészen az öreg Kadarkuthy irálya, így szokott ő lenni, tenni, gondolkozni: ez a vad tréfa még a halál eszméjével is, ez a csúfolódás minden érzelemmel, ez a nevetségessé tétele saját bajainak; ez a fityma őszinteség, mely nem elégli meg, hogy meztelen legyen, még nyúzott is akar lenni; minden betűben ráismer Kadarkuthy kezére az olvasó, s a ki nem látja a betűket, a szavakból kitalálja a levélíró nevét.

Malárdy elégült mosolylyal tévé el a kedves levelet.

Ő bizony igen udvarias dolognak találta az öreg bárótól, hogy akkor meghaljon, a mikor épen Viktor az ő leányát elveszi s egy cseppet sem haragudott ezért a tréfáért, annálfogva az öreg úr levelét igen szellemdúsnak ismeré el.

Minthogy történetesen e levélben az is rá volt parancsolva, hogy Viktorral atyja közelgő halálát ne

is sejtessen, még csak erőszakot sem kellett tenni orczáján, hogy jó kedvét eltakarja, a midőn Viktorral tudatja, hogy az öreg báró úrtól levelet kapott.

— Én is, — szólt Viktor nagyon komoly arccal. Malárdy kíváncsian kérdezé, hogy mit fr?

— Tréfa alá rejti a gyászt, szokás szerint, — válaszolt Viktor, — hanem a hírnök maga elmondá előttem, hogy nagyon beteg, s hogy kevés remény van felgyógyulásához.

Malárdy kénytelen volt szinte szomorú képet öltetni.

A két szomorú férfi érzékenyen szorítá meg egymás kezét, azzal az erős meggyőződéssel mindkét részről, hogy milyen nehezére esik most ennek a másiknak az a szomorú komédiázás.

Néhány nap alatt minden rendbe volt hozva, apróbb formasági hiányokat egy Malárdy hatalmas befolyása mellett könnyen mellőztetni lehetett, híres ügyvédek fúrtak, faragtak a házassági szerződményen, úgy megkötözve abban az ifjú vőlegényt és annak minden földön levő pereputytyát törvényes phrasissokkal, mint valami pusztát bérlő birkást, a ki armentum ferreumot vesz át. Viktor aláírt mindent, tán el sem olvasott egyebet, mint az okirat czímét.

A menyegzői előkészületekre nem volt négy napi időnél több engedve, a véletlen ezt a határidőt is megrövidíté. A harmadik nap reggelén Viktor ismét levelet kapott hazulról, most már az orvostól, a ki röviden értesíté, hogy ha még atyját életben akarja találni, egy napot se késsék.

Az idő sürgetős volt. Viktornak e levélre ellenmondhatatlanul sietnie kellett haza, már pedig az

alispán nem találta czélszerűnek az esküvő elhalasztását leendő visszatértéig. Még az nap meg kelle annak történnie.

Az asszonyok eléggé kétségbe voltak e miatt esve, az alispánné pecsenyéi még nem töltötték elég időt a páczban, a tortákat el sem készítették, Eudemia salüpje még nem érkezett meg Bécsből s Hermina menyasszonyi köntösén félben kellett hagyni a hímzést, a min négy masamód leány dolgozott éjjelnappal.

Nagyobb baj volt még ennél, hogy a meghívott előkelő vendégsereg a menyegzői szertartásra már most nem gyűlhetett össze, pedig Malárdynak kiterjedt a figyelme mindazon fő- és nagyurakra, kik vele bármi összeköttetésben voltak, a környék nevezetességei és a nagy atyafisereg mind hivatalos volt ez ünnepélyre, melyben a Malárdy nemes családfa ismét egy bárói ággal oltatik be; nem is volt valószínű, hogy a meghívottak közül valaki otthon maradjon, ha csak keze-lába nem törött, sőt mindenki sietni fog, hogy a legszebb párt meglássa az oltár előtt, s beszélhessen otthon arról a pompáról, a mit a Malárdy-kastély asztalairól mesélni szoktak.

Csakhogy mindez a szép multság már most el van rontva. Egy része a vendégeknek, a szegényebb atyafiak, még ma este ugyan meg fognak érkezni, tán a közelebbi mágnások is és a hivatalbeli urak, de a nevezetesebb rész, a nyomatékosabb főurak, a kik nem szoktak nagyon korán jönni, a kik hozzá vannak szokva, hogy magukat várassák, azok csak holnap reggel érkezendnek, a mikor már Viktor és menyasszonya útban lesznek Kadarkút felé s a sok

pompás úri hintó szemközt fog találkozni a bőröndökkel felpakkolt utazó hintóval, melyből egy kis fölvert poron s egy futó pillanaton kívül egyéb nem jut számukra a vőlegényből, menyasszonyból.

Minden fájdalom közt legnagyobb volt az, hogy a dicsőség emelésére meghívott násznagyok sem jelenhettek meg a szertartásra. Pedig Viktor násznagyaúl Lánghy gróf volt meghíva, a környék leggazdagabb főura, Malárdy Hermina részéről pedig az ország legtekintélyesebb hivatalnoka, az országbíró. Malárdynak egykori iskolatársa: mind a kettő örömmel tudatá készségét e kegyeletes szolgálat elvállalására.

És most ők sem lesznek jelen az esketésen. Talán mégis jókor érkezendnek, hogy neveiket az anyakönyvbe bejegyezzék a helyettesített két násznagy nevei elé, kiket e sietségben kénytelenségből rántottak elő: Viktor számára Durdayt, Hermina részére pedig a kurucz nemest, Vasady urat.

Az alispánné sehogy sem tudott kibékülni a sietességgel: hogy ez mégis szörnyűség, ez minden jó szokás ellenére van; háromszori előleges kihirdetés nélkül, a meghívott násznagyok, vendégek és atyafiak bevárása nélkül, nagy sebbel-lobbal összeadni tisztességes szülők gyermekeit, s egyszerre kocsira ültetni őket, mint a kit égetni visznek; senkinek sem adni időt arra, hogy magát egy kissé meggondolja, rendbeszedje, hogy ez Isten ellen való véték, s az ilyen házasságon nem lehet áldás, hogy ezért az egész világ megszólja, megítéli őket s vagy azt fogja hinni, hogy bolondok voltak kicsinytől kezdve nagyig, vagy azt, hogy úgy szöktette a vőlegény a menyasszonyt.

Malárdy igazat adott feleségének, ő maga sem szerette, hogy ez így történik, hanem azután, mikor azt kérdezte, hogy mit tegyen hát, itt tartóztassa-e még napokig a vőlegényt s kockáztassa azt, hogy haldokló apja által gyöngén kitagadtassék? vagy elbocsássa őt most haza, és várjon rá, míg visszajön? Tessék választani a kettő közül.

Malárdyné pedig nem választott semmit, hanem azt mondta rá, hogy üsse meg a kő az egész bolond történetet, bolond volt Kadarkuthy életében, bolond a halálban is, bolond az apja is, a fia is, bár sohase látott volna az egész familiából annyit is, mint a körme feketéje. Már most a mi megvan, megvan. A ki mit főzött, azt egye meg, a hogy vetette a feje alját, úgy alügyék rajta.

Az egyszerű nyíltszívű asszonyság a mi ellenszenvet az első pillanatban felvett Viktor ellen, azt le nem bírta vetkőzni az utolsó pillanatig, egész addig a pillanatig, a melyben a vőlegény azt mondja napának «édes anyám» s az örömanya azt kénytelen mondani neki «édes fiam».

A jó nemes asszonyság indokai a báró elleni szenvre ugyan többé-kevésbbé nagyon gyöngék voltak, részben nem is voltak igazak, vagy épen sajátoszerű látcső képei, mely mindent felfordítva mutat; nem tetszett neki Viktorban, hogy olyan fiatal; anya kellene neki még, nem feleség, nem is találta szépnek, szemei olyan nagyok, mint egy bagolyé s úgy égneek, mintha mindig ittas volna; a képe vörös, mint valami kanászbojtáré, az egész ember csupa «gaukler», szüntelen ugrabugrál, bolondokat mond, énekel szemtelen elragadtatással, tánczol vakmerő mozdulatokkal, mindenbe

beleszól, lovait agyonnyargalja, a cselédek meg sem látja, csak a pénzt szórja nekik, ha valaki tréfálni próbál vele, mindjárt duellumra hívja . . . a legfőbbet sohasem említé a derék asszony, hogy az ő jó szelíd Kálmánját úgy megszegyeníté, hogy azokat a gyönyörű szép verseket úgy a tűzbe dobatta . . . csak legalább egyet tartott volna meg Kálmán számára, s nem mutatta volna azt senkinek, — mind elégetni verseit! Később még jobban fájt neki az, hogy Kálmán maga is kiengesztelődik iránta, hogy őt is bevonta ama búvkörbe, melyben mindenki elszédül mellette; a mostoha anya sajnálta, hogy nem törvényes anyja gyermekeinek, hogy kiragádkhatná őket a búbajos csábító kezei közül, azt mondván neki: «el innen, én anya vagyok, gyermekeimet védem». Nem teheti azt, azt mondanák: «mostoha anya».

Késő is volna már.

A menyegzőnek meg kelle történni; semmi világos ok nincsen annak elmulasztására, de annál több a sietésre.

Malárdy rokonai és a környékbeli ismerősök, kiket az előbbre tett határidőről tudósítani lehetett, még nagyrészt meg is érkeztek az esküvőre; tehát jelen lehetnek a nagy diadalon, mit egy zászlós úri család összeköttetése a Malárdy törzsszel hozand a nemesek legbüszkébbikére.

Hogy Viktor rokonai és rangtársai nem érkezhettek meg a siettetett órára, az jól felvéve ismét nem olyan nagy baj; az ő jelenlétük több fényt adna ugyan az ünnepélynek, de megszorítólag hatna az alsóbb rangú Malárdy büszkeségére . . . és végre, minden emberi okoskodás kifogytán áll az utolsó védők, miszerint

minden jövendő Isten kezében van: a Malárdy-család fejére egykor súlyos átok zúdítottatott alá, elkeserült ezrek zsoltosmáitól visszhangoztatva, és ime az mégis felvirult és boldog lett, s egy új lépéssel halad ismét a boldogság és a hatalom felé . . .

Fehér selyemruha volt a menyasszonyon, drága tűhimzéssel, széles aranyfodrokkal hosszú uszályán. Karcsú derekát antik bogláros öv körté, fehér hattyúnyakát három sor igaz keleti gyöngy tette még fehérebbé; hajfürteibe félkör alakú pártá volt fonva, gyémántos rezgő tűkkel. A gyémántos tűk úgy remegtek, mint a menyasszony szíve belül.

A vőlegényen fehér kamuka-dolmány volt ezüst zsinórzattal, gyémántos gombokkal, vállán fehér bársony panyóka kaczagány hattyúprémmel; egész öltözete tiszta fehérből állt, olyan volt benne, mint egy valószínűs tündér, a ki most szállt le ide valamelyik csillagból.

«Gyönyörű egy pár!» mondja mindenki, midőn őket látja: egymással susognak; mindenki titokban mosolyog; az édes susogás lehet!

— Hermina, még öt perced van a gondolkozásra.

— Nem tudok gondolkozni.

— Ha nem emlékezel arra, a mit neked mondtam: ha nem szeretsz engem úgy, a hogy asszony tud szeretni férfit, hanem csak úgy, a hogy úrnő szereti urát: még szabad vagy, visszaléphetsz.

Hermina némán sohajtott és megszorította vőlegénye kezét.

— Nézz szét magad körül; nézz meg jól mindent, rokonokat, atyát, anyát, testvért, ősi palotát, az egész

— Gyönyörű egy pár! — mondja mindenki.

világot és azután nézz rám: ha nem szeretsz engem jobban, mint mindazokat, mint az egész világot, akkor ne jöjj hozzám; még négy a percz.

Hermina nyögdelve, lihegve simult közelebb hozzá és az több volt minden feleletnél.

«Milyen boldog pár!» mondák, a kik látták őket.

Azután közbejöttek a násznagyok, a nyoszolyók; a vőfélyek, külön vevék a vőlegényt és menyasszonyt; bevezették őket a családi kápolnába; letérdeltek egymás mellé a himzett vánkosokra, hol az oltár előtt a lelkész várt reájuk.

Az egyház tisztos szolgája malasztos igéket szó-
nokolt a térdeplőknek; azután egymásba tevő kezeiket s kérdezé tőlük, ha szeretik-e egymást?

Viktor alig hallhatóan rebegé a választ: «szeretem»; e pillanatban oly gyöngének látszott: csaknem össze-
roskadt s homályos szemekkel tekinté menyasszonyára, mintha még egyszer figyelmeztetné: gondold meg, a mit kimondasz!

A menyasszony bátran és tisztán mondá ki a szót: «szeretem»; ő nem félt.

A szerelem esküjét is reszketeg hangon mondá el a vőlegény: és a midőn a leányra került a sor, oly erősen szorítá annak kezét, s oly halványan nézett annak szeméibe, mintha lelkébe sugatná e szavakat: «menj, fuss mellőlem, vedd el jegygyűrűmet, hányd le menyasszonykoszorúdat a földre, mert jaj neked, ha hamisan esküszöd, hogy szeretsz, — és jaj, ha igazán esküszöd».

A menyasszony pedig reszketés nélküli hangon mondá el a súlyos szokat: *véle tűrök, véle szenvedek, sem jó, sem bal sorsában soha el nem hagyom.*

Megtörtént. Férj és feleség keltek fel az oltár zsámolyáról.

A rokonok észrevételeiket közlék egymással. Mily elfogult volt a vőlegény, milyen bátor a menyasszony. Az alispán megcsókolá vejének orozáit; az kezét csókolta az örömanyanak, az alispánné nem szólt neki semmi szót, hanem mostoha leányát átölelve, elkezdett kerservesen sfní, több ízben mondva zokogásai közt: «szegény leányom».

Azután a többi rokonok is sorra összecsókolóztak a vőlegénynyel, ki ekként a család tagjává lón felavatva s a családfán egy aranyos koronával több ragyogott, alatta az aranyos név: «Kadarcsi és Kadarkuti báró Kadarkuthy Viktor».

A lakománál egymás mellett ült a vőlegény és a menyasszony.

Mindenkinek feltűnt az, hogy a máskor oly merész vőlegény most olyan hallgatag, s valahányszor egy felköszöntő áldomást intéznek hozzá, úgy elhalványul; szinte megdöbbenti a reá köszöntőt.

A későre végződő lakomát zene és dalidó váltja fel; a tánczterem csillárai meggyujtatnak, a zenekar, mely ebéd alatt a rejtett karban mulattatá a vendégeket ábrándos symphoniáival, most tánczenéket hangoztat; az illem és jó szokás szèrint egy kecses menuettel nyittatik meg a táncz; azzal a száműzött szép tánczozal, mely egykor annyi kellem és csábnak adott tért, s mely később a szeles keringő s a marionett-szerű quadrill által egészen kiszorított az emlékezetből.

A vőlegény és a menyasszony kezdé a lejtélyt: mikor Viktor kivezette a terem közepére kezénél fogva

menyasszonyát, a bámulat önelégült sohaja hangzott körül; mily szép, mily délczeg egy pár; milyen nemes tartás; mily finom mozdulatok, mily csábos tekintet: sohasem lejtett a Malárdyak ősi termében ezeknél szebb vőlegény és menyasszony.

Az alispán büszke volt örömében. Egy főúri vő; eszes és bátor; előtte minden pálya nyitva; egykor még az ország legmagasabb hivatalszékében is ülhet.

Ezalatt még egy új vendég érkezett a terembe.

Egy idegen vendég, a ki nem is volt ide hivatalos: egy öreg ember; időtől megöszült, homlokán kihullott hajjal, de vénségtől meg nem alázott termettel. Rajta a lelkészek egyszerű fekete ruhája.

Malárdy ráismert; ez Gutay Tádé.

Mi hozá őt ez órában ide? Mi hozá ide a híres átkozódót, ki egykor azt mondá, felemelt kézzel az égre hivatkozva: «jegyet tégy az ő homlokára, hogy megismerjék őt a te ártó angyalaid s kikerülje őt az áldás, a mi onnan felyül jó az égből... és terjeszd ki e keserű kiáltásnak szózatát az ő gyermekeire és egész családjára: ne legyen öröme magzataiban, ne legyen vigasztalása utódaiban; hanem szórassanak széljel az ő gyermekei a világ minden részeiben s legyen példa az ő iörténetük mások előtt!...»

És ime a legfényesebb öröm pillanatában ide jön az erős átkozódó, és láthatja, mily büszkeségtől ragyog a megátkozottnak arcza, és mily öröm hangzik a Malárdy-ház falai között: és gondolhat arra, minő gyász, minő bánat maradt otthoan az ő tulajdon házában?

Malárdy Ferencz önmagában szánni kívánta a férfiut, s bámulta a vak sors kegyetlenségét, mely azt épen ily pillanatban hozza az ő házához.

A lelkész pedig nem keresé sem a ház urát, sem a ház asszonyát, hanem a mint a lejtő párok járták a menuettet, odalépett egyenesen közéjük és megfogta a vőlegény kezét.

A vőlegény épen gyönyörteljes mosolylyal bókolt tánczosnéja elé; de a mint e hideg kéz megfogá az övét, a mint e sápadt arcz szemébe tekintett: elhalt a mosoly arczáról és fehér lett az, mint egész ruházata.

A pap oda vont a maga mellé s visszafordult vele. A vőlegény ellent nem állva, engedelmeskedett.

A vendégek bámulva néztek reájuk. Senki sem tudta elképzelni e jelenet okát: Malárdy azt hivé, hogy ez ősz ember megtévelyodott s odarohanva hozzá, útját állta:

— Mit akar ön itt? Mit cselekszik ön ez úrral?

— Ezen úrral? — kérdé Gutai Thádé feljül emelve fejét az alispánon s végig nézve a büszke férfin, — ki legyen ez az úr?

— Az én vőm, — báró Kadarkuthy Viktor.

Gutai Thádé mély megvetéssel nézett le a megnevezettre; kinek kezét még folyvást kezébe szorítva tartá, s azután keserű szájalommal fordult Malárdyhoz a fájdalom és szégyen és sajnós szemrehányás hangján mondván neki:

— Ez az úr — egy országos csaló: az én fiam...

A VALLOMÁS.

A Dunaparton áll egy kis ház; halászlak. Egy szobából, egy konyhából áll az egész. A magas part elfedi egy oldalon, a másikon vén fűzfák állanak előtte, nappal is csak a kéményét látja meg, a ki az országúton végig halad.

A Duna a ház küszöbéig hordja tarka kavicsait, és a szép, szivárványos csigateknőket, mikor megárad; egy kis lengő sajka oda van kötve a ház melletti fűzfa kimosott gyökeréhez.

Jó kis csendes ház lehet az, ott bizonyosan nem beszélnek soha a nagyvilág hiú dolgairól, alacsony háznak kicsinyek a gondjai.

Mécses sem ég abban, mikor künn sötét van, annyi világot a hold is ad, a mennyinél az emberek megismerhetik egymást, s holdvilágnál olyan jól esik beszélgetni.

Kivált a kik régen nem látták egymást, pedig régóta keresték, a kiknek annyi mondani valójuk van.

Mint például Gutai Thaddeus uramnak, és az ő megtalált fiának, a gézengúzoknak.

A Malárdy-kastélyban oly nagy volt a zavar és meglepetés első benyomása, hogy senki sem vette észre, hová tűnt el a pap és fölfedezett fia.

Gutai az éj sötétje alatt feltűnés nélkül jutott a kapu előtt álló szekérig, arra előbb felültette a fiát, azután

maga is mellé ült; a fiú mindent engedett magával történni, ellenmondás nélkül.

A szekér a Dunaparra hajtattott, ott megállt a lelkész s leszállt róla foglyával együtt; a kocsis már tudta, hogy hová forduljon onnan.

Innen gyalog néhány száz lépésnyit haladva a Dunapart mentében, a kis halászlakig jutott Thádé, fiát folyvást kézen fogva, — egy szót sem szólt hozzá odáig.

A halászlak ajtaja nyitva volt, abba belépett a lelkész, foglyát bocsátva elől s azután bezárta az ajtót. Házigazda vagy gazdasszony nem mutatta magát.

A szobát nem világította más, csak a besütő hold.

Thádé oda álltá fiát a holdvilágba, hogy láthassa, ő maga leült egy faragott székre a sötétben; amannak nem volt szüksége az ő arczát látni.

A fiun még vőlegényi öltözete volt, az ezüsttel himzett fehér bársony dolmány, a bogláros öv; Gutai Thádé kihúzott bő köpenye alól egy kis összekötött csomagot, azt kibontá; egy fekete szőrzubony volt az, a tanonczok akkori egyenruhája, ezt letevén az asztalra Viktor... nem... Lőrincz elé.

A gézengúz szóttanul letevén bársony dolmányát s felölté a fekete tógát, mely azután sarkig eltakarta.

Így már most kezdődhetett a vallatás.

Gutai Thádé egészen az elején kezdte azt, a hogy törvényszéki bírák szokták tenni.

— *Ki vagy? mi neved?*

Az ifju csüggeteg hangon válaszolt rá:

— *Gutai Lőrincz.*

— *Mi a mesterséged?*

Erre a kérdezett nem tudott felelni.

— Nos : mesterember, földművelő, hivatalnok, tudós, vagy mezei pásztor vagy-e?

Nem választhatott ezek közül.

— Egyszerűen *tolvaj* vagy-e és semmi más?

— Még rosszabb, — suttogá fejét lehajtva az ifjú. Az apa folytatá tovább, kezeit összetéve mellén.

— Hány éves vagy?

— Tizenkilencz.

— Csak tizennyolcz. Az utolsó évet töröld ki életedből, mert abban nem éltél. Van-e valami vallásod? Ne felelj rá. Ne felelj erre a kérdésre. Csald meg az emberiekben az embereket, de ne az isteniekben az Istent. Ezt nem velem fogod elvégezni. E kérdést mindig ott látandod a fejed fölött, felhőkben és csillagokban. Más kérdésre felelj. Vannak-e szülőid?

Az ifju alig birta kimondani mély elfogódástól a választ.

— Igen is.

A lelkész megcsóválta fejét s erőszakosan letört hangon válaszolt.

— Nincsenek. Anyád meghalt és el van temetve, apád pedig nem hivatja magát általad apának többé.

Az ifju szívszaggató hangon sikolta fel e szavakra, s arczát két kezébe rejté és elkezde igazán, fájdalmasan zokogni.

Thaddeus pedig száraz, hideg hangon mondá neki:

— Végezzünk: az idő halad!

Lőrincz letörle könnyeit, miután Thaddeus úr azt mondá neki, hogy a szemfényvesztők mind igen jól tudnak sírni, nyögni, elájulni, magukat a földhöz verni, convulsiókba jönni, hogy ez a mesterség a farizeusok által már régóta nagy tökélyre vitetett.

Az ifju egy könnyet nem ejtett többé.

— Legelőször is valld meg nekem, — kérdezé hidegen Thaddeus, — micsoda ötlet volt tóled magadat báró Kadarkuthy fiának adnod ki? Hogy jöttél ismeretségbe ez úrral?

— Egyszer supplicatio alkalmával faluja előtt találkoztam vele össze, épen víg czimborákat hajhászott, hajduival erőszakosan elfogatott és bevitetett kastélyába s ott itatott egy hétig folyvást, akkor nagyon kegyébe jöttem.

— Mivel legjobban győzted a vele együttivást?

— Meglehet.

— Mikor jöttél későbbben össze vele?

— A mint a collegiumot el kelle hagynom, egyenesen ő hozzá mentem üldözöm elől.

— Mondd, hogy én előlem, mert más nem üldözött.

— Voltak adósságaim.

— Azokat kifizettem. Nekem *van* miből.

Lőrincz keserűen harapott ajkába e czélzásra. Az ősz tudós, ki nehéz szorgalommal, sanyarú takarékossággal gyűjtögette filléreit, azt mondá fia tékozlásaira: «apádnak van miből».

— Reményletted, hogy ott jól el fogsz rejtve lenni?

— Az öreg báró szereti a kalandokat, mikor elmondám neki, hogy szöktem és rejtőzni akarok, nagyot nevetett rajta, azt mondá, hogy csak bízzam rá magamat és ne féljek semmit. Az első héten az erdőben egy magányos vadászlakba rejtett el, a honnan csak a szokásos tivornyáira jöttem elő, mikben meghitt czimborái voltak jelen, a kik már ismertek. Itt mondá el azon ifjúkori adomáit, miknek felidézése valószínűvé tette a hozzá való legközelebbi viszonyt.

— Nem kívánom a tivornyák lefrását. Mint jöttél arra a gondolatra, hogy magadat Kadarkuthy fiának nevezzed?

— A gondolat a véletlené volt. Egyszer éjfél után váratlanul idegen vendégek jöttek a kastélyba s engem is ott leptek. Egy közülök kérdezé, hogy ki vagyok? Mielőtt meggondolhattam volna, mit feleljek, a báró komoly arccal úgy mutatott be, mint fiát. Azután nagy mulatságát találta a vendégek bárgyúságában, kik egyszerre elkezdtek üdvözölni; magasztaltak, hogy megnőttem, mennyire hasonlítok az öreg háróhoz; idézgették emlékembe, nem jut-e eszembe, mikor ilyen meg ilyen kicsi fiú voltam, hányszor lovagoltam a nyakukon, hogy megtéptem a bajuszaikat, milyen ruhám és fakardom volt, és nekem azt mind helyben kellett hagynom. Azután előfoglak, kikérdeztek, hogy merre jártam, a mióta nem láttak? hallották, hogy mindig külföldön utazom, elkezdtek velem németül, francziául beszélni, én pedig meséltem nekik idegen városokról, azoknak szépségeiről, ritkaságairól, népszokásaikról, a mint azt tudományos könyvekből olvastam.

— Tűzbe minden betűvel! Átok a tudomány! Folytasd.

— Az öreg háró rendkívül mulatta magát e tréfán, mint a hogy ő nevezé; gyakran felkaczagott elbeszéléseim alatt, a mit vendégei nem vettek egyébnek az ő szokott hóbortjainál. — Ez a jó kedve nőttön nőtt, a mint egy jámbor öreg úr kegyesen értésemre adá, hogy eddigelé ugyan rossz fiú voltam, sok keserűséget okoztam a báró úrnak az által, hogy tán tíz esztendeig künn kóboroltam Franciaországban, és soha azalatt

még csak levelet sem irtam neki, sem őt meg nem látogattam; sok pénzt elprédáltam, adósságokat csináltam, no de már most ideje, hogy megjőjjön az eszem. Igértem töredelmes szívvvel, hogy megjavulok. Az öreg báró két kezével fogódzott karszékébe, úgy kaczagott.

— Nagy szemfényvesztő...

— A többi vendégek nyájasabbak voltak hozzám, úgy hízelegtek, meghívtak magukhoz látogatóba, névnapra, vadászatra: «akár leánynézőbe!» kiáltott közbe kaczagva az öreg báró; a jó urak szerényen szabódtak, hogy az ő kisasszonyaik nem érdemelnének ilyen szerencsét; az öreg báró azonban addig magasztalta kisasszonyaikat, míg azok egészen irigyek lettek egymásra, s engem összevissza csókoltak sorban, és a legderekebb ifjunak neveztek.

— Te nem tudtad azt, hogy a bárónak valódi fia van?

— Csak akkor tudtam meg. Egyúttal azt is megértettem abból, hogy az öreg báró nem szereti fiát, kit tíz év alatt annyira sem tudott venni, hogy őt meglátogassa: az folyvást külföldön lakott s apjával csak tréfás leveleket szokott váltogatni, miket az öreg úr nekem megmutogatott.

— Tehát épen helyébe illlettél.

— A szerep tréfa volt, midőn elvállaltam. Az öreg báró azt állította, hogy az neki sok mulatságot fog szerezni. Pompás ruhákat szerzett számomra, hintájában hordott magával mindenüvé, bemutogatott ismerőseinél bevezetett a legnagyobb úri családok körébe s sorba minden előkelő család kisasszonyait megkérlette velem.

— Örültek és semmirekellők! Játékot úzni a legszentebbel, a házassággal, a szeretettel!

— A bárónak különös mulatsága telt abban, hogy első megjelenéseknél mind belém szeretett ifjú és vén, férfiak és leányok mennyire vonzódtak hozzám, akármelyik ház leányát nőül hozhattam volna el, később azután mindig az lett a vége a mulatságnak, hogy vele együtt kilöktek az ajtón.

— Miképen?

— Elkezdtem garázdálkodni, részegnek tettetém magamat, kigúnyoltam a család öregeit, vallását, rangbeli állapotját, enyelegtem a nőcselédséggel, s így elrontottam mindig a kedvező elővéleményt, mely irántam támadt.

— Azt okosan tevéd... — szólt bele, magáról elfeledkezve, Thaddeus úr, — azaz okosan tevéd ama boldogtalan családok érdekére nézve, de örültet tevél magadból és azon emberből, a kinek álarcozát viselted. Nem gondoltál-e arra, hogy az igazi Kadarkuthy Viktor egyszer elédbe toppan s számon kéri tőled, hogy mit követtél el nevében? és megöl, irgalom nélkül, megérdemlett halállal öl meg?...

— E találkozás meg is történt. Valahogy a külföldön tartózkodó Kadarkuthynak fülébe jutott, hogy édes atyja idehaza országszerte hord valakit, a kit fiaképen mutogat be, a kiért pazarolja a pénzt, s oly fénynyel járattja, mely példabeszéddé kezd válni. Ez elvégre is megdöbbené az ifjú bárót, s mire apja fenyegetései rá nem birták venni, sietve hazautazott Magyarországra s egy estve atyja szobájába lépett.

— Nos, mi történt akkor? — kérdezé aggóddó figyelemmel a vallató.

— Ott természetesen senki sem ismert rá, mert tíz év óta nem látták; az öreg báró a helyett, hogy meg-

ölelte volna, azt kérdezé tőle: «kicsoda az úr?» s mikor az őt édes atyjának kezdte nevezni, a báró összekiáltá cselédjeit, hogy fogják meg azt a semmirekellő csalót, a ki őt rá akarja szedni; ez bizonyosan ama híres Schinderhannes Németországból, itt a nyomtatott személyleírása: a személyleírás valahogy hasonlíthatott az ifjú báró külsejéhez; azt megköötzték, kocsira tették s beszállták Kassára, átadták a vármegyének, az most is ott ül a tömlőczben és várja a kedvetlen quid-proquo kifejlődését.

Thaddeus úr összecsapá kezeit feje fölött.

— Ő a tömlőczben ül, te pedig szabadon járdalsz.

A tisztelendő úr sokáig tudott e nyilatkozat után nyugalmához jönni. Járt-kelt a kis kunyhó szobájában hátratett kezekkel és többször susogta magában:

— Az igazi báró tömlőczben ül, s az álorczás vigad!

Azután egyszerre megállt ismét fia előtt s hirtelen azt kérdezé tőle:

— Hát az kinek az eszméje volt, hogy Malárdyhoz jöjj, szemfényvesztő játékot űzni.

— A báróé.

— Miért álltál rá?

Lőrincz fejét rázta és hallgatott.

Thaddeus nem kérdezé másodszor, tudta jól, hogy ha ez nem akar felelni, akkor nem felel.

— Miért nem játszottad itt is azt az alakot, a mit másutt? miért nem voltál korhely, garázda, a hogy patrónusod kívánta?

— Nem tehettem.

— Nem tehetted? Sőt ellenkezőleg hizelegtél, ragyogtattad nagy talentumaidat, miket benned a ter-

mészet egy méltatlanra pazarolt, hogy mindenki kegyét megszerezd. Utálatos alakjáték!

Az öreg ember egészen elcsüggedten hallgatott és magában folytatta azon kíneszmék láncolatát, melynek minden láncszeme egy halállal ért föl nála.

— Tudod-e, — kérdezé hirtelen, midőn ráakadt azon gondolatra, melyet ki kell mondania, — tudod-e, mi volt azon bűnök között, a miket elkövettél, a legmegbocsáthatlanabb? Találd ki, válogass belőle, mérlegeld magad.

Lőrincz hallgatott.

— Megmondom én. A midőn játékot űztél a magad hitéből és a máséból, komédiát játszottál az Isten nevével, hogy egy keresztyén férfi lelkét behálózd. Egy kálvinista papnak a fia zsolozsmákat énekelt Malárdy Ferencz kápolnájában! Ugyanazon pap fia, ki a rácztemetőn megátkozta templomuk lerontóját, ugyanazon templomromboló kápolnájában! és magadban kacagtál és ördögi csúfot űztél az átokmondókból és az átokviselőből! és megrontád mind a kettőnek családját, és beteljesítéd mind a kettőnkön az átkot.

A mint a pap elhallgatott, olyan csend volt, hogy a habok locsogását lehele hallani odakünn az ablak alatt.

— Mivel tudod magadat menteni? Van-e egy szavad, melyet védelmedre felhozz?

Lőrincz fölemelé fejét és válaszolt:

— Van!

A lelkész rábámult:

— Van védő szavad?... Mondd ki!

— A szerelem...

Thaddeus összeborzadt. Megrettent attól, mit hallott.

— Te szerelmes voltál Malárdy leányába?

— Voltam, vagyok és leszek. Ez bűnöm, ez halálom.

— És az is te beléd?

— Még erősebben, még halálosabban, mint én.

A pap fölemelé két kezét az égre s valami rettenetes hangon, melyet a fájdalom és öröm tébolyító keveréke alkotott, kiálta fel:

— Oh én uram és Istenem, ki meghallgatád a te szolgádnak panaszttevő szavait, és kitöltéd a te keserűségnek poharát a mi fejeinkre: adj erőt nekem, hogy elviselhessem a te akaratodat!

Lőrincz még egyszer odaborult atyja lábai elé, s alig hallhatóan susogva esdeklett bocsánatért. — A lelkész egykedvűen emelé fel onnan.

— Kelj fel, vak eszköze vagy a sorsnak. Szánalomra méltó magad, és szánandók azok, a kikre elküldettél. Még egyről világosíts fel! Micsoda bűvészetet gyakoroltál, midőn Malárdy fiát megszegyenyített? Hogy apját leköttelezd, fiát elriasztottad a poetai pályáról. Hogyan tehetted ezt?

— A verset, a mit elolvasott, első hallásra megtanultam könyv nélkül s elmondtam utána.

Az öreg nagyot sóhajtott:

— Minő ész! Minő lángész!

Azzal kabátja mély zsebeiből valamit vett elő, a mit a sötétben látni nem lehetett, de sajátyszerű hangja elárulá, hogy az — valami láncz.

— Jöjj közelebb.

A fiú odalépett.

Thaddeus úr egy pár békót tart a kezeiben, a nőkkel szőkevény rabokat szoktak egymáshoz fűzni.

— Nyújtsd kezeidet...

Lőrincz elszörnyedve kérdezé:

— Atyám, mit akarsz?

— Mit akarok? . . . A kassai börtönben egy ártatlanul befogott rab sóhajtozik szabadság után. Azt a rabot ki akarom cserélni.

Lőrincz erőtllenül nyujtá kezeit atyja elé s vonakodás nélkül engedé a békókat rázáratni.

A HÁLAIMA.

A pap kinyitá a kunyhó ajtaját, s halk hangon valakihez szólt, a kit Pálnak nevezett; az öreg halász volt az, ki ez alatt kunyhója előtt ült egy reves fűzfabokron, pipáját szájában tartva, aludtak mind a ketten, ő is, a pipa is.

— Átmegyünk a túlsó partra, — dörmögé a lelkes a felébredőhöz, — készítse kend a csónakot. — A halász nagyot ástva fogott a munkához, eloldá ladikját a tőke mellől, ülést csinált benne deszkákból két személy számára, elkészíté az evezőket a ladik orrában s a kormánylapátot hátul. A tisztelendő úr maga fog kormányozni: oh a tisztelendő úr nagy hajós.

Mikor készen volt a ladik, akkor kijöttek ketten a kunyhóból, az apa és a fiú s beleültek a csónakba.

Thaddeus fiára adta saját porköpenyét, hogy ne lássa a halász annak a kezein a lánczokat, pedig a nélkül is sötét volt már. A félig telt hold egyik szarvával már lemerült a vízbe, csak a másik állt ki még abból, csodálatos bűvös jegyet képezve égen és vizen, csillámló hosszú káprafénye a láthatártól kezdve egész a csónakig nyúlt végig a reszkető habtükröben, egészen a csónak oldaláig, az evezőtől hányt habokig, a hosszú fehér vonalig, mely a haladó csónak után maradt.

Olyan szép az ilyen holdvilágos vízbe nézni...

Thaddeus látta, hogy fia nagy gyönyörűségét találja abban, hogy e csillámló habokat nézze.

A hajó oldalához volt hurkolva egy vékony kötél-darab, azt Thaddeus, úgy hogy a halász észre ne vegye, Lőrincz láncza körül tekergette s végét összecsomózá... A fiú nem gyönyörködött többé a holdvilágos vízben.

A halász egy sarkantyú előtt elhaladva, megszólítja a lelkész, hogy ott vigyázzon, mert forgóba jönnek. A mint keresztülvágták az örvényt, a halász csendesen felsóhajtott: «oh Jézuskám» s mikor távolabb haladtak onnan, kérdezetlenül elbeszélte, hogy ott harmincz év előtt egy igen kedves leánytestvére fúlt a vízbe, soha sem találták meg többet, azt kiáltotta utolsó szavával: «oh Jézuskám», azóta ő valahányszor azon a helyen átmegy, mindig eszébe jut az a szó, pedig minden nap átmegy rajta kétszer.

Thaddeus úr megtapogatta a kötelet: jól rá van-e hurkolva a békóra?

Azután a Duna közepének irányozta a csónakot. Eddig csak a part mellett haladtak, felfelé, hogy a túlsparon a megfelelő révnél jussanak át, most azután befelé vágtak.

Lőrincz szemközt ült atyjával, ki a hajó farában a kormányt tartotta, s a távozó partra bámult; a ködös síkság mindinkább alaktalanná kezde lapulni, a távolban látszott valami nagy ház, melynek még néhány ablaka is ki volt világítva, egyenkint azok is kialudtak; a ház is eltűnt, a parti bokrok eltakartak mindent.

És azután eltűnt a hold is, az utolsó kis fény-hegyecske is lemerült a vízbe a nélkül, hogy egyet

lobbanna előtte, a nélkül, hogy a víz egyet sercozzenne utána.

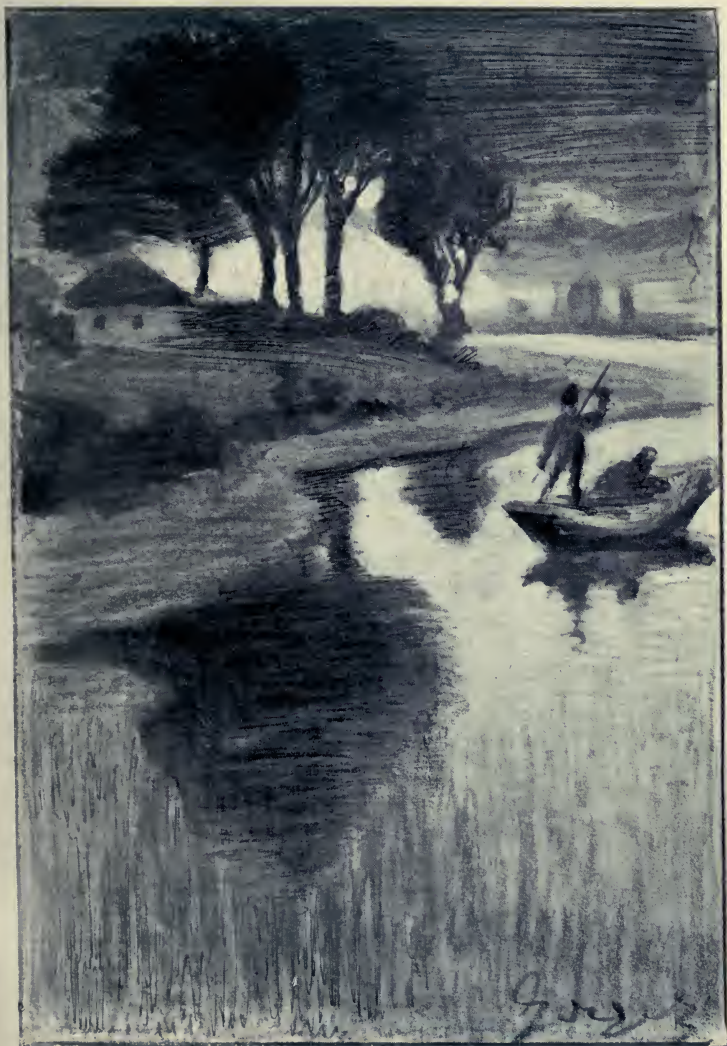
S a mint a hold letűnt és egészen sötét lett: egyszerre elkezdett valami csfős szél fújni, mintha csak arra várt volna, hogy sötét legyen s nem mert volna addig előjönni, a míg a hold lájja; most azután a sötétben felkuszálta a szép síma habokat, nekivetette a vállát a csónaknak s keresztülhánya rajta a tajtékot, s talált egy rongyos zászlódarabot a csónak orrán, azon olyan szép nótákat fütyült hozzá.

Lőrincznek eszébe jutott, hogy napok előtt épen így hánya, lóbálta a csónakot a hullám és a szél, csapkodott be a csónakba a hab. És akkor ketten ültek abban, egy köpeny alatt két egymásért dobogó önfeledt szív és mondogatták egymásnak: «hol kívánsz inkább lenni: kényelmes palotában, vagy itt a lélekvesztőn és az én keblemen?... Itt, itt... Jerünk együtt, ne kérdezzük hová? talán nyomorba, szégyenbe, talán a halálba, de egymást ölelve... megyek, megyek...» és ajkaik összeforrtak, és a villám lecsapott mellettük, és a mennydörgés elhangzott és a csónak még sem volt vége...

Lőrincz csendesen megfogá a kezeire tett békókat. Ujjainak nyomásaira összehajlottak azok, mintha csak őnból volnának, azután csendesen lehúzta mind a kettőt kezei fején keresztül legkisebb erőlködés nélkül; — atyja szemközt ült vele és nem vett észre semmit.

A szél és a hullám nagyot taszított a csónakon. Tajtékos üstökű hullámok fölemelték zöld fejeiket, mintha azt zúgnák: «jobb volna ott a víz fenekén».

— Oh Jézusom! — hangzott e pillanatban...

A szél is elhallgatott, a habok lecsendesültek...

... És a másik pillanatban csak ketten voltak a csónakban: a kormányos és az evezős.

A levetett békók ott heverték a csónak fenekén a kötélhez hurkolva.

A halász hirtelen csáklyája után kapott s elkezdé vele a vízbehullottat keresgélni: a Duna közepe van ott; mélyen halad ottan, a ki abba esett. Félórai hasztalan fáradság utáni veszélyes küzdelemben a zajgó habokkal, meggyőződhetett a két férfi róla, hogy a ki elveszett tőlük, az nagyon el tudott rejtőzni; — oh ott a vizek alatt igen biztos buvóhelyek vannak!

Mikor minden keresés sikertelen lett, akkor a pap leborult a csajka fenekén s összetett kezeivel, könnyes orcájával azon padra borulva, melyről egyetlen fia eltűnt, sokáig maradt úgy mozdulatlanul.

A halász nem merte őt megszólítani.

Az ősz férfiú imádkozásban volt.

És mondott magában ilyen imádságot:

«Oh én uram, végtelen irgalmú Istenem, fogadd fel lelkét eltévedt fiadnak és bocsáss meg azokért neki, miket te ellened vétett. Tőlem pedig legyen hála a te szent nevednek, hogy megmentéd őt a gyaláztatótól, és soha ne ejtsen az én lelkem egy panaszos hangot te ellened, a miért elvevéd tőlem az én napjaimnak világát és életemnek örömeit, és soha ne tégyenek az én gondolataim szemrehányást te előtted, a miért így kitépted az én szívemhez nőtt szívet. Legyen áldva a te szent akaratod: amen.»

A szél is elhallgatott, a habok is lecsendesültek, a vizek ítélő szellemei megkapták az áldozatot, a kiért felzúdulának vala.

ZÖRGETI A SZÉL AZ ABLAKOT.

A szél az én legfélelmesebb rémem.

Úgy félek, úgy irtózom tőle, mint akármelyik borkor, melynek minden levele reszket előtte, ha zúgását hallja.

Éjszaka mély álmomból fölébredek rá, ha elkezdi fújni, és el sem tudok alunni tőle, nappal ki nem merek lépni a szobából miatta; ha szembeszállok vele, tudom bizonyosan, hogy beteg leszek tőle; mikor ablakom alatt elkezd a pokoli dúdolását, elmegy a kedvem a munkától, az élettől és az egész szélránczigálta világtól; haragos, kedvetlen vagyok, minden idegem szenved.

Tudom, hogy a szél fog megölni, egy szélfuvallat miatt halt meg az apám és anyám, engem is sokszor ágyba fektetett már, és azokat, a kiket szerettem, sorban mind láttam már kínosan szenvedni e keserves ellenség egyetlen süvölletétől, azért én utálok őt és ellenségemnek vallom, akár élek, akár halok.

És tudom is, hogy ellenségem; legkedvesebb fáimat kedvtelésből kitördeli; virágaimat összemorzsolja, a

mióta tudja, hogy azokat szeretem, s ha ki nem zárnam ablakomon, hogy valami hasadékon bejöhetne, kitépné a tollat a kezemből és a földhöz verné, s a papirost, melyen felőle panaszlok, levelenkint reptené szanaszélylyel, mint azokat a szegény faleveleket, a miket ok nélkül szaggat.

Ah milyen kedves dolog neki végig süvölteni ott azon a nagy csallóközi rónán! — Nem áll eléje goromba hegy, nem daczolnak vele sűrű erdőségek: mehet, a merre neki tetszik.

Itt egy homokhatárt talál, azt megkezdi; beteríti vele száz ölnyire a szomszéd legelőt, hogy csak a füvek hegyei látszanak ki a porondból; éjszaka van, hogy elcsudálkoznak majd reggel az emberek, ha meglátják ezt a szép munkát; — a falu alatt hosszú kazlak állnak, egy közülök rosszul van rakva, azt feldönti; ah, milyen szép multság azt széthordani a levegőben! A kis alacsony házikók kéményein ág-bogas fészkeben gólyacs család lappang: fészkestül le-hajítja őket; haha! hogy sipognak a toklászós meztelen madárkák a földön: megvizsgálja sorról sorra, kinek a házteteje van rosszul fedve? arról leszedi a kénéket csoporttal s oda hánnya az udvarra; hadd örüljön neki a gazda: nyitva feledt padlásajtókat, pajtakapukat ki s be vagdal, csak úgy csattog, s a kéményeken lekiabál: «ki lakik ebben a házban?»

Azok a hosszú sor jegenyék ott a Malárdy-kastély előtt úgy hajtogatják előtte fejeiket, mintha lábai alá bókólnának és mondanák: «kegyelmezz, nem hajolhatunk alább», de ő még mélyebbre nyomja sudaraikat, meg-megcibálva dühösen, a melyik ellenállani mer, s zöld ágakat tépve le róluk.

A kastély elcsendesült már. Mikor a szél fú, olyan csendes kívül minden ház, ajtók, ablakok bezárvák, gyertya nem ég sehol, tán alusznak.

De ő oda is talál bejárást; nyitva feledt ablak a folyosón, kandallók üregei jó bejáratok a szélnek, ott besüvölt, beordít, mindenféle rémes hangon füttyöl, dudol a tornáczokon, hahotázik a kéményodúban, rázza, dörogteti a betett ajtókat s kérdezi: «ki aluszik most idebenn? . . .» Azután megint kívül kerül, cserepeket kapkod le a háztetőről s azokat végig hajigálja, csörömpölve s neki feszíti üvölő száját az ablakok szegleteinek s bekiáltoz: «hó, hó, ki tud alunni most idebenn? . . .»

Oh! aludni úgy sem tud ott senki.

A vendégek megzavarodva tértek szobáikba, s várják, hogy világosodjék a hajnal, hogy nesztelenül elmehessenek onnan, a család tagjai elbúttak alvó szobáikba, kiki félre, külön kamarájába, még senki sem tudja, kit ért a legnagyobb szerencsétlenség, ki oka a másikénak, ki vádoljon, ki vigasztaljon? csak azt tudja mindenki, hogy ez nagy szerencsétlenség!

Olyan nagy, hogy még nem volt elég idő azt gondolattal megmérni, átérezni, eliszonyodni tőle.

Az emberek lefeküdtek, abban a reményben, hogy talán majd elalusznak, s mikor fölébrednek, azt látandják, hogy csak álom volt az egész.

De az álom kerüli a házat.

Vannak olyan éjszakák, a mikor senki sem tud aludni a háznál, néha egy egész városban. — Ez a szél, ez a szél!

És aztán, mikor a test összetört idegzettel, s fáradt életerővel, kimerülten, ellankadtan ágynak fek-

szik, a felzajdított lélek pedig nem tud elnyugodni, akkor előjönnek azok a kínos látások, a miket ébren álmodik az ember: azok a kinyitott szemek elé tóduló szörnyalakok, mikben nincs összefüggés, nincs befogható eszme, mik kiterjednek a kétségbeejtő magasságig s ismét összehúzódnak a kínzó semmiségig, ott tánczolnak, ugrálnak, tolakodnak egymás hegyén-hátán, százféle alakot váltanak és egyik undokabb, mint a másik, meg nem állnak egy perczig, úgy tesznek, mintha régi ismerősök volnának, pedig rettenetes rájuk nézni, és az ember tudja, hogy ez nem álom és hiába csukja le előlük, hiába nyitja fel rájuk szemeit, ott úzik egyre nyitott és becsukott szemei előtt gyötrelmes jeleneteiket; hiába mondja magában: «én alunni akarok, én nem akarom ezeket látni, én nem akarom e gondolatokat gondolni»; valami kínos tehetetlenség tartja feszítő nyomás alatt minden idegét, a mi nem rendszer, hanem csak zsidbasztó ébrenlét.

Vajjon miket láthatott az elhagyott menyasszony, özvegy menyegzői nyoszolyáján fekvő? Volt-e ébrenlétének gondolatja, volt-e álmának képe? Ott feküdt mozdulatlanul fekhelyén, szemeit lehunyva és sokszor azzal biztatta magát, hogy ha folyvást így feküdnék mozdulatlanul, utoljára meg volna halva.

És az milyen jó volna rá nézve.

Milyen jó volna az, ha mint a regényekben szokás, mikor a költő valami nagy bajba hozta hőseit, akkor megengedi őket halni: az életben is úgy lehetne. Oh a sors nem ily következetes, ez azt mondja: «élj tovább, nem haltál meg!»

Másoknak elég volna, ha aludni tudnának ez éjjel, neki az már kevés.

Micsoda látások ezek szemei előtt, micsoda érzések ezek testének minden idegeiben. Azt az egy arcot látja mindig. Most a túlvilági fény dicskörében, mosolyogva, büszkén, azután egyszerre elundokolva, fekélyekkel, bélpokollal rakva, megalázva; most a gyönyör lankatag érzése állja el testét, lelkét, ez az ő csókja; majd a zsibbasztó tehetetlenség, ez az igéző kézzszorítása; aztán elkezdi esni lefelé, mély, mély örvénybe, melynek fenekét nem éri; fejtetőre lefelé, s akkor egyszerre felriad, mint a galvanütéstől érintett halott.

Néha azt képzei, hogy mindez csak álom, és föl-emelkedik könyökére, megtapogatja a körüllevő tárgyakat és meggyőződik felőle, hogy ébren van. A szél is azt mondja oda künn. Az ablaktáblák úgy rezegnek.

Majd meg valami előálom lepi meg, s az mindig egy ábrán kezdődik. Ott van az elveszett ifjú mellette. Arca halovány, homloka véres. Addig törülgeti róla a vért, míg a seb elmúlik, összeforr, nem is volt ott soha, helye sem látszik. De az arc mégis halovány, de az ajk mégis néma. Odahajol félénken és meg meri csókolni egy alvó arcát, vagy talán egy halottét, miért ne? És újra megcsókolja, és addig csókolja, míg az arc piros lesz, az ajkak mosolyra vonulnak, végre megszólalnak: «látod, élek, itten vagyok, csak tréfa volt az egész. Itt vagyok melletted, karod fejem alatt, arcom kebleden: nincsen semmi vész; egymásé vagyunk: Itten vagyok».

Nagyot zörren ajtó, ablak!

Hah! fölrezzen a leány. Nincs, senki sincs ott. Nem akar senki bejönni. Csak a szél, az irigy szél az, mely nem engedi, hogy valaki olyan édeseket álmodják.

Azután megint újra kezdődnek a kínzó ébrenlét káprái, a csúfondáros szörnyek chaosza, a fájó, tehetetlen zsibbadás, fejtetőre hullás a rettenetes végtelemben, és azután a hánykodó tenger az üvöltő viharban, ketten ülnek egy rozzant tutajon, a hullám felhányja őket a csillagokig, a csillagok olyan szűrő szemeket meresztenek reájok a közelből, siető fellegek elfutnak mellettük, s onnan ismét le a tenger fenekére, hömpölygő hullámok völgyébe; egy köpeny takarja mind a kettőt, szíveik úgy dobognak együtt. De mégis közel vannak egymáshoz.

Nagyot zörren ajtó, ablak!

«Ki az?» senki, senki. A szél koczogat és kérdezi, hogy ki mit álmodott?

A leány még most is hallja a tenger zúgását, még most is érzi a hullámhányás szédítő kábulatát, még most is dobog a szíve hevesen, még most is szorítja vánkosát kebléhez erősen, hogy a hullám el ne szakítsa őt kebléről.

Későn jut eszébe, hogy imádkozni kellene.

Összekulcsolja kezeit, valami egyszerű imádság jut eszébe, azt elmondja négyszer, ötször. Az Isten nem haragszik azért. A hánykodottak megnyugvást találhatnak az ő nevében, hadd emlegessék.

Ismét meglepi az álom, nem oly nyugtalan, mint előbb. Kis alacsony házikót lát, melynek ablakán besüt a nap. Ő a tűzhely mellett áll és főz, megkóstolja, mit főz, czibereleves. Soha sem evett azt úr

korában, álmában ízeleli először, ő azt tudja jól, sőt olyan furfangos, hogy még azt is tudja, miszerint az most csak álom, de kíváncsi megtudni, hogy mi lesz belőle tovább? A tűzhelyen kis fiú ül és dudolgat, szép kis gyermek, annak ad egy pogácsát a tepsiből, most sütötte. Azután nyílik az ajtó, valaki jó be rajta, kopottas fekete ruhában, de arczát nem láthatja, mert hátrafelé fordult, hanem a házi kutya a szegletben, s a kis gyermek a tűzhelyen ráismernek, amaz eléje fut farkcsóválva s kezét nyalja, emez kiabálni kezd elé s kis kezeivel repesget. Most odafordítja arczát a férfi és ő ráismer; ez a férj, a jó, a szelid munkás férfi, ki most jött haza fáradságos napi munkájából, s oda megy nejéhez, és azt megöleli, megcsókolja. — Megjöttél, itt vagy, — valóban itt vagy, szól a boldog asszony, s úgy meg van nyugodva abban, hogy ők most olyan szegények, csak hogy ő itt van!

Nagyot zörren ajtó, ablak!

Az álmodó felriad . . . Ah gonosz szél, miért költéd fel e szép álomból? mit vered, mit koczogtatod az ablakot, te nyugtalan rém, mit zörgeted az ablakot? . . . A leány odatekint, egy sikoltás hal el ajkán: az ablakban egy férfi alakja látszik, egy kézzel a párkányba kapaszkodva, másikkal bezörgetve a táblákon s halkán susogva a felébredőnek:

— Bocsáss be, én vagyok . . .

A leány ijedten rántá keblére takaróját s ágya szegletébe huzódott félelmesen, folyvást az ablakra nézett, és látta, mint hasít egy félkört az üvegen ama férfi-alak gyűrűje gyémántjával, hallotta jól a metszett üveg nyikorgását, azután benyomta kezével

a férfi az elmetezett üvegszeletet, az halkan kipattant, s egyet pendült, a mint belül a padlóra leesett, akkor azon a nyíláson látott benyúlni egy kezét, mely az ablak zárját keresgélte, azt elfordítá, s ismét visszahuzódott, azzal az ablakszárny feltárult csendesen s az egész alak fölemelkedett az ablakba, onnan egy lépés a szobába! s a másik pillanatban ott állt Hermína előtt egy sápadt, holthaltvány rém, testéhez tapadó fekete ruhában, fején összezsapzott hajfürtök, a hogy a vízbefúltakat szokta kihányni a hullám a partra, s ott e szomorú alak azt suttogá hozzá: «én vagyok, ne kiálts!»

Talán ez is újra egy álom? . . .

Mint a vízbe hajtott fejsze bukott alá az apjától elítélt fiú a Duna mélyébe. Elbúcsúzott egy szóval a világtól, azzal a szóval kegyelmébe ajánlja magát a túlvilágnak, s azzal a tudattal süllyedt a mély vizekbe, hogy onnan csak lelke jöjjön vissza. Egy pár kis buborék, mely a víz színére feljön, ott egy perczig elébb — tovább libeg, azután szétpattan — és az volt a lélek?

Mozdulatlanul, karjait egymásba fonva ért le a fenékre, a vízbe nem hullani oly sebesen, mint a légben, ott az esés valami sajátságos gyönyörérzettel jár, mintha lágy szellemkarok emelnék a hullót. Egyszer azután feneket ért. Érzé a lágy iszapot arca alatt, mely gyöngéd párnát ígér az aluvónak.

Akarta, hogy alugyék ottan.

Teljes öntudatánál volt, lélekzetét visszafojtotta és karjait egymásba fonta, úgy fektüvék hanyatt és hagyta

maga fölött a vizek nagy tömegét csendesen elhőmpölygeni.

Most egyszerre akaratlanul lélekzetet kellett venni, a test még folytatta életszeres működését, a légzési szervek hivatásukat teljesítették s az önkéntelen lehellet erőszakosan tört útát. Ah de azon elem nem a meleg vér osztályosainak való, a lélekzetet vevő tüdőbe víz omolt, öldöklő halálos elem, mely életet nem ad ott.

E perczben egyszerre elveszté Lőrincz önakaratát: lelki tudat, elhatározás, emlék és bánat egyszerre elmúlt lelkéből, a lélek maga is ki tudja hová lett? valami vak ösztön, az állati életvágy vette át a kormányt a test idegei fölött, a mint a halálos elem a tüdő érzékeny porusait érinté, szétpattantak az ifjú karjai, lábai felrugták a testet s kétségbeesett vonagló eviczkéléssel hajtották őt fel a magasba, néhány percz mulva a víz színén érezé magát, az áldott levegőn, mely újra életet adott kínzott szerveinek.

Csak most kezdett öntudatához jönni ismét.

Teljes lélekzettel szívta magába a levegőt. Kezde gondolkozni. A mint a fejét félig kiemelte a vízből, látta néhány száz ölnyre onnan a sötét éjben a világosabb vízszin felett a jobbra-balra tétovázó csónakot, melyben két férfi csáklyával keresgél valamit a vizekben.

Erre hanyatt feküdt a vízben, hogy csak szája látszott ki belőle, nehogy észrevegyék.

Lábaival tovább lökte magát, hogy még messzebb távozzék tőlük.

Kezde gondolkozni.

Nem volt bátorsága többé meglátogatni a vizek

fenekét, minden izma megtagadta tőle e halálra vivő szolgálatot.

A helyett egy merész gondolatja támadt.

Az a gondolatja, hogy — újra kezdje az életet! Ez a gondolat a legbátrabb és legnehezebb...

A csónakosok még folyvást a Duna közepén tévelyegtek, sietnie kellett azzal, a mit gondolt.

Most nagy lélekzetet vett s aztán lehúzta magát a víz alá: csak olyan mélyen, hogy feje ki ne lássék abból s jól megjegyezte magának az irányt, mely a parthoz vezet, erős lökésekkel elkezdte úszni a víz alatt.

Gyakorlott úszó volt, a míg valaki kétszázig elszámolt, ő addig eltudott lenni a víz alatt s lélekzetet venni ismét óvatosan merült fel, hanyatt bocsátkozva, csupán arcját emelve ki a vízből.

Midőn másodszor széttekintett, a csónak messze volt már, sötét is volt, a habok magasan jártak, nem vehették onnan észre.

Néhány percz múlva a partot érték lábai; sűrű rekettye-bokrok közé jutott ki, ott leült és elbujt pihenni.

Nagyon ki volt fáradva, pedig még nagy munka és hosszú út állt előtte és azt hirtelen meg kelle gondolni.

Nemsokára vette észre, hogy a csónak visszafordul és a part felé tart, elég volt a pihenés, a gondolkodás. Kimászott négykézláb a rekettye-bokrok közül, a magas part azután eltakarta, az éjszaka elrejtette, futhatott, a merre akart.

A mint futott, érzé, hogy valami hatalmas erő szinte taszítja valami irányban, s ha visszafelé akar

fordulni, akkor ismét ellene áll: a szél volt az, a rohanó szél; neki is arra kellett rohanni, a merre a szél akarta, neki is sietős dolga volt, mint a szélnek: egy útjuk volt mind a kettőnek.

Az a Malárdyak kastélyát rengetni sietett, ő a Malárdyak szívét, annak a háztetőkkal volt beszéde, a lombos fákkal, a kertek virágaival, neki a ház leg-szebb, legféltettebb virágával, a kire oly büszkék voltak mindannyian, a kit oly nagyon szerettek.

Vakmerő volt a gondolat, ha a vihar nem segítette volna, talán ki sem vihető. De ez jó szövetséges volt most, olyan éjszakát csinált számára, a mikor a szemes cseléd s harapós házőrző kutya dideregve bujik el s nem kószál a puszta udvaron! a süvöltő zúgás eltemeti a léptek zaját, a dörömböző kéz minden ajtón és ablakon nem engedi, hogy meghallja valaki azt a halk koczogtatást a leány hálósobájának ablakán, a háztetőről leszórt cserepek zajában elvész a falhoz támasztott hágcsó zörrenése.

Lőrincz előbb bekémlelt az ablakon, ha egyedül van-e az, a kit keres. Az éji lámpa is érezni látszott a künn zúgó szelet, néha egészen elfulladt világa, máskor ismét nagyot lobbant s téveteg fényt vetett a szobába. Lőrincz láthatá, hogy Hermina egyedül van.

Halkan megkoczogtatá ablakát. A leány felébredt reá.

Lőrincz látta, hogy az álmából felébredő merően bámul reá, s nem siet ablakát felnyitni. Tán megrettent? tán félelmében van? vagy talán nem akarja?

Nem volt sok gondolatra idő, hirtelen rést met-

szett gyűrűje kövével az ablakon, s azt felnyitá gyorsan, s nesztelenül átveté magát a párkányon.

Ott állt azután menyasszonya ágya előtt, a menyegzői éjszakán s azt mondá neki:

— Én vagyok! én vagyok a te vőlegényed. Most jövök a menyegzői ágyból: a Duna fenekéről. Nézd, milyen hideg a kezem!

A leány félve vonta vissza a kezét, talán mert amaz oly hideg volt? s takarójába burkolta magát erősebben. De nem tudott kiáltani. Érti ezt sokszor az ember, mikor álmodik, és akarna kiáltani, de nem tud.

— Hermina, szólt hozzá a vőlegény, vagy a rém, vagy az álomkép, vagy ki tudja mi? én a halálországából jövök, s ha akarod, ismét visszamegyek oda.

A lámpa most elég fényesen lobogott, a leány láthatta, mint csorognak le a vízcseppek vőlegénye szép fekete hajfürteiről, mint reszketnek kezei a hidegtől, és eszébe juthatott akkor, hogy egy viharos órában az őt betakarta hosszú köpenyébe a hideg és zápor elől s lassan kinyújtá fehér gyöngye kezét takarója alól, s megfogva azt a hideg kezet, odavonta azt a takaró alá s lehelletével elkezdé melengetni csendesen.

— Most már tudod, hogy ki vagyok, suttogá hozzá az ifjú. Most már tudod, hogy szerettél-e, vagy soha sem?

Ez kérdés volt: feleltek rá. A leány rányomta ajkát a magához vont kézre.

Az ifjú tovább suttogott.

— Meg vagyok gyalázva, nyomorult üldözött lettem, és semmi mentségem nincsen, mindent megérdemeltem. Tudod-e ezt? hiszed-e ezt?

A leány hallgatott és reszketett.

— Meggyaláztalak téged is, szégyent, bánatot hoztam reád, a világ nevetett rajtad és rokonaid méltán sírnak.

A leány fájdalmasan tekintett a beszélő szemeibe és kezét keblére szorítá, mintha némán könyörögne, hogy mondjon e szörnyű vádak helyett egy mentséget, egy vigasztaló szót.

Lőrincz arca egészen átváltozott most: mély fájdalom vonult el vonásain, szemei megteltek könnyel, még szólni akart valamit, de ajkainak reszketése nem engedé azt kimondani, aztán egyszerre térdre esett az ágy előtt, és arcát annak vánkosaiba temette s elfojtott hangon sírt és e szót rebegte:

— Oh mint szeretlek! . . .

A leány lassan fölemelkedék, csendesen oda hajolt fölé, s a mint az észre nem vevé, halkan megcsókolá homlokát.

Lőrincz felvillanyozva emelte föl erre fejét, s hevesen monda neki, megfogva mindkét kezét a leánynak:

— Te is szerettél engem. — Szeretsz még most is, és akármit vétettem ellened, szeretni fogsz, — s e közben mindig közelebb vonja őt magához . . . a lámpa fényesen lobogott, szép képek, istenszobrok ott a falon oly intő komolysággal derengtek a lobogó fényben; egyszerre kialudt a lámpa, intő képek eltűntek a sötétben . . . menyasszonya arcát megcsókolta a vőlegény . . .

A szél kaczagott: hahaha! Kaczagott Malárdy Ferencz kandallójában, s végig kaczagott a hosszú folyosón, az álmatlan vendégek, rokonok ajtajait rug-

Egyszerre térdre esett az ágy előtt.

dalva: hahaha! végig iramodott a rónán és bekaczgott minden ház kéményén és neki került a Dunának, két embert talált egy csónakon, a kik valamit keresnek a víz alatt, azoknak is szemeik közé kaczgott: hahaha! hahaha!

A szél derék vidám ficzkó, olyan tréfásnak találta azt a gondolatot, hogy a vőlegény megcsókolta menyasszonya arczát lakodalma éjszakáján, mikor a rokonok legjobban siratták mind a kettőt.

BAJCSY URAM KISÉRTETE.

— Ahol van, megint jön! kiálta fel Bajcsy uram kétségbe esve; a mint valami setétség pillanatra elhomályosítá az ablakát. Más észre sem vette volna, hogy mi az? de ő meglátta, megérezte, egy percz alatt felfogta; a mint nagy veszedelem idején szokás; hogy az senki sem más, mint Mákosné szomszédasszony: ide jön, taréjos főkötő van a fején, rossz hírt hoz.

— Zárjátok be az ajtót!

Ez a parancs elkésett; mire az inas kiszaladt, már akkorra Mákosné asszonyom benn volt az udvaron; megcsókolta az inas szurtos pofáját s megczirógatta a kutyákat és jött befelé egy kardcsapás nélkül.

Bajcsy uram meg volt szorulva: elhányta kezéből fegyvereit; árját, dikicsét, s be nem várva az ellenséget, futott belső szobájába; azt mondva a hátrahagyott várórségnek, hogy hazudjanak egyet Mákosné nagyasszonynak, olyanformát, hogy a mester nincs itthon.

Azután az ajtóra tette a fülét s hallgatta, hogy mi fog következni?

Rettenetes fordulat! Mákosné asszonyom mikor azt hallotta, hogy Bajcsy uram nincs itthon, azt felelte, rá, hogy tehát itt marad és megvárja, míg haza jön.

S azzal leült szépen és beszélgetni kezdett a legé-

nyekkel jó időről, rossz időről, vízáradásokról: ágy alá elbujt zsiványokról, rettentő hármasságokról; hajókat süllyesztett el a Dunán, minden rajta levőkkel egyetemben, kis gyerekeket etetett fel koczamalacokkal, s rettentő dolgot művelt egy nagy óriási kigyóval, a mi itt a Csallóközben minden éjszaka bejárt egy szoptatós asszonyhoz s annak a tejét alattomban kiszopta. Olyan igaz, hogy még hetven esztendő múlva is megesküsznek rá.

Bajcsy uram reszketett a dühtől és félelemtől odabenn. Már nem megy el; már itt marad délig! Mit csináljon? Az ablakon ki nem szökhetik, mert vas van rajta; végre azt gondolta ki, hogy lefekszik és betegnek teszi magát.

Le is feküdt szépen csizmástól, bőrkötényestől az ágyba, a hogy a beteg emberek szokták, onnan kiáltott át a másik szobába.

— Te Miska te! Miska inas!

Miska bedugta az ajtón bozontos fejét, éppen csak akkora nyílást csinálva rajta, hogy Mákosné asszonyom be ne repülhessen a feje fölött.

— Mondd meg a nagyasszonynak, hogy itthon vagyok, hanem beteg vagyok, fekszem; nagyon sajnálom.

— Micsoda? kiálta fel szörnyűködve a nagyasszony, s iparkodott a képét még hosszabbra húzni, mint a mekkora; az én kedves szomszéd uram beteg és nekem nem mondják! Mi baja van az Isten szerelméért?

— A hideg lel... Nyöszörgé az árva.

Valóban is lelte egy kicsit a hideg.

— S én nekem nem mondják! méltatlankodék a jó

asszonyosság; pedig én milyen jó orvosságát tudom a hideglelésnek. Hol van egy kis pápafű? Talán nincs is a háznál? No van nekem. Itt van, itt van a tarisnyámban: oh én mindenfélét hordozok magammal; az ember nem tudja, hogy mikor lehet rá szüksége? oh én ezzel már sokakat kigyógyítottam. Mindjárt megfőzöm, csak egy kis bögrét kapjak.

Azután odakinn a konyhában addig erőszakoskodott, a míg egy bögrét lefűlelt, vizet forralt benne, megfőzte a pápafűvet, leszűrte csészébe a levét, s vitte be nagy áhítatossággal Bajcsy uramnak.

Az csak nézett rá félszemmél onnan a paplan alól.

— No kedves édes szomszéd uram; itt van, tessék.

— Micsoda?

— Herbatej, nagyon jó herbatej; várjon, majd megfűjom, hogy ne legyen olyan forró.

Bajcsy uram azzal a tehetetlen félelemmel nézte, mint fűjja a nagyasszony a herbatét, a mint azok a kis mókuskák nézik a nagy kigyót, a mely őket el akarja nyelni.

— No nem meleg már: megihatja. Kóstolja csak meg.

— Nem kell nekem.

Mákosné asszonyom azzal az ápoló gyöngédséggel, a mivel a durczás kis gyermekeket szokás rávenni, hogy vegyék be az orvosságot, emelte saját ajkaihoz a drága főzetet s egyet szürcsölt belőle.

— Jaj de jó; oh be fölséges. Kóstolja csak meg, igyék csak belőle kedves édes szomszéd uram. Meglássa, hogy mindjárt jobban lesz tőle.

— Kell a pokolnak.

— Ettől egyszeribe megizzad.

Izzadt szegény a nélkül is.

— No csak egy kortyot, no csak egy cseppet, csak egy kanálkával.

Addig addig unszolta Mákosné asszonyom a becsületes férfiút azzal a gonosz keserű lével, míg ez végtére elvette a kezéből a csészét s úgy vágta a földhöz, hogy millióm darabra törött.

— Zsámfáter hordtát! Mikor én nem ihatnám, akkor én nem iszom.

Azzal felkelt gorombán az ágyból, s kiment a műhelybe dolgozni, a hol azután még félóráig böszftette Mákosné asszonyom azzal, hogy de bizony feküdjék le, mert látszik a szemeiből is, milyen rosszul van; hogy izzad a homloka: mint ég a képe; jó lesz azt a drága életét kimélni, a mit Mákosné asszonyom saját vérével is megváltana, ha lehetne. Most pedig nem jó a betegséggel tréfálni: járvány van; erős emberek egyszerre meghalnak; tudta névszerint mindazokat előszámlálni, a kiket e héten eltemettek és még egyszer annyi ágyban fekvő beteget, a kik szintén halálrováson állnak, a mitől Bajcsy uramat őrizze meg az úr isten.

Bajcsy uram hagyta őt beszélni.

Végre rátért a dologra.

— Biz a jó tisztelendő asszony is meghalt. Szép temetése volt; hisz Bajcsy uram maga is ott volt, hát jobban tudja. No de jól járt. Jobb volt neki egy héttel hamarább, mint később. Jó az Isten mindenkiben; jót akart vele szegénynyel, hogy hamarább magához vette.

— Hát már aztán miért volt neki olyan jó hamarabb meghalni?

Mákosné asszonyom pantomimice mutogatá négy újjával és szemöldökrángatással, hogy ennyi ember előtt olyan dolgokról beszélni bajos.

— Csak mondja el a nagyasszony, ha már a nyelven van; ha én azt mondom a cselédeknek: a mit most hallottatok, azt tovább ne merjétek adni; akkor ezek még szakállas vén ember korukban sem mondják el senkinek, a mit hallottak; egyébiránt pedig a mit a nagyasszony tud, úgy is tudja a. t. már holnapután az egész város.

— Ejnye, hogy tréfál velem megint, kedves komám uram; de hála Istennek, hogy már tréfál; ez arra mutat, hogy jobban van. Ha tehát nem ártallja, hogy a cselédnép előtt beszéljek; hát lássa, bizony ez rettenetes eset; tudom, hogy a szegény tisztelendő úr sem él sokáig; nem élheti túl azt a nagy gyalázatot, meg azt a nagy fájdalmat.

— Miféle gyalázatot?

Mákosné asszonyom közelebb húzta a székét a mesteréhez s széttéekintve a legényeken, ha vajjon hallgatják-e mind?

— Hát mit mondtam a multkor úgy-e? Mondtam úgy-e, hogy a Lőrinczke egy zsványbandába elegyedett.

— Zsámfáter hordtát! Ne beszéljen olyan bolondokat.

— De ha úgy van. Mint haramiavezér kirabolt egy Kadarkuthy nevű öreg bárót, annak a hintáját, lovait is elvitte s kocsisával, inasával egyetértve, saját magát adta ki a báró fiának, s iszontató sok csalást

elkövetve minden vidéken, utoljára annyira vitte a vakmerőséget, hogy ide jött a Csallóközbe; a tekintetes alispán úr jószágába s ott is elbolondított minden embert.

Bajcsy uram erre azt tette, hogy elkezdett nevetni.

Ez már aztán a szép história De már ezen agyon kell magamat nevetni. Miska inas, ne vess te is! Ne vess szedte-vedte, ha mondom. Nevessetek valamennyien!

Bajcsy uram legényei. kiváltképen pedig Miska inas a sutban, tactusban nevettek mesterük buzdítására; András úr a szemét is törülte bele, olyan jól esett neki a nevetés.

Mákosné nagyasszony nem engedte magát az által a sodrából kihozatni. Egy kicsit maga is elmosolyodott a dolgon; mintha ő is találna benne valami mulatságost s a mint elhagyták a nevetést, megint folytatta tovább.

— Iszontató vakmerőség volt az, kérem alázatosan, olyan közel tulajdon szülőtte városához merészkedni; a míg a szegény tisztelendő úr hetedhét országon messzeföldön lótot-futott csavargó fia után, az alatt ez három mértföldnyire...

— Kszikkrkrphühühü!... Miska inas hiába türtöztette a nevetést, kipattant belőle egyszerre, mint egy bombából a töltelék, a nagyasszony háta mögött s rákezde megint az egész legénység a hahotát.

A nagyasszony megvárta, míg elhagyják s mondta tovább.

— Azalatt ez három mérföldnyire a várostól, az alispán kastélyában dőzsöl; játszik, kocsikázik s bolondítja a világot.

Most Mákosné asszonyom előre integetett Miska inasnak, hogy ne nevéssen bele, mert igen nagy dolgot akar mondani.

— Sőt még mit tett? Megkérte az alispán úr leányának a kezét, a Hermina kisasszonyét, s annyira elkábította őket, hogy hozzá adták és meg is esketék vele.

— Brühühühihi! pattant ki megint Miska inasból a jókedv; még pedig ezuttal olyan váratlanul, hogy a nagyasszony felugrott ijedtében a székről; épen háta mögé jött nevetni a neveletlen semmire való.

Mákosné nagyasszony folytatta.

— Szerencsére, tekintetes Vasady táblabíró úr előtt gyanus lett a dolog, s irt a nagytiszteletű úrnak, hogy itt meg itt egy fiatal ember jár, a ki nagyon hasonlít az ő elveszett fiához; mire a tisztelendő úr mindjárt sietett vissza, s épen akkor ért oda, mikor már az ifjakat össze is adták, s a tekintetes alispán úr nagy büszkén-nézte, mint járja az ő kisasszonya a minétet egy gróf úrfival, hogy lesz már most az alispán leányából grófné nagyságos asszony? akkor egyszerre . . . Miska te, bele ne nevéss a szavamba, mert pofon verlek . . . belép a nagytiszteletű úr a tánczó sereg közé, megfogja fülénél fogva a nagyságos gróf úrfit s kikorbácsolja a házból . . .

— Aztán akkor felébredt a nagyasszony? . . . veté közbe Bajcsy uram tréfálkozva.

— Hja jah: bár hiszen csak úgy álmodtam volna, de nem az volt annak a vége, hanem a tisztelendő úr odakinn meglánczolta erős vasbékóval a Lőrincz-két, s úgy akarta magával elvinni a vármegye tömlő-

ozébe. Hanem a mint vitte volna, hát egyszer a fufangos ifjucska, mint a keztyűt leveté kezeiről a békákat s egyszerre beleugrott a vízbe.

— A szekérről? *

Mákosné asszonyom türelme már kezdett oldozódni.

— Ej dehogy a szekérről: a ladikból; hiszen a ladikon vitte magával.

— Ugyan ne beszéljen már. Ki hallotta azt valaha, hogy ladikon utazzék valaki; ne hazudtolja meg magát szomszéd asszony minden lépten-nyomon. Hova akarta vinni ladikon?

— Már akárhova akarta, vagy nem akarta, elég az hozzá, hogy a Lőrinczke beleugrott a Dunába és oda is veszett, mert meg nem találták többet, pedig egész éjszaka keresték.

— Mese, mese, meskete: tehén füle fekete.

— De az bizony nem mese; valamintségesen az sem mese, hogy a Hermina kisasszony meg azon éjszakán elszökött az alispán úr házatól: semmit sem vitt magával, mint az egy öltő ruháját; senkinek sem szólt, senki sem tudja, hová lett? azóta is keresik, de hírért sem találják . . .

— Trühihahuhuhu! röhögött közbe egyszerre Miska inas, hiába fogta be két kézzel a száját, hogy ki ne törjön rajta a nevetés, mire a nagyasszony, búcsút véve keresztyéni flegmájától, kirugta a széket maga alól, s dühösen, mint a vadmacska, rohant neki tűz körömmel a pajkos siheder üstökének; az pedig utozu keresztül bujt az asztal alatt, s futott ki az ajtón; a nagyasszony mindenütt utána a konyhán, az udvaron végig: a semmiházi kölyök három perczig szaladgál-

tatta a jámbor amazont maga után a kut kámvája körül; azzal egyszerre rést kapva, visszafutott a konyhába, becsapta maga után az ajtót: kizárta rajta a nagyasszonyt s hagyta őt odakivül nagy hasztalan dörömbözni, maga pedig nagy diadallal visszakerült a műhelybe.

Miska inas még akkor is rendén találta nevetni, mikor a műhelybe lépett, s csak akkor vette magát észre, mikor egy pár egészséges pof levelet kapott czirmos pofájára jobb és bal felül Ez mesteruram tenyere volt.

— Zsámfáter hordta; azt mondom, hogy ne ne vess, mert pofon ütlek! (Bajcsy uram elébb szokott adni, azután igérni.)

Miska inas bámulva nézett szét; a mester olyan szomorú volt, és a legények mind komolyan hallgatva dolgoztak a tőke mellett; mint mikor valami nagy baj történt. Itt csakugyan nem lesz jó helyén, nevetni.

Mákosné asszonyom rövid időn megint valami új torturát gondolt ki szerencsétlen szomszédja kínzására.

Bajcsy uram szerette a friss levegőt; a szép tavaszi napok jártával rendesen nyitva tartá ablakait, hogy a házak előtti fák egészséges illata keresztül járja szobáit; úgy dolgozott a nyitott ablaknál.

A nagyasszony most már nem került az ajtóra, hanem egyenesen az ablaknak ment; benézett, meglátta Bajcsi uramat; köszönt neki — és ott maradt.

Lehet ennél válogatottabb neme az injuriának, mely ellen a törvény nem ad semmi védelmet?

A házából kitilthatja, kicsukhatja az ember, a kit

nem szeret odabenn látni, tarthat harapós kutyákat, a miktől be ne merjen menni, de ablakából nem parancsol; ott megállhat és bebeszélhet akárki.

Bajcsy uram érteni kezdte azon okos emberek építészeti elveit, a kik nem hozzák ki az ablakaikat az utczára, hanem elébb egy kerítést húznak az épület felé.

Korán reggel, még meg sem volt fészülködve: már ott volt a nagyasszony s kívánta a jó reggelt Bajcsy uramnak s elmondta neki, hogy mit álmodott?

És azt mindig olyan szörnyű kísértetes hangon mondta, hogy az embert agyon rémítette vele s elrontotta a kedvét egész napra.

— Jaj, kedves édes Bajcsy komám uram, vigyázzon magára, az Isten áldja meg: nagyon rosszat álmodtam az éjjel felőle. Azt álmodtam, hogy mezítláb láttam térdig sárban járni kedves komám uramat; az pedig rosszat jelent: sárban járni: — nagy gyalázat, mezítláb menni az utcán: — sok ellenség; — vigyázzon magára: az ellenségei gyalázatot ne ejtsenek rajta.

— Nekem nincsenek ellenségeim. Jó csizmát varrok, senkivel sem pörlekedem; senkire sem haragszom.

— Jaj, de nem tudhatja az ember, hogy mikor várja a veszedelem? Jobb attól őrizkedni, kedves komám uram.

Bajcsy uramnak azután egész nap ki nem ment a fejéből, hogy hol lehetne ő neki olyan ellenséget fölfedezni, a ki őt gyalázza.

Másnap megint odament az ablakba Mákosné nagyasszony.

— Jaj kedves édes komám uram, ma megint nagyon rosszat álmodtam. Azt láttam, hogy kedves komám uram aranyos ruhába volt öltözve, nagy paszmántos övvel, prémes kalpaggal a fején, sok nagy uraság, tengernép jött a házához, felültették a pompás aranyos hintóba, úgy vitték végig a városon. Vigyázzon a kedves egészségére kedves, édes komám uram, valami kár ne essék benne. Ez az álom nem jót jelent. Aranyos ruhában lenni: nagy betegség; hintóban menni: véletlen halál; igen sok embert látni: gyászos temetés. Őrizze magát, meg ne hűtse magát, kedves komám uram: éhomra ki ne menjen a szobából. Le ne vesse a flanell-reklíjét, mikor lefekszik. A tavaszi levegő hamar megárt az embernek: patécsot, torokgyíkot kaphat, nem ártana egy kis ezerjófűvet meg deákliliom-flastromot tartani a háznál.

Bajcsy uramnak már is borzongatta a hátát valami. Szenvedő arcczal fordult a nagyasszony felé.

— Ugyan kedves édes jó nagyasszony; tegyen meg egyet a kedvemért, ha nagyon kérem.

— Szívesen, kedves édes komám uram, mi legyen az? akár a lelkemet is odaadom, ha kéri.

— Tegye meg kérem alázatossággal: álmodjék már egyszer más valakiről is, necsak mindig én felőlem.

Ámde arról nem tehetett a nagyasszony, ha a jövő éjjel megint csak Bajcsy urammal álmodott: s azt már csak mégis meg kellett neki mondani, mert most az egyszer jót álmodott róla:

— No az éjjel jót álmodtam, kedves Bajcsy komám uram; hála legyen az úr Istennek, ez nagyon jó álom volt. Azt álmodtam, hogy kedves komám uram meg volt halva és ki volt terfelve a koporsóban, a koporsó

mellett égő fáklyák voltak ; tafotára nyomtatott czímerekkel.

— Hát az valami jó, ha én meghalok?

— No, no, ne tréfáljon kedves komám uram, tudja, hogy álmóról van szó, ez pedig nagyon jó álomnak, ha az embert halva látják. Oh az igen jót jelent. A fáklyák meg a czímerek azt jelentik, hogy valami nagy-nagy dicsőség vár kedves komám uramra ; a halál pedig azt jelenti, hogy kedves komám uram — megházasodik. Én annyit sítam álmomban : ez azt jelenti, hogy igen nagy váratlan öröm fog érni!

Bajcsy uramat már megint elhagyta a türelem. — Odament csendesesen az ablakhoz, mintha valami titkos dolgot akarna mondani a nagyasszonynak s kérte, hogy figyelmezzen rá:

A nagyasszony odatartotta a fülét:

— Tudja a nagyasszony, hogy az a híres debreczeni professor Hatvani mit szokott mondani az álmokra?

A nagyasszony kíváncsi volt azt meghallani.

Bajcsy uram szép halkán súgta fülébe:

— Hát azt szokta mondani, hogy «bolond, a ki az álmait elmondja másnak, de bolondabb, a ki meghallgatja».

Azzal becsapta az ablakot s ráfordította a závárt.

VALAMI VAN A LEVEGŐBEN.

Ezerhétszázkilenczvenet irtak a keresztyén világban, a midőn igen különös idők kezdtek járni itt minálunk.

Hosszú tél végén megérzi azt az ember, azt a jótékony mágnesi hatását a közelgő tavasznak; a nap melegíteni kezd, itt-amott zöld fű támad elő a földből; az ember vágyik ki a szabadba s édesnek találja a levegőt. — Tavasz lesz.

Hangyák, apró szorgalmas bogárkák jönnek elő a földből nagy sürgésforgással, mutogatják magokat lakott szobákban; kedvetlen kakasok vígabban kezdenek szónokolni, foglyul maradt golyák kelepelnek, szárnyaikat rázzák, bebörtönzött madárkák énekelnek. Tavasz lesz.

A téli unalmas kabátok tünedezni kezdenek a járókelőkről, vidámabb viselet jelen meg szerte az utczákon; az emberek magok is nyájasabbak, nem panaszkodnak nátháról, egy jótékony időváltozás véget vett minden bajnak; a téli mogorvaság eltűnt az arczokról, új életerő villanyozza át az idegeket. Tavasz lesz.

És néha-néha valami kedves meleg szellő fuvall át a tájon, mely olyan szép csuda reményeket ígér fűnek-fának és emberi szívnek, hogy megtelik vele minden bimbó, minden szív.

Ezerhétszázkilenczvenben ezt a kedves előérzetét a tavasznak sokkal korábban élvezte minden bimbó, minden szívé, mint egyébkor.

Hosszú-hosszú fagyos tél volt, a hőmérő oly fokra süllyedt a fagyponton alól, a melyen a már az emberi szívek is meghűlnek és a hazaszeretet csak fagyott állapotban jön elő.

Elfagyott a multak szép emléke; hó fedte a közérzetet; jégcsapokra lehelt a költő hó szerelme: az emberek nyelvét megcsípte a dér, hogy nem tudtak magyarul beszélni többé.

Bús medve volt a mogorva honfi, benn ült magányos odújában s nézte, hogy nő fel ablakáig a hó s ha néha besütött rajta a napvilág, mormogta magában: «Maria purificante, sole micante, majus erit frigus, quam fuit ante» s azzal tenyerébe verte pipáját, fálnak feküdt s iparkodott magával elhitetni, hogy alszik.

Jégpánczél fedte a négy fehér folyót, magas hó a három halmot, az ember azt gondolhatta, talán a nyár sem olvasztja azt el onnan.

És ekkor kisütött a nap.

Megjelentek az apró szorgalmas hangyák, hírt hordva minden házhoz; előjöttek kemenczehasadékokból, pest aljából; meleg szellő köszöntött be az ablakon; «jön a tavasz», hó és jég elolvadt; fagyott virág, dermedt állat életre kelt; feltisztult a négy folyó, kizöldült a három halom és azután minden folyó és minden halom és minden, ami élt, szóval, színnel és melegségével hirdeté, hogy itt a tavasz.

— — — — —

Február elején jártak; mindenütt, minden palotá-

ban, minden kalyibában, a zöld mezőn és a zöld asztalnál egy gondolat foglalt el minden lelket: Jó-zsef császár rendelete, melyet az erős lelkű fejedelem január 28-án bocsátott ki ő magyar népéhez.

A fejedelem levelének végsorai, miket e tárgy felől egy nagy kormányférfihoz írt, azt mondják: «szívem szerint óhajtom, hogy Magyarország ezen körülmény által boldogságában s a jó rendben annyit nyerjen, mint én kívántam neki rendeleteim által szerezni, minden ügyeiben »

E szavak boldoggá tettek egy egész népet.

Csak egy meleg mosolyába került a «napnak», hogy paradicsommá változzék a föld, a hol minden örömet lehell, áldást sóhajt vissza az égre; milliók mosolya derült fel utána, egész tájak más színt váltottak egyszerre, minden szem örömkönnyel tekintet fölfelé. Hogyne volna kedve a napnak melegen sütni, mikor sugárait *ilyen harmathan* fűroszthati.

Csak két új eszméje maradt meg örökölni a nagy fejedelemnek, miket nem volt szabad eltörölni a január 28-iki áldást-író tollnak; miknek fenn kelle maradni az ő nevének emlékére, az emberiség dicsőségére; a mik felkísérik őt oda, hol a fejedelmek fölött ítélnek s tanubizonyságot tesznek mellette, hogy e fő megérdemelte koronáját ott is; e két nagy eszme volt: *a jobbágyok jobbléte és a türelmi parancs.*

Milliók boldogsága van e két eszmében kifejezve; oly millióké, a kik Magyarország fiainak neveztettek, de a kikkel elsőszülött testvéreik nem bántak testvérek gyanánt.

E két nagy eszmét nem hagyta elveszni a nagy

uralkodó, a midőn egész élete fáradságos művét egy óhajtnak feláldozá.

Tehát minden örült, minden sietett ki a napfényre; régi poros öltözetek előkerültek s megjelentek az utcán, vármegyeházak termei megnyitlak s hangzotlak zajos beszédektől, tűzbe hányattak szomorú irások, divatból kiment kabátok s rivalgó népünnepen sütötték az ökröt, csapra verték a bort; pedig az emberek a nélkül is ittasak voltak az örömtől.

Milyen szomorú alak ilyenkor, midőn mindenki vigad, egy olyan büszke ember, mint Malárdy alispán.

Az ember egyszerre kezd esni lefelé. Tegnapelőtt büszkeségének minden fénye vette körül; nagy hatalmas befolyású férfi volt, nevét tisztelték, szerencsáját irigyelték, befolyását mindenütt hatónak tarták: bécsi udvaroncok s falusi cliensek hajtogatták derekaikat előtte, grófok, mágnások várakoztak előszobájában, pártfogását esdve; mert ő volt a megye legfőbb bírája s a ki boldog akart lenni annak határain belől, az csak az ő akaratával lehetett; a birtokos nemesség családi összeköttetésekért, a pörviselő nép kegyelmes hajlamáért járt utána, a köznemesség magasztalá azon erélyeért, melylyel a jobbgység ellenében pártját fogta, előjogait oltalmazá, teherviseléseit másra róttá; a kik pedig ellenségei voltak, a kik nem szerették, a kiket bántott, eltiport, elnyomott, azok félték, reszkettek tőle és hallgattak és eltagadták haragjukat. S a bámulat és a félelem távolában ott ragyogott a megközelíthetlen Malárdy-kastély, melynek gazdagságát senki sem számlálta még meg, fényes aranyos tornácaival, ezüst tükreivel, tündöklő

csilláraival s illatos légkörével, melynek minden lakói magasabb lények, tündéralakok voltak.

És ime bomlani kezd a bűvkör. Amaz átokmondó ember megjelenése a legfényesebb ünnepély pillanatában volt a bűvrontó jelszó. A ház legszebb tündére, a szép hajadon leány kezét adott egy kalandornak, ah gonoszabb! egy protestans pap fiának. A vőlegény a vízbe ölte magát, a menyasszony éjszaka eltűnt, elveszett, a Malárdy-név világ szájára került, kofák a piacon csúfra emlegetik a történetet; következik utána a többi. Az átok beleesett már a fájós részbe; és még beljebb fogja magát enni, be a szívig, az élő ütérig, míg hivatását nem teljesíté; s a Malárdy-név dicsősége összeomlik fokról-fokra; minden, a mi ragyogó volt körülé, egész a pompás kastélyig, annak a vitorlás őrtornyáig, ezüst csilláros tereméig, utolsó ivadékáig.

A császári rendelet visszaadta a rendeknek a tisztviselők választási jogát. A közörömben csak egyedül Malárdy döbbent meg. Nem történhetik-e itt valami?

Egy korábbi rendelet az alispáni hivatalt öröklővé tette, ez utóbbi ismét a nép-kegyre bizta annak elintézését, kik legyenek a megye tisztviselői.

De hát mer-e a nép-kegy Malárdy ellenében ingadozni? Nem egyhangú felkiáltással választák-e meg őt a nemesi rendek négy tisztujtáson egymásután hajdanában, nyertek-e a vele kijelölt nevek csak egy felkiáltó szót is; nincs-e ez a név törhetlen prestige-el körülvéve, hogy mást ne tudjanak a kicsiny emberek felelni a kérdésre, mint ezt?

Vagy talán a kicsiny emberek azóta nagyot nőttek?

tán jegyezte magában valaki, miket vétett a végzetes
tíz év alatt a nép nagy embere a nép ellen? hogy
alázta meg a közügyet, azért, hogy magát felmagasztalja?
hogy vágatta kerekre dolmánya szárnyát, mikor
még senki sem viselte úgy, hogy irtotta el bajuszát,
mikor még mindenki viselte azt? hogy zsarolta a ki-
vetett gabonát, hogy mérette a földet, hogy szám-
láltatta az embereket erőhatalommal?

Ámde még mindez nem elég arra, hogy egy oly
hatalmat, mely csaknem korlátlan uralkodóvá vált már
a megyében, egy nap alatt lerontson; és bizonyára
Malárdy oly büszkén, oly hideg nyugalommal ül-
hetne alispáni székében a választóülés napján, ha
valami nem volna a levegőben, a mi feje körül szál-
long s borus redőket von homlokára, valami sötét
lény, mely évek előtt ember ajkáról született, az alatt
sok felhőt és eget bejárt s most visszaszállt és ott
függ feje fölött.

Várjuk el leszálltát.

A „HYPPocreNE“.

Azon kis városkának, mely elbeszélésem központját képezi, jutott az a dicsőség, hogy a hazai irodalom legelső csiráit keblébe fogadta.

Szomorú volt látni, hová jutott irodalmunk, tudományos életünk? Kik a XVII. században egy fokon állottunk Európa bármely nyelvű nemzetével irodalmunk kifejlődésében, kik azon időkből egy Zrínyit, egy Pázmányt, Eszterházyt, Csereyt tudunk felmutatni, száz év alatt oda süllyedtünk vissza, a hol a tatár, a beduin nemzet áll: nem! még annál is alább, mert az legalább meséit és tradícióit megtartja, de mi azokat is elvetettük; nevetni és megbámulni való dolog volt a tudós; nem űzte a tudományokat más, mint a tanárok, a kiknek az kenyérük volt; szilaj léhaságban, hivatalvadászatban töltötte idejét a nemes fiatalság. Az arisztokrácia nagy része nem tudott magyarázati írni, ha általában tudott valahogy írni; a gyermekek nevelését a tánczmesterre bízták s valami üres, sivatag kedélytelenség lepte el a nemzet minden rétegét, mint a melyből sikerült a lelket kivenni.

A nemzeti nyelv elvesztével elveszett a jó erkölcs is; gyáva, esztelen nemzedék kelt az erők helyébe; a bóbita asszonyok fején özégére lett a könnyelmű léleknek s a férfiak púderes fejében nem volt magasabb gondolat.

Ámde ez nem tarthatott így örökké.

Lehajolhatsz te árva nemzet egész a fekete földig, széthullhatsz, elolvadhatsz: — mikor a legvégsőre jutottál, akkor is felébredsz újra s megújítod létedet.

Mindezek ugyan nem regénybe való dolgok s én biz elő sem hoznám ezeket, ha éppen elbeszélésem folyamához nem tartoznának.

De éppen ezen fordul meg történetünk egyik válpontja.

A legkeserűbb órákban, midőn alig pislogott az utolsó szikra a hamu alatt, a mi kis városunkban támadt egy igénytelen társulat, a mely nevezte magát «hazai nyelvművelő társaságnak».

Nagytiszteletű Gutai Thaddeus uram vezérlete alatt összeállottak a környék frástudói, azon czélból, hogy megpróbálják: vajjon lehetne-e még magyar nyelven is írni?

Holmi kálvinista papok, tanárok, iskolamesterek voltak azok; ezekhez csatlakoztak a befolyásuk alatt levő ifjúság lelkesebbjei; azoknak közlekedése folytán kihatott a társulat hatásköre vidéki ismerősökre, frástudókra; azok is meglátogatták hetivásárok alkalmával a szombat-utczai nagy bádogtornyos épületben levő könyvtárt: a hol a tudósabb férfiak felolvasásokat tartottak nevezetesebb munkákból; a fiatalság verseket olvasott fel hellen és római classicusok mintájára, mikben a külső technika kívánt leginkább méltánylatot, sőt végre a társulat annyira kezdett vetemedni, hogy frott ujságlapot is adott ki, mely házról-házra köröztetett s melyből kiki azt, a mi neki legjobban megtetszett, ismét saját gyűjteményébe kírta. Még akkor ez volt az irodalompártolás egyet-

len nyilatkozványa, hogy minden lelkes olvasó iparkodott azt, a mit kedveset olvasott, sajátkezűleg leírni. Egy ilyen gyűjteménynek magam is birtokában vagyok, a mit három ilyen sáros világért, mint ez a mostani, nem adnék, minthogy azt épen apám írta össze.

A m kis városunk frott lapját nevezték Hyppocrenének s róla szintűgy az egész társulatot, melyet Malárdy alispán több ízben igyekezett betiltani, látva annak veszedelmes voltát; de mindannyiszor siker nélkül, minthogy a társulat bölcs vezetője azt minden politikai irányzattól távol tudá tartani.

Hát még, ha azt tudta volna Malárdy, hogy a ki ama Hyppocrenében Csaba álnév alatt azon szép ódákat írja, válogatott alcaicusok és hibátlan sapphicusokban, senkisé más, mint az ő tulajdon fia, Kálmán!

És hátha azt tudhatta volna előre, hogy egy szép este ama Hyppocrene teremében valami obscurus ember, a kinek senki sem is jegyzette fel a nevét, azt a vakmerő gondolatot találja kimondani:

— Uraim! Holnap tisztújítás lesz a megyeházán. A császári rendelet megengedi, hogy a protestánsok is viseljenek közhivatalokat; nosza tegyünk próbát, hogy a hivataljelöltek közé egy protestáns is candidáltassék. Ha megbukik is a szavazáskor, legalább gyakorlatában maradunk.

Ki mondta, ki nem mondta ezt a szót? nem keressük többé; a tény az, hogy másnap a tisztújítás előtti ülésen Vasady táblabíró a jelenvolt protestáns nemesség nevében követelte a főispántól, hogy közölők is nevezzen meg egy jelöltet minden hivatalra az alispántól kezdve le az esküdtekig.

Ebből veszedelmes vita támadt. Vasady pártfelei nem hiresztelve el szándékukat, mind elfoglalták a jobb helyeket a teremben s hathatósan támogaták vezérük indítványát; ki hízelgett magának azzal a dicsőséggel, hogy ő maga fog candidátióba jöhetni.

Malárdy egyenkint látta ellenségeit a zöld asztal mellől felállni és a protestans nemes indítványát támogatni; mindazok, kiket valaha megbántott, lenézett, kiket részrehajló ítéletekkel sujtott, egymásután kelték föl előtte s elmondák, hogy az indítványtevő kérelme jogos és nem féltek azalatt az ő szeme közé nézni. Máskor nem merték volna azt; máskor hallgattak, máskor lesütötték szemeiket ha ő rájuk nézett; de most — van valami a levegőben.

A zöld asztal végén, ott, a hol már a köznemesség csoportjai tolongtak, észre lehetett venni Bajcsy András uramat, az érdeemes csizmadia czéhmestert, ki maga is hallgató és olvasó tagja levén a Hyppocrenének, ez ünnepélyes alkalomra ismét felköté kardját s megjelent a megyeház termében, szóval és tettel gyámolítandó az ő felekezetének szándékát s ott várt, míg rá kerül a sor; nagyon látszott pedig az egész arczán, mennyire részt vesz a discussiókban, mikor valaki jót mondott, ő is úgy rakta utána szemmel, szájjal, szemöldökkel, bökte az újjával előre a mondat s csinált hatalmas kézmozdulatokat, ha a szónok maga elfeledte a competens gestust; mikor pedig valami neki nem tetsző beszédet mondtak, akkor összevissza fintorgatta arczát, félrefordult előle, mint a mit nem érdemes már hallgatni; integetett mind a tíz ujjával, hogy nem ér az semmit; s ha leült valaki, akkor egyet köhintett, előre rántotta válláról a men-

tét, letette a kezét a zöld asztalra s úgy látszott a képén, hogy mondani akar valamit, már a nyelvén van; de megint feláll előtte más s ő csak megint kénytelen elhalasztani mondását.

Malárdy igen jó taktikát vélt akkor követni, a midőn ezt a sajátságos alakot, melynek komolysága is tréfásan tűnik fel, a közfigyelembe iparkodott bevonni s úgy tett, mintha az egész veszedelmes vitában őt semmi sem érdekelné, egyedül a humorisztikus csizmadiamester, örökké mozgó arczával, mely egyik perczben mosolyog, a másikban haragszik; a körüle ülőket, sőt magát a főispánt is figyelmeztetvé Bajcsy uramra s a heves szónokok egyszerre azt vevék észre, hogy a gyűlés főemberei nem őket nézik, hanem Bajcsy uramat ott az asztal végén.

A mennyire boszantá az ingerlő fitymolás a szónokokat, oly kevéssé verte le Bajcsy uramat; ő e figyelmet igen illetékesnek találta s midőn egy ellenzéki szónok éppen leghevesebb dictiója közepén nem tűrhette a körüle terjedni kezdő gúnyos hangulatot, félbeszakasztá a szót és leült: váratlan szünet támadván, Malárdy gúnyos tréfával inte, hogy engedjék szóhoz jutni Bajcsy uramat: Bajcsy uram szólni akar; hadd beszéljen.

Bajcsy uram nem hagyta magát megzavartatni. Igen is, bátran előállt s egyik kezét megtámasztva ököllel az asztalra, másik kezének mutató ujját pedig nyomatékos actiókra használva, megszólala, mondván:

— *Iustum ac tenacem propositi virum* (itt saját mellére ütött) *nec civium ardor prava jubentium* (itt az ellenpárt szónokait vágta meg mutató ujjával) *nec*

vultus instantis tyranni (ez Malárdynak szólt) mente quatit solida.

Persze hogy nevetett rá mindenki.

Malárdy tréfásan szólt rá vissza:

— Ne sutor ultra crepidam.

Bajcsy uram visszavágott rá; jóslatterhes mutató ujját rázva szörnyen:

— Quem dies vidit veniens superbum, hunc dies vidit fugiens jacentem!

Ismét nevettek, de Malárdy kezdett haragudni s félbüszkeséggel, féltréfával veté oda a csizmadiának:

— Quod licet Jovi, non licet bovi.

Bajcsy uram egyet rántott a vállán, kettőt a szemöldökén s félvállról félig kacsintva oda felelt:

— A bove majore discit arare minor.

Malárdy is úgy tett, mintha nevetne. Az egész gyűlés jó kedvre lőn hangolva a classicus szóváltás által s a derült hangulat el látszott mosni az ingerültséget, mit az elébbi heves viták támasztottak. Bajcsy uram még is nagyon mulatságos férfiú.

Hogy a tréfa tökéletes legyen, Malárdy valamit súgott a főispán fülébe, a mire az is nagyon elmosolyogta magát s a fejével helyeslést inte.

Azután leküzdve mosolygását, komoly hosszú arczot csinált; inte a rendeknek, hogy csendesüljenek el: a végzést ki fogja mondani.

Sokan még beszélni akartak: nem szükség, a tárgy eléggé meg van már vitatva. Az elnök az előadottak után elismeri, hogy a protestans feleknek méltányos azon kívánságuk, miszerint a tisztválasztásra közülök is jelöltessék ki valaki. Ez óhajtnak ő nem is kíván ellenállni s hogy mindenkinek eleget tegyen, a két

alispánjelölt Malárdy Ferencz és Kereszturi István mellé harmadiknak egy kálvinistát tűz ki; megválasztván e czélra a legeszesebb, legtapasztaltabb és így legtekintélyesebb férfit e hitfelekezet közül; névszerint — becsületes, nemes, — *Bajcsy András csizmadia-czéh-mester uramat!*

A KI UTOLJÁRA NEVET.

Támadt falrendítő kacaj e mulatságos candidatióra!

Hogy ne? Az atyafiak alispán-jelöltet kívánnak saját fajtájukból; debacchálnak, lamentálnak, okoskodnak ez óhajításuk mellett, tűzzel-vassal vitatják jogaikat: elvégre a főnök elismeri kívánságuk alaposágát s kijelöli nekik Bajcsy András uramat; — a csizmadia-mestert!

— Ki tehet ellene kifogást?

A májszter derék becsületes ember s a főispán ezt találta legokosabbnak, legnagyobb tekintetűnek mind azok között, a kikből válogatni lehetett.

Nem lehet panaszuk az atyafiaknak: kálvinista jelöltet kívántak: — megadatott nekik.

Ez kétségtelenül oly mulatságos ötlet lehetett, hogy ama gyűlésen jelen volt elődeinknek teljes mértékben el kell ismernünk azon jogukat, miszerint hangos hahotára fakadtanak legyen s szánó mosolygással tekintgettek a megszomorított atyafiakra, a kik az első meglepetés pillanatában nagyon meg valának zavarodva s nem találták fel magukat e nem várt helyzetben.

Egy csizmadiamester az ő alispáni jelöltjük!

Malárdy ismét büszkébben kezde szétekinteni. Sohasem érezheté magát ingatatlanabbnak azon a

széken, mint most: a másik név csak házagpótló kölöncznek volt mellette: a jámbor Kereszturi nagy tiszteletnek tartja, hogy már az ötödik tisztujtás alkalmával legyen jelölttársa Malárdynak, a nélkül, hogy négy ízben összesen három szavazatnál többet kapott volna, ezúttal is bajosan fogja megkapni a negyediket. A harmadik jelölt pedig Bajcsy uram, a czizmadiamester.

Nem kell ide többet mondani, mint csupán azt, hogy Bajcsy uram a csizmadia együtt lép fel Malárdyval prætendensül az alispáni hivatalra; hogy a ki ezt jól meggondolja, hanyatt feküdjék és elkezdjen kacagni, a míg lélekzetében tart, — oly valami képzelenségi humor volt abban; olyan elavulhatlan élezt volt az, hogy még most is lehet rajta nevetni eleget.

Hogy fogják az atyafiak majd maguk között szidni Bajcsy Andrást, miért kellett neki most idejönnie, miért kellett megszólalnia? ha otthon marad, senki-nek eszébe sem jutott volna. Ime most megtörtént rajtuk a nagy kudarcz miatta.

A főispán inte a választó karok és rendeknek, hogy méltóztassanak szavazatra menni.

Lesütött fővel, hallgatva oldalogtak ki a bánatos atyafiak, vígan és kötekedve az ellenpárt felei; fenn a teremben csak a főispán és az előkelőbb hivatalnokok maradtak.

Midőn Vasady táblabíró egyik lábát már kitette a küszöbön, valaki az urak közül elnevette magát, Vasady megállt az ajtóban és hátra tekintett. Vajjon ki nevethetett? Azután végig simította hosszú bajszát s visszadörmögé dacos, kemény hangon:

— Méltóságos és tekintetes uraim, majd a ki utoljára nevet . . .

Azzal a lábszárhoz csapta a kardját s nagy csörömpölve odább ment.

(Van ez most dühben! Csak azért dolgozott olyan erősen, hogy majd ő jön a candidaturába. — Ott van neki Bajcsy András.)

A jámbor Bajcsy Andrást pedig nem látta senki ebben az órában: úgy megijedt az, úgy elment haza, s úgy kilelte otthon a hideg, a hogy még soha sem. Látta, hogy milyen irtóztató nagy bajt csinált saját személyében az egész közügynek; nem a saját szégyene, nem az a kacaj, a mivel őt illeték, nem az fájt neki: hanem az, hogy ő rajta bukott keresztül hitfeleinek legfőbb törekvésük, ő benne lettek mind megcsúfolva; ő volt rajtuk a szégyen és megaláztatás. Szegény becsületes ember! milyen keserves kétségbeeséssel sírt és nem merte mondani sem leányainak, sem legényeinek, hogy mi baja? Egy óra múlva úgy is majd elmondja azt nekik Mákosné asszonyom: a kinek bár inkább teljesült volna be az álma, hogy fekünnék ő halottan a terítő padon és vinnék ki szép diákszó mellett a temetőbe. Oh mert hiszen most már tisztességesen el sem fogják majd temetni s tisztelendő Gutai Thaddeus uram még a halotti búcsúztatásában is kipapolja, hogy ime ez volt ama balgatag ember, a ki miatt szégyent vallott az egész hitfelekezet népe.

Ez alatt oda fenn a megyeházán szépen elkészültek a szavazáshoz. A négy ezer főre terjedő nemeség az udvarra volt gyűjtve, onnan bocsátották őket egyenkint a folyosón keresztül, melynek egyik végét

egy kerek asztal foglalta el; a mellett ült, három táblabíró ellenőrzése mellett, három megyei jegyző, kiknek mindegyike a három külön jelölt szavazatait volt feljegyzendő.

Kereszturi jegyzője elég őszinte volt pipára gyújtani, s a tollát sem mártotta a kalamárisba, előre kijelentve, hogy neki itten semmi dolga sem lesz; a mire Bajcsy jegyzője mulhatlannak találta hasonló tréfát mondani: kérve ellenőrző táblabíróját, hogy ha el talál aludni, hát majd ébreszsze fel.

Már most tehát — kezdődjék a mulatság.

A teremben ögyelgők között a mi jó barátunk, Hugo Oszkár is ott volt, ki ezúttal szolgabírói hivatalra volt kijelölve valamelyik dunántúli járásba; — annyi, mint bizonyos. Malárdyval közel rokon; Malárdy családtagja; mely nevet a család sarjadékai mindig úgy szoktak kimondani, hogy a közepére tesszik a hangnyomatot, így Ma-lÁrdy! a középső szótagnál fölemelt fővel s még az asszonyi ág másnevű nemzedéke is fel szokta hányni, hogy ő is a Ma-LÁRdy családhoz tartozik. Tehát ezt a Hugo Oszkárt leküldték az urak a teremből, hogy figyeljen a szavazás eredményére s miután ott bizonyosan igen érdekes anecdoták fognak előadatni, azokat jegyezze fel s koronkint hordja fel a terembe, a szavazás alatt unalmas időt rövidítendő.

Hugo Oszkár épen az elejére érkezett oda, mikor Vasady táblabíró odalépett a szavazati asztalhoz s összeütve sarkantyúját, büszke daczozal mondá a jegyzőknek:

— Én nemes Vasady Gábor, kívánom alispánomul — nemes Bajcsy András uramat, a csizmadiát.

Azzal odaállt a táblabíró háta mögé s nem hagyta el a folyosót.

A körülállók nevelték a patheticus föllépést, s a kurucz táblabíró szavait rögtön jegyzé egy szelet papírra Hugo Oszkár, mellé rajzolva comicus caricaturában magát a hosszú bajuszú alakot is, lobonczos hajával.

Azután jöttek a szavazók egymás után; Hugo Oszkár, a mint egyet megkapott, a ki Bajcsyra szavazott, azt hirtelen lecariquirozta egy sv papírra; ebben nagy mester volt már; néhány vonással úgy oda teremtetten az embert, hogy mindenki ráismert. Örült neki; milyen remek albuma lesz ebből, hogy fognak rajta odafenn kacagni. Egyszer azonban tele lett az sv papiros s ő kezdett megdöbbenni rajta; hogy ez egy kicsit sok is már a jóból.

Belepillantott a szavazatok lajstromába, s még jobban elhült rajta, hogy meglátta, miszerint Malárdy szavazatai még csak százasban járnak, s Bajcsy, a csizmadia, már a kétszázon túlhaladt.

Jónak látta felszaladni kissé a terembe; nem azért, hogy ezt megmondja, hanem hogy a tréfás torzképeket átadja; ott azt állítá, hogy nem tud a szavazásról semmit; — még nagyon az elején járnak. Magában reménylette is, hogy majd megfordul az arány: az ellenfél párthívei bizonyosan összebeszéltek s előre furakodtak. Majd vége lesz annak.

Egy óranegyed múlva megint visszament.

Szinte meghökkent, midőn a lajstromokba tekintve, Malárdy neve alatt ötszáz szavazatot látott, Bajcsy Andrásé alatt pedig hatszázat.

Néhány perczig volt ott, de már nem rajzolt torz-

képeket, egyik érkező ide szavazott, a másik amoda, néha kettő, három is jött Bajcsynak, míg Malárdynak egy; végre egyszerre egymásután jött tíz olyan ember, a ki mind Bajcsy nevét mondta ki.

Ez annyira megrettenté Hugo Oszkárt, hogy ijedten futott fel újra a terembe s Malárdyt külön hívva, fülébe súgá a fenyegető körülményt.

Malárdy homloka egy percze összehúzódott, azután ismét büszkén kiderül, mosolyogva vert Hugo vállára.

— Ne aggódjál, öcsém; elől mennek, a kik a boldogját járják; majd vége lesz annak. Csak eredj vissza és vigyázz a további folyamatra.

Félóra múlva azonban már ajtóستól rohant be Hugo, s az egész társasághoz intézte szavait.

— Méltóságos... akarom mondani tekintetes — azaz, hogy méltóságos és tekintetes urak; tessék valami intézkedést tenni; a csizmadiának már ezren felül van a votum, Malárdy úré még nincs nyolczszáz.

Mindenki szótlanul tekintte rá, ez megdöbbenő hír volt.

— Én alázatosan megkövetem; nekem az a szerény véleményem van, dadogá a megrettent ifju, hogy itt mindennek Vasady táblabíró úr az oka, mert ott áll a szavazatszedő asztalnál, s a mint jönnek a nemesek, a kik a pártjához tartoznak, rájuk néz, szemével int nekik, és azok rögtön elértik s mind Bajcsyra szavaznak; úgy, hogy annak már ezren felül áll a szavazata, míg tekintetes urambátyámé csak nyolczszáz.

Malárdy sápadt lett a dühtől. A csizmadiamester!

— Nem kell engedni Vasadynak, hogy ott álljon az asztalnál, kiálta egy a Malárdy-atyafiság közül. El kell őt távolítani.

A főispán rögtön leküldé egyik aljegyzőjét, hogy Vasadyt szólítsa fel; miután neki ott semmi hivatalos minősége nincsen, távozzék el.

Mikor a jegyző lement, már akkor Bajcsy állt ezer százon, Malárdy még nem közelíté meg az ezeret.

— Tessék elvonulni innen, táblabíró úr, szólítá meg a jegyző Vasadyt, nem szabad senkinek befolyást gyakorolni a választók véleményére.

— Szólok én valakinek? kérdé Vasady.

— De int ön szemeivel; mutatja arczával, hogy mit tegyenek!

— Nem azért állok én itt, hogy én szóljak ti ellenetek; szólt erre daczosan a pártvezér; hanem azért, hogy ti ne szóljatok mi ellenünk. Ámde, hogy azt ne higgyétek, mintha az én szemöldököm tenné azt, a mik itt történnek, eltávozom; de ti meglátjátok — *hogy mégis a csizmadiamester lesz alispán . . .* Ti akartátok: — úgy lesz!

Azzal eltávozott, kardjával és sarkantyúival végig csörtetve a folyosón.

E veszedelmes ember eltávozása mégis hatással látszott lenni a szavazásra; a mi különben a véletlen játéka is lehetett. Malárdy szavazatai lassankint megközelíték Bajcsyét; ez utóbbi szavazatai gyérülni kezdtek; egy-egy gyöngye szívű ember megszégyenlette magát; mikor azt kérdezték tőle gúnyosan, hogy a csizmadiát akarja-e alispánnak; inkább neutralis szavazatot adott, meg-megijesztve Kereszturi jegyzőjét, ki nem győzött bámulni rajta, hogy ez a derék

ember már husz votumot kapott, — s olyankor az ő pipája mindig kialszik.

Délután két óra felé a szavazatok egészen egyenlők voltak; ezerötszázon állt mind a kettő.

Lelkendezve futó hivatalnokok minden perczben jöttek a terembe, jelenteni: már kettővel, már hárommal több a Malárdy szavazata, mint Bajcsyé.

Azután megint hátrament a viszony s Bajcsyé lett több kettővel, hárommal.

És ez így tartott egy órahosszat; és Malárdynak ez az egy óra nehezebb volt, mint egy század a polkolbeli kárhozatban. Minden perczben azt hallani; most kettővel, most négygyel, ötten, tízzel erősebb ő, mint ama kigúnyolt, kinevetett, kézimunkától kerges kezű mesterember; s majd ismét az lesz négygyel, ötten, tízzel erősebb, miként ő; és aggódni a következő pillanatért és kínos verítéket törölni büszke homlokáról, sápadt orcájáról; ha e megvetett ember, ha e kigúnyolt nép diadalmaskodni találna fölötte! . . .

A kínzó várakozás nyomta, szorongatá a nagy urak szívéét; minden percz újabb ingadozást adott a rettentő ostracismus serpenyőinek; a legirtózatosabb küzdelem volt az: egy néma harcz, hol sem fegyver, sem ész, sem a fogékony szerencse nem szólhat bele a diadalba, csupán az egymás után hulló számok; a hideg, érzéketlen számok: . . . ezerhatszár ide, ezerhatszár amoda; azután ismét kettő-három az egyikhez, kettő három a másikhoz, egy csepp méreg, egy csepp balzsam, egy csepp remény, egy csepp kétségbeesés . . .

Senki sem nevetett már.

A sápatag arczok hűledező ajakkal számlálák: 1750 Malárdy; 1751 Bajcsy András... Tán négy, vagy ötszáz szavazó lehetett még künn az udvaron. Még azok egyszerre új fordulatot adhatnak a köz ítéletnek.

Ah de még a győzelem esetére is megmarad az a szégyen, hogy egy Malárdyval, a legbüszkébb, leg-hatalmasabb férfival a Malárdy-családból, négy óra hosszat küzdött egy alacsony kézműves, kit polgártársai nem azért emeltek fel, hogy őt felmagasztalják, hanem hogy Malárdyt annál mélyebben alázzák le.

Oh ez kegyetlen seb fog maradni örökké abban a büszke szívben!

Egy óránegyed múlva mosolygó arcú ügyfelek jönnek jelenteni örömmel, hogy a szavazás jobbra kezd fordulni. Malárdy már 1800, Bajcsy hátul maradt 1780-on.

Egy pár reszkető hízlgó gratulálni kezd Malárdynak a kétségtelen diadalhoz.

A nemesek legbüszkébbike megvetőleg fordul el tőlük s keserű kevélységgel utasítja el magától az üdvözlést.

— És ha megnyerném is azt; nem fogadnám el ilyen küzdelem után!

Oh nem érezte ő azt, a mit mondott! De — reszketett annál a gondolatnál, ha nem találna győzni; de — ragaszkodott, mint az élethez, a szavazatok jó eredményéhez; de — nem volt szívében elég ür, befogadni azt a megmérhetlen gondolatot, hogy ő azon alispáni székből, melyben huszonkét év óta második fejedelme volt ez országdarabnak, jobban ret-

tegve kicsinytől és nagytól, mint maga az első úr az országban: a jövő órában leszálljon és engedjen maga után fellépni oda egy embert, a kit *gyűlölni szégyel*, s a ki most épen olyan stélő birája fog lenni néki ottan, mint volt ez ideig ő annak.

Oh e gondolatot felfogni, végig érezni kínjait részletenként, át meg át küzdeni nem egy óra, egy élet is kevés.

És ő mégis azt mondja: «nem fogadnám el, ha megnyerném!» ezt mondja akkor, midőn a diadal részére kezd hajolni. Mit fog mondani a következő perczben; a midőn siető emberek, a kiknek nyugtalan szívdobogása szempilláikon meglátszik; kékült szájjal susogják egymásnak: «a szavazás újra gonosz fordulatot vett, Bajcsy egyszerre sebesen halad előre, már az ezerkilenczszázat is elérte, s Malárdy messze hátra maradt; a kik most jönnek az udvarról, mintha összebeszéltek volna, szakadatlan egyfolytában Bajcsyra szavaznak; ötven közül egy sem említi Malárdyt.»

Malárdy arczozal az ablak felé fordult és öntudatlanul bámult ki az utczára, nem látott maga előtt semmit. Még csak azt sem vette észre, hogy az egész utca a megyeház előtt tömve dugva van emberekkel, a kiknek szemei mind egy tárgyon függenek: ez a tárgy az ő arca, mely azoknak odakünn bűvös jelzőül szolgál, a miről leolvashatják, mint folynak a dolgok odabenn: és ő nem tudja azt, hogy az ő halavány vonásait odalenn ezer meg ezer ember olvassa, hogy összevont szemöldeinek borúját, ajkai rángását magyarázzák, figyelemmel kísérik, csak azt hallja, a mit háta mögött beszélnek.

«Bajcsy szavazatai esztelenül szaporodnak; Malárdy nem halad.»

«Átkozott tréfa; Bajcsy szavazatai a kétezeret elérték». Ez épen közepe az összes számnak, most már ha a többi mind Malárdyé lenne, már az sem segítene rajta, most már vége mindennek.»

Az a fehér alak ott az ablakban oly merev, oly mozdulatlan, mint egy ijesztő szobor, halott arczczal és üveg szemekkel.

Benn a teremben lassú zúgás. Olyasmit beszélnek, hogy a szavazások be vannak már fejezve: Malárdyé lett ezerkilencszáz; Bajcsy András, a csizmadia kapott kétezeret és százat.

Az a fehér szoborkép ott az ablakban egyszerre eltűnik helyéről: hanyatt esett a padozatra. Elájult, — vagy tán meg is halt?

Mind a kettő jó rá nézve: nem hallhatja, mint riad fel egy percz mulva kétezer és száz ember ajkáról a rettenetes daczkiáltás:

«Éljen Bajcsy András, alispán!»

... Ki nevet utoljára?

TEKINTETES URAM!

— Zárjátok be az ablakot, ereszszétek le a firhangot, ne lásson be senki az utcáról. Nyögé Bajcsy András uram, belső szobájában a bőrkanapén fekve, a minek az egyik támláját le lehetett kapcsolni, mikor az ember ki akarta nyújtani a lábát.

Két menyecske lánya volt mellette; azok sártak szegények, meg voltak ijedve nagyon, Miska inas pedig odakinn bögött a szögletben, hogy a mester úr meghal, már lábai is dagadnak, mert nem bírja róluk lehúzni a sarkantyús csizmát.

András úr senkinek sem mondja, mi baja, csak annyit állít, hogy ő nagyon oda van, bizonyosan meg fog halni.

— Ne küldjetelek doctorért; ne menjetelek a patikába; nem gyógyított meg engem senki. Bennem van már, a mitől meghalok. Ne sártatok, azt mondom: — még kihallik az utcára. Mákosné ásszonyom meghallja és ide jön, s nem enged keresztyéni csendességgel meghalnom. Azt mondom, hogy oda ne ereszszétek a koporsóhoz, mikor kivisznek; hogy engem ott is bosszantson. El se is temessetek ebben a városban; vitessetek ki szekéren a herkali pusztára, vagy az izsai rétre, vagy mit bánom én hova, s ott dobjátok bele egy gödörbe.

Két leánya jobbra-balra dült jajgatva e szomorú

beszédei miatt az öregnek. A szegény Szabóné alig bírta a nagy fuldokló zokogástól könnyörögni neki, hogy ne mondjon ily rettenetes dolgokat többet; inkább engedjen eret vágatni magán.

— De iszen eret vágtak már én rajtam, véretem is vették, nyögé a szomorú ember, megsimított már engem a guta tetőtől talpig; nincs már nekem több borbélyra szükségem. Megtettem a testamentomot, ott van a kihuzó fiókban, hagytam a szent ekkleziának ezer forintot benne, azért, hogy tisztelendő Gutai Thaddeus uram majd szép prédikációit mondjon felettem. Kedves jó gyermekeim ti, kérlek szépen benneteket: tegyetek még másik ezer forintot hozzá, hogy ne tartson felettem prédikációit, ne szóljon felőlem semmit, meg se említse a nevemet soha, mintha nem is lettem volna. Úgy-e megteszitek azt szegény boldogtalan apátokéért?

— Hiszen nem fog meghalni édes atyám, hiszen nincsen semmi baja; meggyógyul még.

— Hallgass! Nem hallotok valami lármát? valaki közelít?

— Részeg emberek járnak az utozán.

— De azok nem részeg emberek. Mit kiabálnak? úgy-e az én nevemet kiabálják? úgy-e azt kiabálják: átkozott légy Bajcsy András! úgy-e sárral hajigálják ablakaimat?

— Oh oh! bömbölt odakinn Miska inas: hiszen sár sincsen az utozán.

A két asszony pedig most már maga is félni kezdett, mert a közeledő zűrzavaros hangokból csakugyan ki lehetett venni olykor a Bajcsy András nevet.

Miska inas kifutott megnézni: mi az? s hűledezve jött vissza megint: «sok fényes nemes úr jön a ház felé, úgy tetszik, hogy tisztelendő Gutai uram is velük van».

— Ide jönnek; — rebegé András; — engemet keresnek; engemet büntetni jönnek. Legyen meg az úrnak akaratja. De ti menjetek innen kedves gyermekeim; ne legyetek akkor jelen. Menjetek, takarodjatok innen.

A két megrémült leány még annál jobban ragaszkodott édes apjához. Szegények nem képzeltek egyebet, mint hogy atyjuk bizonyosan valami veszedelmes összeesküvést forralt, s most jönnek érte, hogy lenyakazzák; akkor egyszerre három fejet kell leütniök, mert ők el nem válnak tőle.

Már a ház elé ért a közeledő zaj; s lehete hallani, mint kínálgatják egymást az emberek: ki menjen elül?

Bajcsy uram fölkel a pamlagról és nem volt beteg többé.

— Ne sűrjön senki: legyetek erősek; — a mivel Isten meglátogat, azt el kell viselnünk erős szívvel. Akármit mondanak azon urak, senki ellenvetést ne tegyen rá; és akármit cselekesznek velem, senki védelmemre ne álljon.

A nemes férfiú nem ingadozott többé lábain; most már ő tartotta leányait, hogy el ne essenek: nem azok őtet.

— Most már jöhetnek, most már előttük állok. Itt a fejem, itt a nyakam, tegyenek vele, a mit akarnak.

Az ajtó előtt tiszteletadó csoszogás, talpak zsurolása hallatszott; azután kopogtatott valaki.

«Tessék! szabad.»

Az ajtó felnyílt. Legelől Vasady táblabíró és Gutai tiszteletes állottak.

— Ecclesia præcedit! szólt maga előtt bocsátva a papot a kurucz táblabíró.

— Áldás, békesség a házon . . . szólt Gutai Thad-deus malaszttal s ismét helyet adott Vasadynak, ki sarkantyús toppanásokkal lépett a másik szoba ajtajában álló Bajcsy András elé, s ott levett kalpagjával üdvözölve a férfit, meghajtá magát előtte tisztelettel és mondá:

— Alázatos szolgálja a *tekintetes úrnak*.

A családbeliek szerte elbámultak ez üdvözlöten.

Mert megjegyzendő, hogy azon időben még nem híttak minden posztóruhás embert tekintetes úrnak, hanem épen csak az alispánokat s a nevezetesebb hivatalviselőket.

— Üdvözlöm *tekintetes* Bajcsy András urat; folytatá Vasady, s a nemes választó rendek nevében is gratulálok mind a *tekintetes* úrnak, mind a *tekintetes nemes vármegyének* ahhoz a szerencséhez, mely mindnyájunkat ért ezen a napon, midőn *tekintetes* uraságodat e megye elválasztá első alispánjának! Meg vagyunk felőle győződve mindnyájan, hogy a tekintetes alispán úr választásunk helyességét az idők folytával igazolni fogja; s nyugodt öntudattal emeljük a megyei hivatalok legmagasabb székére, jól tudva azt, hogy ama helyen többet ér egy lat igazságszeretet egy mázsa tudománynál. Mi diadalunkat ünnepeljük e választásban s kívánjuk a tekintetes alispán úrnak, hogy örüljön velünk együtt és éljen sokáig! Vivát!

A terembe tóduló nemesek szava kiadta az éljent az udvarra az udvarról az utczára terjedt az s kiáltá ezer meg ezer ajk a hosszú, sokáig tartó vivátot, mely messze a város közepén hangzott el; mert most már polgárok, hajósok és közemberek is odatódultak a hír hallatára s oly tolongás volt a megyercsi utczán, hogy szekér nem mehetett végig.

Bajcsy András uram nem tudott mit válaszolni nagy érzései között, csak kétszer-háromszor felsóhajta magában:

— Legyen meg uram a te akaratod... Legyen meg uram a te akaratod.

És azzal valódi alázattal hajtá meg fejét, mint a ki bizonynyal érzi, hogy azon szerencse, mely őt oly váratlanul érte, mily nagy teher, mily nehéz gondolat reá nézve, hogy e nehéz feladat elviselésére neki nincs egyebe, mint becsületes igaz jó szíve. Azt ime áldozatul hozza.

Ekkor oda lépett hozzá tisztelendő Gutai Tádé uram s megfogá a jámbor férfiú kezét s megszoríttá azt.

— Érdemes barátom, ki együtt viselted velem a látogatások hajdani napjait; vedd ezt is az úr megpróbáló látogatásakint. Minket boldogabb jövődök úttörőjének küld előre a sors, fogadjuk el az ő hívogatását s felejtsük el a magunk örömeit és bánatait. Te igaz és buzgó ember voltál mindig, légy az a magas polczon is ezután; bizonyára az a nagy mester, ki a publikanusokból válogatá tanítványait, té néked is adni fog erőt és szellemet, hogy helyeden megállhass.

A PUSZTA TÉREN.

Este volt: a tisztújítási nap estéje, szép langymeleg tavaszi alkony.

Itt minden ház mögött kert van; a fák épen virágoznak; egy futó eső után minden virág felveté illatát, az esti lég nehéz a kertek illó fűszerétől.

Kilencz-tíz óra között még bizonyosan minden háznál ébren vannak, öreg asszonyok és urak kinn üldögélnek a házak előtt, minden kapu mellett lóczák vannak az utcán, a gazdagabbak házai előtt veres márványból; mert este ők is ott fogadják el vendégeiket; fiatal leányoknak azonban az ablakban van a helyük, miknek kidülő vasrácsai arra látszanak alkotva lenni, hogy azokba kihajolva, erős illedelmi rostély alatt társaloghassanak a szemérmes hajadonok imádóikkal; (azóta nagyot változott a világ, most a hölgyek magukon hordják a rostélyt).

És valaki csak az utcán van, a kapuk előtt, a kis padokon, a rostélyos ablakoknál, az mind csak egy tárgyról beszél: az elmúlt tisztújításról, Bajcsy uram csodálatos felmagasztaltatásáról, a büszke Malárdy esetéről.

Malárdynak nem jó volna ez órában itt ez utcán járni; minden tizedik lépésnél nevét hallaná emlegetni.

Pedig a megyeházban sem lehet maradnia. Azzal

a gondolattal, hogy e falak, miket úgy építtetett, mintha saját házát építtetné bennök, mik az övén kívűl senki parancshangját nem tanulták visszahangzani, miket el nem hagyott még akkor sem, midőn azok végigrepedeztek, s köveiket omlaták körüle, — holnap egy más embert, egy alacsony semmi embert fognak uroknak találni; nem kell-e e boltozatoknak lejjebb szállaniok? nem kell-e az ajtóknak küszöbeikkel leereszkedniök, hogy oly alacsonyak legyenek, midőn egy Malárdy belőlük kilép, hogy egy nyomorult kézművest bocsásson be maga után.

A megyeház udvarán még most is zaj volt; jókedvű nemesek tréfáltak, kiabáltak ott lenn; a lépcsőkön mindenféle ember szaladgált alá s fel, az ajtókat gondtalanul csapkodták be magok után; az alispáni lakosztály folyosóin hajdúk beszélgettek fenhangan, nem ügyelve rá, vajjon Malárdy Xaver Ferencz szereti-e a csendet?

Malárdy nem birt szobáiban maradni; a főispánnál estély van, odahítták, megköszönte, nem megy; azt izené, hogy most is rosszul érzi magát.

Azzal lement a hátulsó lépcsőn, keresztül a széles udvaron; az egy kerttel volt összekötve; e kert ajtaján át észrevétlenül kijutott az utozára.

A Nagymihály-utoza csendes, nesztelen hely; mind a két oldalát tágas veteménykertek és kertészlakok képezik: a munkás emberek jókor lefeküsznek, miatuk este akárki járhat az utozán.

A bukott nagy ember végigment a hosszú tekervényes utozán, mint a ki maga sem tudja, hogy miért megy, csak halad, hogy egy helyben ne álljon.

Micsoda elhagyott félreeső utozákat járt keresztül-

kasul? hol kidúlt-bedőlt palánkok képezték a két sort, s minő vidékeket jártak be azalatt siető gondolatai? Midőn néha feltekintett, azt sem tudta, hogy merre jár? s midőn fel akart eszmélni, nem tudta, hogy miről gondolkozott? S azután csak ismét ment tovább és merengett tovább.

Egyszer egy ily ismeretlen keresztutca vége felé érve, úgy tetszék neki, mintha azt a szegletházat ismerné már valahonnan. A mint közelebb ért hozzá, megdöbbenve állt meg. Ráismert a házra. Ott lakik Bajcsy András.

Dühtől és szégyentől reszketve fordult vissza, s nem ment el a ház mellett, hanem visszafordult a rozmarín-utczába; ott nagy volt a sár, azon a sáron gázolt keresztül; egy nyitott udvarról nagy kutyák rohantak rá; meg akarták harapni; szerencsére egy eltört ostor nyelet talált a földön, azzal elkergette az ebeket; az ostor nyél vége sáros volt, Malárdy megtörülte azt kezkenőjével s nem hajította el, magával vitte, hogy másutt is oltalmazhassa magát.

És olyan elhagyottnak, olyan nyomorultnak érezte magát, mint egy iskolásgyermek, ki késő este megy haza tilalmas játszásból, s csavarog az utczán, kerüli a verést otthon; s ide kinn fél a kutyáktól, csak egy tört pálczában bíz, a mit a kezében tart.

Valahol ismét egy szűk sikátorba téved, mely olyan keskeny, hogy egyik házból a másikba át lehetne lépni, ha valahonnan ajtó vagy ablak nyílna ide, a házak mind hátaikkal vannak erre fordulva, az egész sikátorból sehová sincs bejárás. Egészen arra való hely, hogy ott az embert sötét este meggyilkolják, anélkül, hogy valaki segélykiáltására hallgatna, s ott

hagyják a testét, a mire csak napok múlva fognak ráakadni.

Midőn a sötét sikátor közepén járt Malárdy, valami szemközt jövő hirtelen elordította magát előtte.

Malárdy összeerezzent! pedig nem volt az egyéb, mint valami jámbor részeg hajóslegény, a ki többet talált bevenni a jóból, mint a mennyit megbirt, s bizonytalan kínjaiban szidta a bakter angyalát, mint a ki oka annak, hogy már tíz óra van és ő nem tudja, hogy merre jár? mely állapotában nagyon jól esett neki olyan utczába tévednie, a hol bármerre dül, mindenütt falat talál.

Malárdy egy perczig azon gondolkozott, hogy visszaforduljon előre; félénk volt, mint egy gyermek; csak azután jutott eszébe: hogy ő kicsoda? Egy Malárdy, minden nemesek között a legelső, a kit egy részeg gazember ijesztgetni merészel, s azon oly dühbe jött az első ijedtség után, hogy nekirohant a szemközt jövő hajóslegénynek, azt félkézzel meg-megkapta és feltaszította s olyat vert rá a fél ostor-nyéllel, hogy az mind összetört bele, s azzal diadalmasan haladt ki a sikátorból, ott hagyva a földön heverő részegét, ki gyilkost, haramiát kiabált utána.

Csak akkor jött magához, midőn a sikátorból kiérve, egy tágasabb utczában találta magát. Valami hepehupás kövezet tanúbizonyítá, hogy az a rác-utca: a város leguriasabb része.

Itt már emlékezni kezdett minden házra: úgy tetszett neki, mintha messze földről, hosszú útról tért volna vissza, s úgy jutnának egyenkint eszébe az emlékek, a mint a tárgyak szemébe ötlenek.

Ott állt még egy vakkapu alatt a fekete hirdet-

Nem ő az úr többé itten.

mény-tábla, melyen még az ő nevével kelt tudósítások voltak kiszegve; egy azok közül azt hirdette, hogy péntek napon sehol se merjenek muzsikálni a korcsmákban. Átellenben a tilalom-táblával éppen egy csapszék volt, abban úgy szólt a hegedű, a hogy csak birt; a homályos üvegajtón tánczoló szilaj árnyékait lehete látni; pedig éppen a tilalom napja volt ma.

Nem ő az úr többé itten!

Odább egy emeletes ház tánt szemébe. Gazdag kereskedő lakik abban, ki ez ideig szerencsájének tartotta, hogy a hatalmas alispánnak nagy összegeket kölcsönözhetett, miknek még a kamatait sem sürgeté soha; többet ért neki azoknál az alispán pártfogása.

De most! a hatalomnak vége van... Malárdy testét-lelkét valami hideg futotta végig. Csak most gondolt erre először.

Ismét odább egy sárgára festett ház tűnt szemébe. Míg a megyeházat építették, ott lakott ő családosul, ott abban a kertben tanította járni leánykáját; milyen szép gyermek volt, nagy sötét szemei, piros gömbölyű két arca; hogy nevetett, mikor atyját meglátta, pedig még beszélni sem tudott; volt neki egy kis aranycsipkés fejkötője s piros korall-gyöngy a nyakán. Egyszer a dajka elment a gyermekkel valami ismerőshez, késő estig oda maradt; az apa hogy kétségbe volt esve miatta, hogy járt házruházra, hogy kérdezett ismerőst, ismeretlent, nem látták-e? hogy dobogott a szíve, midőn nem találva sehol a kis Hermint, ismét visszafelé ment a sárga házhoz s biztatta magát azzal a gondolattal, hogy

talán ezóta már otthon is van; mfg ő odajárt, hazavitték; s milyen öröme volt, mikor eléje futottak az ajtóban s kiáltották, hogy itthon a kis Hermin!

Hajh, most hiába nyitna be a sárga házhoz, nincs ott a kis Hermin...

És ki tudja, hol van? ki tudja, hogy él-e? mi sorsra jutott; hová lett?

A lesujtott férfi tovább sietett az utcán, nagyokat botlott néha a kiálló kövekben, mint a ki valami nagy terhet visz vállain és igen el van már fáradva bele.

És az a teher mindig nehezebb lesz vállain, szívében, lelkén, mentül tovább ment előre, a föld ingadozni tetszett lábai alatt; úgy ingadozott akkor is, a mikor a kemény szívű férfi előtte könyörgő alacsony férfiaknak azt felelé: «nem, nem» és a gyermek sírása kierőszakolta tőle az igent. Ah e gyermeksírást bár hallaná most is!

Intés volt az a sorstól, hogy a mi szívnek van teremtvé, az legyen szív; de ő nem hallgatott rá; megvetette a könyörgők kérelmeit; kigunyolta áhítatjukat; lerontá templomukat; és azok őt megátkozák.

Ott állt a tér közepén a faház; ültek benne százan és százan és énekeltek Istenhez; a kemény szívű férfiú azt mondá — «bontsátok le róluk e házat!»

Senki sem mert annak oszlopaihoz nyúlni, mert a ház ajtajában állt az átokmondó férfi, kezét felfelé az égre, és azt mondá: «romoljon meg annak minden ivadéka, ki fejszéjét legelőször e falakba vágja, — és szórja el Isten annak maradékait a világ

minden részeibe, hogy legyenek földönfutók, — és alázza meg őt az ő büszkeségében, szállítsa le, kibé-
bítse meg azt . . .»

És senki sem merte fejszéjét fölemelni: hiszen mindenki fél az Istentől, mindenki szereti gyerme-
keit; mindenkinek van valami büszkesége s nincs oly
kicsiny ember, a ki ne félne, hogy még kisebb
lehet.

És ekkor az a férfi, ki maga legbuzgóbban tisz-
telé az ő urát, ki családját szerette, bálványozá, ki
legmagasabbnak tartá magát azon a földön, melyet
szemei belátnak, az ragadá fel a fejszét és odalépett
a bezárt ajtóhoz.

Nem ő, az épület közelített felé; az a nagy, desz-
kából épített rémalak jött felé, fenyegetően felmaga-
sulva előtte, félkörű szemei úgy bámultak le rá s tág
öbléből, nyitott torkából hangzott ezer ember hang-
ján az üvöltő mondat:

«Boldog, ki neked e dolgot
Visszaadja e méltatlanságot;
Ki gyermekid a bölcsőből kirántja
És az erős kősziklához paskolja! . . .»

A düh, a rémület, a büszkeség zagyva forrongása
kényszeríté a büszke ember karját: a fenyegető épü-
let már egészen előtte állt; a kezében tartott fejszét
felemelte és belevágta annak ajtajába . . .

. . . Malárdy nagyot botlott hirtelen . . . Ez magá-
hoz téríté káprázataiból. Szétekintett: — egy puszta
térség közepén találta magát, egy gödrös, szemét-
dombos helyen, mely a város szebb utcái s a czi-

gáncsok között terül, bűzös laput és bogácsot teremve nyáron.

Az ott a régi rácztemető.

A miben megbotlott, az tán egy kiálló szobor vége volt, abból a nagy faházból, a mit sok-sok év előtt azon a téren az ő parancsára lerontottak.

ÉJI HANGOK.

Malárdy magához tért kábultából; észrevette, hogy hol van? s visszafordult, hogy hazafelé térjen.

Az utcák üresek voltak már, minden háznál eloltották a gyertyákat; az éji őr parancsolgatta is utcozaszerte:

«Ember vigyázz világodra,
Gazdaasszony parázsodra,
Hogy tűz ne legyen kárunkra,
Kitől óvjon egek ura.
Tizet ütött már az óra . . .»

Csendes kopogás és alabárdja nyelének koczintásai hangzottak odább, a távolabb utcozaszegletig, hol újra kezdte figyelmeztető üvöltését.

A Duna felől a malomkelepelés, a szigetből a békák búskomoly kardala tartotta beszéddel az éjt, melybe a távoli vársánczokról jövő koronkinti kiáltások szóltak bele: «Ki vagy? megállj! Őrjárat haladj!» Mint valami álmodott hangok, úgy jőnek éjszaka a távoli jelkiáltások.

A szombati utca kanyarulatánál egy pár hajóslegénynyel találkozott Malárdy, kik közöl, az egyik valami rácz tamburát vert vékony tollhegyével; a másik a czinczogó zenéhez dűnynyögő hangon énekelt valami együgyű dalt a leányról, a ki a kútra megy s összetöri a korsót.

Nem tértek ki Malárdy előtt; ő volt kénytelen a csatornán átmenni előlük; a tambura czinczogott tovább; — a mely ablak előtt elhaladt, ha még ébren volt valaki, az is elaludt rá.

A mint Malárdy a szent János kápolnája előtt elment, egyszerre megcsendült feje fölött a lélekharang.

Egészen összeborzadt. Miért épen most? Valaki haldoklik, annak a lelkéért szólnak e szomorú hangok.

Sietve ment odább. Pedig miért futni a harangszó elől? az utoléri az embert.

A piaczs tulsó oldalán két alak sietett végig lámpással. A gyóntató lelkész, a szentséggel kezében; előtte az egyházzsolga, a nyeles lámpással, s a kis csengetyűvel, hogy a ki azt hallja az utozán, megálljon és terdet hajtson.

Az utozán nem volt más, mint Malárdy; a főúr meghajtá térdét, keresztet vetett magára s elmondá az imát a haldokló lelkéért, akárki legyen az.

A lélekharang másodszor is megcsendült; talán itt-amott fel is ébredtek hangjára buzgó keresztyének s egyszerre száz meg száz szív fohásza szállt fel az égbe a néma éjszakában, egy porhüvelyét elhagyandó lélek üdve végett.

Malárdy akkor ért a megyeház kapujához, midőn a harmadik csengetyűszó is elhangzott, sokáig elringatva utóhangjait a csendes éjben.

A kapuban őrt álló hajdú mondá neki, hogy e pillanatban kereste őt Durday cselédje: az öreg úr haldoklik, megütötte a szél, neki szólt ez a lélekharang.

Ennél ijesztőbb mondást nem hallhatott volna ez éjszakán Malárdy.

Durday első feleségének testvére volt, ki nevezetes készpénzeket gyűjtött rakásra, a miket örökölni életkérdés volt Malárdyra nézve.

Ama gyászemlékű menyegzőéjszakán gonosz összekocczanása volt Malárdynak a hadastyánnal. A vén őrnagy azt állította az általános kétségbeesés órájában, hogy semmi baj sincs; ha nem báró is a vőlegény, s ha nem híják is Kadarkuthy Viktornak, hanem Gutai Lőrincznek; azért hozzá kell adni a leányt; ha szeretik egymást, boldogok lehetnek. Ez állítások felbőszíték Malárdyt, annyira, hogy kikérte magának Durdaytól a családi ügyeibe való avatkozást. A hadastyán makacskodott, s daczosan mondá, hogy ő Herminának hagyja minden vagyonát s a leány ahhoz mehet nőül, a kihez akar; nem függ apja kegyétől. Malárdy dühösen kérdezé: »egy kálvinista pap fiához?» — A hadastyán, a kinek e tárgyban nem volt különböztetési érzéke, könnyű vérrrel felelt: «akár egy kálvinista harangozóéhoz». Malárdy e legérzékenyebb oldalán kapott sértésre azt vágta vissza sógorának, hogy «neki épen úgy lábaszarához rozsdásodott az esze, mint a hüvelyéhez a kardja». Ezt nem bocsátá meg a hadastyán. Voltak ifjúkorának vitézi tettei; sebhelyei most is minden időváltozást megtudattak vele; azért vénségében rozsdás kardjáról beszélni keserű megbántás volt rá nézve. Rögtön befogatott és éjszaka ment el a háztól, s Malárdy megtudá, hogy pár nap mulva új végrendeletet tett a hadastyán, melyben mégis Malárdyt mindenéből kizárva, keresményét összesen az eltűnt

Herminának hagyta, habár az egy sátoros cigány nejeképen jöne is valaha vissza: ha pedig tíz év alatt elő nem kerülne, akkor legyen mindene a városi kórházé; csak azon egy esetben tarthatván reá igényt Malárdy fiúgyermeke, ha apja akarata ellen házasodnék valaha; Malárdynak pedig hagyta azt a rozsdás kardját; tegye fényesebbé mint ő, ha tudja.

Malárdy vállat vontott, mikor ezt a végrendeletet hívrül hozták neki. Ismerte a jó öreg urat; voltak ilyen furcsa hóbortjai; legalább tízszer kitagadta őt már vagyonából, s szépen kibékölt megint magától; csak nem kellett hozzá szólni. Most is azt hitte, hogy ráér elvárni, míg a hadastyán újra bekopogat nála, s azon kezdi, hogy haragszik ugyan, de mégis egy partie tarokra ajánlja magát.

És ime egyszerre azt hallja róla, hogy haldoklik. Ez iszonyú csapás lenne.

Rögtön sietett a hadastyán lakására. A hol csendesebb utcára talált, ott futni sem szégyenlett; Durday lakása a vár melletti angol kerten túl volt; a hol néhány évvel azelőtt egy egész vízrongálta városnegyedet bontottak le a várerődítmények miatt, néhány házat katonatisztek lakául hagyva fenn.

Egyikében e magányos lakoknak látott Malárdy egy kivilágított ablakot, abba a házba bement; nyitva találta a kaput, és a folyosóra vivő ajtót. A hadastyán vén vizslája meg sem ugatta; az a ház oldalában egy nagy gödrön kapart ijedelmes sietséggel; mintha rá volna az bízva. Malárdy a konyhában nem talált senkit.

Vaktában tapogatózva megtalálta az előszoba ajtaját, ott a sötétségben hallá, hogy a mellékszobában

valaki csendesen sűr; oda benyitott és ott találta a gyóntató lelkészt és az orvost; az ágy fejénél sírt, kötényével eltakarva arcát, a hadastyán cselédje.

Az orvos és lelkész, meglátva Malárdyt, eléje jöttek s oda vezették őt az ágyhoz, a melyen feküdt egy néma és halavány ember: a kit nem neveznek többé halandónak, hanem halottnak.

— Mindennek vége; szólt az orvos.

Malárdy fáradtan roskadt egy karszékre. Ez a nap megátkozott nap volt!

A FURCSA EMBER.

Borkúton vagyunk.

Ne vedd elő a térképet, kedves olvasóm, nem találod meg rajta, nem igazi neve az annak a falunak, hanem úgy csúfolják az ismerősök egymás között.

Az pedig a név eredete, hogy ott lakik az öreg báró Kadarkuthy, s erre ráfogták, vagy talán igaz is, hogy miután egyetlen egy kút van a falu végén, a miből vízzel szokta magát ellátni az egész helység embere és barma, s egy nyáron az is szertelen kiapadt: az öreg báró éjszaka alattomban teletöltetvé a kútát borral s másnap gyönyörű mulatsága volt aztán, a mikor nemcsak minden ember és asszony, hanem minden állat és baromfi le volt részegedve az egész faluban; részeg béresek szaladgáltak részeg tinók után, részeg kutyák ugattak részeg nótákat, s részeg gazdasszonyok hajszolták részeg tyúkjaikat az udvaron; minden élő lény tántorgott, dülöngélt, a kakas nem tudott kukorítani, a pulykát előre vitte a feje, kacsák, libák boldog öntudatlanságban pislogtak a fal mellett; a bornyúk balletot jártak s az egész faluban olyan láрма, éneklés és fazéktörés volt, hogy a báró úr odafenn a kastélyban majd minden gombot lenevetett a mellényéről.

Ezért azután elnevezték a faluját Borkútnak, őt magát Borkútinak.

A jó úr nem haragudott érte. Általában nem lehetett őt megharagítani. Akármiféle tréfát, pajkosságot el lehetett vele követni, ő azért nem haragudott, hanem visszaadta, ha lehetett készeresen.

Az a conventiója volt az összes emberiséggel, hogy őt boszantsa, tréfálja minden ember, a ki csak hozzáfér, hanem aztán vegye is fel, ha visszatréfáltatik. Az volt legkedvesebb embere, a ki legjobban tudta boszantani, mert az szerezte meg neki azt a gyönyörűséget, hogy a repressaliák legbizarrabb ötleteit végrehajthassa rajta.

Ilyen kedves embere volt neki az egyetlenegy fia, Viktor, a kivel teljes életükben mindig boszantották egymást kölcsönösen. Már legelőször boszantotta őt Viktor az által, hogy született, mikor ő ki nem állhatta a gyermeksírást, később kis gyerek korában a mint egy új ruhát ráadtak, azt rögtön kilyukasztotta. A báró aztán pokróczbul varratott neki ruhát, abban kellett neki járni; nyolcz esztendőskorában azzal boszantotta a fiát, hogy görög nyelvre taníttatá, a fiú meg azzal boszantá az apját, hogy nem tanult semmit. A báró akkor inasnak adta Viktort a helybeli kovácshoz, hogy tanuljon hát patkószegeket csinálni. Viktor azután azt tette, hogy felgyújtotta az egész kovácsműhelyt. Azután elküldte őt a báró Bécsbe nevelőbe, de nem adott neki zsebpénzt. A fiú azután eladta a kabátját, csizmáját, mezitláb maradt. A báró engedte őt mezitláb járni. A fiú az apja aláírását utánozva, rászedett valami uzsorást, a báró engedte, hogy kezdjen az uzsorás a fiú ellen bűnvádi pert. Azután elvitte Bécsből, valami kisvárosi tanodában beöltöztetett diáknak. Viktor két hét alatt kicsapatta magát onnan.

Azután a báró nem akart Viktornak semmit sem adni. Azután Viktor fogott Pesten egy zugügyvédet, a ki beperelje a bárót Viktor anyai örökségeért: lehetett a fiú akkor már tizenhat éves. Akkor azután volt mulatsága a bárónak elég: ha tudniillik a boszantásban mulatságát találta. A zugügyvéd felhordott ellene minden ráférhető vádat, bebizonyította, hogy nincs elég esze, hogy larvatus, stellionatus, és per-duellio bűneiben leledzik, hogy atheista és manichæus, hogy őrjöngő és nyavalyatörős, bevádolta blasphemiával, crimen læsæval, actus majorissal, s egy időben csakugyan annyira vitte a dolgot, hogy az öreg úr sequestrumot kapott s először életében volt kénytelen elismerni, hogy ebben a játékban nincsen több aduttja. Két esztendeig kiállotta a bírói zárt, akkor, hogy menekülhessen, kibocsátotta Viktor anyai örökét, pedig az még nem volt több tizennyolcz évesnél; a fiú azzal ki is ment külföldre s soha felé sem ment többet az apjának.

Ekkor jött az a tréfás ötlete a bárónak, hogy miután a fiú egészen úgy tesz, mintha többé gondja sem volna az apjára, majd ő is csinál neki egy kis tréfát: hogy fog az neki tetszeni?

Megismerte Gutai Lőrinczet, ez épen tervéhez való fiú volt. Genialis és könnyelmű, kalandszerető és merész. Az ifjú életében támadt pillanatnyi zavar az ő kezébe hajtá őt, odamenekült hozzá. A bárónak könnyű volt elhitetni ismerőivel, hogy ez az ő fia, miután azok Viktort nyolcz éves kora óta nem látták, gyermekek nagyon változhatnak.

A szerencse is kedvezett neki, soha sem találkozott Lőrincz olyan emberrel, a ki őt ismerte volna,

fiatal diákocskának úgy sem sok ismerőse lehet, legkivált azon körökben, a hová őt a báró magával hordta.

A mint előre látható volt, a külföldön járó igazi Viktort ez a tréfa erősen megijeszté, a mint megtudta, hogy az apja valakit mint fiát mutogat be, szittelt haza, és fölkereste az apját; a minek, mint tudjuk, az lett a vége, hogy a báró lármát csapott, elfogatta az igazi fiát s becsukatta, mint vakmerő kalandort. Egy-egy tréfának többet nem nevetett az öreg úr, mint ennek. Milyen szépen ül most az igazi Viktor nemes Abaúj vármegye tömlőczében, míg az ál Viktor helyette udvarol a delnőknek s járja a háztrúznézést.

Könnyű volt ez alakoskodást a Csallóközben is folytatni, miután Lőrincz szinte gyermekkorától fogva távol volt szülőföldétől iskolákon járva, nem tarthatott tőle, hogy valaki ráismerjen.

Az alakoskodás kiderülése azonban így történt.

Kálmán, az alispán fia, titokban látogatta a Hyppocrene gyűléseit, s ott verseit el szokta szavalni, miért a társulat tagjai mindig egyhangúlag magasztalták.

Amaz ünnepélyen vallott megszégyenítés után nem ment többé Kálmán a Hyppocrene üléseibe, pedig minden másodnap benn volt a városban.

Egyszer összetalálkozott véletlenül Gutai Thaddeussal. A tisztelendő úr megfeddé, hogy úgy elmaradoz tőlük, mire Kálmán kivallá, hogy nem is fog többet oda menni, mert atyjának megígérte, hogy több verset nem ír s felhagy a poezissal.

Thaddeus addig vallatá az ifjút, míg az elmondá

neki e lépése okait, mint szégyensíé meg testvérének jegyese az egész társaság előtt, mint plagiatort mutatva be őt, egy olyan művel, a mit ő sajátjának hisz most is s ha gondolkozik rajta, mint ismerheté azt más? meg kell örülnie bele.

A lelkésznek egy gondolat villant lelkébe. Áz ő fiának volt az a lángesze, hogy mikor egy prédikációt meghallott apjától, azt az ebédnél elejétől végig elmondta.

Azt kérte ekkor Kálmántól, hogy szerezzen neki valahogy ez embertől egy pár sor frást, de ne olyat, a minőt felszólításra ír, hanem a minőt véletlenül elhagy.

Kálmánnak sikerült Lőrincztől valami kis jegyzéket megtalálni. Azt elvivé Thaddeusnak.

A lelkész megismerte fia frását; a hogy Kálmán beszélt róla, az alak is csalhatlanul az övé volt, az ő csengő hangja, az ő lángesze, az ő délozeg termete és gyönyörű arca. A lelkész fájdalmasan sóhajta fel. Ime feltalálta fiát.

És úgy ment Malárdy kastélyába még aznap este.

És akkor már későn érkezett.

Gutai Thaddeusnak az a spártai ötlete támadt a történtek után, hogy fiát, az országvilágcsalót fogva vigye el magával Kassára, ott beültesse a méltatlanul letartóztatott Kadarkuthy Viktor helyébe, az utóbbinak visszaadván a szabadságát, a mi által teljes igazság lesz szolgáltatva annak a pogány istenasszony-nak, a kit bekötött szemmel festenek, a kinek a nevét még mai nap sem restelik az emberek fejükben tartogatni, nevezvén őt Nemesisnek és képzelődvén felőle.

Egy másik bekötött szemű pogány istenasszony azonban, a kit a poeták neveznek Fortunának, más fordulatot adott e szigorú szándéknak, s Gutai Thaddeus uram szemei előtt látta egyetlen fiát a habok alatt eltűnni s miután félóráig hasztalan kereste őt a vizekben az öreg halászszal együtt, megsirató és megbocsátott neki, a hogy szokás azoknak megbocsátani, a kiket már eltemettünk.

És valóban Lőrincz el volt temetve jól, mind rá, mind a világra nézve, mert azóta semmi hangot sem hozott róla a hfr.

A feladat második része azonban teljesítésre várt még: a báró fiát a börtönből kiszabadítani. Thaddeus elutazott Borkútra.

A borkúti kastély kívül fekszik a falun, háta mögött nagy vadaskert, mely egészen a kastély udvaráig tart, úgy hogy sokszor a szarvasok betévednek az istállóba s eleszik az abrakot a lovak elől.

Az út a vadaskert mellett halad el, mely magas palánkkal van kerítve.

A mint Gutai Thaddeus uram fogadott ekhós székei a vadaskert mellett elhaladna, egy különös társasággal találkozék, mely állt tíz személyből, kik közül kilencz kopó volt, egy pedig ember.

Az ember közöttük különösen figyelemre méltó személy volt, kicsi alacsony, ötven éves férfi, valami szörnyű kopott szürke kabátban, a minek a gallérján hajdan prém lehetett, de már lenyűtt róla; a kabát gombjai közül kettő sem hasonlított egymáshoz, egyik csontgomb, másik ólom, egyik domború, másik fületlen, némelyeknek csak az egyik kapcsoló zsinórja volt meg, a másik kettészakadva fityegett le, a legfelső

pedig igen szépen volt helyettesítve madzaggal, a kabát zsebjai is leszakadoztak minden oldaluk kitelhető irányban, s a szakadások be voltak varrva öklözött öltögetésekkel, nem titkolva a hol kék, hol fehér czérnát.

Valami jámbor peczér lehet, gondolá magában Gutai Thaddeus uram, de a méltóságos báró mégis adhatna neki külön libériát.

A kutyás ember arca még csekélyebb fogalmakat nyújtott egyénisége felől, a kis bozontos szürke fej szebb volt hátulról nézve, mint elülről. Irtózatos ragyaverés kivette azt minden idomából, picziny tömpe orra volt, és semmi szemöldöke, bajuszából itt-amott állt elő négy-öt hegyes szál, azután megint semmi, megint egy pár szál, a szája pedig féloldalra húzva egy szertelen kurta szárú fedeletlen makrapipa által.

Első tekintetre azt hihette az ember, hogy valami vándor madárijesztő jár a földön, hanem azután, ha mosolyogni látta a furcsa ábrázatot, azokkal az eltorzított vonásokkal és a fekete szemekkel, miknek tüzét nem enyhíté szemöldök árnyéka, akkor emberijesztőnek is elfogadhatta.

A tisztelendő úr, daczára a rátekintő mosolygásnak, bátor volt a furcsa férfit megszólítani:

— Áldást, békességet, kedves atyámfia az Úrban.

— Hosszú kolbászt, rövid prédikációt, — volt a furcsa válasz.

— Nem mondhatná meg nekem, kedves atyámfia az Úrban, vajjon jól megyünk-e ezen az úton ő nagysága kastélyához?

— Dehogy mennek, — szól a furcsa ember, — hisz ez egyenesen a kapunak visz.

— Tehát épen jól megyünk.

— Csakhogy ilyenkor ott a bolond báró, meg a bolond vendégek özélba lövöldöznek a kapuba s pisztolylyal könnyen beletalálnak lőni abba, a ki belép.

— Ejnye, azt bizony nem helyesen cselekszik.

— Nem ám, nem is jár a kastélyba az utczáról okos ember, hanem a kertnek kerül.

— De mi arra nem tudjuk az útát.

— Hát hiszen majd elvezetem én.

— Ugyan ha lenne olyan jó . . .

A furcsa ember rögtön felkapott a kocsis mellé, kivette a kezéből a gyeplút, s a nélkül, hogy kérdezné tőle, vajjon beleegyezik-e? félrefordítá a szekér rúdját, s a legelső résen behajtatott a palánkon keresztül a vadaskertbe.

— De hiszen kedves atyámfia az Úrban, — szól Thaddeus úr megdöbbenve, — itt semmi út sincsen.

— Nem tesz semmit, tudom én a járást, — felelt vissza a kis gnóm, s a lovak közé vágva az ostorral, belevitte a szekeret a sűrűbe.

No ez gyönyörű multság volt! A nagy erdei fák között szekérrel keresztülvágtatni, a hol minden perczben tekervényes fordulatokkal lehetne csak kikerülni, hogy a tengely az egymást megközelítő fába ne ütdjék, néhol oly szűk helyen vágtatva keresztül, hogy az ember messziről azt hihette, hogy ott okvetlenül összetörik a szekér.

A jámbor kocsist a hideg rázta félelmében; lóláb, rúd, tengely és emberi nyaktörés kecsegteté minden

pillanatban, de nem mert kiabálni, mert attól félt, hogy ha most visszakéri a gyeplőt, soha ebben a világi életében vissza nem tudja hajtani a szekerét ezen a tömkelegen keresztül.

A furcsa ember pedig a legnagyobb biztossággal hajtott tüskön-bokron keresztül: néhol olyan cserjéknek hajtotta neki a lovat, a miből ki nem lehetett látszani, egy helyről épen egy vaddisznót ugratott fel a tanyáról, mely azután rőfögve kergette őket sokáig, mert egyik koczáját elgázolta a kerék. Másutt épen egy nagy bekerített mezősen vágatott keresztül, mely tele volt virágrabatokkal, össze-vissza gázolva füvet és virágokat s keresztültörve a vékony rácsozatot.

— No ha most itt egy kertész meglát bennünket, — gondolá magában rettegve Thaddeus úr, — az ugyan szép dolog lesz nekünk. Elfog bennünket, mint tolvajokat, rablókat, mit mondunk neki? De minek is bíztam magamat erre az emberre?

Ahol van nil most meg egy valóságos folyóvíz elé értek, a melyen nincs híd. Ez lesz a szép, sem előre, sem hátra.

— Mit fogunk itt tenni? — kérdé Thaddeus aggodalmas szemrehányással a vakmerő Automedont.

— Semmit sem, — szólta az nevetve, — csak fogózék meg tisztelendő uram a lócsbe.

Azzal nekihajtott a víznek, bele a közepébe, fölriasztva a nád közül tömérdek ruczát és kócsagot, s a merre legszélesebb volt a víz, akár volt feneke, akár nem, beletocskolva merészen. — Mire a túlsó partra kiértek, a kocsis inkább halott volt, mint élő, a tisztelendő úr is elveszté felebaráti türelmét.

— Kedves atyámfia az Úrban, ha jó lélekkel viseltetik kegyelmed irántunk, ám lássa, hogy valami veszedelembbe ne vigyen, mert az nem volna barátság.

— Nem kell félni, — szólt vissza mosolyogva a furcsa ember.

Pedig csak itt kezdődött még a félelem: a túlpartra kiérve, a tulajdonképeni angol-kertbe jutottak s itt már rendes csinált utakat lehetett találni. Annál rosszabb, a csinált útra érve, a furcsa ember a lovak közé cserdített az ostorral s vágatott, mint a veszedelem. Már pedig angolkerti ösvények nem szoktak különösen szekerek számára készülni, a mit tekervényességükön kívül még az is bizonyít, hogy szépen ki vannak apró kavicscsal rakva, a mikben a kerék fertelmes árkokat húz végig s szegleteiknél akadékos virágállványok alkalmatlankodnak, a mik közül egyet a furcsa ember szerencsésen el is üttetett a tengelyel úgy, hogy annak mind a negyvennégy hortensiás cserepe, a hány annyifelé gurult szét.

A csodálatos véletlen jótéteménye volt, hogy semmi emberi alakkal nem találkoztak e pogány hajsza alatt, mert az tökéletesen kétségbeejtette volna a jó tisztelendő urat, a ki különben el volt rá készülve magában, hogy legelső dolga az lesz a báró úr előtt, hogy e szokatlan keresztül-kasúl utazást angolkertjén kimentse, a mennyire lehet, a hibát magára vállalja s a tett károkra megtérítse.

Így érkeztek a kastély hátsó udvarára. Még ott sem találtak egy lelket is. A kastély sajátzerű alakja mind a négy oldalán homlokzatot képzett, úgy hogy tulajdonképen mindenütt «elül» volt neki. Ez a parkra nyíló északi homlokzat olyan különös be-

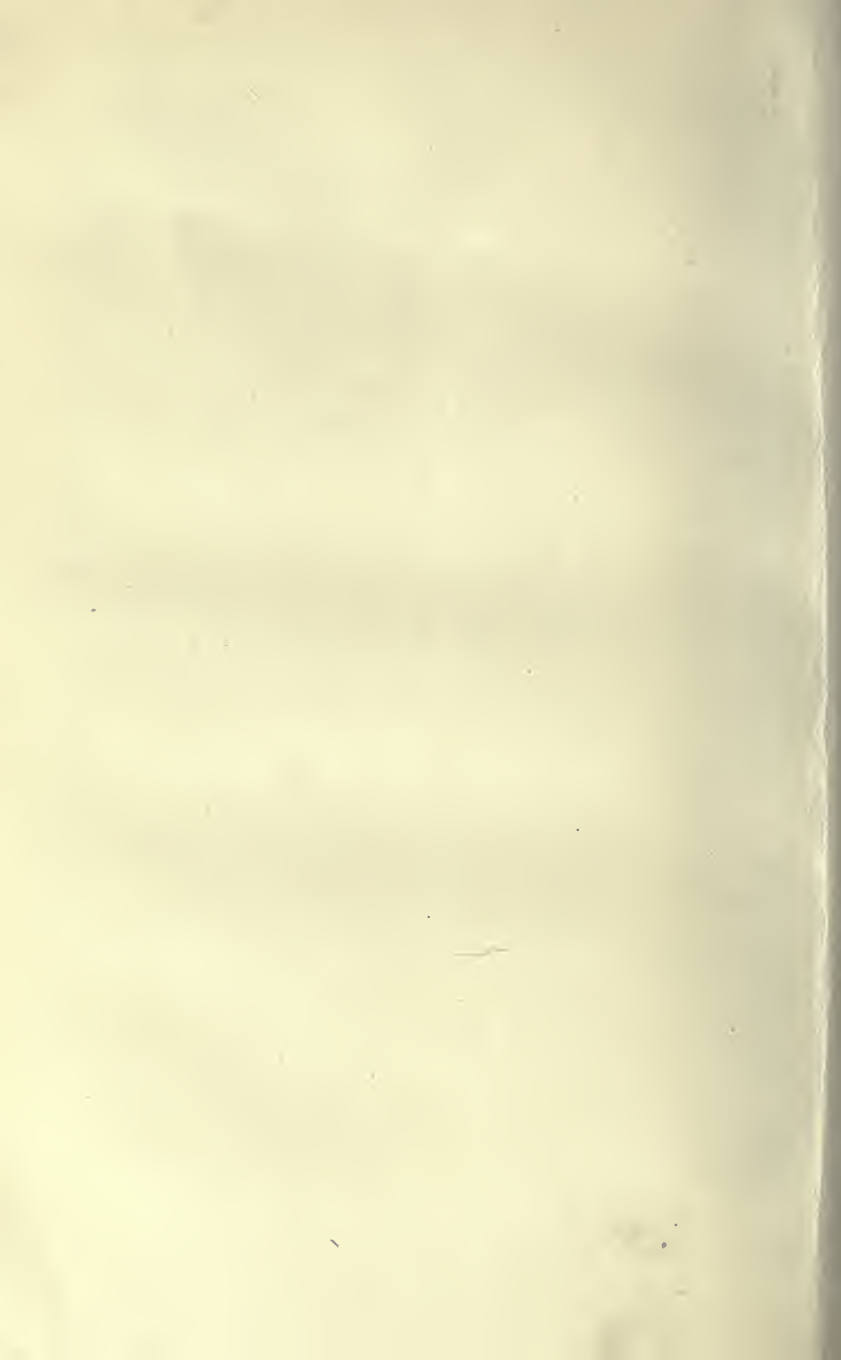
járással volt ellátva, hogy földszint nem volt ajtaja, hanem csak az emeleten, oda pedig egy széles fahágcsón lehetett feljutni, melyet ha csigákon felvontattak, tökéletes ajtó gyanánt zárta be a kijárást, mint valami felvonóhid. Éjszaka rendszeren fel szokták vontatni azt a hágcsót, s akkor csak a keleti és déli homlokzatok ajtai voltak nyitva, amaz lévén a főbejárat, oszlopos tornáczozal, üveges verandával, emez pedig a cselédség kijárása, összeköttetésben a majorsági épületekkel, a nyugati homlokzat vasajtója a pin-czébe vezetett le.

A ragyás férfi az említett éjszaki oldalra érve a szekérrel, odaveté a gyeplút a kocsis kezébe s utastá, hogy kerüljön arra jobb felé, ott majd megtalálja az istállókat, kösse be a lovait s adjon nekik szénát meg zabot, a tisztelendő urat pedig segíté leszállni a szekérről, ki egyszerre kilencz kopó között érezvén magát, kutyák közt járatlan emberek szokása szerint, hogy maga iránt jó hangulatot gerjeszsen közöttük, elkezdett nekik hizelgő füttyöket hányni, a mivel azt nyerte, hogy a confidens fajzat egyszerre elkezdett minden oldalról rá ágaskodni, sáros nyomokat hagyva toppantsaival a fényes reverdán, a mi a jó tisztelendő urat legnagyobb zavarba hozta.

— Takarodnak kendtek haza! — kiálta ekkor rájuk a kis ragyás ember s apró szemei egyet villámlottak, mire valamennyi eb, mintha leforrázták volna, lesunyta a fejét s földnek eresztett füllel ozammogott az ólak felé, a ház szögleténél még egyszer visszafordították a fejeiket, fölemelgetett füllel, mintha azt hinnék, hogy vissza fogják őket hívni,

A kis furcsa férfiú most nyájas arcot iparkodott mutatni.

— Mit mondtam! — hangzott utánuk a rikácsoló parancsszó. A kopók mentek szépen, a hová küldve voltak. A kis furcsa férfi most nyájas arcot iparkodott mutatni a tisztelendő úr előtt, s előre bocsátá őt a hágcson.

— De vajjon ő nagysága a házi úr nem fog-e megharagudni, ha ilyen illetlenül rontunk a kastélyába, a hátulsó ajtóra kerülven?

— Soha se törődjék vele, a vén bolonddal, — vigasztalá nevetve a kis csoda, — gondol is azzal valaki, van annak elégszer olyan vendége is, a ki se be nem köszöntött, mikor jött, se nem búcsúzott, mikor elment. Tessék bátran előre kerülni.

Thaddeus úr felhágott a lépcsőn, folyvást aggódva azon, hogy nem fogadtatik-e valami illetlen gorombasággal? s a mint a legutolsó lépcsőre fellépett, egyszerre ijedten kiáltá el magát:

— Erős várunk nekünk az Isten!

— Mit látott tiszteletes uram? — kérde a háta mögött jövő kis ember. Tán az ördögöt, vagy a házi urat?

Thaddeus megnémulva mutatott az ajtóra, a hol egy gyönyörű szép nagy fekete medve feküdt, iszonyú tenyerével törölgetve jobbik szemét, melybe valami bolond bogár belerepült.

A kis ember nem osztá Thaddeus úr rémülését, hanem eléje került.

— Nézze meg az ember, a semmirevaló megint elszakította a lánczát. Ne féljen semmit tisztelendő uram.

Azzal odalépett a medvéhez s megfogván annak gömbölyű fülét, kényszeríté azt másfelé fordítani figyelmét.

— Hát kend mit csinál itt megint?

A maczkó az első érintésre gorombán felkapta fejét s egyik roppant talpát rátette a kis ember karjára.

— Az Istenért, most mindjárt összetépi! — gondolá Thaddeus, kinek a vér fejéből talpába s onnan meg viasszaszökött egy percz alatt.

A kis ember nyugodtan nézett a felgerjedt fenevad szeme közé. Azokat az éles fekete szemeit oda-szegezte a vad tekintetébe, mire az lassankint félrefordítá fejét, szemeit behunyorgatta s komikus fortélylyal iparkodott az egyik szemét behúnyva tartani s csak a másikkal pillogatni fel néha igézőjére.

— Kend szemtelen gazember; szólt hozzá a férfi szép csendes hangon. Kend megint elszakította a lánczát, pedig jól tudja, hogy aztán még nehezebb lánczot kap. Hát van kendnek annyi esze, mint egy tisztességes embernek szokott lenni? Szégyelje magát.

Maczkó úr morogva hajtotta félre a fejét.

— Hát az a medvetalp mit akar itt a karomon? Ki mondta kendnek, hogy én velem confidenskedjék? Kend napról-napra ostobább lesz.

Maczkó csendesen levette tenyerét a férfi karjáról.

— Menjen kend vissza az odújába s húzza be maga után az ajtót.

Maczkó úr valamit mormolt közbe,

— Micsoda? még visszafelelgetünk? még a körmeit meri kend mutogatni. Kend vén számár. Nem százszor megmondtam kendnek, hogy az én mentém nem olyan, mint a kendé: ha azt végig hasítja kend, bevarratom, s megint mente; de ha én lehúszom a kend bundáját, nem tudom, ki ad helyette másikat.

A medvének nagyon szívére szólhatott ez a magyarázat, mert ez alatt elhagyta daczos állását, s töredelmes bűnbánattal huzódott a beszélő lábaihoz, morogva és nyihogva naiv medveséggel, mint valami lepirongatott gyermek.

— No elhiszem; szólt hozzá a férfi; kend nem oly rossz ember, mint a milyennek látszik; azért most az egyszer megbocsátok; hanem takarodjék haza a házába s ki ne merje nyitni az ajtót, mfg én meg nem engedem; aztán itt van egy kis czukros mogyoró, kapja kend be s pakoljon innen.

Maczkó e szóra egyszerre vidám arcot öltött, leguggolt két hátulsó lábára s egyik nagy tenyerét lomhán lelógatva, a másikat nevetséges koldusmozdulattal tartá a kis ember elé könyörögve, ki aztán egyik zsebéből egy marék csemegét tett a kinyujtott tenyerébe, a mit a maczkó teljes élvezettel szedegetett fel markából egyenkint piros nyelvél; utoljára a tenyerét is kinyalta utána, s végtére kezét csókolta a kis embernek; mondott is neki valamit medvenyelven, a mi hasonlított a köszönéshez; s azzal szépen leczammogott a lépcső alatti ketreczébe.

Thaddeus úr nem állhatta meg, hogy a kis ragyás ember iránti csodálkozását ki ne fejezze.

— Minden állatnak van esze, ha nem úgy bánnak vele, mint oktalan barommal; szólt a kis ragyás. A bolond báró minden állatjával tud beszélni, s meglátja, tisztelendő uram, hogy van neki egy vizslája, a ki előtt kénytelenek az urak deákul beszélni, ha valami őt érdekli; mert ha magyarul beszélnek, kihallgatja őket s ha megtudja, hogy vadászni akarnak vele menni, előtte egy órával betegnek tettet magát,

összehúzza a görcs a lábát; ha pedig azt mondják neki, hogy ő itthon marad, kutya baja sincsen.

Thaddeus úr kezdte a furcsa emberkét valaminek másnak tartani, mint a nagyságos báró úr barmai fő-inspectorának.

— Már most tessék a tisztelendő úrnak bátran előbbre kerülni; szólt a furcsa emberke: bizvást mondhatom, hogy a bárón kívül semmi egyéb vad-állat nincs a háznál.

A tisztelendő úr feddőzni akart az illetéktelen tréfákért, azonban egy ajtó elé értek a folyosón át, melyet a kis ember rögtön felnyitott (pedig nem volt az ajtón sem kilincs, sem závár) s belépteté Thaddeus urat az előszobába.

Az ajtó belülről is egészen sima volt, s a mint becsukódott hátuk mögött, a tisztelendő úr aggódva gondolt rá, hogy miképen megy ő itt ki, ha arra kerül a sor?

Átellenben ismét egy hasonló kilincstelen ajtó volt, Thaddeus úr vezetője annak is csinált valamit, a mitől az rögtön félrefordult a sarkából s azon is bevezette a tisztelendő urat; ott volt egy nagy fegyverszoba; körülrakva mindenféle divatból kiment emberölő szerszámokkal.

Ebből most oldalvást nyílt egy harmadik ajtó; a furcsa ember oda is bevitte a tisztelendő urat.

Az egy pompás keleti diván-terem volt, alacsony khasmir-kerevetekkel, papagájokkal és virágedényekkel.

— De mit fog mondani a nagyságos úr, hogy így bejelentés nélkül keresztül-kasul járkálunk a szobáin? szólt végre, helyes aggodalmát nyilatkoztatva Thaddeus.

A kis gnóm hangosan nevetett.

— Vigye ördög a nagyságos urat; ha nem tesszik neki, tegyen róla.

— De kedves atyámfia az Úrban; ha megtalálná hallani . . .

— Bizony félek is én tőle; itt van a benyilóban, tessék besétálni hozzá.

Thaddeus komolyan meghökkent.

— De kérem: bejelentés nélkül! Hogy mehetnék én a nagyságos báró úr szobájába bejelentés nélkül, az nem illenék sem én hozzám, sem ő hozzá.

— Ne törődjék vele, csak olyan dibdáb ember az, mint én magam.

— No kérem, szólt kifakadva Thaddeus úr, már elég volt a szemtelenkedés! Akármilyen *confidens* cselédje legyen is kegyelmed a nagyságos úrnak, azt kikérem magamnak, hogy én előttem olyan derék férfiúról tiszteletlenül ne beszéljen; hanem adja meg azt a *decorumot*, a mi őt rangjánál fogva illeti.

A kis ragyás hallatlan kaczagásra gerjedt a tisztelendő úrnak ez ethikai kifakadása felett.

— És most menjen be és jelentsen be a nagyságos úrnak.

— Igazán bejelentsem? kérde az, kinek a nevetés tarkává festette orcáját, itt piros lett, ott lilaszín.

— Komolyan mondtam.

— No hát bejelentem.

A kis ragyás eltűnt az ajtó mögött; a tisztelendő úr eligazította magán stóláját; görbe fésűjével hátrasimította gazdag ősz haját s összeszedte testi-lelki erejét a találkozásra! midőn a kis ragyás újra felnyitotta az ajtót s nevetve mondá neki, hogy már bejelentette a báró úrnak.

Thaddeus úr belépett.

— Ott ül ő kegyelme; szólt a kis ragyás egy élet-nagyságú arczképre mutatva a falon, mely senkisémm volt más, mint ő saját maga, azzal a ragyás, vöröstarka ábrázattal, azzal a foltozott, sastépte szürke kabáttal, azzal a makrapipával a szájában, azokkal a hegyes szemekkel, fénymázatlan csizmákkal s azzal a kopó-staffageal maga körül; ő tulajdon maga, az öreg Kadarkuthy báró, (a képet kétszáz aranyért festette hirhedett olasz művész, a báró maga tréfásan szokta mondani, hogy maga az eredeti, a miről festette, kabátostul nem ér többet másfél márfásnál).

Thaddeus úr soha életében nem érezte magát ilyen zavarban, mint most, mit a jovialis házigazda észrevéve, hirtelen megragadá kezét s szívesen meg-rázva, igaz barátságos hangon mondá neki:

— Megbocsásson jó tisztelendő uram azért a kis tréfáért, s már most hozta lsten, beszéljünk másról.

— De kérem alássan, én illetlen szavakat mondot-tam nagyságodnak . . .

— Köszönöm alássan; rászolgáltam, — zsebrete-ttem; — nem vesznek kárba.

— Azt még sem kellett volna . . .

— De hadd legyen hát az egész tréfa. Lássá, tisztelendő úr, azt az egész világ tudja, hogy én bohó, tréfás ember vagyok. Azt kénytelen mindenki felvenni tőlem. Valamint én is felveszem mindenkitől a tréfát.

— Kérem, nagyságos báró úr; az én idejövetelem oka nagyon messze van minden tréfától. Én Gutai Thaddeus vagyok.

A lelkész azt várta, hogy a furcsa ember e szóra

egyszerre el fog komolyodni; s elhalt száján a szó bámulatában, a midőn az még vidámabb lett e nyilatkozatra.

— Gutai Lőrincz atyja, tevé utána még egyszer komolyan, reszkető hangon a lelkész.

A kis gnóm hahotával nevetett fel rá, s aztán egyszer bocsánatot kért a tisztelendő úrtól; azt állítva, hogy ő valóságos bolond; higgye el a tisztelendő úr, hogy egy valóságos eszeveszett embert lát maga előtt.

A tisztelendő úr egy szóval sem mondá, hogy nem hiszi.

— Nem jöttem panaszokkal terhelni nagyságodat, szólt Thaddeus: nekem senkire semmi okom panaszkodni, egyedül magamra. Én nem zugolódhatom Isten ellen, mert hiszen ő kezembe adta a kincset, én voltam az a bolond, a ki azt nem tudtam megbecsülni — Nagyságod tudja, hogy fiamról beszélek, meghalt fiamról.

— Meghalt fiáról! kiálta fel a báró és kiáltása hasonlított a kaczagáshoz. — Nem, nem nevetek, tisztelendő uram. Bolondos ember vagyok, de nem nevetek.

— Azt ne is tessék cselekedni: szólt Thaddeus. Egyetlen egy fiam volt; deli természetű, lángeszű, jó szívé. Isten felruházta őt minden tulajdonnal, a mi dicsővé teheti a férfit; kincseket adott benne nekem, mikért egykor irigyelhettek volna. De én elhagytam e kincseket. Hiú tudományok között vesztegettem el az órákat, miket fiam nevelésében kellett volna eltöltenem; háládatlan holt könyvek szavait hallgatám a helyett, hogy az ő beszédére figyeltem volna; a világot akartam oktatni, a helyett, hogy tanfőttem volna

egyetlen gyermekemet. Ez a tudákosok átka; nem hiába mondják, hogy a tudósok fiaiból kerülnek ki a legnagyobb semmirekellők. Igaz. A mi hiú önhittségünk csekély dicsőségnek találja azt, hogy egy terveden ringatott gyermeket az első imára megtanítsunk; s a mi fennhéjázó szemléletünk előtt méltatlan feladat az, hogy egy ember jövődjéről aggódjunk, legyen bár az tulajdon gyermekünk; midőn elhittettük önmagunkkal, hogy mi a népek sorsát mozgatni vagyunk hivatva. Mi nem érezzük azt az örömet, midőn a gyenge gyermeki kéz az első betűt le tudja írni; mi utálunk felelni a gyermek együgyű kérdéseire; mi lenézzük a csekélyebb eszű embert, jobban, mint az úr a parasztot; mi dölyfösebbek, kevélyebbek vagyunk, mint bármelyik czísmernemes, mi zsarnokai vagyunk családunknak, üldözői az ifjukor apró tévedéseinek és nem engedünk szívünkhöz férni senkit. Ezért méltán történik meg rajtunk, ha lsten azt a szívet, mely nem akarta elfogadni a mindennapi ember örömeit, meglátogatja a mindennapi ember bánatával. Oh uram, ezt a bánatot én nem tudom eltagadni. Nem vigasztalnak engem könyveim, nem a tudományok új felfedezései, nem a közélet mozgalma; a mi itt belül marad, az mindig legutolsó gondolatom. Láttam fiamat meghalni szemeim előtt; egy karkinyujtásnyira előttem nyelte el a hullám; csak egy perczczel hamarább kellett volna utána kezemet kinyujtanom és nem halt volna meg. Kerestem félóráig a vízben; és nem találtam reá; és akkor hálát adtam az lstennek, hogy meghalt. Nagy bűnhődéstől, gyalázattól menekült meg. Ezt nagyságod bizonyosan mind tudni fogja már.

— Oh én többet is tudok Egyébiránt négy szem között mondvá, én tisztelendő uramat igen meggon-
dolatlan embernek tartom.

— Kérem alássan.

— Még egyszer azt mondom. Minek volt kegyel-
mednek a Malárdy-házhoz menni?

— Hogyan, uram?

— Hagyta volna őket békével összeesküdni, a leányt
kocsira pakolni, együtt mind a kettőt Sáros várme-
gyébe feljönni; itt aztán majd az én gondom lett
volna, hogy a gubanczos csomót kioldjam szépen; e
helyett kegyelmed neki áll Nagy Sándor karjával s
ketté vágja az egész szövénényt, már most ki a bo-
lond kötözzesse azt megint össze?

Thaddeus mindenre készen volt, csak ilyen be-
szédre nem.

— Csak nem hagyhattam, hogy a fiam egy oly
rút álarczos játékot végig játszszen.

— De hát miért nem? szólt rá egyszerre a báró
naiv készséggel. Volt valakinek az ellen valami ki-
fogása? Ártott vele valakinek? Kegyedre nézve úgy
is el volt veszve a fia, s mint maga mondá, eddig
nem sokat törődött vele. Én magam meg voltam elé-
gedve a játékkal; Malárdy meg volt elégedve, a
leányzó szerette; az ifjunak is tetszett, az egész
világ tapsolt, gratulált hozzá; hát ugyan kinek volt
légyen valami baja vele, ha minden úgy ment volna,
a hogy elkezdődött?

A nagy philosoph a furcsa ember ellenében na-
gyon biztosan érezte magát; sophismáknak őt nem
lehetett megszorítani.

— Nagyságod egy személyt elfeledni méltóztatott,

a kinek igen is nagy kifogása lehetett az alakoskodás ellen: nagyságod tulajdon fiát.

— Ah-hah-hoh-hó! Nem, nem kaczagok, megbo-csásson tisztelendő uram, már nem nevetek. Tehát a fiamat. Csak még egy kicsit engedjen meg: — hah-hahahó; így már most igazán nem nevetek többet, ez volt utoljára. Tehát a fiamért skrupulozuskodik tisztelendő uram?

— Kinek nevét egy kalandor bitorolta . . .

— Köszönje meg neki, hogy becsületet szerzett nevének.

— És a ki most méltatlanul ül gyalázatos börtönben.

— No; — csendesen, tisztelendő uram; ez már az én dolgom. Nem ül ott méltatlanul. Higyje meg, hogy nagyon jó helyen van ott.

— Nagyságos uram, ez kegyetlen tréfa az atyjától:

— No, no, tisztos uram, én nem mondtam a kegyed esetére, hogy tréfa; tehát kegyed se mondja, hogy az enyim tréfa. Ne beszéljünk az én fiamról, beszéljünk a kegyedéről.

— De én épen azért jöttem ide, hogy nagyságod fiáról beszéljek és helyrehozzam azt, a mit en-fiam vétett ellene; a midőn ő e vétkeért nem lakolhat többé.

— Talán bizony ki akarja őt szabadítani nemes Abaujmegye tömlöczéből? Hagyja ott, tisztelendő uram; nagyon elfér ő ottan; hadd maradjon ő azon a jó barátságos helyen, a míg engem ki nem harangoznak a világból, azután is elég lesz még neki kiszaladgálni a bolondját.

Thaddeus egy párszor borsózni érezte a hátát, a mint e hideg cynismus ördögi hatása erkölcsi érzetei ellen támadt s közel volt hozzá, hogy a nagyságos urat lemennydörögje; de még erőt vett magán s nyugodtan tudott felelni.

— Uram; midőn egyetlen gyermekemet véletlenül megtaláltam, midőn meghallám tőle, mit vétett; midőn megtudám, minő igazságtalanság történt ő miatta, pusztá hóbortos ingerkedésből egy más ifjuval, akkor békót vetettem kezére s azon szándékkal indultam meg vele, hogy elhozzam őt a méltatlanul szenvedő börtönéig, ott kicserélem őket s a vétkest hagyom a bűnhődés helyén. Ezt akartam tenni akkor és tenném most, ha fiam élne.

— Igazán azt tenné, ha fia élne? kérde a kis öreg úr impertinensül himbálva magát sarkain s kezeit bedugva mellénye zsebeibe.

— Azt tenném.

— No hát nem is fogja azt tenni! kiálta fel Karduihy füttyöt vetve zsebéből hirtelen kirántott kezével.

Thaddeus megint jobban kezdett róla meggyőződni, hogy egy örülttel van dolga.

— Lássá, tisztelendő uram, szólt a báró, bedugva hüvelykujját a tisztas úr övébe, hogy el ne szaladjon; — kegyelmed saját szavaival mondja, hogy képes lett volna egyetlen fiát, azt a derék életrevaló, nemeslelkű, lángeszű, gyönyörű ifjút bedugni egy penészes tömlőczbe; — kegyed; az apa, az okos ember, a tudós lelkipásztor és a többi; — és mégis én fölöttem szörnyűködik, hogy mint tudom azt a tréfát elkövetni, hogy a fiamat, egy haszontalan,

naplopó, ostoba ficzkót, a ki soha semmi jót nem tett a világon, a kinek a pofája az enyimhez hasonlítva, még mostani állapotomban is dehonestatio, becsukattam egy kis neki való leczkére; a mi pedig én hozzám nagyon illett, mert én nem vagyok sem okos ember, sem kegyes ember, a lelkemmel pedig el vagyok annyira adósodva, hogy egy vétekkal több vagy kevesebb nálam már nem öregbíti, nem is ifjítja a számadást. Aztán tulajdonképen én nem is ismerem azt a léhűtőt; mert én már tíz esztendeje, hogy nem láttam a fiamat; ki tudja, hátha nem is ez az? legalább az én szivemben semmi sem mozdult meg, mikor őt megláttam; pedig azt mondják, hogy valami magnetizmus van az apák és a fiak között.

Thaddeus nem feleselt tovább a báróval; felvette a székről háromszögletű kalapját, palástját karjára ölté s mutatta, hogy menni akar.

A báró megfogta a karját.

— No, no, no, tisztelendő uram, mire való ez a hirtelenkedés? Minek már ez a harag? Hiszen ha kívánja, okosan beszélek; hanem erről a tárgyról nem lehet okosan beszélni. Kegyelmed most itt akar engem hagyni és menni Kassára és felfedezni az egész tévedést és Viktor úrfit kiszabadítani a tömlöcből. No ugyebár azt akarja?

— Nem tagadom.

— De lássa, azt ne cselekedje. Az bolondság, az nem tudományos férfihoz illő dolog. Tisztelendő úr ismeri a mythológiát, tudja belőle Epimetheus históriáját, meg a pandora szelenczéjét; no lássa, ilyen Pandora szelenczéje az, a mit tisztelendő úr ki akar most nyitni. Tanuljon Epimetheus példájából.

— Én csak Krisztus példájából kívánok tanulni szolt Thaddeus, kivonva kezét a báró úréból.

Kadarkuthy útját állta s nem eresztette ki az ajtón.

— Tisztelendő uram, lássa, kegyelmed nem tudja, hogy mit cselekszik? A ki a veszett kutyát kiszabadítja a kalitkájából, a ki egy bepecsételt levélben átküldi egyik országból a másikba a pestist, a ki egy gyilkost, gyújtogatót megszöktet, az okosabb dolgot cselekszik, mint a ki az én fiamat kiszabadítja arról a jó helyről. Meg fogják azt siratni százan, meg fogom siratni én, de senkisé fogja jobban megsiratni, mint kegyelmed maga. Hagyja őt ott, ne avatkozzék a mi ügyünkbe . . .

A furcsa kis ember összetett kézzel s valódi buzgalommal könyörgött Thaddeusnak, a mi őt csak még furcsábbá tette.

Taddeust nagyon felháborította e jelenet. Ő is képes volt saját fiát tömlöczbe adni azért, a mit mások ellen vétett; de szívében megsiratta; de együtt szenvedett vele; — hanem arról, hogy valaki becsukassa a fiát azért, a mit saját apja ellen vétett, s tréfát, gúnyt űzzön belőle, az meghaladta a gonosznak azt a mértékét, a mit a puritán érzelmei képesek voltak elfogni. Hanem hiszen báró Kadarkuthy furcsa ember; ez sokat megmagyaráz s fölmenti az embert attól, hogy tettei fölött szörnyűködjék; de egyúttal attól is, hogy vele vitatkozzék.

Thaddeus még egyszer ajánlotta magát és komolyan mutatta, hogy menni akar.

— Csak még egy perczig maradjon, tisztelendő uram, valamit akarok mondani (egyik kezével megfogta a tisztelendő úr tógája elejét, a másikkal bizo-

nyíltott); lássa, engedjen magának egy okos szót mondani: — hátha én adnék a sárospataki collegiumnak negyvenezer forintot.

— Micsoda? szólt szemet meresztve Thaddeus. El nem gondolhatta, hogy mit akar ez megint?

— Meg egy szép arany billikomot ezüst korsóval a k... i úrasztalára.

— Mi oknál fogva?

— Van egy igen szép állatgyűjteményem, bibliothecám is, nevezetes tárgyak physicum muzeum számára.

— Nagyságos uram, én nem értek semmit.

— Hát én ezt mind oda ajándékoznám a k... i nagy gymnasium számára, a hol tisztelendő uram lelkész; még új harangot is öntetnék az ecclesiának.

Thaddeus mind jobban bámult és nem értett.

Kadarkusny még nagyobb tűzzel folytatta az árlejtést.

— Holtom után pedig fundatiót hagynék három tanszékre, a hová azt tisztelendőséged rendelni legjobbnak találná...

— Köszönöm, köszönöm, de miért ennyi szép ígéret? én nem tudom felérni.

— Csupán azért, hogy hagyja a fiamat ott a hol van.

Thaddeus úr erre már komolyan felpattant:

— Nagyságos uram! Farizeusok vénjének tetszik-e engemet nézni, a kit meg lehet vesztegetni világi vagyonnal, hogy ne cselekedje az igazságot?

— Hisz nem magáért, de hitének, feleinek előmeneteleért.

Thaddeus puritán büszkeséggel felelt:

— Az én hitem ne köszönje gyarapodását igazságtalan tettnek!

— Gondoljon tisztelendő uram a nemes czélra. Ajánlataimban nem saját hasznát mellőzi el, hanem a közönségét; az egyház, az iskola jóvolta az, a mit kínálok tenyereimen nyujtva s a mit kegyelmed kezemből kiüt; pedig hiszen a mit kérek, az semmi. Nem kérem, hogy mondjon hamis tanubizonyságot, hanem csak azt, hogy hallgasson el egy olyan titkot, mely miatt most szenved egy ember, de ha ki lesz mondva, szenvedni fog ötven. Hát van ebben valami?

— Nagyságos uram. Nálam a cél nem szentesíti az eszközt; én nem vagyok Loyola követője. Feleim tanuljanak boldogok lenni a szegénységben, erősek a szűkölködésben s dicsekedjenek ne a gazdagsággal, hanem a kitűréssel. Én részemről, ha Jeruzsalem felépüléséről volna is szó és az nem kerülne egyébbe, mint egy elhallgatott szavamba, mely egy méltatlanul szenvedőt kiszabadít; és volna az a szenvedő fiamnak gyilkosa: nem hallgatnám el azt, hanem kimondanám.

Kadarkuthy boszúsan toppantott lábával, de kezével mégis megszorította Thaddeus kezét.

— Derék ember. Meg kell vallanom, hogy derék ember. Ostobaságot cselekszik ugyan, de derekasan cselekszi. Azonban maradjon itt nálam legalább egy napig.

— Egy óráig sem, uram. Vétek volna tőlem minden elhalasztott pillanat, melyben kötelességemet tenni mulasztanám.

— Hátha lovai ki vannak fáradva, kocsisát leitatják ez alatt?

— Megindulok gyalog. Tanuló koromban úgy utaztam be az országot; nem idegen ez előttem.

— No azt még sem fogja tenni. Majd én befogatok magam. Ne féljen, jó csendes lovakat adok, nem forgatják fel; csak addig üljön le nálam, míg befognak. No üljön le hát; szentelje meg ezt az én istentelen barlangomat.

Thaddeus kénytelenül leült; a báró az ajtó felé ment; ott megállt és felkaczagott.

— De az mégis halálra nevetni való tréfa, hogy én saját lovaimon küldöm be Kassára azt, a ki a fiamat ki akarja a tömlöczből szabadítani. Tulajdon lovaimon! Én! Borzasztó nevetséges, ha elgondolom.

Még odakinn is folyvást nevetett e furcsaságon.

Néhány percz múlva visszajött; akkor egészen komoly volt az arcza; még hangja is más volt, mint eddig, nyugodtan, érzéssel beszélt.

— A hintó készen áll tisztelendőséged számára. Tehát csakugyan komoly szándéka Kadarkuthy Viktort kiszabadítani?

— Mondám.

— Minthogy kegyelmed ezt fogja tenni, ime nézze, itt van egy levél. Őt fekete pecsét van rajta; — ez a levél foglal magában valamit, a mi tisztelendőségre nézve igen nagy kincs; — iszonyú nagy, számokkal ki nem fejezhető, mesés nagyságú kincs, — a Dárius kincse. Az ebben a levélben van. Tetszik látni a külső feliratról, hogy én azt a roppant kincset végrendeletben kegyelmednek hagyományoztam; hogy életében legyen boldog általa; de már most neheztelek kegyelmedre és nem fogja azt tőlem megkapni. Hanem azt cselekszem, hogy rábízom a kin-

cset a k . . . i lelkészi hivatalra azon hivatalos utasítással, hogy a midőn elhozza a nagy kaszás gazdája azt az órát, melyben kegyelmednek is a leartatott kévék számát kell szaporítania, midőn lelkésztársai kezéből felveendi utoljára az úrnak testét: akkor nyissák fel e levelet, adják át ezt a mérhetetlen kincset, hogy lehessen annak birtokában néhány óráig, s elmondhassa, hogy egy bolond ember jövődölése szerint, halála óráján volt legboldogabb; — addig tessék szenvedni velem együtt, a mit az élet oszt kegyelmesen. Nem tartóztatom tovább.

Thaddeus meghajtá magát s egy perczig sem gondolkozott tovább a mondottakon. Bolondság ez is, hasonló a többiekhez, mik a furcsa ember fejéből származnak.

A VESZETT LÓ.

A mi virágos keleti nyelvünk «veszett lónak» szokta az olyan embert nevezni, a ki minden helyes ok nélkül nekirohan mindenkinek s keresztül-kasul gázol ártón s ártatlanon; a kit, ha megharagított valaki s azt hirtelen meg nem kaphatja, nekimegy egy másiknak, a kit közelebb talál s azon tölti boszúját.

Mint látszik, a veszett ló czím ilyenformán nem annyira megtisztelő elnevezés, mint a mennyire következetes.

Az ember, épen úgy mint a ló, arra van hivatva, hogy esze által tüntesse ki magát s midőn e hívását olyképen mellőzi, hogy az ész józan kocsisságát megvetve, a szenvedélyek lódarázsa elől megriad s bőszt dühében eltépve az illem gyeplűit, a rendes kerékvágásból kiugrik s rúg és harap, a kit elől, utól talál, akkor nagyon méltán mondják róla azt, hogy veszett ló.

Tisztelendő Gutai Thaddeus uram megérkezvén Kassára, sietett az alispánt az általa tudvalevő titokról informálni.

Olyan köztisztületben levő férfiú tanubizonysága rögtön segített az ifjú Kadarkuthy veszedelmes állapotján, kinek legfőbb baja az volt, hogy valami párbaj miatt, melynek halál lett a vége, ő kénytelenül

álnév alatt szökött Belgiumból Franciaországba; ott is tovább üldöztetve, ismét más fölvelt név alatt menekült Svájcba, úgy hogy tárczájában négyféle nevű és leírású útlevelet is találtak, a mi még jobban belekeverte a hinárba s annyira ellene bizonyított, hogy az öreg Kadarkuthynak éppen semmi sem állt volna az úrtában azon pompás tréfa kivitelére, miszerint Viktor úrfit ott üldögéltesse nemes Abaújszabolcs philanthropikus intézetében mindaddig, míg ő meghal s csak végrendeletében nyilatkoztassa ki, hogy az bizony mégis az ő fia, hát csak ereszszék szabadon, hogy ha ez a tudós ember bele nem elegyedik a dologba, s mint aféle tudós ember gyűlölője lévén minden élöznek és anekdotonnak, ezt is elrontja komoly közbeszólásával.

Már pedig valóban elrontotta. Önvallomása kideríté, hogy a kit az öreg báró saját fiaként mutogatott a világban, az Gutai Lőrincz volt; s a valódi Kadarkuthy Viktor igaztalanul ül ott, a hol az ember nem mondhatja «tessék leülni» kínálásra azt, hogy «köszönöm, nem fáradtam el».

A rehabilitált bárót aztán szabadon bocsátották az öreg Kadarkuthyt hivatalosan megpirongatták, a miért a törvényhatóságot készakarva tréfálkozásokra használta fel; Thaddeus úrnak pedig elismerő szavakat mondtak példás igazságszeretetéért, mely szerint inkább saját családjá szégyenét fedezte fel, hogy sem hallgatása által egy ártatlan embert tovább is szenvedni hagyjon.

Thaddeus úr még aznap, a midőn Kadarkuthy szabadon bocsáttatásáról tudósíták, el is hagyta Kassát s sietett vissza saját városába.

Keresztyéni alázatosságában nem óhajtja alkalmat adni a kiszabadított Kadarkuthynak arra, hogy megmentőjét hálálkodásaival halmozza el: nem kívánt tőle semmi köszönetet. Még csak találkozni sem kívánt vele. Oh a szellemaristokraták büszkesége határtalan. Nekik tetszik azon öntudat, hogy eszük, jellemük, érzéseik által egy czfmernemest lekötelezhetnek, oly adósságot hagyva rajta, a mit az sehogy sem tud nekik lefizetni.

Thaddeus látni sem akarta Viktort; nem is lett volna rá nézve e találkozás kedves.

Hazament szépen; elővette szárított virágait s ha azokban kevés vigasztalást lelt, benyitott legszebb eleven virágának szobájába; a kinek akár magyarul, akár latinul hangzott a neve, legszebb volt rá nézve az egész hazai flórában; a szép Lila; a szép *Syringa vulgaris* Linnei.

Az egyszer utozán talált gyermek most paloták díszé lehetett; szépségét valami megszentelő bűbáj emelte emberfölöttivé; szép lelke látszott azon keresztül. Epétlen, haragtalan, önzés nélküli mindenki irányában. A háznál mindenki iránt engedékeny volt, mégis mindenki azt tette, a mit ő akart; Thaddeus urat szinte elkényezteté, pedig az is úgy élt, mintha egyedül csak őt szolgálná.

Úgy látszik, hogy meg akarta jutalmazni Isten a sokat érdemlett és sokat szenvedett férfit öregsege keserű napjaiért ebben az angyaljóságú gyermekben, a kiben a jó öreg minden szeretete egyesült. Ezek a szelid kék szemek voltak az ő vezércsillagai; ez az édesen csengő hang az egyedüli szó, mely előtte arról beszélt, hogy a földnek is van még valami

öröme ; annyira szerette őt a jó öreg úr, hogy még a templomban is, mikor imádkozott, rajta feledé szemeit, mintha azt akarná látni, hogyan adják tovább ez imahangokat az ég angyalai, a míg azok az Úr zsámolyához eljutnak, együtt könyörögve gyarló halandókkal nem ismert bűnök kegyelmes bocsánatáért.

Szinte haragos volt a jó öreg úr olyankor, mikor arra gondolt, hogy ezt a szelid angyalt, ezt a martýr-arczot valamikor el fogják tőle rabolni ; valami goromba kamasz megkéri, elveszi, fejére teszi azt az ostoba prózai főkötőt ; — s akkor ő nem lesz többé öreg nevelőapjának imádkozó angýalkája, nem lesz többé az a lesütött szemű szent ; nem lesz többé olyan halavány az arcza ; — ez a gondolat képes volt Thaddeust nagyon megkeseríteni.

Hanem hiszen messze van még az idő, a leányt még nem hallja senki titkon sóhajtani ; még valami holdvilágos árnyék fekszik szíven abból a testvéri érzelemből, melyet egykor Lőrincz iránt érzett. Hiszen Thaddeus maga is úgy akarta azt, hogy egykor ebből több legyen, mint testvéri érzelem. Hajh de ki várhatja többé a hajnalt, hogy ha meghalt a nap ! Mit ér az elhalt ifjura gondolni többé s mit érne rágon-
dolni, hogyha élne ? Ő elfeledte a legjobbat, a legszebbet ; a kit családja neki szánt, a kiből örömeiket lelték volna, a ki által boldogok lettek volna midnyájan, miedannyian és választotta magának azt, a kit gyűlölnie a kire soha gondolnia sem kellett volna ; apja halálos ellenségének leányát, a vallásüldözö gyermekét ; a ki miatt aztán meg kellett halnia.

Az ég akarta így. Az ég akarta, hogy az átokkal ütő kéz maga is sajogjon az ütés után, mert rettene-

tes az: egy embernek fejét megsujtani az Isten átkával s nem lehet az, hogy az iszonyúan verő kéz is ne fájjon azután.

A nagy férfi nagyot bukott; sok nagy példa teljesült be rajta; és ime Thaddeus most imádkozik azért, hogy ne érje Malárdyt több csapás; maradjon meg neki az, a mije még megmaradt; csak egy fia van már Malárdynak, egy édes fia, a ki őt nem szereti; nincs büszkesége, hatalma, gazdagsága. Lám: ő neki sincs már, csak egy leánya, egy fogadott leánya, a ki őt szereti, ez öröme, ez reménye, ez megnyugovása. Oh idején van imádkozni Istenhez, hogy ne teljesítse tovább az átkot.

«Itthon a pap?»

Ily rövid kérdés hangzott a kerti bejárat előtt, mely nagytiszteletű Gutai Thaddeus uram szobájához vezetett.

Thaddeus úr maga is hallotta a kérdést s gondolta magában: ejnye goromha pimasz, hát én neked csak «a pap» vagyok.

Még jobban mérgelődött azután, midőn hallá a felelet csengő hangját.

— Dolgozószobájában van.

Ez a szép Lila édes hangja volt.

(A neveletlen még attól a szép lyánkától kérdezősködik ily otromba hangon.)

— Melyik az ajtaja? — szól újra az elébbeni hang.

Erre már nem jött felelet; a válasz hihetőleg néma intésből állt.

Azután erős, sarkantyús lépések hangzottak s a

lelkész ajtaját kinyitották, minden előleges koczogtatás nélkül.

A tudós ajtaja elég magas volt közönséges emberek számára, de a most érkezett nevezetes ember mégis kénytelen volt meghajtani a fejét, mikor belépett rajta, oly szertelen hosszúra találta őt kinyújtani az áldott természet.

A hosszú kezek és lábak embere szinte maga is látszott restellni termete felmagzott állapotját, valami lanyha maga-elhagyás lógatta előre egész alakját, minnek következtében hanyagul előreahajlott, s mikor felfelütötte a fejét, mindig még egy fejjel nagyobbaknak látszott nőni.

Az ember impertinens szőke volt, még pedig olyan serte hajlamokkal bíró hajjal, hogy azt hátulról sehogy sem lehetett becsületesen összecsavartani; mindenfelé álltak ki a szálak a czopfából, végződván mint egy nyútt meszelő; az oldal hajbodrok pedig valószínűleg régen nem lévén felsütve, kiegyenesültek és meredtek, a merre nekik tetszett. A képe meg volt borotválva; egy párszor a borotvával bele is metélve, jelélül annak, hogy maga borotválkozott s igen türelmetlen borbély volt; az orra mellett hosszában egy régibb, de mélyebb vágás forradása volt látható, a mit valószínűleg nem borotválkozás közben ejtettek oda. A világos szőke hajjal valami kellemetlen ellentétet képeztek a sötét szemek; úgy látszik alkatrészei is antipathiában voltak egymással. Semmi sem volt azonban visszataszítóbb rajta, mint a vastag duzzatag ajkak, mik bestialis kifejezést adtak az egész arcnak s valami ijesztő jellemet kölcsönöztek a szavaknak is, a mik keresztül jöttek rajtuk.

A jövevény még ehhez valami idegen szabású öltözetet viselt, mely állítólag finom kelméből készült valaha, de most minden szennyes és gyűrődött állapotban volt. A nagy türemcsizmák kifényesítetlen, a fehér szarvasbőr nadrág zsírfoltokkal tele, a bارسony zubbony össze-vissza törve, a hol valami fehérnemű fodrainak kellett kilátszani belőle, azok nagyon régi találkozást emlegettek szappannal és tiszta vízzel, s a gavallér még annyi figyelemmel sem volt a világ iránt, hogy begyűrje azokat a kabátja alá.

Nem, a jövevény nem sok figyelmet mutatott bárki iránt is. Nem mondott sem jó napot, sem egyéb tisztelkedő szót a papnak; oda állt egyenesen az arcza elé, hogy a csizmák orrai egymást érték, s Thaddeus úr kénytelen volt a nyakát felfelé görbíteni, hogy az arczába lásson, s akkor röviden azt mondá neki:

— Én báró Kadarkuthy Viktor vagyok.

Thaddeus kissé visszahökkent. Bizonyára legelső gondolatja az volt: «no már most értem, hogy az öreg báró miért nem szeretni a fiát látni?»

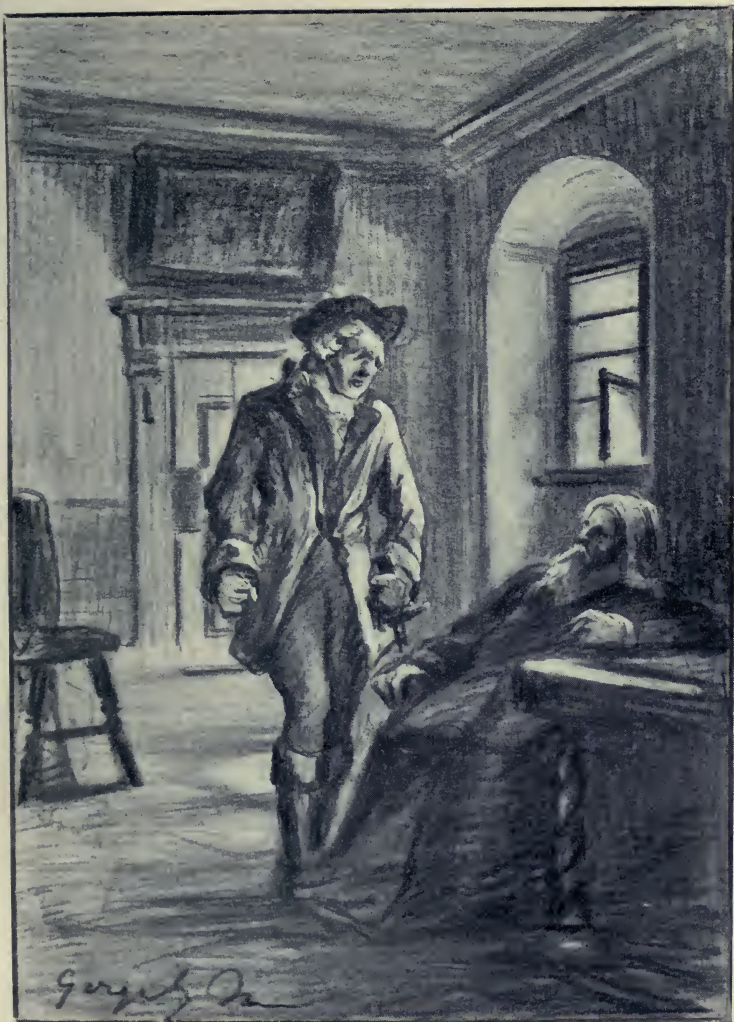
— Tessék helyet foglalni: monda azonban egész tisztelettel.

Az ifjú úr le sem ült, nem is köszönte meg: a helyett még egyszer elmondta:

— Báró Kadarkuthy Viktor, — s egyszerre egy fejjel magasabbra emelkedett.

— Örülök, hogy szerencsém van: mondá Thaddeus; pedig sehogy sem örült, azt hitte, hogy ez most megköszönni jött hozzá azt az erélyes közbejárást, melynek folytán kellemetlen helyzetéből kiszabadult, s e hálálkodást szeretne volna kikerülni a jó úr.

De nem hálálkodott a jövevény; másért jött; —

— *Hol van az úrnak a fia?*

miután mind a két hosszú karján feljebb gyúrte a zubbonyújjakat, félrefordította a fejét, s úgy elfelé néző képpel kérdezé Thaddeustól:

— Hol van az úrnak a fia?

Thaddeus elbámult.

— Nagyságos úrfi: kegyelmed a fiamat kérdezi...

Most egyenesen felé fordította a képét az ifjú óriás s nekimeresztett szemekkel kérdezé másodszor:

— Hol van az úrnak a fia?

A lelkesz lesüté szemeit és alig hallhatóan rebegé:

— Fiam — meghalt.

Két csepp könny remegett fehér pillái alatt s nem tudott kicsordulni szemeiből.

Az ifjú úr nem ügyelt a könnyekre.

— Az nem igaz. Az csak mesebeszéd. Hol van az úrnak a fia?

A lelkesz megerősíté hangját s a fájdalom ihletével felelt:

— Istennél van ő bizonyára, ha irgalmába bevette, s megbocsátá bűneit.

— Pokolban van! — kiálta közbe a báró.

— Az az Úr dolga! — szólt reszkető hangon Thaddeus.

— Mit? Az én dolgom? — kérdé amaz ingerülten.

A pap szilárdul válaszolt:

— Én Istent értettem az «Úr» alatt.

— Ejh, nem kell nekem most papos komédia! — kiálta a báró türelmetlenül, — nekem ne bibliázzon, hanem feleljen, hol van az a semmirekellő, országcsaló, a ki nevemet bitorolta s a ki miatt esztendeig ültem a börtönben?...

A pap alázatosan felelt neki:

— Elismerem uram, hogy ön méltán neheztel reá, hogy sokat vétett ön ellen; de mégis kérem: ne illesse őt előttem becsstelen nevekkel; én apja vagyok s a mit vétett, azért bizonyára egy halállal mindent megbűnhődött.

A báró most még jobban dühbe jött.

— Mit? még azt se mondjam róla, a mi őt megilleti? még gazembernek sem nevezzem? de fogom őt annak nevezni, és arczul fogom vágni, és megölöm; megölöm az átkozottat!

Az ember reszketett a dühtől, ökleit összeszorította, vastag ajkai kifordultak és szemei körül villogott a fehére.

Thaddeus most már nem félt tőle. Láttá, hogy nem emberrel van dolga, az ördögfélétől pedig nem igen rettegett. Nyugodt lélekkel vállára veregetett Kadarkuthynak.

— Nagyságos uram, azt meg nem öli kegyelmed többé.

— Mit mond az úr? — rikácsolá ez embertelen hangon.

— Mert ha meghalt, akkor már halva van; ha pedig élne: kezének egy ütésével úgy összezúzná őnt, hogy soha sem lenne önből többé ember.

Már ezt az utolsó mondást nem valami malaszteljesen ejté ki Thaddeus úr, hanem egy haragvó és büszke apa indulatos hangján.

Kadarkuthy elsápadt, perczre még vastag ajkai is elkékültek; mikor meg akart szólalni, egészen el volt rekedve, alig találta meg a hangját.

— Hol van tehát?

— Háromszor mondtam, hogy meghalt.

— Ki látta őt meghalni?

— Én magam . . .

— A hol van ni. Szép kis tanubizonyosság. Ön maga bizonyít a mellett, a mit mond, ön elrejtette a fizikót, ön halálhírért terjesztette, hogy megszabadítsa a büntetéstől, a bosszúállástól; de én nem hagyom magamat bolonddá tétetni: én akarom tudni, hol van? ki akarom húzni gyáva rejtekéből és keresztül akarok rajta menni kardommal, a szíven keresztül. Egy esztendeig ültem a börtönben, egy esztendeig mindennap arra gondoltam, hogy mikor kiszabadulok: veszszek meg, ha addig ruhát váltok, a míg azt a kalandort meg nem öltem.

— S ha azon kalandornak az apja önt ki nem szabadítja onnan, még sokáig gondolkozhatnék nagyságod azon a helyen.

Ez nem fegyverzé le a dühödöt, csak megátalkodottságát nevelte.

— Hiába példálódzik; az önnek kötelessége volt a mit én meg sem tartozom köszönni; ha azt mondták az úrnak, hogy én az az ember vagyok, a kit valami által ki lehet engesztelni, akkor rosszul ismertették meg velem.

— Nem mondták azt; — szólt Thaddeus keserűn; — önnek édes atyja előre figyelmeztetett, hogy hallgassak el, mert ha ön kiszabadul, legelőször is nekem lesz vele bajom. Látja ön, hogy olyan embertől kaptam intést, a ki önt igen jól ismeri; és én azért mégis kiszabadítám önt.

— No hát már most ne csodálkozzék rajtam, — szólt az ifjú Kadarkuthy, mintha a pap mondásának ez volna a logikai menetrendje. — Tudja, hogy kivel

van dolga, beszéljen röviden. Adja elő nekem a fiát; mondja meg, hová dugta el? mert én addig el nem megyek innen.

E szóval leült egy nagy, spanyolnáddal font kar-székbe az úrfi.

A lelkész lenézte végig, s azzal hidegen válaszolt:

— Ha meg nem unja magát a házamnál nagyságod.

Azzal ő is leült íróasztala mellé, s elkezdte tudós phlegmával írni, még pedig az ifjú báró boszantására arabs verseket póklábbetűkkel; a ki tehát azzal sem ingerelheté a tudóst, hogy asztalára könyökölve az írásába nézett; nem ismerhetvén meg belőle semmit.

E perczben halkán kinyílt a mellékszoba ajtaja s egy pillanatra szép Lilla tekintett be a lelkész dolgozószobájába. A szegény gyermek hallotta a heves vitatkozás zaját, bár annak szavait nem veheté ki s a mint egyszerre elcsendesültek, az a félelmes gondolatja támadt: vajjon nem ölte-e meg nevelőatyját áma különös idegen? A mint azután első tekintetre meglátta őket csendesen ülve egymással szemközt az íróasztal mellett, zavarultan visszahúzódott s becsukta az ajtót.

Kadarkuthy hirtelen térdére csapott és felállt sebesen; szinte féldő volt, hogy fejével átüti a padlatot.

— Ki volt ez? — kérdezé Thaddeustól; nagyobb udvariasságból tenyérrel ütve arra a nagy kutyabőrös foliansra, a miből a tisztelendő úr másolt.

— Ez? — felelt a jó úr tudós szelidséggel; — Izmael Asmai, híres arab költő; az Abner életének koszorús írója.

— Az ördögökbel nem ezt a kutya könyvet kér-

dezem, hanem azt a leányt, a ki itt benézett. Leánya az úrnak?

Thaddeus büszkén nézte végig a kérdezőt; ennél a pontnál nem lehetett vele tréfálni: nem volt semmi hajlandósága elejétől végig mindent elmondani az ifjú úr kérdésére; nagyszárazon azt felelé neki: «az».

— No akkor elő fogja az úr egy hét alatt állítani a fiát! — szólt ez odahajolva hosszú termetével a lelkész füléhez; azzal vette a háromszegletű kalapját s megindult. Az ajtóból még egyszer visszanézett, fenyegető szemöldrángással intve a pap felé, s azzal egy lépéssel kilábtózott az ajtó hármas lépcsőjén, be sem téve azt maga után.

Thaddeus sem sietett őt kikisélni; egyik sem köszönté a másikat; de a tudós mégis mondott annyit utána, mikor már nem látta:

«A veszett ló!»

BAJCSY ALISPÁN.

Szinte látom, mint csóválja sok ember a fejét, mikor azt olvassa, hogy egy időben a tekintetes karok és rendek, úgy hozván a dolgok rendi magával, megválasztották a candidált csizmadiaczéhmestert alispánjuknak, s mondogaja magában, hogy ez mégis egy kissé erős, s hogy az a veszett poéta, a ki ilyenekben töri a fejét, mégis nagyon sokat feltesz olvasói jóakarataról, a mikor ilyen merész eredmények kikerekítésébe bocsátkozik s alkalmasint azt akarja kitudni, hogy meddig nyúlik a publikum hite?

Azért rendén találom meggyónni egész lemondással, hogy e merész fordulat az általam leírt eseményekben, valamint az egész történet vázlatának alapvonalai nem tartoznak a képzelet világába.

Való az, hogy ilyen átok egyik hazai városunkban kimondatott.

Való, hogy azt fájdalmas szenvedés követte.

Való, hogy egy napon a legintelligensebb megye rendei megválaszták nemes pártbuzgalomból a nekik candidált csizmadiamestert, megyéjük első hivatalnokául.

És a fennmaradt szájhagyomány hozzáteszi azt is: hogy soha buzgóbb és igazságosabb tisztviselője nem volt a megyének, mint Bajcsy uram.

Sokan fognak még emlékezni arra az ódon ado-

mára, a mit e sajátságos férfiúról hallottak apáink s elmondogattak nekünk, s a mit mi lassankint el fogunk felejteni; egy laconikus rövidségű ítélet ez, mely hosszasan csúrt-csavart világos adóssági pert e sorral rekeszt be: «liquidum est debitum, solvas, ebadta, punctum». Még azt is hozzá teszik, hogy a veszedelmes rövidségű ítéletet a királyi tábla is helybenhagyta, ilyenforma záradékkal: «sententiam vicecomitis, excepta voce ebadta, aprobavi».

Nekünk csak furcsa adoma volt ez, a min juratus korunkban neveltünk tán egyet, s nem sok gondunk volt a korra, melyet az néhány szóval úgy jellemzett.

Most vegyük ezt úgy, mintha regény volna.

Ne kérdezzük, vajjon igazán Bajcsynak hitták-e azt a kézművesből lett alispánt, a ki ez ítéletet hozta? hatalmas úr volt-e az, a ki ellen ez ítélet szólt? Malárdynak hítták-e azt? vagy ez a név is más volt? Gutai Thaddeusnak hítták-e a papot, a kinek keze oly súlyosan esett le a büszkének fejére? . . . őrizkedjünk a lélekidézéstől . . . hagyjuk pihenni azokat, a kik már végig játszották tragédiájukat.

Nekem pedig bocsásson meg az elmúlt idők halkán beszélő árnyai, ha csendes susogásaikat ellesve, azokból tanúság végett az élőknek némelyt kifecsegek.

Hiszen a csendes parokhialis házban nem susog már Gutai Thaddeus uram selyem stólája, midőn két kezét hátrátéve, végigsétál szobájában, s midőn féiretekint, mindig úgy tetszik neki, mintha azok a képek ott a fekete ráfákban akkor kapnák el róla egyszerű szemeiket s változnának komoly, merev fest-

ményekké: neje, a jó öreg asszony, és fia, a deli ifjú; két megsiratott halottja . . .

Hiszen nem peng már Bajcsy uram sarkantyúja a megyeházi folyosók márvány koczkázatán, nem csatog parancsoló hangja a tág boltozatok alatt, szépen elegyített magyar és diák szavakban.

Hiszen nem dobog már a megbukott nagy férfi a vágó-utczai szögletház kertjében; köröskörül járva és nézve, hogy nő a fű, a bimbó, és újra visszatérve és újra nézve, mekkorát nőtt azóta, és nem felelve semmi kérdésre és nem kérdezve senkitől semmit.

Mákosné asszonyom sem hordja már a hírt a piacról a megyercs-utczába, s a gombai töltésről a győri Dunasorra; sőt, a mit csaknem vakmerőség ki-mondani: erről a rossz mulatságról még életében leszokott.

Ha lehet szavaimnak hinni, a dolog ekképen történt:

Mákosné asszonyom, a mióta szomszédura a megyercs-utczai kis házból a nagy megyeházba átköltözött, szinte minden reggelenkint ellátogatott a vármegye házához — magát kibeszélgetni.

Ott ugyan eleitől fogva meg volt hagyva mindenféle őrt álló léleknek, hogy mikor ilyen és ilyen asszonyosság jön az alispán látogatására, azt sohase ereszszék be hozzá, hanem az Mákosné asszonyomat nem zavarta meg; előfogta az ügyes-bajos embereket a folyosón, kihallgatta, elmondatta magának a panaszait; ő is közölte velük a magáét; meglátogatta a porkolábnét, attól kitudott mindent, a mi kívül-belül történik, azután nekiment a kapuban álló strázsának, azzal intézte el a vármegye dolgait, egyszóval min-

dig talált emberre, a kivel kibeszélhesse magát s az is jól esett neki.

Egy napon azonban a szokottnál is nagyobb rimánkodással esedezett a palotás hajdúnak már korán reggel, mikor az még az ezüst sarkantyús csizmákat tisztította, hogy bocsássa be őt az ő tekintetes komája urához, hiszen bizony rövid ideig fog neki alkalmatlanságára lenni, nem is kívánja a drágalátos idejét rabolni, hanem azalatt, a míg csizmáit felhúzza, meg a míg borotválkozik, kegyeskedjék őtet kihallgatni, mert bizony veszedelmes dolgok nyomják az ő szívét.

A hajdú könyörült rajta, s Bajcsy megengedte, hogy Mákosné asszonyomat bevezessék hozzá, de kössek jól a szívére, hogy úgy elmondjon egy óra-negyed alatt mindent, hogy abból semmi hátra ne maradjon, mert a mint üti a kilenczet, az alispán megy az ülésbe s ott hagyja őt a faképnél.

Bajcsy uram különben nem szokott ilyen goromba lenni az emberekhez, de mikor Mákosnéról volt szó, mindig az jutott eszébe, hogy az a némbér bizonyosan tele beszélte már valamennyi hajdú és hajdúné lelkét azzal a hazugsággal, hogy őt Bajcsy uram el akarja venni, vagy legalább el akarta venni valaha, még el is veheti talán, s e gondolat fellázasztott szívében minden emberi indulatot; Mákosné emléke kegyetlen fenevaddá, despotává volt képes átváltoztatni a különben derék férfiút.

— No mi a baj, nagyasszony? hát miért jött? mondja el.

Bajcsy alispán hangja nem volt nyájas, mikor azt kérdezé. Aranyzsinóros dolmány volt rajta, nyusztprémes panyóka mentével; jobb kezében tartotta

kócsagos kalpagját, s nagy arany hüvelyes kardra támaszkodott a ballal.

Mákosné asszonyom így sem ijedt meg tőle; odament hozzá, s mielőtt Bajcsy uram védhette volna magát, kezét csókolt neki, a mi a derék férfiút tökéletes zavarba hozta.

Bajcsy alispán erre a gorombaságra megint nem volt elkészülve. Azt várta inkább, hogy Mákosné asszonyom confidenskedni fog, a hajdani szomszédság előjogait használatba veszi, alkalmatlankodik; azt eszében sem forgatta, hogy lehet Mákosné asszonynak még kellemetlenebb oldala is: az alázatos-ság és rettenetes tisztelettétel minőségében.

— Ugyan mi jut eszébe a nagyasszonynak! — kiálta fel a derék úri ember, kezeit lehető magasra felkapkodva, hogy a nagyasszony el ne érhesse; — én nekem kezét csókolni!

— Oh kérem alázatosan, — szólt a nagyasszony megjuhászodott orozával, — tudom én, hogy mi az illendőség, mi a becsülettudás! tudom én, hogy a tekintetes viczispán úr orozája előtt hogyan kell megjelenni? Most már a tekintetes viczispán úr életnek és halálnak ura s a ki hozzá közeledik, meghajtsa a térdét, megalázza az orozáját.

— Tisztelem a nagyasszony eloquentiáját, — vágott közbe Bajcsy alispán; — nagyon örülnék rajta azonban, ha valami fontosabb tárgyra vergálna; s elmondaná breviter et confuse, hogy miért jött? akként, hogy én is bebizonyíthassam, miszerint jelen állásomban sem szüntem meg jóakarója lenni s ha favorem által valamit segíthetek, nem fogom megtagadni az indultusomat.

— Oh bizony kérem, kedves komám uram, — ezerszer engedelmet kérek, tekintetes alispán urat akartam mondani, de mindig rájár a nyelvem . . .

— Jól van, jól.

— De bizony nagy bajban jöttem; nem is a magam bajában, Isten mentsen meg: azzal nem is fárasztanám a tekintetes alispán urat; én sohasem törődöm a magam bajával.

— Tudom biz azt, mindig a más dolgával vesződik. Elég baj az.

— De mikor olyan nagy emberek, nagy familiák veszedelme forog feljül, tekintetes komám uram: a mi bizonyosan minden embert megszorított; kicsinyt avagy nagyot.

— Miféle nagy familiák?

— Könnyörgöm alázatossággal kegyes engedelmét, ne tessék megharagudni, hogy olyan bátor voltam; hanem hát én magam sem tudom, hogyan vagyok kiválasztva az én uram teremtménytől arra a célra, hogy minden szerencsétlenséget nekem kell megtudnom legelőször . . .

— Már megint szerencsétlenség! — sóhajtja fel magában Bajcsy alispán. — Kit öltek meg hát? — mondja el hirtelen.

— Jaj bizony még nem öltek meg senkit: de nagyon közel vannak hozzá, hogy szörnyűségeket műveljenek; ha csak a tekintetes viczispán úr hathatós erejével meg nem akadályozza valamiképen.

— Beszéljen.

— Tehát, mint mondtam, nagy bajok fenyegetnek nagy familiákat, kettős baj két nagy familiát, még

pedig egyik a volt tekintetes viczispán úré, a másik a nagytiszteletű Gutai Thaddeus uramé.

— Hm. A nagyasszony tudja azt jól, hogy a nagytiszteletű úr causái engem mindig interessálnak.

— Igen is jól tudom; épen azért jöttem egyenesen csak ide, még senkinek sem beszéltem felőle, de nem is merném elmondani.

— Valami mendemonda lesz megint.

— Saját szemeimmél láttam, saját füleimmel hallottam az egész esetet. Tetszik emlékezni tekintetes jó uramnak arra a hórihorgas drómó emberre, a ki egy pár nap óta itt jár városunkban?

— Miféle drómó emberre?

— Nem tudom én, miféle ember; báró, vagy pojáczó, vagy micsoda? Egyik azt mondja, hogy medvetánczoltató, másik meg azt, hogy mamelukherczeg; elég az hozzá, hogy valami idegen bolond ember.

— Úgy? Az egy báró. Miért mondja a nagyasszony bolond embernek?

— Hát mert olyan, mint a bolond; úgy jár az utcán, mint a bolondok szoktak; hosszú is hozzá; azt bizony megnézi minden ember, még a gyerekek is futnak utána; aztán a minap hogy szembe találkoztam vele az utcán, csakhogy rá találtam nézni, beletaszított a csatornába; kérem alázattal, az egész czipellóm elmerült bele. A minap meg a «Feketesas»-ban úgy ütötte pofon a szolgát, a ki nem sietett neki kinyitni az ajtót, hogy elájult bele; másszor meg a piacon összeveszett egy kásás kofával, hogy meri neki kínálni a köleskását, s úgy borított a fejére az egész paprikás szakajtót, hogy maig sem

lát szegény asszony az egyik szemével; a Matyusné szép kuvasz kutyáját meg, a miért utána ugatott, pisztolylyal egyszerre agyonlőtte, azután meg kiment a vág-dunai dobogó hídra, s ott annak a szélső karfáján ment végig, mint valami kötélén tánczó komédiás, hogy a kik nézték, a hajuk szála is az ég felé meredezett, s még ő szidta az embereket, a kik intették, hogy ne kísértse az Istent; hát nem bolond az ilyen ember, a ki ilyeneket cselekszik?

Bajcsy uram nem czáfolta meg a kérdést, csak annyit mondott rá, hogy vajjon mi baja van azzal a nagyasszonynak, ha valaki épen a feje tetején jár is?

— Nem terhelném vele a tekintetes urat, bizony igazán mondom, ha csak a mult este olyan szörnyű eset nem történt volna, a mire rá sem merek gondolni. Hallgassa csak meg, tekintetes komámuram, mert jobb helyen nem is beszélhetném azt el. Hát úgy volt az, hogy én bizony egy kicsit meglátogattam délután a Tóth Jánosné komámasszonyt, beteg volt szegény; lelte a hideg, de már jobban van; ott bizony mi sokáig elbeszélgettük az időt s azon vettük észre, hogy este lett. Már most siethetek haza, mondek, s úgy is tettem. Tetszik tudni, tekintetes komám uram: a Tóth Jánosék ott laknak a vár alatt, én még most is ott lakom a megyercs-utczán; hát hogy rövidebb úton haza jussak, egyenesen átvágtam az anglus kerten; hogy majd a klastromon át a barátok utczájára, a pápista iskolán keresztül meg a szombati-utczára jutok s hamarább otthon leszek. Sötét volt már, egy pár közlegény katonánál egyéb nem járt az anglus kertben, én bizony féltem magamban egy kicsit, s szinte jól esett, mikor a csa-

vargós úton láttam valakit szemközt jönni felém. A biz a tisztelendő úr fogadott leánya volt, a szép kis Lila. Megállítottam: «ugyan lelkem, hova megy ilyen egyedül?» A tisztelendő úr valami pilulákat küldött általa épen a Tóthné komának. Ilyen a tudós ember, elereszti azt a fiatal leányzót magában: «de hát nem fél itt járni?» Mitől félnék? felelt a leányka nagy ártatlanul; nekem semmim sincs, a mit elvegye-nek tőlem. — Milyen együgyű felelet ez már! No ezt így nem ereszthetem egyedül magában, gondoltam, még valami baj történik rajta s visszafordultam, hogy majd elkisérem a Tóthékig, úgy is el vagyok már késve; hát a mint a cölba lövő dombnál befordulunk, egyszer csak elénk toppan az a félbolond nem tudom én kicsoda. Részeg volt-e, bolond volt-e? egyenesen elénk állt és ránk kiáltott, hogy álljunk meg s azzal a kis Lila leánynak megfogta mind a két kezét szemtelenül. Én elkezdtem kiabálni: »hallja, bocsássa azt a lyányt; tisztességes leányzó az, a nagytiszteletű úr leánya!» de a veszett ló rám se hallgatott, hanem egyre a Lila szemei közé nézett azokkal a kígyóforma szemeivel s fogta mind a két kezével a leányt, a ki, mintha eszét veszítette volna, sem mozdulni, sem kiáltani nem tudott, hanem csak megnémult és nézett rá vissza. Az istentelen vad ember akkor ezt mondta neki: «hol van a testvéred? mondd meg, hol van a testvéred, hol a pap fia? mert ha meg nem mondod, megcsókolom az orozádat itt az utoza közepén s akkor majd előjön a fiókó, ha még lélek van benne.»

Bajcsy uram kezdte a kardja tokjával verni a padlót: nem tudott kegyelmed kiáltani?

— Könyörgöm alássan, de bizony kiáltottam: gyilkost, haramiát kiáltottam. Szidtam, akasztófáralóztam azt a hórihorgast, még a haczukáját is elhasítottam, de még sem tudtam volna kiszabadítani kezei közül azt az ártatlan vergődő galambot, ha csak egyszerre egy fiatal ember, mint a parancsolat ott nem terem, s meg nem ragadja a hosszú lábú szörnyeteg nyakravalóját, mire az egyszerre kénytelen volt elereszteni a leányzót, mert egészen hátra tántorodott az erős taszítás miatt, úgy meglökte az a derék fiatal ember, hanem azután ő is megragadta emezt, megfogták egymást mind a ketten s egy ideig nem szóltak egymáshoz semmit, csak néztek egymás arczába, úgy szikráztak a szemeik; azután meg egyszerre elkezdte mind a kettő a másiktól azt kérdezni: hogy mit akar? a mire egyik sem felelt. Én megijedtem, hogy itt most mindjárt emberhalál lesz, s megkapva az elbágyadt leányka kezét, futottam vele tüskön-bokron keresztül, addig meg sem álltam, míg a piacra ki nem értünk, akkor tekintetem csak vissza; hát már akkor mind a két férfit láttam az angol-kertből békességesen kijönni, a kerítésnél még szóltak egymáshoz valamit, azzal egymásután elmenték a part felé. Azután haza vezettem a kis Lilát, szegényke inkább halott volt, mint élő, csak arra kért, hogy senkinek se szóljak e felől, a mi történt és kívánt, hogy azt meg ne mondjam senkinek, ki volt az a megmentő ifjú?

Bajcsy alispán mély komolysággal kérdezé:

— És nem mondta el kegyelmed ezt senkinek?

— Egy szót sem ejtettem ki tekintetes komám uramon kívül senki fia előtt.

— És ki volt az a megmentő fiatal ember?

— Azt is csak a tekintetes komám uramnak val-
lom meg: az bizony senki sem volt más, mint tekin-
tetes Malárdy ur fia: Kálmán.

Bajcsy alispánnak olyan jó szívós arcza volt, mely
nem engedte a meglepetéseket észrevétetni.

— Azért törekedtem olyan erőszakosan tekintetes
komám urammal beszélni, — folytatá a rossz hírhordó
asszony; — mert már most mi lesz ebből? Én az
én asszonyi rövid eszemmel csak úgy okoskodom,
hogy az a fiatal Malárdy abba a tisztelendő úr Lilá-
jába szerelmes, különben miért kísérgette volna a
leányzót alattomban nyomon s miért esett volna oly
dühösen neki annak a hóbortosnak? Azután meg azt
is elgondoltam, hogy ezek a fiatal urak nem azért
váltak el olyan csendesen, mintha kibékültek volna,
sőt inkább ezután akarnak még csak összeveszni.
Hallom, hogy az a galiba ember mindenkit azzal
ijesztget, a kire megharagszik, hogy kihívja egy szál
kardra; mikor még a Fábián András sógort is ki-
hívta egy szál kardra, a miért nagyon meg találta
csudálni. Mi lesz már most ebből, ha a tisztelendő
úr és a Malárdy tekintetes úr megtudják a vesze-
delmet? Ha nem volt elég, hogy Gutai uram fia és
Malárdy úr leánya egymás miatt veszének el, még
azt is meg kell nekik érniök, hogy Lila miatt el-
veszssen az a derék ifjú ember s egymás miatt többől
kiromoljon két olyan nagy tiszteletreméltó család?
Én bizony nem tudom, hogy mit cselekedjem? Ha
hallgatok, abból is veszedelem támad, ha beszélek,
abból is az támad; azért gondoltam azt ki, hogy el-
mondom tekintetes komám uramnak az egész dolgot,

tegyen benne saját tanácsa szerint, a hogy legjobbnak találja.

Bajcsy ismerte az eset előzményeit s annál jobban értette annak folyamatát.

Odament Mákosnéhoz és megszorítá a nagyasszony kezét.

— Nagyon köszönöm a nagyasszony szívességét ebben a dologban. A tudomásul vetteket illő helyen használni fogom. Még egyszer köszönöm.

Azzal beszóltá az ajtónálló hajdút s parancsot adott neki, hogy vezesse le Mákosné asszonyomat és mutassa meg neki a numero négyet, azután ismét kísérje fel tisztelettel.

A numero négy nem volt egyéb, mint egy földalatti börtön, melynek ezúttal nem voltak emberlakói, s mely épen csak egy kis arasznyi ablakon át kapott világot egy ölnyi magasból. Mákosné asszonyom el nem tudta gondolni, hogy mit mutogatnak neki azon?

A hajdú onnan ismét felvezette a nagyasszonyt az alispánhoz.

Bajcsy uram szeliden kérdezé tőle:

— Látta a nagyasszony azt a szomorú helyet odalenn?

— Igen is láttam, tekintetes komám uram. Jól tetszett mondani, hogy az nagyon szomorú kvártély.

— Valóságos pincze, másfél ölnyre van a föld alatt.

— Nem hiszem, hogy patkányok ne lakjanak benne.

— Sőt a kígyó is megterem.

— De úgy-e bár, oda már nem szállítanak mostan rabokat.

— Az én alispánságom alatt nem volt lakója; és reményilem is, hogy sohasem lesz; hanem — — ha kegyelmed, édes kedves Mákosné komám asszony, ezekből a dolgokból, a miket nekem most itt elmondogatott, csak egy drága szót is el talál mondani akármiféle teremtettt állatnak, akkor fogadom hitemre, hogy a numero négynek támadni fog állandó lakója, és az senki sem lesz más, mint kegyelmed maga. Isten hírével.

A jámbor nagyasszony maga sem tudta, hogy jutott ki az ajtón át a folyosóra, a folyosóról az utczára, úgy megrémült ez utóbbi szavaktól: soha sem látta az ő kedves Bajcsy komáját ilyen rettetesnek.

Nem is ment többet a vármegyeház tájékára még véletlenből sem, hanem kikerült neki a szomszéd utczába, s ha valaki kérdeni találta, hogy mi ujságot tud, csak sóhajtott és szájára tette a kezét, mint a kinek nyomja valami a szívét, de erős lakat van a száján.

Így teljesedett be rajta, hogy még világi életében elszokott a rossz hír hordozásától.

A FELLÁZADT FIÚ.

A mint Malárdy megszűnt alispán lenni, csoporttal jött rá a balszerencse.

Rangbeli bukásának leggyorsabb következménye volt a teljes vagyoni felbomlás.

Már régóta fölőzték kiadásai jövedelmét; a pompa, mit a Malárdy név chimærája követelt maga körül, lassankint felemészté a roppant birtokot; a fény, mely a Malárdy kastélyt ellepte, lassan égető láng volt, mely azt porrá tette.

Malárdy nem gondolt arra, hogy ez valahol végzödni fog. Azt hitte, családjá mindig folytatni fogja azt a hatalmaskodást, melynek örökös birtokában volt. Ő is nagy adósságokat vett az apjától, miket sohasem fizetett ki; fia is győzni fogja azt tovább. A Malárdy név nagysága, a fényes birtok, a korlátlan hatalom és rang eltakarják a rossz lábon álló gazdaságot, a halmozott tartozást, a közpénztárak hiányait.

A hatalmas úr a közpénztáraknak is tartozott. Elég elbizott volt azokból akárhányszor nagy összegeket kivenni; tudta, hogy bármely perczben helyre teheti azokat.

A mint azután hivatalát s vele az addig gyakorolt befolyást elveszté, megjelentek eddig senkitől sem

sejtett hitelezői; mikor a hír kivitte a piaczi össze-
gyűlt adósságai mennyiségét, az emberek elszörnyed-
tek rajta. Kérdés volt, hogy a Malárdy-birtokok ké-
pesek-e azt fedezni?

S még az nem volt a legnagyobb baj. Hiszen ha
minden vagyonát elveszté is, még ott maradtak fele-
sége jószágai, azokban is úr lehetett: nem olyan
nagy úr, mint eddig, de független, magából bőven
élő uraság.

Ámde voltak titkos adósságok, miket nem volt sza-
bad a közhírnek megtudni: a közpénztárakból kivett
összegek. Azokat helyre kellett tenni, mielőtt a
számadoltató bizottmány rájuk teendé kezeit. Malárdy
kénytelen volt kétségbeesett helyzetét megvallani neje
előtt.

A derék asszonyság nem tett szemrehányást fér-
jének, rögtön elutazott jószágaira, zálogdíjt vett fel
rokonaitól birtokai legnagyobb részére, a többbit
haszonbérbe adta s mire férjének a pénztárakat át
kelle adni, kezében volt a pénz, a mi azokból
hiányzott.

Malárdy sírt, midőn a derék asszony azokat ke-
zébe adta.

— Feleség: azt teszi, hogy fele segítség; — szólt
hozzá a nő vigasztaló hangon — aztán első dolog a
becsület. A te becsületed pedig az enyim is. Légy
erős. Összevonulva élünk ezután, de megélünk; van
még egy szép házam Komáromban, azt kicsinosíttjuk,
ellakhatunk benne; szép kert van mögötte; az töb-
bet ér egy kastélynál Majd én vezetem a kiadáso-
kat s a mi jövedelmünk van, megtakarítok belőle
évenként még ezer forintot is; apródonként így vissza-

váltogatjuk jószágainkat s nem szorulunk az Isten kegyelmén kívül senkire

Malárdy megölelte nejét és nem szólt semmit. — Azután nagyon keveset szólt ő. Egész nap is elmúlt, míg valami szavát lehetett hallani Igen türelmes ember lett; be hagyta magát költöztetni a kis házba ott a gombai töltésen, odaült az asztalhoz, ha találta, nem kérdezte, mi az ebéd? s felvette a ruhát, a mit ráadtak, nem kérte: jól áll-e?

Malárdyné maga volt a konyhán, maga volt a mosóteknőnél: ő vasalt, ő gyomlált a kertben; s varrt az egész házra. Délelőtt ha meglátogatta valaki, ott találta a sodródeszka mellett, a mint nyújtotta a tésztát; délután rokkáján ült, szolgálói között, kikkel versenyt font; és mesélt nekik, hogy el ne aludjanak: olyan szép fonalat tudott eresztetni, mint a selyemszál s olyan szép meséket mondott, hogy az ember éjfélig elhallgatta volna.

Teheneket is tartott otthon, azoknak a tejét jól fizették a városban, a begyűlt pénzt megtakarította szépen, baromfira sohasem költött, azt mind tudta tenyészteni otthon.

És azért olyan fényes volt szobájában minden, mint a tükör és Kálmán fia mindig olyan volt, mintha akkor vették volna ki a skatulyából.

Nagyon szerette azt a fiút, pedig mostohája volt; úgy őrizte minden bajtól, remegett, ha egy köhögését hallotta; szerette meglepni olyan ételekkel, a miket az szeret s ha este sokáig kimaradt, százszor is kiment az ajtóba utána nézni, ha jön-e már? vajjon nem történt-e baja?

Épen úgy várta haza azon a napon, melyen Má-

kosné asszonyom ama nevezetes fölfedezést tevő Bajcsy alispán előtt. A jó mostoha szemét nem kerülte ki, hogy Kálmánnak valami baja van, valami nagy, érzékeny baja s aggodalmas sejtelemmel látta őt korán reggel távozni hazulról. Most is azon gondolkozott folyvást, hogy mi bánthatja őt olyan nagyon, a mitől olyan halavány az arca? Oh mennyi gondot belefönt a jó asszonyság abba a hosszú, hosszú fonalba, a mi gyors ujjai közt egyre végighúzódt, mennyit hallott abból az üres perregésből, a mit a gyors kerekcsokrok egyre repülő, mégis egyhelyben álló orsószárnya danolt.

Egyszerre koczogtatnak az ajtón.

Az orsó egyre zúgott, pörgött: akárki jön, nem szakad érte félbe a munka; «tessék, be szabad jönni».

Malárdyné elbámult. A ki szobájába belépett, az nem volt más, mint Bajcsy alispán. Az asszonyság annyira megdöbbent, hogy a fonalat kiszalasztá kezéből: mit keres ez ember ő náluk? a megbukott, az elejtett Malárdy házánál? Lehet olyan eset a világon, melyben Bajcsy András Malárdy küszöbét átlépje?

Bajcsy észrevette Malárdyné meglepetését készen is volt rá.

— Bocsánatot kérek, tekintetes asszony — szólt akkori szokás szerint, illendően kezét csókolva a ház asszonyának; — idejövetelem nem történik valami csekély okból; azon ügy, mely nyelvemre van bízva, nem végezhető el sem levélben, sem izenet által. Kegyeteknek legféltebb, legdrágább kincse veszélyben forog.

— A fiam! kiálta fel ösztöni találékonysággal a nő.

— Igenis, a fia.

Az Istenért, halkan beszéljünk: a férjem meg ne hallja.

— Az udvaron találkoztam vele, a mint meglátott, visszafordult s lement a kertbe. Mai napon értesemre adatott, miszerint Kálmán úrfi bizonyos kelletlen történet részesévé tette magát. Tudniillik, hogy jár most is ebben a mi városunkban egy kötelőzködő bolond ember, a ki hogy ezuttal a hűvösön nem ül, csak annak köszönheti, hogy nemes ember: bizonyos báró Kadarkuthy Viktor.

Malárdyné ijedten taszítá el a rokkát maga elől.

Az igazi Kadarkuthy, magyarázá Bajcsy uram; bolond ember, tökéletes bolond, nem jó vele tréfálni; már a tisztelendő urat is majd kiverte a házából, hogy neki adja elő fiát, a meghalt fiát s azonkívül is minden embernek nekimegy, mint a vak légy. Ennek a tébolyodott embernek valami dühös találkozása volt tegnap Kálmán úrfival. A báró durván megtámadott egy fiatal ártatlan leányzót; üdvösségesnek találom majd később azt is megmondani, hogy kit? de előbb márról beszélek. Kálmán úrfi bátran pártját fogta a durván bántalmazottnak s a bárót rangjához mért oldalbaütésekben részesíté.

— Rettenetes! kiálta közbe Malárdyné, ki a következményeket egyszerre fel tudta fogni.

— Valóban megütögette a bárót s az idáig rendében van. A báró nem indíthat pert a sérelemért, mert ő viselte magát garázdául; ellenben indíthatna ellene más pert, — ha a kérdésben forgó hajadon

hirneve nem ajánlaná az egész dolog titokban tartását. Azonban ezen embernek az a rossz szokása van, hogy mikor valaki megbántja, azt mindjárt egy szál kardra hivatgatja ki, minthogy ő nagy sicarius, ilyenformán sok derék fiatal embert megcsúfolt már, sőt többeket meg is gyilkolt.

— Boldogságos szent anyám!

— Tudom bizonyosan, hogy Kálmán úrfi is párbajt kíván vele vívni; de nem tudom az órát és a helyet, hol és mikor? mert akkor nem alkalmatlankodnám itten, hanem elfogatnám a hely színén mind a kettőt. De azt, mint mondom, nem tudhattam meg. Azért arra kérem a tekintetes asszonyt, hogy elővévén szülői tekintélyét, beszélje le Kálmán fiát a veszedelmes merészletről, akadályozza meg a párbajt, őrizze meg gyermeke életét.

Malárdyné szótlán érzelemmel szorította meg Bajcsy kezét. Ez volt köszönete.

— Azonban még nem ez minden, a miért idejöttem. Ama leányzó, kinek védelme miatt támadt az a viszálykodás, senki sem egyéb, mint nagytiszteletű Gutai Thaddeus uramnak az ő fogadott leánya.

— Mit mond?

— Azt mondom, hogy én nem vagyok hajlandó a dolgokat a véletlennek tulajdonítani s azt állítom, hogy Kálmán úrfit nem a vakeset vitte Lila leányasszony közelébe s az a nemes harag, melylyel ő a leány megbántóját visszatartotta, valami más indulatból eredt, mint pusztá emberszeretetből.

Malárdyné most már csüggedten roskadt le egy székre, mert érzeni kezdé, hogy a balhír veszélyesebb fele még most következik.

— No már most tessék hozzá gondolni a többbit. Úgy hiszem, okos asszonyság előtt beszéltem. Kálmán úrfi ezáltal igen nagy szomorúságot okoz mind saját családjának, mind a lelkipásztornak. Tudjuk, minő szomorú emlékezet köti össze e két úri család két legszebb gyermekét. Vessünk fátyolt reá. Egy Malárdy leány már elveszett egy Gutai fiúval összekötve; most még egy Malárdy fiú van, kit szülői nagyon szeretnek és még egy Gutai leány (mert valóban úgy szereti őt a lelkész vagy még — Isten bocsássa meg — jobban, mint saját gyermekét). Rettenetes volna mindkét családra nézve, ha a fatum ismét egymás által sujtaná. Én nem kevésbé rettegek Gutaiért, mint Malárdy úrért. A lelkész nekem régi barátom, pártfogóm, vigasztalom. Sorsában mindig úgy részt vettem, mintha a magaméhoz volna kötve. Egy göröngyös utat törtünk különböző erővel, egy ügy mellett fáradva tanultuk meg egymást szetreni. Én óhajtanám, hogy ez utolsó bánatot elfordíthassam ősz fejről, mely őt bizonyosan a sírba vinné. A milyen irtózatossá válna rá nézve a hír, ha megtudná, hogy bálványozásig szeretett gyermeke Kálmán úrfit szereti, — ép olyan csapás volna az Malárdy úrra nézve. Azért kérem kegyedet, vesse magát itt közbe. Szelidséggel, nyájas anyai szeretettel sokat ki lehet vinni. Még talán nem késő.

A bölcs ember ezzel ismét kezét csókolta Malárdynénak, ajánlotta magát és eltávozott. A házi asszonyság kikísérte őt egész az utozaajtóig.

Midőn ismét visszatért a szobába, férje ott állt előtte.

A halavány, összegörnyedt, reszketeg Malárdy.

A nő megdöbbenet férje arcától, midőn rátekintett.

— Mindent hallottam; susogá Malárdy, a nyitott szobaajtóra mutatva.

A nő odament és átölelte férje vállát. Mit mondhatott volna neki, ha már úgy is tudott mindent?

Malárdy elrejté arczát kezébe, mint a ki sír s keserűen hörgé:

— Rám mondta ezt a pap. — Rám mondta ezt is a pap.

Azután ismét szétterjeszté karjait s szétnézett a levegőbe; mintha keresné, hogy kivel küzdjön meg? kivel álljon harczba?

— Ki bánt engem? ki hozza rám ezt a veszedelmet? hogy a véremből való vér verjen meg minden léptemen? Hiszen elvesztettem már mindenemet: nem vagyok úr, nem vagyok büszke ember: — de még a fiamat is, még a fiamat is!

Azután ismét keserű elmélázásba esett, fejét lehajtott a tenyerébe.

— Hiszen csak volna még egy másik, volna még egy gyermekem; akár fiu, akár leány, kicsiny vagy nagy, ezt az egyet eldobnám magamtól; de mikor nincs több, mint ez az egy.

Malárdyné szükségét látta, hogy férjét e perczben még jobban szorítsa szívéhez; az atya félelme a férfi büszkeségével átkozott harczot küzdött annak lelkében most, midőn azt tudta mondani: csak volna még egy másik!

E perczben épen hangzottak Kálmán lépései a folyosón: mostohája megismeré azokat.

Ó jön!

Azzal könnyörögve tekintte férjére.

— Ne légy hozzá kemény. Engedd, én hadd be-

széljek vele; te fordulj félre, állj az ablakba, ne nézz reá.

Az ajtó nyílt s Kálmán belépett.

A mint szülőit meglátta, arca egyszerre vidám kifejezést ölt, de meglátszott azon, hogy ez csak erőltetett rögtönzés.

Mostohája nyájas gondossággal ment eléje, elvette pálczáját, kalapját; félresimította szép hajfürteit fehér homlokáról; megcsókolta halavány orczáját és szólt hozzá gyöngéd, kérlelő hangon:

— Mi bajod? olyan halavány vagy. Valami lelt? mondd meg nekem. Ne titkold el előttem, édes jó fiám, te.

Kálmán mosolygott és szeliden felelt:

— Nekem? semmi bajom sincs, kedves jó anyám! Köszönöm, hogy kérdezted; nincs semmi bajom.

— No de mégis. Miért vagy hát olyan halavány? Bizonyosan ez a rossz városi lég árt neked nagyon. Jó is lesz, ha ma kimégy édes atyáddal falura; ott kinn maradhattok egy pár hétig; az neked jót fog tenni.

Kálmán elkomorult.

— Ma nem mehetek édes anyám; a physicum muzeumba új villanygép érkezett, azt fogják ma a tanárok mutatni, oda igérkeztem.

— Oh bizony te azt megláthatod majd máskor is; lásd, odakinn most rajzanak a méhek; te azokkal úgy szerettél máskor pepecselni; a lugos is virágzik, tele van jázminnal és jericho rózsaival, te úgy szerettél máskor az alatt üldögeálni, dolgozni.

— Majd szeretni fogok ott lenni ismét, kedves anyám; de ma nem; most nem.

— Hátha én kimennék, engemet sem kísérnél ki?

— Holnap igen, kedves anyám, de ma itthon kell maradnom.

Kálmán újra fölvette kalapját kezébe s szobájába indult.

Atyja egyszerre odafordult s útját állta. Szigorú merev arca, melynek szemei nem mozdultak, de ajka reszketett, megdöbbenté az ifjút.

— Én tudom, hogy miért akarsz ma itt maradni! szólt hozzá erőltetett szilárdsággal.

És megfogta fia kezét erősen,

— Mindent tudok!

Megdöbbentő volt látni, hogy az eddig halvány arczú ifjú vonásai hogy elevenültek fel lassankint e lesújtó szóra, arca hogy pirult fel, fejét, hogy emelte magasra.

— Úgy — jól van . . . Ezt felelé atyjának.

— Te meg akarod öletni magadat, hogy megölj engem.

— Az megtörténhetik, felelt vissza a fiú.

— Meg akarod magada tölteni egy leányért, kit az én halálos ellenségem a szeméten szedett fel; ellenem való gyűlöletben nevelt.

— De a kit én szeretek . . . szólt az ifjú s magasztos arczának ragyogása legdicsebb védelme volt annak, a kit bántottak előtte.

Malárdy arczán sötétkékre dagadtak az erek, egész hálózátát a hajszálereknek látni lehete e pillanatban szép férfias orczáin, annyira, hogy neje megdöbbenve lépett hozzá, engesztelőleg simogatva férje homlokát s csendesesen suttogá fülébe:

— Szélsőbben szólj. Ne ijeszd meg, ne ejtsd két-

ségbe, ha szereti azt a leányt; ne szólj felőle rosszat.

— Igazad van. Igazad van, susogá Malárdy, magához térve első indulatából. Igaztalan voltam ahhoz a leányhoz. Nem úgy akartam mondani, Kálmán. Ő meglehet, hogy tisztességes jámbor személy. Boldog lesz vele, a ki valaha elveszi. Nem tudok felőle semmi rosszat. De gondold meg azt: te, egy Malárdy, a ki ennek a névnek utolsó hordozója vagy, mert én nem sokára leteszem azt már; — kiből még egyedül van minden reményem, a ki előtt tárva áll a világ, hogy választhass magadnak méltó párt a legbüszkébbek közül: te összekötnéd fényes nevedet egy névtelen, rangtalan, ismeretlen eredetű személlyel; de ez mind semmi; te jól tudod, hogy amaz ember, ki azt a leányt felnevelte, engemet hogyan átkozott meg egykor; ha nem tudnád, kérdezd meg a legutolsó hajóst: elmondja; annyira ismeretes az mindenki előtt; és te beteljesztenéd azt tulajdon apádon, mit másik testvéred még félbenhagyott, belém döfnéd az átok ördögsvarvait egész a szívem mélyéig? hogy azt mondanák az emberek, ime megalázták Malárdy Ferenczet Gutai Thaddeus lábai alá tulajdon gyermekei és kaczagna rajtunk az egész világ. De ne gondoldj én velem: ne törődjél azzal! élek én, vagy meghalok, megáldalak-e vagy megátkozlak? De gondoldj arra, hogy egykor gyermekeid lehetnek és azok meg fogják vetni anyjukat és pirulva fordulnak el apjuktól, ki nekik a porba vetette a bölcsőt.

Kálmán derült szemekkel tekintve atyjára. Ezen szemekben szájalom volt. A nagy, hatalmas Malárdy mint elővette ékesenszólását, hogy legutolsó alatt-

valóját, a kinek még parancsol, egyetlen gyermekét legyőzze. Hasztalan munka volt az is.

— Egy szavadat sem czáfolom meg, atyám; de szeretem azt a leányt; és szeretni fogom holtig.

Malárdy hevesen toppantott.

— S ha én parancsolom, hogy elhagyd.

Kálmán a legnagyobb nyugalommal válaszolt:

— Akkor először történnék meg ez életben, hogy szavadat nem fogadnám.

Malárdy tántorgott, a feje kezdett szédülni, neje érzé, hogy a kéz súlyos kezd lenni, mely vállára támaszkodik.

— Kálmán, Kálmán! suttogá a mostoha.

A fiú odalépett atyjához és megcsókolá annak kezét, azután engesztelően szólt neki:

— Ne beszéljünk ma erről atyám; ma nagyon ingerült vagy. Majd holnap.

Malárdy rámereszté fiára kísértetiesen kiülő szemeit; úgy nézett, mintha amaz antik márványszobrok egyike kezdené el egyszerre szemeit forgatni.

— Holnap úgy-e? Azt tartod: holnapig nagy idő van. Te még ma vívni akarsz s holnap beszéljen veled, a ki tud; úgy-e ezt gondolod?

— Az meglehet, felelt az ifjú fagyosan.

— Az nem fog meglenni!

— Az imént beszéltél, atyám a Malárdy név büszkeségéről; emlegetted előttem számtalanszor őseink szeplőtlen nagy hírét és most azt mondod, hogy egy Malárdy bújjék el kihívó megbántója elől és gyáva legyen akkor, midőn bátorsága felől kérdezősködni; ilyen arcz nem illenék a Malárdy ősök képcsarnokába, kik mind kardosan vannak ott lefestve.

— Azok bátrak voltak ott, a hol kellett, kiálta közbe hevesen az apa, ontották vérüket hazájukért, hitükért, fejedelmükért, lelkük meggyőződéseért; de nem egy hitvány asszonyszemélyért! Ha unod a pályát, melyen eddig jártál, légy katona: nem bánom; ott akad módod családod bátrainak történetét folytatni, vagy ha kell, dicsően bevégezni; ha elesel csatában, megsiratlak, megtisztelem halálodat, azt mondom, méltó fiam voltál; de a párbajvivót, a hetvenkedőt, a kötények bajnokát megvetem, nyomorult, haszontalan embernek tartom, s ha van fölötte hatalmam, bezárom és vigyázok rá, mint olyan gonosztevőre, a ki egyúttal bolond is . . .

Kálmánt e szavak a végsőre vitték. Nem engedé magát jó mostohája által elcsittíttatni, hevesen felelt vissza atyjának:

— Tehetsz velem, a mit akarsz; bezárhatsz, börtönt csinálhatsz házadból számomra, csúffá tehetsz az egész világ előtt, mondhatod ellenfelemnek, hogy gyáva vagyok. Én fogom tenni azt, a mit egy rab tehet, hogy börtönéből kiszabaduljon; s nem lesz más gondom, minthogy azt felkeressem, a kivel ma kellene találkoznom, és nem fogom neki megbocsátni azt, a mit az ellen vétett, a kit én szeretek. Azt pedig szeretni fogom, és elhagyok érte apát, anyát és minden rokonomat; levetem magamról a Malárdy nevet, ha az szégyenli magát ő mellette és felveszem az ő nevét, azt fogom viselni és büszke leszek rá; tudni fogok érte élni, tűrni, szenvedni és dolgozni, s ha kell, tudni fogok érte meghalni . . .

A mostoha látta Malárdy arczának szertelen elsápadását, látta, mint szorulnak össze görcsösen öklei,

s rémulten veté magát Kálmán elé, erőszakosan betuszkolva őt a mellékszobába, rázárta az ajtót és a kulcsot eltette keblébe.

Azután ismét visszatért, hogy férjét engesztelje; az nem szólt most semmit; kalapját, pálozóját kereste s neje kétségbeesett unszoló kérdésére, hogy hová indul? azt felelte:

— Azt én tudom.

*

Malárdyné bezárta fiát a szobába, azzal az erős szándékkal, hogy nem is fogja őt onnan kibocsátani, míg az a verekedő valamerre el nem tisztul innen a városból. Ez ötlet jellemzi a derék asszonyt. Ő igen rendén találta mostoha fián olyszerű zsarnokságot elkövetni, a minővel makranczos kis fiukat szokás megtörni, midőn annak élete forgott veszélyben. Ő meg fogja mutatni, hogy tud parancsolni Kálmánnak és túlteszi magát az illem és lovagiasság bolondos törvényein, nem fogadva el más kötelezettséget, mint melyet az anyai szeretet szabott eléje.

Nem iparkodott őt többé engesztelni, nem beszélt hozzá; — őrizte.

Letült i-mét kerekas rokkája mellé és eresztette tovább az elszalasztott szálát; az orsó pörgött, pörgött oly csendesen, mintha semmi sem történt volna a háznál.

Még soká pörgött volna az orsó oly csendesen, ha idegen léptek nem hangzottak volna ismét folyosón. A házi kutyák majd lehúztak valakit odakinn; pedig különben olyan jámborak voltak, sohasem bántottak senkit.

Malárdyné már föl akart kelni, hogy kinézzen az érkező elő, midőn az már be is lépett az ajtón.

Csak úgy barátságosan, nem is koczogtatva, mintha a házhoz tartozott volna.

A házi asszony rábámult. Egészen idegen volt rá nézve ez aroz.

— Mit akar az úr? Kit keres? kérdé tőle kitelhető mogorvasággal.

— Én báró Kadarkuthy Viktor vagyok; szólt az idegen, gögösen billentvén egyet természetén, a mi inkább leereszkedés, mint tisztelet akart lenni.

Ez nyilván nem tudja, hogy egy Malárdy házában hogy szokás köszönni? A rokkán ülő asszonyság nem ad neki valami magas fogalmakat a család rangbeli állása felől. Kisvárosi lateinerhad: gondolja magában.

Malárdy pedig éppen olyan neki való asszonyság volt, a kinél jobban, ha egész Magyarországot felkereste légyen, sem találhatott volna emberére.

A derék matróna megállítá rokkája kerekét, az orsószárnyba egy lyukkal feljebb dugta a kapcsot s akkor kérdezé:

— Az úr az a Kadarkuthy Viktor? — Mit akar?

— Én vagyok az. Én keresem Malárdy Kálmán urat.

— Mért keresi?

— Egy kis beszédem van vele; szólt ez, lovag-korbácsa gombját nyakravalójába dugdosva.

— Mondja el nekem; majd én átadom neki.

— Az nem lehet, asszonyság, azt csak neki magának mondhatom meg. Ez question d'honneur.

— Magyarul beszéljen, mert én nem értek másformán.

— Ez becsületbeli kérdés. Ő engem megsértett.

— Ha megsértette, menjen a szolgabíróhoz.

Viktor e szóra véghetetlen megvető arczfintorítást csinált, a miben vastag ajkai különösen segítségére voltak.

— Ezt nem lehet asszonyságokkal elvégezni. Kérem, merre van Malárdy Kálmán úr?

— Azzal nem beszélhet az úr.

— Nem beszélhetek, miért nem?

— Mert én nem engedem.

— Furcsa! Asszonyság nem engedi. De én akarok vele beszélni.

Malárdyné ezalatt lebontotta a szalagot guzsalyáról s a szép fehér lent levette róla.

— Nem beszélne az úr egy kicsit lassabban, ha szépen kérném?

— Épen nem. Engemet megsértett az úrfi és én elégtételt akarok kapni.

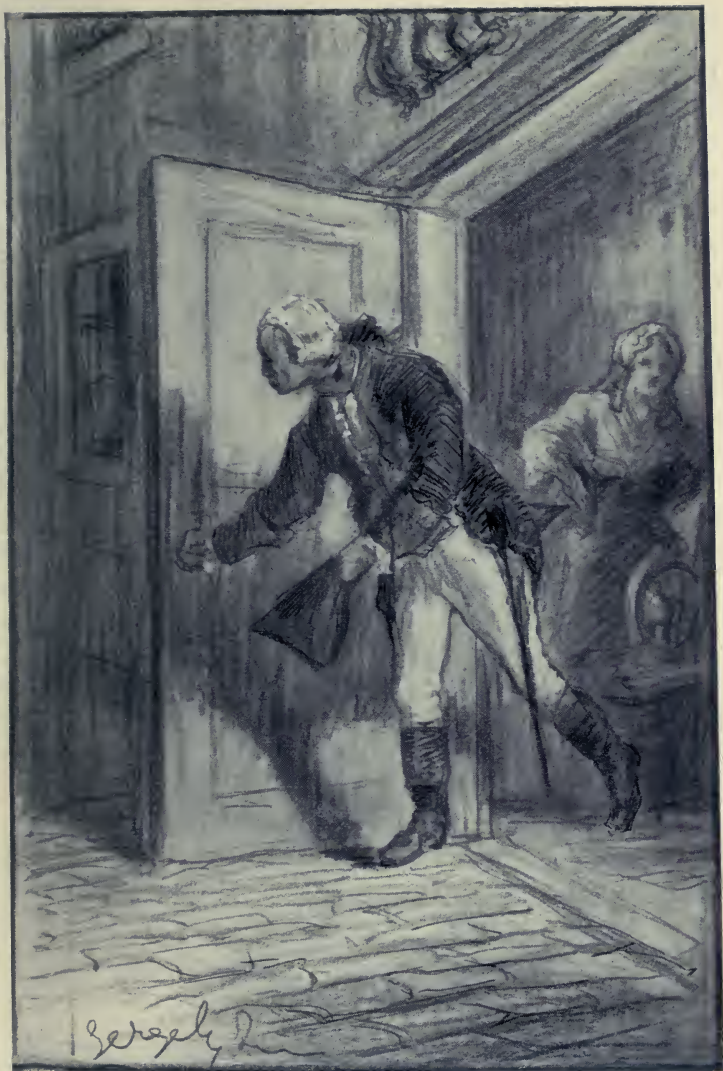
— Elégtételt? No majd mindjárt.

Malárdynének igen szép hosszúnyelű kecskerokkája volt, a guzsalya esztergályos munkával ozifrára kikanyargatva, felül elefántcsont gombbal, alul hasonló strófolóval.

Ezt a ozifra guzsalynyilet csendesesen kicsavargatá helyéből a derék matróna s még egy párszor kérdezgeté ezalatt: «elégtételt akar az úr kapni, elégtételt?»

Akkor aztán egyszerre kezébe kapta a guzsalynyelet s eléje állva a vándor lovagnak, rákiálta rettenetes hangon:

— Azt mondom már most az úrnak, hogy kitakarodjek innen a házamból ebben a pillanatban, mert

Mintha kilőtték volna, kiosont.

most mindjárt úgy megrakom két oldalra ezzel a két guzsalynyéllel, hogy elég lesz egész életére, s nekem be se tegye a lábát az én küszöbömön többet, mert én leforrázom, megsodrófázom; s akkor aztán mehet elégtételért akár a Pontius Pilatushoz!

A lovag nem várta be ezt a veszedelmet. Fogalmai közül hiányzott az a pont, hogy mit csináljon olyankor egy gentleman, ha egy harcias asszonyt találja megtámadni egy szál guzsalynyéllel?

A rémületlen vitéz úgy megrettent e veszedelmes támadástól, hogy egy hátrafelé lépéssel elérte az ajtót; azon, mintha kilőtték volna, kiosont, s három lépéssel végig lépve a folyosót, iparkodott menekülni az utozára; s ott is futott odább, attól tartva, hogy jön a háta mögött ama felbőszült szittyá amazon a guzsalynyéllel s üti a meggyszín frakkot hátul.

A mint azonban a szegleten bekanyarult, az ablakot belül megzörgette valaki rá. Feltekintett: Kálmán volt ott, szobájába bezárva.

Az ifjú francziául szólt hozzá, hogy a csődülő népesség ne értse.

— Demain, sur l'île. Je suis prisonnier aujourd'hui.

— J'y serais! mormogá vissza az üldözött lovag s futott, a merre kevesebb nép volt az utozán.

A FURCSA EMBER HAGYOMÁNYA.

Malárdy Xavér Ferenczet látták az emberek hajadonfővel végig sietni az utcán.

Valami hiányzik fejről, talán fejből is?

Mi lelhetett? gondolá mindenki, a ki utána nézett, hát még midőn látták őt megállni Gutai Thaddeus ajtaja előtt, azon férfinak ajtaja előtt, a ki ujjával keresztül mutatott a nagyratörő férfi útján, s az elbukott ez ujjnak árnyékában.

Valóban benyitott ez ajtón és belépett rajta. Ki hinné, ha szemeivel nem látta volna? ott felkeresé a lelkész szobáját: az zárva volt, zörgetett rajta; belülről kinyitották. Az elforduló ajtó két halavány arczot mutatott be egymásnak: Malárdy és Thaddeus arczait.

Mind a két férfi ősz volt már, mint a hattyú, mindkettő összeroskadtt természetű; de a mint egymással szemközt állottak, egyszerre kiegyenesedett mindkettő termete; átváltozott mindkettőnek arca; a nemes úr gladiator szobraként magasult fel, ki végső erejével jött ki a circus fövenyére, vitézségének pusztá emlékében bízva; nagy kopasz homloka annyi büszkeséget tudott még viselni; míg az ősz pap, hosszú kétfelé omló hajával úgy állt vele szemközt, mint egy agg oroszlán, a kit még egyszer felverték fektéből, s ki még egyszer fölemeli fejét szabad berkeinek oltalmazására.

Csak az első pillanat volt az, csak az első szemtalálkozás hatása: a két férfi egymásra nézett és eszébe jutott mindketőnek, hogy ő apa; és ez a gondolat letörte őket, jobban, mint az idők tevék, ők nem fognak egymással küzdeni többé.

— Elvégeztetett . . . — szólt rekedt, alig hallható szóval Malárdy a paphoz, midőn szobájába lépett. — Elvégeztetett, — ismétlé újra a kiszenvedett megváltó végszavát. — Beteljesült rajtam minden átkod. Ott fekszem, a hova sujtottál, a porban. Most jer és feküdjél mellém te is.

A nemes úr alig bírta magát tartani lábain, Gutai egy széket tolt elé, hogy üljön le; nem fogadta el.

— Nem uram, lássad, hogy tántorgok előtted, meglehet, hogy le is fogok roskadni. Meglehet. Te akkor se emelj fel: lesz okod magadnak is elesni. Kiittam a keserű poharat fenékig, az utolsó cseppig; azért jöttem hozzád, hogy megmondjam, ime örülj.

— Hogyan örülnék én a bánatos arcnak? — kérde szeliden a lelkész.

— De örülj az enyimnek. Kívántad, hogy ilyen legyen. A te kezed sujtott, a te füled örüljön a jajdulásnak. Kívántad, hogy meg legyek alázva, — meg-alázott embert látsz bennem: szegénynek óhajtál, az vagyok. Tiszteletben töltém egész életemet, gazdagságban, úri jólétben; házakat építék, kerteket ültettem, nyomorultakat segíték fel; kórházakat alapítottam; és most késő vénségemben tanulom ismerni, mi a nélkülözés? házaimba idegenek laknak, kerteim bokrai közül ismeretlen arcok tekintenek ki rám, a szegények, kikkel jót tettem, nem ismernek rám; nehogy visszakérjem tőlük, a mit adtam, s megesh-

tik rajtam, hogy végső nyavalyámat majd abban a kórházban fekszem végig, melynek alapítói közt az én nevem áll legfeljül.

— Oh uram . . .

— Mit sem tesz: ezt nem érzem már; de megütötte az átok gyermekeimet is.

A főúr hangja itt szokatlanul reszketni kezdett: szünetet kelle tartania, hogy tovább folytathassa?

— Volt egy szép leányom, a kit lelkem büszkeségének tartottam; most nincs. Ki tudja hová lett? Mely parton temették el hideg tetemeit?

A lelkész eltakarta arczát kezével s halkán susogá:

— Nekem is volt egy fiam . . .

— Úgy-e a fiú még kedvesebb, mint a leány? Abban találtam én is vigasztalást; még maradt egy fiam; derék, jószívű, eszes gyermek; most már felnőtt ifjú; akárki büszke lehetne rá; én is az vagyok.

— Méltán, — szólt közbe a lelkész, ő ismerte legjobban az ifjút.

— Kegyelmed ismeri őt. Akaratom ellen sokszor találkozott vele ama társaságban, a hol okos emberek verseket szaporítanak. Ha látta őt, ha beszélt vele, tudhatja, mi szelőd, mi engedelmes fiú volt ő; nem sértett soha senkit, kitért a haragvók útjából; sokról le tudott mondani. Kevélységet, daczot, haragot nem tartott szívében. Úgy-e ilyen volt?

— Valóban az volt; helyeslé a lelkész.

— Mai nap a szelőd ifjú nekem: atyjának, — a rettenetes Malárdy Ferencznek, ki még százezer ember ura volt, ellenmondást nem tűrt, s midőn egyetlen ember ura maradt, fiáé, arra maradt minden hatalma — nekem mondá azt, hogy szómat nem fogadja,

hogy kitagad szívéből és tenni fogja azt, a mit ő akar.

Thaddeus a kétkedés bámulatával tekintte a beszélőre.

— És tudja-e kegyelmed, hogy mit akar? meg akarja magát öletni egy verekedő keze által, a ki tízszerre ügyesebb és erősebb, mint ő. Párbajt akar vívni az én tilalmam ellenére, olyan párbajt, a hol egynek halva kell maradni, és ő lesz, a ki ott marad, és én nem tudom őt megszabadítani, mert azt mondja, hogy ha ma nem, évek múlva is fel fogja keresni azt az embert, és én elhiszem, hogy azt fogja tenni.

— Irtózatos!

— Nem az irtózatos: hanem az, a mi ezt okozza. Egy este nyilvános utcán meg akart csókolni egy kórhely egy fiatal leánykát; az én fiam védelmezte a leányt, a bántót megsérté; az a bántó volt pedig Kadarkuihy Viktor.

— Ismét ő?

— Nem segítené semmit a veszélyt a hatóságoknak feljelenteni; — mert Kálmán keresné fel am azt, mert Kálmán meg nem bocsáthatná neki azt soha; mert ő szereti azt a leányt, a kit bántott a kórhely.

Thaddeus agyában zavarodni kezdtek az eszmék.

— Nem értesz-e még engem? — kérdé most fölemelt hangon Malárdy. — Nem tudod-e még most sem, hogy miről beszélek? Nem tudod, ki volt fiamnak szerelmese?

— Hogy tudnám én? kérdé Thaddeus csodálkozva.

— Oh tudós ember! — kiálta fájdalmas gúny

hangján a nemes úr, — a ház ég fejed fölött és te nem érzed melegét. Az a te leányod, Lila . . .

A lelkész arca fehér lett, mint a fal. Elég lélek-erővel birt nem szólni semmit; nem sóhajtni; de a nyíl talált. Hűtlen, hálátlan a szerelmes leány azokhoz, a kik őt legjobban szerették, szülőihez; nem kérdi, kit szeressen, tőlük, s nem mondja meg nekik, hogy ha szeret. Keserű ironiája a sorsnak! Gutai Thaddeus átkot vetett Malárdy Ferencz gyermekeire s saját szerettei, fia és fogadott leánya kezét fogtak azokkal, hogy ők is osztozzanak abban.

És a balsorsnál, mely e szerelmet követte, sokkal inkább fájt Thaddeusnak az, hogy az ő növendékei oly közönnyel vannak hitük iránt, hogy nem gondolnak arra, milyen rettentő úr van azon a téren, a hol Malárdy a fatemplomot lerontatá, mely Malárdyt és Gutait, a két hitfél fejét, egymástól elválasztja; hogy mily átkozott tusa harcoltatott annyi éven át vérrel, könnyel és szenvedésekkel egy erős meggyőződésért; hogy ezt elfeledték a gyermekek; az apák még benne éltek, a gyermekek már nem értik.

Béke volt már a két fél közt; vallásért nem haragudtak az emberek többé egymásra; a szerető szívek nem kérdezték egymástól: «pápista vagy-e, vagy kálvinista?»

Gutai Thaddeus szomorúan néze Malárdyra. Gondolá magában: «mi ketten fölöslegeseek vagyunk a világon».

Az Isten intése világot adott az agg lelkébe. Annyi éven át nem látott és most kezde látni.

Ez új fény azt mutatá neki: «ti harczban éltetek egymással, haragot támasztottatok az égbe vezető út

miatt; íme én szerelmet támasztok a haragból és ez vezet az idvességre.

— Elvégeztetett! valóban elvégeztetett, — mondá Gutai Thaddeus; és azután még egyszer elmondta azt a szót, és azzal hanyatt esett végig a padlón.

Az emberek az utcán megint látták végig futni hajadon fővel Malárdy Ferenczet, az előlútól találaktól kérdezgetve: hol lakik itt egy orvos, vagy borbély? a lelkészt megütötte a szél. Pedig, én Istenem! milyen jól tudhatta a városban a járást; hiszen uralkodott benne mennyi ideig!

Csakugyan talált is egy orvost valahol, azt vitte sietve érvágó eszközeivel a lelkész lakára.

Mire odaért, már akkor eszméleténél volt Gutai. Mintegy öt-hat férfi volt jelen szobájában, az egyház alsóbbrendű szolgálói; ágya lábánál egy még nálánál is halaványabb alak feküdt: fogadott leánya.

A leány megrettent, midőn Malárdyt az orvossal belépni látta, szívén egyszerre villámlott keresztiül az a gondolat, hogy Thaddeus balesete az övével van kapcsolatban s remegve nézett gyámatyja felnyúló szemeibe.

Azok mosolyogva tekintének reá.

Most is mosolygott rá, miként azelőtt mindig. Szívének ő adta a haláldöfést, de azért most is szerette őt; és azután nem is vádolható semmivel: mit tehet a fiatal szív arról, hogy kiszárad? Ifjú virágnak, vén fának az a sorsa. Amazt a napsugár kinyitja, ezt a szél ledönti.

Thaddeus odainté a leánykát magához s kérte halk hangon, hogy fogja meg kezét; az ő keze már úgy reszketett:

— Menj gyermekem át lelkésztársamhoz: mondd neki, vegye fel palástját, kösse fel övét, s hozza el magával hozzám a szent bort és kenyeret, mert áhítom azt.

A leány reszketve tekintte szét a körülállókön, azok hallgattak és utat nyitniak előtte. Senki sem magyarázta neki a mondást. Ő hallgatva távozott el s csak odakünn kezdett el sírni, hogy benn meg ne hallják.

Ekkor az egyházfit kérte Gutai, hogy nyissa fel szekrényét és keresse fel abban ama bádogtokot, melyben végrendelete áll.

Az okirat le volt pecsételve; tartalmát nem kelle a tanuknak ismerni, s kik azt kívülről aláírásaikkal megerősítették. Azután félre vonultak mind a tornácba; Malárdy és az orvos egyedül maradtak Thadeval.

A lelkész nem engedett magán eret vágatni. «Szükségtelen ez», mondá. «Egy óráig fogok még élni, nem tovább, azt ne töltsük haszontalan kísérletekkel.»

Azzal Malárdyhoz fordult.

— Vége van ennek, uram. Mi ketten fölösleges emberek vagyunk e földön; az ki vagyon ránk mondvá. Boldogabb én, kit előbb magához szólít az Úr. Én nemsokára az ő orozája előtt állok. Meghajtom fejeimet. Legyen meg szent akaratja. Egy óra még, és azután amoda túl leszek. Uram, Malárdy Xavér Ferencz, amottan túl nincs a hívők között felekezet, ott nem kezdjük újra a harczot; ott kezeink nem fogják fenyegetni egymást és abból csak egy óra van még hátra.

Malárdy elérté a haldokló szavait s közelebb lépett ágyához és megfogta a lelkész kezét; azt a kezét,

mely őt megátkozá, mely őt úgy megverte, és megszorftá azt.

A lelkész szemében könny volt.

— Ne szálljon le a nap a te haragoddal: hörgé elérzékenyült hangon.

Malárdy szilárd hangon mondá:

— Együtt fektetett le bennünket a sors; te korábban alszol el: aludjál békével; nem hívogatlak.

— Köszönöm, köszönöm.

— Vétettem ellened, szenvedtem miattad, ne vádold be odafenn az én bírám előtt.

Thaddé felemelé szemeit.

— Bocsá:d meg bűneinket, mint mi is megbocsá:tunk ellenünk vétetteknek.

E pillanatban jött a lelkész, kit az egyház fiatalabb társul rendelt Thaddeus mellé, arany kelyhet s a fehér selyemmel letakart tányért hozva kezében, a szent vacsora jelvényeit.

Azokat letevé az asztalra, s akkor Thaddeus elé lépve, egy levelet vont ki öve mellől.

— E levél az öreg báró Kadarkuthy küldeménye, ki ezt végrendeletben hagyta főtisztelendő Gutai Thaddeus uramnak, azon világos parancsolattal, hogy ez mindazon óráig a lelkészi hivatalban legyen letéve, a mfg a főtisztelendő úr a végső szent vacsorát felvenni nem kívánja. Mert olyan kincs van ebben a Gutai-családnak hagyományozva, mely azt egyszerre gazdaggá teendi, de melyet csak a végső vigasztalás órájában lehet a főtisztelendő úrnak gyönyörűségére fordítani.

A segédpap nem igen nagy szónok volt; a hal-

doklóra nem látszott hatni dialecticájával. Thaddeus inte neki, hogy ne szóljon.

— Az én kincseim nem e világból valók. A mit magamal elviszek, kevés az és szegény kincs, mint a milyennel a koldusok kelnek útra. Hiú dolgokról miért szólnánk még sokáig?

— Nekem kötelességemmé van téve, szólta a segéd-lelkész, hogy így cselekedjem.

Azzal feltöré Kadarkuthy hagyományának pecsétjét s annak összehajtogatott tartalmát átnyújtá Thaddeusnak.

Az ősz pap szemei még most is oly tiszták voltak, hogy szemüveg nélkül tudott olvasni.

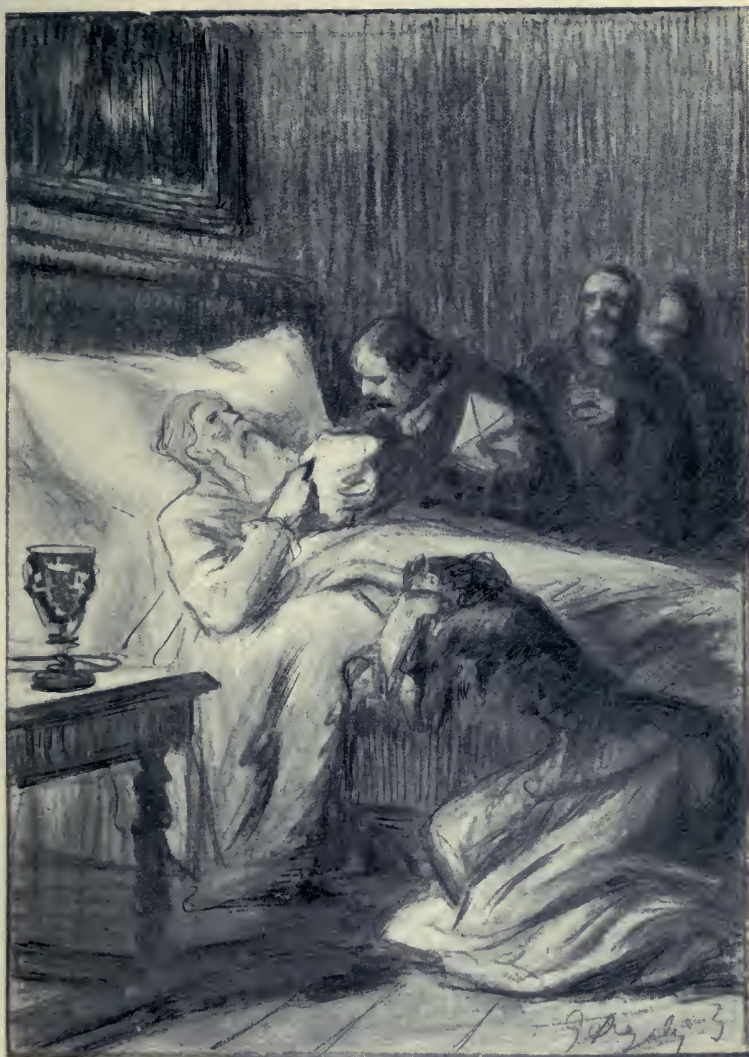
Megismeré az öreg Kadarkuthy báró szétszórt vonásait, kivel régente levelezésben állott.

A körülállók feszült figyelemmel lesték a lelkész arczvonásait; legtöbbben azt hitték, hogy az átvett irat valami nagyszerű adományról szóló levél lehet. De mi hasznát vehetné annak egy haldokló, ki gyermekét maga előtt látta meghalni.

És ime, a mint a pap ama levelet végigolvasá, arczvonásain valami csodálatos öröm fénye szállott alá, hasonlatos azon glóriához, mely a dicsőültek arczait környezi.

Szemei könnyekben úsztak, midőn azokat az ég felé emelte s ajkait egy hosszú, lélekenyhítő sóhajtás hagyta el.

A rejtélyes levelet mindkét reszkető kezével oda-szorítá szívéhez, és ezután megcsókolá s ismét el-olvasta. Az üdv sugára reszketett minden vonásán. Így mosolyog az igaz ember, ki súlyos terhet szerzett lelkére s bűnbocsánatát hallja az égből.

A körülállók feszült figyelemmel lesték a lelkész arcvonásait.

A furcsa ember levelében ez volt:

«Nagytiszteletű uram!»

«Furcsa az ember, még eleven; de még furcsább, ha meghalt Tanácsolom nagytiszteletű atyaságodnak, hogy még a halottaknak se higgyen, mert a jámbor emberi még azok is megcsalják. Kegyelmed szemei látták meghalni egyetlen fiát és siratták őt; sőt még tán most is siratják. Az pedig nem vált hallá, hanem kiuszék a csöndes éjszakán a partra, még ugyanazon éjjel azt a tréfát követte el, hogy megszőkteté menyasszonyát a Malárdy-kastélyból. Jelenleg a Bükk közepén laknak, nem tud felölök rajtam kívül senki. Egy kis falu van az erdő közepén, olyan kicsi, hogy még a mappán sem lelhető; de a miskolczi vásáron megmondják a szénégetők, hol van? ennek neve Barátfalva, Barátfalván van egy levita: pap, rector és kántor egy személyben; a népség nagyon szereti, mert igen derék, okos és becsületes ember. El is viiték volna már tiszszerte jövedelmesebb ekklézsiába is rectornak, s a milyen tudományos, lelkesznek is könnyen felszenteltethetné magát; de ő mind a kettőt viszautasztja, és nem akar kimozdulni a barátfalvi levitai lakból propter certum quoniam. No hát ez a levita a kegyelmed Lőrincz fia; ennek a felesége Malárdy Ferkó Hermína leánya; van egy fiuk is, Géza. Azt mondják, hogy igen jól élnek egymással és nagyon boldogok. Ezt komolyan mondtam, és kegyelmeden kívül soha senkinek. Ezzel Istennek ajánlom magunkat: ha kegyelmed utánam jön a más világra, tudakozódják felőlem; meglehet, hogy nekem igen rossz szállásom lesz ott; ha lehet, legalább annyit eszközöljön ki, hogy ne én fűtsem a poklot,

inkább fűtse nekem más, mert az igen alávaló hivatal; kegyelmedre bizonyosan hallgatni fognak.

Kadarkuthy.»

A lelkész arczán valami földöntúli öröm mosolya derengett. Ez már valami boldogabb élet gyönyöreiből.

Jól mondá ama különös ember: olyan kincset fog neki adni halála óráján, mely egy órára boldogabbá teendi őt, mint volt egész életében.

Egyetlen fiát élőnek tudja és boldognak.

Többszörösen ajkaihoz szorítá a levelet, melyben az írva volt s gyönyörtől elfulladt hangon rebegé: «Én Istenem, mily boldoggá tettél engem!»

De senkinek sem szólt öröme okáról, nem Malárdynak, sem fogadott leányának.

Az erős férfiú lelke erős volt még halála órájában is. Abban az órában, melyben oly boldog lett, tudott lenni igazságos.

Odainté segédlelkész társát; a levelet összehajtogatá s kérte, hogy zárja azt egy külön borítékba, ezt ismét lepecsételve jól.

Azután a borítékra ezt a czímet íratta:

«Nagyságos báró Kadarkuthy Viktor úrnak».

És azzal a levelet az egyházfira bízta, hogy keresse fel azzal a czímzett urat és adja át neki tüstént.

Mit cselekvék?

Azt, a mit tett volna máskor. Fiát, minek élethire egy percz előtt az üdvvel hozta közelségbe, kiszolgáltató a hálálrakeresőnek, hogy megmentse általa Malárdy gyermekét, az ő általa elátkozottat.

Halála órájában igazságot szolgáltatott saját szíve fölött.

Akkor kezét nyújtá ágya mellett álló ellenfelének, Malárdy visszaszorítá azt.

— A mi harczunk be vagyon fejezve: ne vigyük le magunkkal a haragot a sírba. Egykor én téged és családodat megátkozalak és bizony átok volt az rajtad; ime ez órában leveszem rólatok az átkot és visszadugom saját keblembe, és bizony ott fog az maradni. A te fiad, a te leányod ismét a karjaid közé jutnak, az én fiam, az én leányom pedig jajgatni fog apjuk sírján, és nem találандnak az egész világon egy pártfogóra, a holott mindenki üldözni fogja őket.

Lila szótlanul rogyott le a lelkész ágya fejénél.

De nem rogyhatott a földre. Malárdy felfogta őt karjával.

És a mint letekintett e fájdalomtól megdicsőült arcra, olyan különös gondolatja támadt.

Azt mondta a haldoklónak:

— Leányod nem lesz árva, én jó atyja fogok neki lenni.

Gutai Thaddeus ránézett szótlanul Malárdyra; — ha lehet szemekkel megverni, úgy bizonyára lehet meg is áldani szemekkel; a lelkész szemei a lányka arczáról Malárdyéra és onnan ismét visszatévedeztek, arcza derűlten mosolygott, ajkai csak rebegtek, de nem szóltak.

E pillanattól fogva nem volt megátkozott család többé.

A segédlelkész odalépett Thaddeus fekhelyéhez a szentelt kenyérrel és borral. E jelvények látása, mik hitvallása ismertető jeleit képezik, még egyszer fellobbanták a lelkész szívében a pislogó életlángot.

Öntudatos arczozal fogadá el társa kezeiből az

utolsó úrvacsoráját, s azután halk hangon elkezdé énekelni:

«Uram, ki lészen lakója a te szentséges hajléknak? . . .»

Mindig halkabb, mindig lankadtabb hangon éneklé tovább a zsoltárt; a végső sor alig volt már egyéb ajkán, mint egy szótagolt sóhajtás:

«Az ilyen ember boldog bizonynyal».

És azután lehunyá szemeit és elkezdte mosolyogni.

Olyan nyájasan, olyan szeliden mosolygott; úgy kiderült minden vonása; — azt mondák, hogy most haldoklik.

Egyszer azután megszűnt lélekzeni, a mosoly ott maradt arczán. Azt mondák, hogy az a halál.

Ha ilyen a haldoklás, ha ilyen a halál; ki félne akkor meghalni?

Oh de előbb élned kell úgy, hogyha meghalsz, mosoly maradjon arczodon.

Malárdy könnyezett és ölébe takarva tartá Gutai Thaddeus árváját.

Egy haldoklónak arca többre megtanítja az embert, mint egy élőnek beszéde.

Malárdy nem akará engedni, hogy a fiatal leányka a halottas háznál maradjon; hanem azt semmi erő sem volt képes a halott mellől eltávolítani.

Beléfogódzott annak hideg kezébe és el nem bocsátá azt.

Legiszonyúbb volt nála, hogy már nem sirt és nem szólt.

— Maradj tehát itt, — szólt Malárdy és eltávozott.

Öt percz múlva visszajött — neje kíséretében.

— Hoztam neked anyát . . . szólt a leánykához.

Lila kétkedve tekintte fel Malárdynéra s látta, hogy annak szemeiben is könny van. A könnyes szemek pedig megértik egymást.

És azon az éjszakán Malárdy Xaver Ferencz neje egy fedél alatt szunyadt a napok végéig Gutai Thaddeussal.

Malárdy Ferencz pedig, midőn ismét hazatért, egy levelet talált asztalán, melyet vendéglői szolga hozott oda.

Felnyitá s bámulva olvasá legelőbb is az aláírást, még nagyobb csodálattal a levelet.

Az ifjú báró Kadarkuthy Viktor intézte azt hozzá, tudatva vele, hogy ő ezennel ünnepélyesen bocsánatot kér Malárdy Kálmántól s megbánja, a mit Gutai Thaddeus leányával tett. Kálmánnal vívni nem akar, az se keresse őt fel többet, mert ő e perczben elutazik, s a hová megy, onnan meglehet, hogy ide nem vezet vissza út.

Malárdy csudálkozott és nem magyarázhatta meg a dolgot.

Azt csak akkor érthette volna, ha tudhatá, mi volt azon levélbe írva, a mit Gutai elküldött Viktornak?

Neki egy kő esett le szivéről. Annyit megsugott sejtelve, hogy ez a haldokló pap utolsó műve volt. Tehát csakugyan hatalmában állott annak az embernek épen úgy levenni az emberek fejéről az átkot, a hogy rázudítani?!

Fia most is be volt zárva szobájába. Felnyitá az ajtót s oda lépve hozzá, megölelte.

— Szabad vagy. Nem őrizlek tovább. Megbocsátok és szeretni foglak. Úgy cselekedtél, mint becsü-

letes emberhez és férfihoz illet; tégy ezután is úgy, a hogy tiszta szived tanácsolja. Jobb vagy nálamnál.

Kálmán nem tudott szólni az érzelemtől. Mit is szólhatott volna.

Nem volt megátkozott család többé. A pap visszadugta az átkot keblébe, s a papot most teszik a koporsóba.

Azokon, a kik idefenn maradtak, csak áldását hagyta.

VÉGSZÓ „AZ ELÁTKOZOTT CSALÁD”-HOZ.

A legújabb, különösen angol regényírók ellen azt a vádat hallottam sokszor kimondatni, hogy az életnek nagyon hú tanulmányozása által háttérbe szorítják az eszményvilágot.

Minthogy magam is ez iskola követője vagyok (mintegy hat év óta), nem azon magasan álló szellemek, hanem saját csekélységem védelmezésére a vádból nekem is jutó osztalék ellenében, felelek valamit.

Költőnek kell az életet tanulmányozni, mert az élet poézis; nem az ideál lét.

Az ideál lét meghatározta a szépség kigyóvonalát; az élet ugyanazt ezerfelé hajtogatja, idomíttja és az mindig szépségvonal lesz.

Az eszményvilágnak van két alakja: egy jó, egy rossz, egy szép, egy rút, egy ártatlan, egy bűnös; az életnek van millió.

Az idealismus megtanítja a költőt az alvó ember munkájára, a ki álmokat teremt; az élet megtanítja őt az lsten művére, a ki élőket alkot.

Azért legélvezetesebbek mindig azok a művek, mik az írónak saját élményeivel vannak kapcsolatban.

Azt mondják, hogy így könnyű a költés, nem kell hozzá egyéb, mint figyelmes szemlélődés, jó emlékezet és ügyes toll; míg amott titokszerű áthevülés, merész képzelet és alkotó erő szükséges.

Azt felelem, hogy az élet poezisa többet kíván az ideál lét költészeténél, mert az alakjainak korlátlan ura, kitűz nekik egy ozélt, a mi felé azok egyenesen haladni tartoznak; ad neki vért, kedélyt, gondolatot, a milyet akar; míg amannak élő alakjai önakarattal birnak s mégis csak a költő lelkesülése által élnek, pedig azt a lelkesülést is ők idézik elő.

Az élet ezeroldalú árnyalatai nem lehetnek az íróra behatás nélkül; kell, hogy azokra visszaemlékezzék; hogy midőn phantasiája tervét kiegészíti, a minden egyes helyre külön odaillő alakok eszébe jussanak.

Az események, miket e regényben leírtam, alapvonalaikban mind igazak. Kevesen fogják már azokat ismerni, mert hiszen az újabb kor jobban elfelejti a régi halottjait, mint gazdag örökösök eltemetett őseit. A vallási villongás, mely miután országosan lecsendesült, még azután sokáig fenntartá magát egyes hatalmasak akarataiban. Erről a mai időknek már fogalma sincsen.

És én nem tudom, hogyan van jobban, így a hogy most élünk, vagy a hogy elődeink éltek? Nem voltak-e azok sokkal tiszteletreméltóbb emberek, kik akkor egymással a hit ügyeiért küzdöttek, mint a mostaniak, kik nem is tudják, hogy hisznek-e még valamit?

Az akkori szent fanatizmus helyét felváltotta a mostani közöny.

Azért sokan nem fogják érteni azt, hogy mint lehetett egy keserű átoknak, a mit ember kimondott, ember fejére leszállani? még pedig az átkozóra úgy, mint az átkozottra?

A kor ingerültsége kimagyarázza azt.

Regényünk két hőse, a két ősz antagonistá olyan kornak volt képviselője, mely erős szenvedélyében egymást felemészteni hivatott. — Csak e különös erők tusája adhatta meg a későbbi nyugalmat a közéletnek, melynek akkor a hit volt főérdeke.

Nagyon egyszerűen kimagyarázza e küzdelem azon merész jelenetét, melyet regényemben felhoztam, a midőn egy megye rendei egy candidált kézművest választottak meg megyéjük főnökeül — hitbuzgalmi dacból. Hogy e főnök azután historice igen derék ember lett, alacsony neveltetése dacára, azzal nem magyarázni, csak enyhíteni kívánom e tényt, a mi ugyanakkor több megyében is megtörtént, nevezetesen Biharban a rendek egy olyan férfit választottak meg alispánul, csupán azért, mert hitfélbeni jelölt volt, a kit senki sem ismert, úgy hogy tisztújítás végén felszólalának, hogy már most álljon fel **y az asztalra, hogy lássák: ki ő?

A mint a két pártfőnök letűnik a küzdelem színhelyéről, az egész beszélés iránya elhajlik, s én érzem, hogy történetem be van fejezve. — Pedig még sok mondani való maradt a túlélte ivadék sorsáról; a «barátfalvi levitárul», kit atyja üldözője előtt felfedtet, az ifjú költőről, kinek vágyai boldogabb jövőt ígérnek: de ezek már túl esnek e regény látkörén; s az elmúlt iránya nem terheli őket. Talán, ha az ég időt és erőt enged hozzá, később az ő eseményeiket is leírom. A viszonttalálkozásig maradok a t. közönség mély tisztelője.

Pest, 1858 jun. 29.

Jókai Mór.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
A haragvó Isten	1
Az Úr sátora	11
A kemény ember	29
Az első fejszecsapás	44
A gézengúz	62
Báró Kadarkuthy	80
A nagy szemfényvesztő	100
A calabriai köpeny	130
A menyegző	142
A vallomás	155
A hálaima	166
Zörgeti a szél az ablakot	170
Bajcsy uram kísértete	184
Valami van a levegőben	196
A «Hippocrene»	202
A ki utoljára nevet	209
Tekintetes uram!	220
A puszta téren	225
Éji hangok	233
A furcsa ember	238
A veszett ló	266
Bajcsy alispán	278
A fellázadt fiú	291
A furcsa ember hagyománya	308
Végző «Az elátkozott család»-hoz	323

KÉPJEGYZÉK.

	Lap
1. Elsülyedt a város, ordíták az emberek	8
2. Szerelmes hitsorsosaim! — kezdé a jeles férfiú	20
3. Illő hódolattal nyújtá át Hermina kisasszonynak	34
4. Mindig munkában, mindig munkában, édes kedves komám uram	99
5. Gyönyörű egy pár! — mondja mindenki	150
6. A szél is elhallgatott, a habok lecsendesültek	169
7. Egyszerre térdre esett az ágy előtt	182
8. Nem ő az úr többé itten	229
9. A kis furcsa férfiú most nyájas arcot iparkodott mutatni	249
10. Hol van az úrnak a fia?	273
11. Mintha kilőtték volna, kiosont	307
12. A körülállók feszült figyelemmel lesték a lelkesz arc- vonásait	316

PH
3176
M3
köt.25

Magyar regényírók

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
